

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Εκπαιδευτική Πολιτική: Σχεδιασμός, Ανάπτυξη και Διοίκηση»

Ειδίκευση: **«Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό (Συμβατικές και e-Μορφές):
Πολιτικές και Πρακτικές»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

για τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων

**ως καινοτόμο μορφή μη τυπικής, βιωματικής και συνεργατικής μάθησης
και φυτώριο ανάπτυξης δεξιοτήτων**

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Δημόπουλος Κων/νος, Καθηγητής, Επιβλέπων

Τσακίρη Δέσποινα, Καθηγήτρια, Μέλος

Τζιμογιάννης Αθανάσιος, Καθηγητής, Μέλος

Ρέλλου Βιολέττα (Α.Μ. 3032202001120)

Κόρινθος Ιανουάριος 2022

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την αποπεράτωση της εργασίας μου έχω χρέος να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους «συνοδοιπόρους» μου. Αρχικά ευχαριστώ το Θεό που με αξίωσε και με δυνάμωσε σε μια δύσκολη περίοδο, συλλογικά και προσωπικά, να ολοκληρώσω ένα επίπονο αλλά ωραίο έργο σε ηλικία προχωρημένης ωριμότητας. Αμέσως έπειτα ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, κ. Κωνσταντίνο Δημόπουλο για την άμεση, ανύσταχτη και εμπειριστατωμένη καθοδήγησή του στην συγγραφή της, αν και εξ ολοκλήρου από απόσταση. Επίσης ευχαριστώ τους συναδέλφους που συνέβαλαν με προθυμία στη διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας, που αποτέλεσε τον κορμό της εργασίας μου. Ακόμη θέλω να ευχαριστήσω τους καθηγητές της εξεταστικής επιτροπής αλλά και όλους τους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, που μου μεταλαμπάδευσαν τη γνώση και την έμπνευση για αυτό το πόνημα. Δεν πρέπει τέλος να παραβλέψω να ευχαριστήσω την πολυμελή οικογένειά μου, που έδειξε υπομονή στην πολύωρη απουσία μου από κοντά της και με τον τρόπο της μου παρείχε στήριξη και ενθάρρυνση να προχωρήσω και να ολοκληρώσω εγκαίρως την επιστημονική μου διατριβή.

Ρέλλου - Κουρκουλιώτη Βιολέττα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων αποτελούν μακρόβιο και διαχρονικό θεσμό της ελληνικής εκπαίδευσης καθώς και μορφή μη τυπικής εκπαίδευσης, που διακρίνεται για την πλούσια θεματολογία της και την διεισδυτικότητά της. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων και των πρακτικών των εκπαιδευτικών που ανέλαβαν Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σχετικά με τη βιωσιμότητα, την αναγκαιότητα καθώς και την προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στην υλοποίησή τους. Το δείγμα αποτέλεσαν 10 μόνιμοι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι υπηρετούν σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Κορινθίας και η Υπεύθυνη του Τμήματος Σχολικών Δραστηριοτήτων, ενώ η ημιδομημένη συνέντευξη με ερωτήσεις ανοικτού τύπου χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων. Ειδικότερα, τα ΠΠΘ θεωρούνται αναγκαία διότι προάγουν την καινοτομία, την πρωτότυπη και ελεύθερη θεματολογία, την ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στον πολιτισμό και την τέχνη και καλλιεργούν ποικίλες γνωστικές και κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες στους συμμετέχοντες μαθητές μέσα από σύγχρονες πρακτικές. Παράλληλα τα ΠΠΘ συμβάλλουν στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, καθώς διευρύνουν τις γνώσεις τους, ενισχύουν την εκπαιδευτική εμπειρία τους, βελτιώνουν τις παιδαγωγικές πρακτικές τους και καλλιεργούν δεξιότητες και τη μεταξύ τους συνεργασία. Για την αντιμετώπιση των αναφερόμενων εμποδίων στη διεξαγωγή των ΠΠΘ οι εκπαιδευτικοί προτείνουν την ένταξη τους στο σχολικό ωρολόγιο πρόγραμμα, τη χρηματοδότηση τους, τη συνεργασία των ειδικοτήτων, τη βιωματική επιμόρφωση, την εντονότερη κινητοποίηση και εμπύχωση των καθηγητών, τη διάχυση των αποτελεσμάτων στην τοπική κοινωνία, την αυτονομία και ισοτιμία τους με τα άλλα μαθήματα και τη διευρυμένη αξιοποίηση των ΤΠΕ. Ο ρόλος των ΤΠΕ στη διεξαγωγή τους θεωρείται ως επί το πλείστον συμπληρωματικός και ενισχυτικός, λόγω των μεγάλων δυνατοτήτων που προσφέρουν στη διερεύνηση, στην παρουσίαση και προβολή της πληροφορίας, στη δημιουργικότητα, στην επικοινωνία, στη συνεργασία, στην πρόσβαση σε χώρους και θεάματα πολιτισμού και στην μαθησιακή εμπλοκή των εφήβων. Αξιοποιούνται συνήθως διάφορα εργαλεία και ψηφιακές εφαρμογές και για την απρόσκοπτη εφαρμογή των ΠΠΘ την περίοδο της πανδημικής κρίσης, παρά τα τεχνικά προβλήματα και την ελλιπή ενσωμάτωσή τους

στη μαθησιακή διαδικασία, χρησιμοποιήθηκε τόσο η σύγχρονη όσο και η ασύγχρονη διδασκαλία μέσα από τις πλατφόρμες e-class και e-me, καθώς και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Αν και η απομακρυσμένη εκπαίδευση είχε αρνητική επίδραση και στην υλοποίηση των ΠΠΘ, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί προτίθενται να χρησιμοποιήσουν εκ νέου τις ψηφιακές τεχνολογίες στην υλοποίηση τους, λόγω της ήδη κεκτημένης γνώσης, της συχνότερης επικοινωνίας και ανατροφοδότησης και της αναβάθμισης της ζωντανής διεξαγωγής τους.

Λέξεις κλειδιά: προγράμματα πολιτιστικών θεμάτων, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καινοτομία, βιωματική, συνεργατική μάθηση, μαθησιακά οφέλη, δεξιότητες, επαγγελματική ανάπτυξη, ΤΠΕ, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, μικτή μάθηση.

ABSTRACT

The Cultural Programs are a long-lived and timeless institution of Greek education, distinguished for their rich themes and their deep penetration. The aim of this research is to investigate the perceptions and practices of teachers who undertook cultural programs in secondary education training during distance learning on the sustainability, necessity as well as added value of ICT in their implementation. The sample consisted of 10 permanent teachers, who serve in secondary schools of the prefecture of Corinthia and the Head of the Department of School Activities, while for the collection of research data was used the semi-built interview with open type questions. More specifically, cultural programs are considered necessary because they promote innovation, original and free themes, the development of a positive attitude towards culture and art and cultivate a variety of high-level cognitive skills and socio-emotional skills in the participating students through modern practices. At the same time, these programs contribute to the professional development of teachers, as they expand their knowledge, enhance their educational experience, improve their pedagogical practices and cultivate skills and cooperation among them. In order to address the obstacles in the conduct of cultural programs, they propose their inclusion in the school timetable, their funding, the cooperation of the specialties, the experiential training, the stronger mobilization and animation of teachers, the dissemination of the results to the local community, their autonomy and equivalence with other subjects and the expanded use of ICT. The role of ICT in their conduct is considered mostly complementary and reinforcing, due to the great potential they offer in exploring, presenting and promoting information, creativity, communication, collaboration, access to cultural spaces and spectacles and the learning involvement of adolescents. Various tools and digital applications are usually used and for the seamless implementation of cultural programs during the pandemic crisis, despite the technical problems and their incomplete integration into the learning process, synchronous and asynchronous teaching through the e-class and e-me platforms as well as e-mail were used. Although remote education has also had a negative impact on the implementation of the Cultural programs, the participating teachers intend to re-use digital technologies in the implementation of such a program, due to the already acquired knowledge, the more frequent communication and feedback and the upgrading of their live conduct.

Key words: cultural programs, secondary education, innovation, experiential, collaborative learning, learning benefits, skills, professional development, ICT, distance learning, blended learning.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	15
Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ / ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	16
1. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	16
1. 2. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΟΦΕΛΗ	16
1. 3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ UNESCO ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	18
1. 4. ΟΙ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	20
1. 5. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ	21
1.5.1. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	26
1.5.2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	29
1.5.3. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΠΘ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	31
1. 6. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ	34
1.6.1. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΜΗ ΤΥΠΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	34
1.6.2. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	36
1.6.3. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΩΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ	40
1.6.4. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ	43
1.6.5. Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	44
1. 7. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ	50
1.7.1. ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ.....	50
1.7.2. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	58

2. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	58
2. 2. ΑΠΟΦΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ.....	59
2. 3. ΑΠΟΦΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ & ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ	65
Β. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	76
3. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	76
3. 2. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	76
3. 3. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	77
3. 4. ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ	78
3. 5. ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ	79
3. 6. ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ	81
3. 7. ΔΟΜΗ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	82
3. 8. Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	83
3. 9. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	84
3.10. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ – ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ & ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	88
4. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	88
4. 2. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΠΘ	88
4. 3. 1ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΔΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	91
4.3.1. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑΣ ΠΠΘ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	91
4.3.2. Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΠΘ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	95
4. 4. 2ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΥΝ ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΜΑΘΗΤΕΣ	100
4.4.1. ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ - ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ	100
4.4.2. ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΑ ΠΠΘ..	101
4.4.3. ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ.....	103
4. 5. 3ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΠΠΘ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥΣ	105

4.5.1. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΟΥΝ ΠΠΘ	105
4.5.2. ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΥΝ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	106
4.5.4. Η ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΠΘ	109
4. 6. 4ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ	112
4.6.1. ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ.....	112
4.6.2. ΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ	114
4.6.3. ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ	116
4. 7. 5ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΡΟΣΚΟΠΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	117
4.7.1. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΡΦΩΝ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ	117
4.7.2. ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΠΘ ΜΕ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ	119
4.7.3. ΠΡΟΘΕΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ.....	121
4. 8. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ.....	122
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ	125
5. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	125
5. 2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	125
5. 2. 1. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΠΠΘ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	125
5. 2. 2. Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΠΘ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	126
5. 3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΟΦΕΛΗ, ΤΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΥΝ ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΜΑΘΗΤΕΣ.....	128
5. 3. 1. ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ - ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ.....	128
5. 3. 2. ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΑ ΠΠΘ.....	129
5. 3. 3. ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ.....	130
5. 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΠΠΘ ΚΑΙ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥΣ.....	131
5. 4. 1. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΟΥΝ ΠΠΘ	131

5. 4. 2. Η ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΠΘ	133
5. 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ	134
5. 5. 1. ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ.....	134
5. 5. 2. ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ	135
5. 6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΡΟΣΚΟΠΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	136
5. 6. 1. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΡΦΩΝ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ	136
5. 6. 2. ΠΡΟΘΕΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ	138
5. 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΠΠΘ.....	138
5. 8. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	139
5. 9. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	140
5. 9. 1. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ	140
5. 9. 2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	141
5. 10. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	142
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ	143
A. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	143
B. ΕΛΛΗΝΙΚΗ	147
Γ. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (με χρονολογική σειρά)	157
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	159
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΣΔ ΚΑΙ ΠΠΘ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΤΟ ΣΧ. ΕΤΟΣ 2020-2021	159
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	161
1. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	161
2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ.....	165
3. ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	166

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αλματώδης τεχνολογική εξέλιξη, η έκρηξη της γνώσης σε όλους τους επιστημονικούς τομείς, η ανάγκη διαχείρισης του τεράστιου όγκου της πληροφορίας, η εδραίωση της παγκοσμιοποίησης, της πολυπολιτισμικότητας αλλά και πολιτιστικής ομογενοποίησης, η έντονη κινητικότητα στο χώρο εργασίας, που απαιτεί ανεπτυγμένη προσαρμοστικότητα αλλά και παραγωγικότητα, η 4^η βιομηχανική επανάσταση, η ολοκληρωτική ψηφιοποίηση της εργασίας, η ηλεκτρονική διακυβέρνηση και οι αναδυόμενες δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα, επιτάσσουν την αναμόρφωση του σχολείου και την αναπροσαρμογή της παρεχόμενης γνώσης, που πρέπει πλέον να είναι ουσιαστική, αποτελεσματική, στοχευμένη, επικαιροποιημένη και μετασχηματιστική. Η γνώση όμως αυτή θα γίνει απόκτημα του σύγχρονου μαθητή μέσα από τον προσεκτικό και εμπνευσμένο σχεδιασμό των Προγραμμάτων Σπουδών και της εκπαιδευτικής πράξης, ώστε να προκύψει μάθηση στέρεα, αυθεντική και νοηματοδοτημένη, που θα εξοπλίζει τον σημερινό μαθητή με ικανότητες και ποικίλες δεξιότητες, για να ανταποκριθεί στον πολύπλοκο και απαιτητικό ρόλο του αυριανού ενεργού και υπεύθυνου πολίτη αλλά και καλλιεργημένου πνευματικού ανθρώπου.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η ανάγκη διαρκών αλλαγών και καινοτομιών για την σύγχρονη εκπαίδευση, καθώς και η ενεργοποίηση όλων των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων και βιωματικών δράσεων, που στοχεύουν στην ανανέωση και την εναλλακτική μάθηση, αποτελούν βασική προτεραιότητα για την προσαρμογή, επιβίωση και ανάπτυξη του σύγχρονου σχολείου, στο πλαίσιο των σύγχρονων συνθηκών, με όφελος επιπλέον για τον εκπαιδευτικό, που γίνεται διαμορφωτής της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αλλά και το μαθητή, που καλλιεργεί δεξιότητες και στάσεις ζωής με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο εκτός του τυποποιημένου πειστικού σχολικού προγράμματος. Αυτό το ρόλο διεκδικούν εδώ και τρεις δεκαετίες τα Προαιρετικά Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων με την ευρύτατη θεματική τους και τις καινοτόμες προσεγγίσεις μάθησης, που λειτουργούν συμπληρωματικά με τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και χαρακτηρίζονται από ευελιξία, αυτονομία και βιωματικότητα στην εφαρμογή τους.

Καθώς όμως η βιομηχανοποιημένη ψυχαγωγία κατακλύζει τον πλανήτη και οι συνεχείς μεταναστευτικές ροές μεταβάλλουν τον φυλετικό και πολιτισμικό χάρτη της Ευρώπης και του κόσμου, επιβάλλεται επίσης η εκπαίδευση να αναμοχλεύσει και να

αναζωογονήσει τη σχέση της με τον πολιτισμό σε δύο κατευθύνσεις: να επαναπροσεγγίσει την εθνική παράδοση και ταυτότητα με δημιουργική διάθεση και να καλλιεργήσει κουλτούρα διαπολιτισμικότητας, που θα αναδείξει τον ηγετικό ρόλο του πολιτισμού στην αρμονική συμβίωση των λαών. Πολύτιμος αρωγός σε αυτή την αποστολή της είναι τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων και οι διάφορες πολιτιστικές δράσεις.

Σκοπός λοιπόν της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις και οι πρακτικές των εκπαιδευτικών που ανέλαβαν Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, και μάλιστα κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, αναφορικά με τη βιωσιμότητα, την αναγκαιότητα καθώς και την προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στην υλοποίησή τους. Ειδικότερα μέσα από ποιοτική έρευνα με ημιδομημένη συνέντευξη σε 11 καθηγητές, που ενεπλάκησαν στην υλοποίηση σχετικών δράσεων διατυπώθηκαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια πιστεύουν ότι είναι η αναγκαιότητα και ο απολογισμός της εικοσάχρονης και πλέον εφαρμογής των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση;

2. Ποια θεωρούν ότι είναι τα μαθησιακά οφέλη, οι δεξιότητες και οι στάσεις που αναπτύσσουν οι μαθητές που συμμετέχουν σε πολιτιστικά προγράμματα και καινοτόμους πολιτιστικές δράσεις;

3. Με ποιον τρόπο θεωρούν ότι συμβάλλουν στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών που τα αναλαμβάνουν και ποιος ο ρόλος της επιμόρφωσης τους για το σχεδιασμό και την επιτυχή έκβαση των ΠΠΘ;

4. Ποιος ο ρόλος των ΤΠΕ στην ενίσχυση και επέκταση των ΠΠΘ και με ποιον τρόπο αξιοποιήθηκαν για την απρόσκοπτη εφαρμογή τους κατά την περίοδο της πανδημικής κρίσης;

Η συγκεκριμένη εργασία απαρτίζεται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το πρώτο μέρος αναπτύσσεται σε δύο κεφάλαια, εκ των οποίων το πρώτο αποτελείται από έξι ενότητες. Στις τρεις πρώτες ενότητες παρουσιάζεται ο πολιτισμός και οι προαιρετικές εκφάνσεις του στην εκπαίδευση, αρχίζοντας με την εννοιολόγηση των όρων πολιτισμός και τέχνη και τα παιδαγωγικά τους οφέλη, το ρόλο της Unesco στην πολιτισμική προβολή στην εκπαίδευση, και το ρόλο των πανελλήνιων μαθητικών

(καλλιτεχνικών) αγώνων. Στην τέταρτη ενότητα παρουσιάζονται τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων με έμφαση στη θεματολογία τους, τη διδακτική μεθοδολογία τους, τους λόγους αναγκαιότητας τους και τη βιωσιμότητά τους στη σύγχρονη εκπαίδευση. Στην επόμενη ενότητα αναλύονται θεμελιώδεις έννοιες που σχετίζονται με τη φιλοσοφία των ΠΠΘ, όπως η άτυπη εκπαίδευση, η καινοτομία, η βιωματικότητα, η συνεργατικότητα και η καλλιέργεια δεξιοτήτων. Στην τελευταία ενότητα του πρώτου κεφαλαίου περιγράφεται η χρήση των ΤΠΕ στα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων και δη στα πολιτιστικά μέσα από τα μαθησιακά οφέλη, τις δυνατότητες και τους τρόπους μάθησης, που προσφέρει η μικτή διδασκαλία και συγκεκριμένα με την εφαρμογή της απομακρυσμένης εκπαίδευσης. Το δεύτερο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους επικεντρώνεται στη βιβλιογραφική επισκόπηση και χωρίζεται σε δύο ενότητες. Η πρώτη παρουσιάζει τις απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών γενικά για τα Καινοτόμα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων μέσα από έξι έρευνες και η δεύτερη ενότητα παρουσιάζει δέκα έρευνες που διερευνούν τις απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών ειδικότερα για τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων είτε για την εφαρμογή συγκεκριμένου πολιτιστικού προγράμματος.

Στο δεύτερο μέρος και στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας αναλύεται η μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας που εφαρμόστηκε και αποτελείται από εννιά ενότητες, οι οποίες διαδοχικά αναλύουν την ανάγκη και τη σημασία της έρευνας, το σκοπό και τα ερευνητικά της ερωτήματα, τη μεθοδολογική προσέγγιση, το ερευνητικό εργαλείο συλλογής των δεδομένων, το δείγμα και τη διαδικασία επιλογής του, την οργάνωση του πρωτοκόλλου της συνέντευξης, τη διεξαγωγή της έρευνας και την επεξεργασία του εμπειρικού υλικού και τέλος τη διασφάλιση της εγκυρότητας και αξιοπιστίας και τα ζητήματα δεοντολογίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο του ερευνητικού μέρους, καταγράφονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Στις τρεις ενότητες του παρουσιάζονται, τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων εκπαιδευτικών, οι εισαγωγικές ερωτήσεις και οι ερωτήσεις που αντιστοιχούν στους πέντε ερευνητικούς άξονες και τέλος οι πρόσθετες ερωτήσεις για την Υπεύθυνη του Τμήματος Σχολικών Δραστηριοτήτων. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, το οποίο αποτελείται από οκτώ ενότητες, εξάγονται τα συμπεράσματα της έρευνας. Οι έξι πρώτες ενότητες παρουσιάζουν τα συμπεράσματα της έρευνας ανά ερευνητικό άξονα και με θεματικές υποενότητες, η έβδομη αναφέρεται στους περιορισμούς της έρευνας και η τελευταία

στις προτάσεις για εκτενέστερη έρευνα και για την ρύθμιση της αντίστοιχης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Συνοπτικά λοιπόν μέσα από την προκείμενη έρευνα προέκυψαν τα οφέλη των ΠΠΘ για μαθητές και εκπαιδευτικούς, οι πρακτικές που ακολουθούν, η προσφορά των ΤΠΕ στη διεξαγωγή τους και τα ψηφιακά μέσα που αξιοποιούνται συνήθως αλλά και πρόσφατα με την μορφή της απομακρυσμένης εκπαίδευσης.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΠΣ:	Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών
ΔΔΕ:	Δευτεροβάθμια Διεύθυνση Εκπαίδευσης
ΔΠΠΣ:	Διαθεματικό Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών
ΔΤΕ :	Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση
ΕΑΠ :	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΕΔ:	Εργαστήρια Δεξιοτήτων
ΕΕ :	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΖ :	Ευέλικτη Ζώνη
Κ(Π)Π:	Καινοτόμα (Πολιτιστικά) Προγράμματα
ΚΠΕ:	Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
ΜΑ :	Μουσική Αγωγή
Π.Ε.Κ.Α:	Πανελλήνια Επιτροπή Καλλιτεχνικών Αγώνων
ΠΕ.Κ.Ε.Σ:	Περιφερειακό Κέντρο Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού
Π.Ι.:	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Π.Μ.Κ.Α:	Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες
ΠΠΕ:	Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
ΠΠΘ:	Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων
ΠΣΔ ή ΣΔ:	Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων
ΤΠΕ :	Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών
ΥΠ:	Υπουργείο Παιδείας
ΥΠΑΙΘ:	Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων
ΩΠ :	Ωρολόγιο Πρόγραμμα

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ / ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρώτο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας αποσκοπεί στην παρουσίαση της έννοιας του Πολιτισμού και της συναφούς με αυτόν έννοιας της Τέχνης στην εκπαίδευση μέσα από συγκεκριμένους θεσμούς και δράσεις συνεκτιμώντας την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών στην εφαρμογή τους. Αρχικά παρουσιάζονται τα παιδαγωγικά οφέλη της παρουσίας του πολιτισμού, η προβολή του από διεθνείς φορείς και οι προαιρετικές εκφάνσεις του στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, που είναι οι Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Αγώνες και τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων, των οποίων ιδιαίτερος εξετάζεται η θεματολογία και οι διδακτικές μέθοδοι υλοποίησής. Η επόμενη ενότητα αναφέρεται αφενός στην αναγκαιότητα και βιωσιμότητα των ΠΠΘ στο σύγχρονο σχολείο και αφετέρου σε θεμελιώδεις έννοιες και αρχές που διέπουν τη διεξαγωγή των πολιτιστικών προγραμμάτων, όπως είναι η έννοια της μη τυπικής εκπαίδευσης και η καινοτομία καθώς και οι αρχές της βιωματικής και συνεργατικής μάθησης. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο όρος «δεξιότητες» και ο τρόπος που τα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων τις προάγουν. Στην τελευταία ενότητα παρουσιάζονται διεξοδικά τα μαθησιακά οφέλη από την αξιοποίηση των ΤΠΕ και οι δυνατότητες που προσφέρει η χρησιμοποίησή τους στα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων και στη συνέχεια περιγράφεται η συμβολή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην απρόσκοπτη εφαρμογή τους, καθώς και η προσφορά της μικτής μάθησης στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητά τους.

1. 2. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΟΦΕΛΗ

Το οικοδόμημα του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας μας σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: στην παροχή γενικής παιδείας υψηλού επιπέδου, στην ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή και στον επαγγελματικό προσανατολισμό. Στοχεύει μάλιστα στη δημιουργία υπεύθυνων, ενεργών και δημιουργικών πολιτών για μια ανθρωποκεντρική αλλά και ανταγωνιστική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα στο πλαίσιο της σφαιρικής ανάπτυξης των μαθητών, ως βασικές

επιδιώξεις του εκπαιδευτικού μας συστήματος, θεωρούνται η ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας σε μια πολυπολιτισμική και πλουραλιστική κοινωνία, η ενίσχυση της ιστορικής συνείδησης και της εθνικής μνήμης, η ψυχο-πνευματική καλλιέργεια και η ανάδειξη δεξιοτήτων και ενδιαφερόντων, η αυτοέκφραση και η καλλιτεχνική δημιουργία, ο σεβασμός της διαφορετικότητας, η ανάδειξη της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας του ελληνισμού στο πλαίσιο του διεθνούς και παγκόσμιου πολιτιστικού περιβάλλοντος, η τόνωση του θρησκευτικού συναισθήματος και της ηθικής συμπεριφοράς και απώτερα η κατανόηση της πολυμορφίας στην τέχνη και η ισόρροπη αποτίμηση του εθνικού με το παγκόσμιο και του παραδοσιακού με το μοντέρνο (Γραμματάς & Μουδατσάκης, 2008).

Ο πολιτισμός ως έννοια εμπεριέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που θεωρεί υποχρέωσή της η σύγχρονη κοινωνία να καλλιεργεί και να παρέχει στους πολίτες, για να χαρακτηρίζεται πολιτισμένη, καθιστώντας τους υπεύθυνους συγχρόνως για τη διαφύλαξη και την διάδοσή τους. Τέτοια θεωρούνται τα υλικά, πνευματικά, κοινωνικά και πολιτιστικά αγαθά (Παπαδόπουλος, 2016). Η Unesco επίσης στη 43η συνδιάσκεψη για τον Πολιτισμό και την Παιδεία διατυπώνει για την έννοια του πολιτισμού: «το πλέγμα των πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών χαρακτηριστικών, που διακρίνουν μια κοινωνία ή μια κοινωνική ομάδα και αποτελούν τα στοιχεία της πολιτισμικής ταυτότητάς της, συμπεριλαμβανομένων των τρόπων ζωής, των παραδόσεων, των αντιλήψεων, των τεχνών, των γραμμάτων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου»¹.

Πολύ στενά συνυφασμένη με τον πολιτισμό είναι η έννοια της Τέχνης. Η παγκόσμια έρευνα της Unesco για την επίδραση των τεχνών στην εκπαίδευση επισημαίνει ότι η πολιτιστική ταυτότητα των νέων διαμορφώνεται από τη συνεχή και συστηματική εκμάθηση δεξιοτήτων, τρόπων σκέψης και παρουσίαση κάθε μορφής τέχνης, μουσικής, θεάτρου, χορού, εικαστικών τεχνών, η οποία αποφέρει καλλιτεχνικά έργα και δημιουργίες και επιπλέον βελτιώνει τη στάση των νέων απέναντι στο σχολείο και τη μάθηση και γενικά ενισχύει την αίσθηση ικανοποίησης και ευημερίας (Bamford, 2006). Ο ρόλος των τεχνών στην εκπαίδευση είναι «εγγενής» και όταν η «μάθηση είναι ενσωματωμένη στην τέχνη» τα οφέλη είναι πάρα πολλά (Ewing, 2011). Ο Dewey

¹ <http://www.unesco.org/new/en/social-and-umansciences/themes/international-migration/glossary/cultural-diversity/>

υποδηλώνει ότι περισσότερο από κάθε άλλο μάθημα, η Μουσική και η Καλλιτεχνία, καλλιεργούν την ανάπτυξη της ηθικής και αισθητικής φύσης των παιδιών και την πνευματική εξέλιξή τους. Δεν υπάρχει, κατ' αυτόν, άλλο μάθημα που «να καλλιεργεί καλύτερα την προσοχή, την παρατηρητικότητα και την εμμονή στη θεώρηση των πραγμάτων σαν επιμέρους στοιχείων μιας ενότητας» (Dewey, 1982:94).

Οι τέχνες λοιπόν καθίστανται αναγκαίο κεφάλαιο του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς αυξάνουν την παρακολούθηση και την εμπλοκή στη μάθηση, ενισχύουν την κριτική σκέψη, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και τη δημιουργικότητα των μαθητών, επιτυγχάνουν δημιουργία θετικής εικόνας για το σχολείο και υψηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις, προωθούν την αυτογνωσία, την αυτοεκτίμηση και την υπευθυνότητα, ενθαρρύνουν τη δημιουργία ομάδων και συνεργασιών και δημιουργούν οράματα και αξίες, καθώς και ικανότητες ενσυναίσθησης (Bamford, 2006).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι έρευνες, που πραγματοποιήθηκαν για την τέχνη και την εκπαίδευση (Ewing, 2011), έδειξαν ότι η διείσδυση του πολιτισμού στην εκπαίδευση εκτός του ότι αναδεικνύει πολιτιστικές ταυτότητες και το πολιτισμικό κεφάλαιο συνολικά των μαθητών, τους δίνει ώθηση και εφόδια να ανταπεξέλθουν και στα άλλα γνωστικά αντικείμενα. Επίσης διαπιστώθηκε ερευνητικά ότι η μεγάλη σημασία της πολιτιστικής διάστασης στην εκπαίδευση καθώς και η ανάγκη προώθησης των δημιουργικών, καλλιτεχνικών ικανοτήτων των νέων αναγνωρίζεται από όλες τις εθνικές πολιτικές (Πάσχου, 2019), ενώ ο συγκερασμός επιπρόσθετα τέχνης και των ΤΠΕ ενισχύει αποτελεσματικά τη δημιουργική μάθηση με τρόπο ολιστικό και βιωματικό και ενδυναμώνει περαιτέρω την κριτική ικανότητα των μαθητών και μαθητριών και τη διάθεση για παραγωγικότητα και συνεργασία τόσο από την πλευρά των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών (Γρόσδος, Μακαρατζής & Ανδρεάδου, 2010).

1.3. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ UNESCO ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Διεθνείς οργανισμοί, όπως η UNESCO, το Συμβούλιο της Ευρώπης κ.ά., στις προτάσεις τους πάντα θεωρούν τη διασύνδεση της εκπαίδευσης με τον πολιτισμό πρωταρχικής σημασίας. Ο πολίτης της αυριανής κοινωνίας πρέπει να εκπαιδεύεται μέσα από ένα σύστημα που εισάγει την αυτόνομη μάθηση με ενεργητικές μεθόδους.

Στην εφαρμογή της Οικουμενικής Διακήρυξης για την πολιτιστική πολυμορφία η UNESCO τονίζει, στα κύρια σημεία του σχεδίου δράσης της, πως τα κράτη-μέλη οφείλουν να δεσμευτούν προκειμένου «να προωθούν μέσω της εκπαίδευσης την ευαισθητοποίηση για τη θετική αξία της πολιτιστικής πολυμορφίας και να βελτιώνουν για το σκοπό αυτό, το σχεδιασμό των προγραμμάτων σπουδών και την εκπαίδευση των διδασκόντων» (Unesco, 2001:12).

Επίσης σύμφωνα με τον Οδικό Χάρτη (Roadmap for Arts Education), οι στόχοι των τεχνών στην εκπαίδευση είναι: να στηρίζουν το ανθρώπινο δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πολιτιστική συμμετοχή, να αναπτύξουν ατομικές ικανότητες, να βελτιώσουν την ποιότητα της εκπαίδευσης και να προωθήσουν την έκφραση της πολιτισμικής πολυμορφίας (Unesco, 2006). Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες των τεχνών είναι αποτέλεσμα υψηλής ποιότητας σύλληψης, συνδυάζουν έρευνα και πράξη, ενισχύουν την καινοτομία και την δημιουργικότητα, προωθώντας την διαφορετικότητα, την διαπολιτισμικότητα αλλά και παγκόσμιες αξίες όπως την ειρήνη μέχρι και τη βιωσιμότητα (Unesco, 2010). Η εκπαίδευση δεν προάγει μόνο τη γνωστική ανάπτυξη και την απόκτηση δεξιοτήτων ζωής, αλλά με καινοτόμα προγράμματα μπορεί να αναπτύξει την δημιουργική και κριτική σκέψη, τις διαπροσωπικές δεξιότητες ενισχύοντας την κοινωνική προσαρμοστικότητα και την πολιτιστική ευαισθητοποίηση (Unesco, 2012).

Τα σχολεία μέλη του Δικτύου Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO (Associated Schools network/ASPnet), προωθούν τις αξίες και τις αρχές που κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα της UNESCO και στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ισότητας των φύλων, της κοινωνικής προόδου, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας. Οι μαθητές/τριες που συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα του Δικτύου αποκομίζουν πολλαπλά οφέλη: αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες μέσα από μια βιωματική διαδικασία, γίνονται μέρος του προγράμματος, συμμετέχουν, δημιουργούν, γίνονται ενεργοί ενημερωμένοι πολίτες, συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τόπου τους και μέσα από την επικοινωνία με νέους/νέες από άλλες χώρες αποκτούν τη δυνατότητα να προβάλλουν τον τόπο τους έξω από τα σύνορα του σχολείου, της γειτονιάς, της χώρας. Συγχρόνως προβάλλουν τον κόσμο στην τάξη τους, στο σχολείο τους, στον τόπο τους, αναπτύσσουν την αίσθηση ότι ανήκουν στην παγκόσμια κοινότητα, συμβάλλοντας στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης των

Ηνωμένων Εθνών (SDGs). Το δίκτυο εστιάζει στους τέσσερις πυλώνες της εκπαίδευσης, όπως καθορίζονται στην έκθεση της Επιτροπής της UNESCO για την Εκπαίδευση για τον 21ο αιώνα και ιδιαίτερα στο «μαθαίνουμε να συμβιώνουμε» και είναι αφοσιωμένο στην παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης με στόχο την εδραίωση της ελευθερίας, της ειρήνης, της δικαιοσύνης και της ανάπτυξης και ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία, που προετοιμάζει τους μαθητές/τριες ως ενεργούς πολίτες, πολίτες του κόσμου.

1. 4. ΟΙ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΜΑΘΗΤΙΚΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Πριν από την ενασχόληση με τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων που αποτελούν την κυριότερη μέθοδο διάχυσης του πολιτισμού στο σχολείο, πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε μια καινοτομία, που όμως δεν ευδοκίμησε για πολύ σε κρατικό επίπεδο. Πρόκειται για τους Πανελλήνιους Μαθητικούς Καλλιτεχνικούς Αγώνες, έναν προοδευτικό θεσμό για την ελληνική εκπαίδευση, που συνεισέφερε σημαντικά στη συνεργασία, στην ανάπτυξη της ευγενούς άμιλλας και δημιουργικού ανταγωνισμού και καλλιέργησε δυναμικά την καλλιτεχνική παιδεία. *«Οι Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες συνδέονται άμεσα με τα Πολιτιστικά Θέματα, καθώς κινητοποιούν δημιουργικά την εκπαιδευτική κοινότητα συνδέοντάς την με τις τοπικές κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις και μεταμορφώνουν το σχολείο σε καλλιτεχνικό εργαστήριο»* (Σπυροπούλου, Βαβουράκη, Κούτρα, Λουκά & Μπούρας, 2007:72).

Οι Καλλιτεχνικοί Αγώνες θεσμοθετήθηκαν με το Νόμο 2817 το έτος 2000, μετά το 1996, το πρώτο έτος διοργάνωσής τους, *«με σκοπό την καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής των μαθητών και τη σύνδεση της Παιδείας με τις Τέχνες»* (άρθ. 14, παρ. 10) και περιλάμβαναν αγώνες αρχαίου δράματος, σύγχρονου θεάτρου, μουσικής, χορού, και ζωγραφικής. Ειδικές οργανωτικές επιτροπές, η Πανελλήνια Συντονιστική Επιτροπή Μαθητικών Καλλιτεχνικών Αγώνων, που συγκροτούνταν με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και πενταμελείς περιφερειακές οργανωτικές επιτροπές ανά περιφέρεια εκπαίδευσης, που συγκροτούνταν με εισήγηση της πανελλήνιας επιτροπής, ήταν υπεύθυνες για την οργάνωση και το συντονισμό των αγώνων. Η Π.Ε.Κ.Α. επίσης με εισήγησή της όριζε τις κριτικές επιτροπές για κάθε αγώνισμα. Οι συμμετέχοντες μαθητές προέρχονταν από Γυμνάσια και Λύκεια όλης της χώρα, της Κύπρου και ελληνικών σχολείων του εξωτερικού. Έπειτα από τη διεξαγωγή των αγώνων σε

περιφερειακό επίπεδο, σε έντεκα συνολικά περιφέρειες της χώρας, επιλέγονταν τα πρώτα βραβεία, για να συμμετάσχουν στους πανελλήνιους αγώνες που οργανώνονταν στην Αθήνα. Ακολούθως το Υπουργείο Παιδείας, λειτουργώντας υποστηρικτικά στον πολιτισμό, θεσμοθετεί τις θέσεις των *Υπευθύνων Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Αγώνων* (Υ.Α. 69259/Γ7/10-07-2003) σε κάθε Διεύθυνση Εκπαίδευσης με ρόλο ενημερωτικό για το θεσμικό πλαίσιο και τις δυνατότητες υλοποίησης πολιτιστικών δράσεων, υποστηρικτικό για το σχεδιασμό και την οργάνωσή τους και συντονιστικό για τα σχολεία που ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν στους Καλλιτεχνικούς Αγώνες. Ωστόσο οι τελευταίοι Π.Μ.Κ.Α. διοργανώθηκαν το 2009 μέσα σε έντονο πνεύμα κριτικής (Πάσχος, 2019). Η ΟΛΜΕ καταλόγισε στη διοργάνωση των αγώνων υποβάθμιση της εκπροσώπησής της, αδιαφάνεια στην οικονομική διαχείριση, πνεύμα ανταγωνιστικότητας και «επαγγελματικοποίηση» των παραστάσεων.²

Εντούτοις την τελευταία δεκαετία προκηρύσσονται μαθητικοί καλλιτεχνικοί αγώνες από διάφορους φορείς, σωματεία, πολιτιστικούς συλλόγους, δήμους, την Αρχιεπισκοπή και διάφορες μητροπόλεις με την έγκριση του ΥΠΑΙΘ και με αφορμή ιστορικές επετείους, σημαντικές προσωπικότητες, κοινωνικά προβλήματα. Πρόσφατα πλήθος διαγωνισμών κάλεσαν τους μαθητές στο πλαίσιο του εορτασμού των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση να συμμετάσχουν στη συγγραφή λογοτεχνικών κειμένων, στην παραγωγή ταινιών μικρού μήκους και θεατρικών δρωμένων, στη δημιουργία εικαστικών έργων και ψηφιακών τεχνουργημάτων κ.α.

1. 5. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

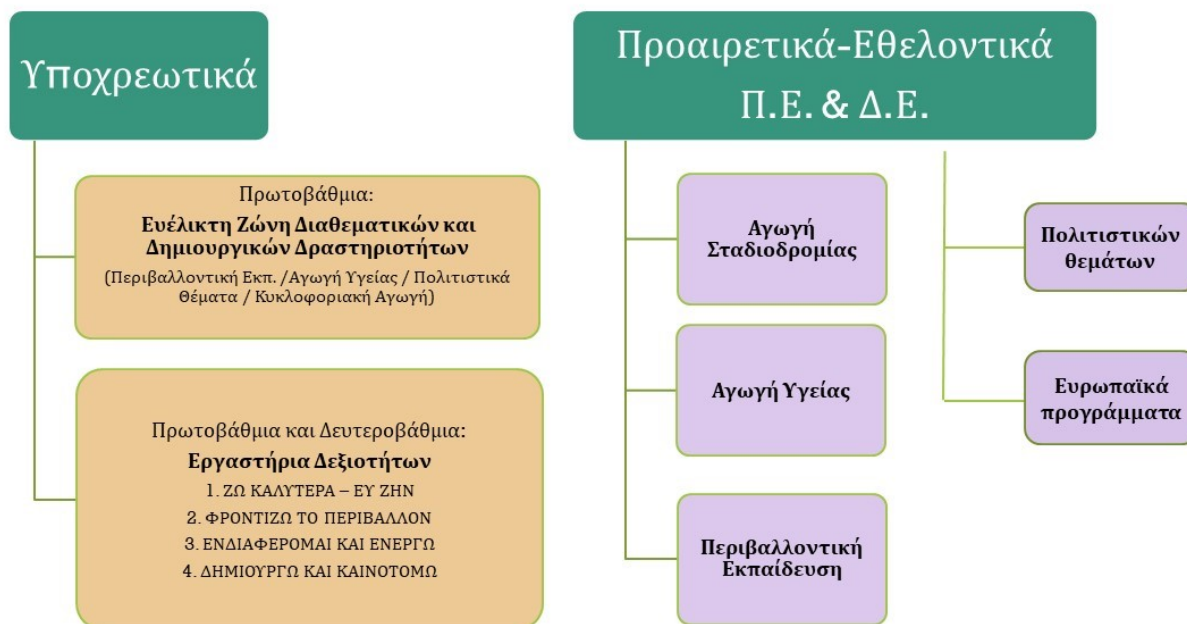
Ως απόρροια διεθνών ερευνών τις τελευταίες δεκαετίες, αναγνωρίστηκε η ανάγκη για την καθιέρωση πολιτιστικών εκδηλώσεων στα σχολεία, παράλληλα με την υπόλοιπη εκπαιδευτική διαδικασία, για την ψυχική και πνευματική καλλιέργεια των μαθητών και την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι ευκαιρίες λοιπόν που προσφέρονται στους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη συσχέτιση με την τέχνη και τον πολιτισμό είναι τα Πολιτιστικά Προγράμματα που

² <https://www.esos.gr/arthra/mathites/eidhseis-lykeio/h-uesh-ths-olme-gia-toys-mauhtikoys-kallitexnikoysagvnes>

υλοποιούνται στο πλαίσιο των Σχολικών Δραστηριοτήτων στα γενικά σχολεία, τα Καλλιτεχνικά Σχολεία και τα Μουσικά Σχολεία (Πάσχου, 2019).

Στα ελληνικά σχολεία η πολιτιστική εκπαίδευση έχει μια μακροχρόνια παράδοση. Η διοργάνωση διαφόρων μουσικών εκδηλώσεων, θεατρικών παραστάσεων, αφιερωμάτων σε ποιητές και λογοτέχνες και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες, πραγματοποιούνταν πολύ πριν εισαχθεί η περιβαλλοντική εκπαίδευση και άλλα διεπιστημονικά προγράμματα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ωστόσο οι συγκεκριμένες δραστηριότητες αποτελούσαν περισσότερο μια πολιτιστική εκδήλωση παρά ένα οργανωμένο και διαρκές πρόγραμμα και σχεδόν ποτέ πριν δε μελετήθηκε ουσιαστικά η προσφορά τους στην εκπαίδευση, ούτε έγινε προσπάθεια να καλυφθούν νομικά ή οικονομικά (Γκόβας & Δεμετζή, 2001). Ωστόσο τα πολιτιστικά προγράμματα αποτελούν μέχρι σήμερα τα πιο πολυάριθμα και αρκετά καινοτόμα σε κάθε Διεύθυνση Εκπαίδευσης, γεγονός που δείχνει τις ανάγκες των μαθητών, των εκπαιδευτικών και της κοινωνίας για εκτενείς πολιτιστικές δράσεις μέσα σε θεσμοθετημένο πλαίσιο.

Εκπαιδευτικά Καινοτόμα Προγράμματα

Εικόνα 1. Είδη καινοτόμων προγραμμάτων

Το 1992, το Υπουργείο Παιδείας (Υ.Π.) αναγνώρισε τις σύγχρονες ανάγκες της εκπαίδευσης και έδωσε έμφαση στον πολιτισμό στα σχολεία θεσπίζοντας τα *Πολιτιστικά Επιστημονικά Θέματα* μαζί με άλλες Σχολικές Δραστηριότητες (Περιβαλλοντική Αγωγή, Αγωγή Υγείας) με την Υπουργική Απόφαση Γ2/4867/28-8-1992 που βρίσκεται σε ισχύ ακόμα και σήμερα. Η συγκεκριμένη εγκύκλιος για πρώτη φορά καθορίζει το θεσμό, τα περιεχόμενα, τον τρόπο υλοποίησης και τις κατηγορίες των Σχολικών Δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, θεμιτά χαρακτηριστικά για την έγκρισή τους θεωρούνται το εφικτό της υλοποίησης, η καινοτομία και η συμπληρωματικότητά τους ως προς το Αναλυτικό Πρόγραμμα, καθώς και η σαφήνεια των εκπαιδευτικών στόχων και μεθόδων. Νέα μοντέλα δράσης μάλιστα με καινοτόμες και διαθεματικές δραστηριότητες αναθεώρησαν τις αντιλήψεις για τις πρακτικές και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνταν μέχρι τότε στη διαδικασία της μάθησης (Πάσχου, 2019).

Για την υλοποίηση των πολιτιστικών προγραμμάτων ειδικότερα, το Υ.Π. νομοθετημένα πλέον παρέχει δυνατότητες για συνεργασίες με εξωτερικούς φορείς και οργανώσεις, γιατί η αγωγή δεν καλλιεργείται μόνο στους χώρους του σχολείου, αλλά υποστηρίζεται και από άλλους θεσμούς παράλληλα με το σχολείο. Συγκεκριμένα προτείνονται δράσεις όπως επισκέψεις σε μουσεία, ιστορικά αρχεία, αρχαιολογικές υπηρεσίες, μνημεία, βιβλιοθήκες, εκθεσιακούς χώρους, και συνεργασίες με φορείς περιφερειακής ή τοπικής αυτοδιοίκησης, κρατικούς φορείς, Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα. Εξάλλου το σχολείο «νοούμενο ως κοινωνική οργάνωση» (Σαΐτης, 2008:17), διέπεται από συνεχή αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση των παραγόντων λειτουργίας του. Νέες Υπουργικές Αποφάσεις από το 2003 στη συνέχεια αναβαθμίζουν τα πολιτιστικά προγράμματα, τα οποία κατοχυρώνονται ως αυτοτελής πια κατηγορία Σχολικών Δραστηριοτήτων και διαχωρίζονται από τα Περιβαλλοντικά Προγράμματα ή τα προγράμματα Αγωγής Υγείας, με τα οποία είχαν καθιερωθεί παράλληλα. Έτσι με την απόφαση Γ7/127365/17-11-2003 του Υπουργείου Παιδείας ως Πολιτιστικό Πρόγραμμα ορίζεται «κάθε δημιουργική διαδικασία που έχει ως αντικείμενο την ανάδειξη και προώθηση στοιχείων πολιτισμού όπως: σύνθεση πληθυσμού, κοινωνική οργάνωση, οικονομική οργάνωση, πεποιθήσεις, αντιλήψεις, ιδέες (κοινωνία, ιδεολογία, θρησκεία κ.λπ.), κοινωνική συμβίωση – επικοινωνία, γλώσσα, έθιμα, ήθη, τελετουργίες, επαγγέλματα, υπηρεσίες, οικογένεια, σχολείο, γειτονιά, σωματείο, ξеноφοβία – ρατσισμός, σχέσεις των δύο φύλων,

αστυφιλία, βία, ανεργία, τεχνολογικά επιτεύγματα, αρχιτεκτονήματα, καλλιτεχνικά δημιουργήματα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης. Μέσα από τη διαδικασία αυτή οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τον κόσμο της δημιουργίας και αποκτούν συνείδηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αξιολογούν τα πολιτιστικά επιτεύγματα ως προϊόν της ανθρώπινης συλλογικής προσπάθειας και κατανοούν καλύτερα τη σημασία της συνεργασίας. Η γνώση του παρελθόντος γίνεται κινητήρια δύναμη για νέα δημιουργία, ώστε να αποτελέσουν οι ίδιοι οι μαθητές μέρος του πολιτισμικού γίγνεσθαι και να γίνουν δρώντα άτομα».

Ένα ολοκληρωμένο Πολιτιστικό Πρόγραμμα πρέπει να έχει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά. Αρχικά πρέπει να έχει προαιρετικό χαρακτήρα, διότι η εθελοντική συμμετοχή προϋποθέτει μια στάση ζωής και συγχρόνως διασφαλίζει την ελευθερία που απαιτείται, για να ικανοποιήσει ένα πρόγραμμα τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις δυνατότητες των εμπλεκομένων (Γκόβας κ.α., 2001). Επίσης οφείλει να είναι εκπαιδευτικό, να απευθύνεται σε συγκεκριμένη ομάδα μαθητών με παιδαγωγικό τρόπο και παρά τον καλλιτεχνικό του προσανατολισμό, να διαθέτει ξεκάθαρη στοχοθεσία, θέμα, μεθοδολογία και αποτελέσματα που επιδιώκει. Καθώς τα πολιτιστικά προγράμματα είναι ιδιαίτερα πολυεπίπεδα και απαιτούν πολυπρόσωπη συνεργασία, ενδείκνυται η παιδαγωγική ομάδα συντονισμού να αποτελείται από καθηγητές διαφόρων ειδικοτήτων, που θα καλύπτουν σφαιρικά το θέμα και θα λειτουργούν συμπληρωματικά (ο.π.). Το θέμα επίσης πρέπει να ενδιαφέρει άμεσα τους μαθητές και να είναι ευέλικτο, πρωτότυπο και προσαρμόσιμο σε μετατροπές και προτιμήσεις. Ακόμη πρέπει τα Π.Π. να έχουν διάρκεια, συνήθως πεντάμηνη, και να διεξάγονται σε τακτικές προγραμματισμένες συναντήσεις και οπωσδήποτε να μην εξαντλούνται μόνο σε εκδρομές, διδακτικές επισκέψεις και επετειακές εκδηλώσεις. Τέλος το «εργαστήρι», οι ομάδες εργασίας, η μέθοδος project, η έρευνα στο πεδίο, οι επισκέψεις μελέτης, η αλληλόδραση με την κοινωνία και η πρόβλεψη της αξιολόγησής πρέπει να συνιστούν αναγκαίες πρακτικές αυτών των προγραμμάτων.

Εξάλλου, για τη διάχυση και την επικοινωνιακή προβολή ενός Πολιτιστικού Προγράμματος μπορούν να πραγματοποιηθούν με τη συγκατάθεση της αντίστοιχης Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: συμμετοχή στην εκδήλωση παρουσίασης προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων, φεστιβάλ πολιτιστικών προγραμμάτων ή τοπικών θεματικών δικτύων, παρουσιάσεις στο σχολείο για τη διάχυση των καλών

πρακτικών ή σε μαθητικά φεστιβάλ ή φεστιβάλ Παιδείας, που οργανώνονται από τη τοπική αυτοδιοίκηση ή σε τοπικά Μ.Μ.Ε (Παλαιοχωρινού, 2018).

Η σπουδαιότητα όμως των προαιρετικών καινοτόμων προγραμμάτων και μάλιστα των πολιτιστικών θεμάτων για τη σχολική ζωή επιβεβαιώνεται και παλαιότερα από την τοποθέτησή τους ως δείκτη της αξιολόγησης των σχολικών μονάδων στον 5^ο τομέα: *Προγράμματα, παρεμβάσεις και δράσεις βελτίωσης* (εκπαιδευτικά προγράμματα και καινοτομίες, υποστηρικτικές και αντισταθμιστικές παρεμβάσεις) αλλά και πρόσφατα στον 4^ο θεματικό άξονα για την αξιολόγηση της Παιδαγωγικής και Μαθησιακής Λειτουργίας (ΦΕΚ Τ. Β' 4189/10.09.2021, ΙΕΠ Αξιολόγηση Σχ. Μονάδων, 2021). Ο συγκεκριμένος δείκτης εξετάζει τις πρωτοβουλίες του σχολείου για τη διεξαγωγή προαιρετικών εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων, αθλητικών δραστηριοτήτων, εξατομικευμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης, την υποστήριξη της ατομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των μαθητών και το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία, με σκοπό τον εμπλουτισμό του Προγράμματος Σπουδών. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται - μέσα στο πεδίο αναφοράς του δείκτη - στο στοιχείο της καινοτομίας και στην αξιοποίηση των ΤΠΕ σε όποια πρωτοβουλία, δραστηριότητα και πρόγραμμα κι αν εντάσσεται και στη συνέχεια εφαρμόζεται ή υλοποιείται. Έτσι από το αρχείο του σχολείου συνεκτιμώνται και αξιοποιούνται και στοιχεία όπως: η συμμετοχή των μαθητών σε προγράμματα δράσεων κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου στην τοπική κοινωνία, προαιρετικά εκπαιδευτικά προγράμματα σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, η ανάπτυξη μορφών επικοινωνίας του σχολείου, όπως ενημέρωση σχολικής ιστοσελίδας, έκδοση σχολικής εφημερίδας, δημιουργία ενημερωτικών εντύπων, πραγματοποίηση ομιλιών, διαλέξεων, καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, επισκέψεων σε τόπους επιστημονικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος και συμμετοχή σε μαθητικούς διαγωνισμούς.

Με την έκρηξη μάλιστα του μεταναστευτικού ζητήματος, η ενδυνάμωση των δομών πολιτισμού σε μια κοινωνία που αλλάζει έχει αποφασιστική σημασία, καθώς καλείται να ενσωματώσει διαφορετικούς πολιτισμούς, μέσα από την διαπολιτισμική αγωγή, με γνώμονα τις αξίες της δημοκρατίας και του ανθρωπισμού. Η αναβάθμιση των προαιρετικών προγραμμάτων πολιτισμού στα σχολεία αποτελεί προϋπόθεση του σεβασμού στη διαφορετικότητα, της αρμονικής μετάβασης στην εποχή της πολυπολιτισμικότητας και της ομαλής ένταξης των μικρότερων μελών της προσφυγικής κρίσης. Τα προγράμματα πολιτιστικών θεμάτων σε συνδυασμό με τα

προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων για την προαγωγή της σωματικής, της ψυχικής και κοινωνικής υγείας «...αποτελούν την ανάσα του σχολείου. Διαμορφώνουν σκεπτόμενους ενεργούς πολίτες. Μπορούν και ενσωματώνουν με ομαλό τρόπο τους κραδασμούς της σχολικής κοινότητας. Καλλιεργούν πνεύμα συνεργασίας, διαλόγου και δια-πολιτισμού ενώ από τον Πολιτισμό εκπηγάζουν ταυτόχρονα έννοιες όπως ταυτότητες, καινοτομία και δημιουργικότητα» (Δεκατρή, 2018)³.

1.5.1. ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Οι δράσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο εφαρμογής των Πολιτιστικών Προγραμμάτων αφορούν συνήθως στους παρακάτω **θεματικούς άξονες**: (Σχεδιασμός και Υλοποίηση Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων 2012-13)

Θεατρικό εργαστήρι: προετοιμασία παράστασης θεατρικού έργου επώνυμου συγγραφέα, δημιουργία πρωτότυπης παράστασης των μαθητών, θεατρικό αναλόγιο, ανάπτυξη παραστατικών δεξιοτήτων των μαθητών κ.ά.

Μουσικό / χορευτικό εργαστήρι: σύσταση και διδασκαλία χορωδίας ή ομάδας χορού με παράλληλη πρακτική και θεωρητική προσέγγιση του θέματος, όπως παραδοσιακοί χοροί μιας συγκεκριμένης περιοχής και εντοπισμός των ιστορικών, κοινωνικών, οικονομικών παραγόντων που επηρεάζουν την εμφάνισή τους ή αφιέρωμα σε τοπική παραδοσιακή φορεσιά, κόμμωση ή κόσμημα.

Εικαστικό εργαστήρι: πρακτική και θεωρητική προσέγγιση μιας συγκεκριμένης μορφής ή τεχνοτροπίας όπως εργαστήρι γλυπτικής, κεραμικής, αγιογραφίας, ψηφιδωτού ή συγκρότηση ομάδας αισθητικής παρέμβασης στο χώρο του σχολείου.

Λογοτεχνικό εργαστήριο: μελέτη έργων ελληνικής και ξένης λογοτεχνίας σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και παρουσίαση ομαδικά και με δημιουργικό τρόπο εντυπώσεων, απόψεων και συναισθημάτων. Ακόμη συγγραφή προσωπικού

³ <https://www.esos.gr/arthra/56134/programmata-sholikon-drastiriotiton-politismoy-kai-i-simasia-toys-gia-sholeio-kai-tin>

λογοτεχνικού κείμενου, μελοποίηση, δραματοποίηση αποσπάσματος των έργων ή παραγωγή ταινίας μικρού μήκους.

Προγράμματα προώθησης της ανάγνωσης: προώθηση της φιλιαναγνωσίας, με στόχο τη δημιουργία μιας πολυδιάστατης σχέσης μεταξύ βιβλίου και μαθητών, που μπορεί να συνδυαστεί με τη δημιουργική γραφή. Επίσης οργάνωση δανειστικής σχολικής βιβλιοθήκης.

Μαθητικός Τύπος: έκδοση εφημερίδας ή περιοδικού σε έντυπη ή και ηλεκτρονική μορφή, που παρακολουθεί τα επίκαιρα παγκόσμια και τοπικά γεγονότα και περιλαμβάνει συνεντεύξεις, παρουσιάσεις, ανταποκρίσεις, ανακοινώσεις, ιστορικές μαρτυρίες με την ευθύνη συγκεκριμένης συντακτικής ομάδας μαθητών για τη συγκέντρωση, επιλογή, σύνταξη και παρουσίαση του υλικού.

Λέσχη φωτογραφίας: μύηση στην τεχνική αλλά και την τέχνη της φωτογραφίας με πρακτική εξάσκηση σε συγκεκριμένο θέμα και στόχο το συνδυασμό θεωρίας και πράξης.

Κινηματογραφική λέσχη: γνωριμία με την τέχνη και την τεχνική του κινηματογράφου μέσα από τις προβολές ταινιών, αφιερώματα σε σκηνοθέτες, πρακτική άσκηση δημιουργίας κινηματογραφικής ή διαφημιστικής ταινίας μικρού μήκους, επιτυγχάνοντας έτσι βήματα προς την κατεύθυνση του οπτικοακουστικού γραμματισμού, δηλαδή την απόκτηση δεξιοτήτων κριτικής αποτίμησης οπτικοακουστικών προϊόντων, που μαζί με την αυθόρμητη έκφραση συναισθημάτων και την αποκωδικοποίηση των προθέσεων του δημιουργού θα οδηγήσουν στην έκφραση-δημιουργία.

Ανθρώπινα δικαιώματα - Δημοκρατία μέσα από τον πολιτισμό και τις τέχνες: δικαιώματα του παιδιού, διαπολιτισμικές προσεγγίσεις, ρατσισμός, ετερότητα, εκπαίδευση στη δημοκρατία, ανάπτυξη δεξιοτήτων του ενεργού πολίτη, καλλιέργεια του διαλόγου, σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα, εθελοντισμός και αλληλεγγύη, πολιτισμική πολυμορφία, πόλεμος και ειρήνη.

Θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς: λαογραφία/ υλικός και άυλος πολιτισμός, λαϊκά έθιμα και παραδόσεις, λαϊκή τέχνη, λαϊκή μουσική παράδοση, λαϊκά παραμύθια, παραδοσιακή επεξεργασία και οικονομία, λαϊκή αρχιτεκτονική, πολιτισμός της διατροφής, καθημερινά αντικείμενα.

Τοπική ιστορία, μυθολογία, ιστορία και πολιτισμός: μαρτυρίες και προφορική ιστορία, αρχιτεκτονική κληρονομιά μιας περιοχής, «υιοθεσία» μνημείων, πολιτιστικές διαδρομές, μυθολογία στην τέχνη, τοπική μυθολογία, μυθολογία και ιστορία.

Μουσειακή αγωγή: τρόποι προσέγγισης ενός μουσείου ή άλλου χώρου πολιτισμικής αναφοράς, έρευνα και προσέγγιση μιας περιόδου ή ενός θέματος με αφορμή ένα έκθεμα ή μια έκθεση, θεματικές διαδρομές από μουσείο σε μουσείο, ελεύθεροι χώροι και έκφραση, αρχαιολογικοί χώροι και ανασκαφές, μνημεία, βιομηχανική κληρονομιά και υιοθεσία αγάλματος, μνημείου, οικιστικού συνόλου, αρχιτεκτονήματος, αρχαιολογικού πάρκου κ.ά. Τελευταία προκρίνονται και θέματα διαπολιτισμικότητας, πολιτισμικής πολυμορφίας, πολιτισμικές συνήθειες των λαών, λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία μεταξύ των λαών.

Δημιουργία ντοκιμαντέρ με θέματα της τοπικής κοινωνίας ή της καθημερινής ζωής, πορträιτα προσωπικοτήτων, ιστορικές περιόδους, πολιτιστικές αναφορές κ.α.

Εικόνα 2. Θεματολογία Προγραμμάτων Πολιτιστικών Θεμάτων

Άλλα Θέματα όπως ρητορική, ρητορικοί όμιλοι, επιχειρηματολογία, φιλοσοφία, δημιουργία ιστοσελίδας με θέματα πολιτισμού, ψηφιακές αφηγήσεις, ψηφιακή τέχνη, ψηφιακά παιχνίδια, πνευματικά δικαιώματα, δημιουργία της γραφής, ταξίδι-όψεις της καθημερινότητας στην αρχαία, βυζαντινή και νεότερη περίοδο της ελληνικής ιστορίας, τεχνολογικά επιτεύγματα, επιστήμες και τέχνες.

Ειδικά σε πρόσφατες τελευταίες εγκυκλίους (σχ. έτη 2017-2018 και 2018-2019), το Υ.Π. προτείνει στους εκπαιδευτικούς των σχολείων πλούσια θεματολογία, που αφορά μια ευρεία κλίμακα των τομέων του πολιτισμού και των τεχνών, που αγγίζει πολλές μορφές και είδη τέχνης και αναλογεί στις προκλήσεις των καιρών, για να προσελκύσει το ενδιαφέρον των μαθητών και να καλλιεργήσει την κοινωνική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Κάθε χρόνο μάλιστα γίνεται επικαιροποίηση της θεματολογίας των προγραμμάτων και ιδιαίτερα των πολιτιστικών με αφορμή μεγάλες εθνικές επετείους. Έτσι η προτεινομένη κεντρική θεματική ενότητα για το σχολικό έτος 2020-2021 σύμφωνα με την περσινή εγκύκλιο Σχεδιασμού και Υλοποίησης Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (αρ.πρωτ.137053/ΓΔ4/09-10-2020/ΥΠΑΙΘ) ήταν : «Διακόσια χρόνια από την Επανάσταση του 1821: Περιβάλλον - Υγεία – Πολιτισμός» ενώ προτείνεται παράλληλα στην εκπαίδευση για τον πολιτισμό η αξιοποίηση εργαλείων ΤΠΕ.

1.5.2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Τα καινοτόμα προγράμματα πολιτιστικών θεμάτων, όπως και τα περισσότερα προαιρετικά προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων υλοποιούνται με ποικίλες διδακτικές μεθόδους και εναλλακτικές στρατηγικές, με εδραιωμένη την πεποίθηση ότι οι μαθητές δε μαθαίνουν όλοι με τον ίδιο τρόπο και πρέπει να είναι «παραγωγοί» της γνώσης και όχι «καταναλωτές» της. Οι πιο διαδεδομένες λοιπόν από αυτές είναι: τα σχέδια εργασίας, η βιωματική προσέγγιση με αξιοποίηση της εμπειρίας των μαθητών, η εργασία σε ομάδες, η διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση, η λογοτεχνική έκφραση, η επιτόπια έρευνα, η μουσικο-κινητική απόδοση, οι επισκέψεις, το θεατρικό παιχνίδι, οι κατασκευές, η μάθηση με χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας κ.ά.

Χαρακτηρίζονται λοιπόν από μεθοδολογική ποικιλία, πρωτοτυπία, ευελιξία, με παράλληλη αξιοποίηση της διαθεματικότητας και διαπολιτισμικότητας (Παπακώστα,

2016). «Αποτελούν προαιρετικές δράσεις και η υλοποίησή τους ακολουθεί ένα αρκετά ελαστικό θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο και για το λόγο αυτό απαιτείται υποστήριξη και καθοδήγηση» (Γαβριλάκης, 2012:72). Ως προαιρετικά εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελούν βέλτιστη πρακτική των εκπαιδευτικών που αναδεικνύει την πρωτοβουλία, το μεράκι και την έμπνευσή τους (Μπαγάκης, 2000), γιατί δεν έχουν την υποχρέωση να τηρήσουν κατά γράμμα κανόνες και αναλυτικά προγράμματα. Με αυτόν τον τρόπο αποτελούν δραστηριότητες με πραγματική ουσία και ενδιαφέρον για τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τη σχολική κοινότητα, εφόσον «απελευθερώνουν τη δημιουργικότητά της» αλλά επηρεάζουν και τη συνολική εκπαιδευτική στρατηγική, γιατί μπορεί να αποτελέσουν «θεμέλια μεταρρυθμιστικής πολιτικής» (ο.π. σελ.15). Αποτελούν καταληκτικά έκφραση εκπαιδευτικής καινοτομίας, που πηγάζει από τη φροντίδα των εκπαιδευτικών να ανανεώσουν το διδακτικό ρεπερτόριό τους.

Η ετήσια εγκύκλιος με οδηγίες για την έναρξη των Σ. Δ. υπενθυμίζει τις βασικές αρχές, που θα πρέπει να τηρούνται κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων των Σ.Δ. και είναι: η βιωματική προσέγγιση, η διεπιστημονική θεώρηση, το άνοιγμα του σχολείου στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και του δημοκρατικού διαλόγου (π.χ. εγκύκλιος σχεδιασμού Σ.Δ. σχολικού έτους 2009-2010). Σε άλλα σημεία συνιστώνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως: να στοχεύουν στην αειφορική διαχείριση υλικών και άυλων πόρων της σχολικής μονάδας, να διέπονται από στοιχεία καινοτομίας και να ενθαρρύνουν δημοκρατικές συμπεριφορές για την ενίσχυση της αλληλεγγύης και του σεβασμού στην ετερότητα (π.χ. εγκύκλιος σχεδιασμού Σ.Δ. σχολικού έτους 2018-2019). Εν προκειμένω, παραδειγματική διαθεματική και διεπιστημονική δράση κατά τη διεξαγωγή των πολιτιστικών προγραμμάτων αποτελούν τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, που συνιστούν επισκέψεις σε μουσεία, μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, που συνδυάζουν τη γνώση με τη βιωματική διαδικασία και συνδέουν το αντικείμενο της Ιστορίας με τα Πολιτιστικά και Περιβαλλοντικά Προγράμματα. (Σπυροπούλου κ.α., 2007) «Η ύπαρξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε ένα μουσείο έχει ως στρατηγική επικοινωνίας κομβική σημασία. Ως ηθελημένη δραστηριότητα, η επίσκεψη σχολείου για να είναι αποδοτική, πρέπει να είναι μια εμπειρία διευρυμένης περιήγησης με χρήση παραδοσιακής έκθεσης και συμπληρωματικών μέσων» (Χριστοδούλου, 2020:20).

Οι Σχολικές Δραστηριότητες λοιπόν αποτελούν ποιοτικό κομμάτι της ελληνικής εκπαίδευσης και καθιστούν πιο αυτόνομο το σχολείο με σύγχρονες διδακτικές

μεθοδολογίες, παρέχουν πρωτοβουλία και αυτενέργεια σε εκπαιδευτικούς και μαθητές, μετασχηματίζουν την «κουλτούρα» της τοπικής κοινωνίας και ρίχνουν γέφυρες ανθρωπισμού, σεβασμού και αλληλεγγύης, διδάσκοντας διάλογο, συνεργασία, πολιτειότητα (Δεκατρή, 2018). Στο πλαίσιο ιδιαίτερα των πολιτιστικών προγραμμάτων η αισθητική εμπειρία αναπλαισιώνει το ιστορικό και κοινωνικό γίνεσθαι και επιτρέπει την ταυτόχρονη εγκεφαλική και συγκινησιακή προσέγγιση. Οι εκπαιδευόμενοι παράγουν τέχνη, στοχάζονται πάνω στην επαφή με έργα τέχνης, πραγματεύονται θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς, εθνικής και τοπικής ιστορίας και μυθολογίας, συσχετίζουν το ιστορικό και πολιτικό συγκείμενο με τα έργα τέχνης και πολιτισμού και αναθεωρούν στατικές κυρίαρχες σχετικές αντιλήψεις ευνοώντας το μετασχηματισμό τους. Οι σχολικές δραστηριότητες, η μετασχηματίζουσα μάθηση και το θεωρητικό πλαίσιο της πολιτισμικής οικολογίας υποστηρίζουν τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου του σχολείου ως πολιτιστικού πόρου και πολλαπλασιαστή πολιτισμικών πόρων (Μουλά, 2017).

1.5.3. Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΠΘ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η αναγκαιότητα συμμετοχής σε προαιρετικά προγράμματα υπογραμμίζεται από σύγχρονους ερευνητές (Ανδρέου, 2002 ; Μπαγάκης, 2000 ; Σολομών, 2000), καθώς οι γενικοί σκοποί της εκπαίδευσης διαφοροποιήθηκαν και ο παραδοσιακός ρόλος του σχολείου αποδυναμώθηκε. Οι σύγχρονες αντιλήψεις για πολυπλοκότητα της νοημοσύνης (Gardner, 1993), η ενθάρρυνση της ομαδοσυνεργατικότητας, η αξιοποίηση της εμπειρίας και των κοινωνικών αναπαραστάσεων των μαθητών, η ενιαιοποίηση της γνώσης, η διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση κ.λ.π. δημιούργησαν την ανάγκη για ανοιχτές μαθησιακές διαδικασίες, σε καμπή μάλιστα που αναδύονται στο κοινωνικό προσκήνιο νέες μορφωτικές και κοινωνικές ανάγκες. Πρόταγμα επίσης της εποχής αποτελούν η ανάγκη υιοθέτησης ενός ολιστικού μοντέλου εκπαιδευτικής δράσης, η ισόρροπη επιδίωξη γνωστικών, παιδαγωγικών και συναισθηματικών στόχων, η εισαγωγή νέων διδακτικών αντικειμένων στο αναλυτικό πρόγραμμα και γενικά η ανάγκη προώθησης του πολιτισμού και της τέχνης.

Έχει γίνει αντιληπτό από όλους ότι το σύγχρονο σχολείο θα αποφέρει καρπούς εφόσον στοχεύει στην προετοιμασία μελλοντικών πολιτών που θα συμμετέχουν

κριτικά και δημιουργικά στα κοινωνικά δρώμενα. Επιβάλλεται να παρέχει ποιότητα ανθρωπιστικής παιδείας με τρόπο που δεν οδηγεί στην τυποποίηση του μαθητή και δεν περιορίζει τον αυθορμητισμό και τη φαντασία του. Παράλληλα όμως εξασφαλίζει και ίσες ευκαιρίες, ώστε να περιοριστεί το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και της σχολικής αποτυχίας. Με αυτό τον τρόπο και καθώς οι μαθητές θα αποδέχονται τη διαφορετικότητα και την κουλτούρα του άλλου, θα ενισχύεται η κοινωνική συνοχή της τάξης και θα αξιοποιείται εποικοδομητικά το πολυπολιτισμικό δυναμικό της. Τα καινοτόμα πολιτιστικά προγράμματα λοιπόν δεν είναι πολυτέλεια αλλά σημαντική ανάγκη και μια όαση μέσα στο σημερινό σχολείο. Η μεγαλύτερη μάλιστα επιβράβευση της εφαρμογής τους είναι ο ενθουσιασμός και ο ζήλος στα μάτια των περισσότερων παιδιών και ο ευεργετικός αντίκτυπος ακόμη και σε αδύνατους μαθητές.

Ωστόσο υπάρχει διάχυτος ο προβληματισμός για τη συνέχιση των ΠΠΘ στο πλαίσιο του γνωσιοκεντρικού, τεχνοκρατικού σχολείου αλλά και για την προαιρετικότητα των προγραμμάτων σε σχέση με την κλιμακούμενη επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών και την ανυπαρξία πλέον οικονομικών κινήτρων. Υποβόσκει ακόμη ο κίνδυνος, στο όνομα του εκσυγχρονισμού της γνώσης και του προτάγματος της καλλιέργειας νέων δεξιοτήτων, το περιεχόμενο των προγραμμάτων αυτών να θεωρηθεί παρωχημένο και τετριμμένο, οπότε να αντικατασταθούν από νέου τύπου «εργαστήρια» και δράσεις, ενώ κατά βάθος ερείδονται στο ίδιο φιλοσοφικό και παιδαγωγικό υπόβαθρο. Τέλος για την ευθύνη της διεξαγωγής τους υπάρχει η προκατάληψη ότι αφορά συγκεκριμένες ειδικότητες, όπως φιλολόγους ή εικαστικούς και μουσικούς, αντίληψη που περιορίζει την ευρύτερη υιοθέτησή τους στις σχολικές μονάδες.

Πιο συγκεκριμένα τα μεγαλύτερα προβλήματα που επισημαίνουν οι εκπαιδευτικούς σχετικά με την υλοποίησή τους είναι η έλλειψη χρόνου και κατάλληλου χώρου, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για θεατρική παράσταση, και η ελάχιστη έως μηδαμινή χρηματοδότηση. Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών βέβαια εκτιμά ότι συγκριτικά με το τελικό αποτέλεσμα η διαδικασία έχει μεγαλύτερη σημασία, γιατί είναι το κλειδί για τη δημιουργική επικοινωνία των εμπυχωτών με τα παιδιά, ένα μέσο που ανοίγει ορίζοντες όχι μόνο αισθητικούς αλλά βαθιά ανθρωπιστικούς, παιδαγωγικούς και κοινωνικούς. Αλλά η ασάφεια των στόχων και η ανεπαρκώς σχεδιασμένη μεθοδολογία, που καταλήγει στον αυτοσχεδιασμό, καθώς και η έμφαση μόνο στο τελικό προϊόν μπορεί να αποπροσανατολίσει την ομάδα από τους βασικούς της

στόχους, να αναπαράγει παραδοσιακές πρακτικές και έτσι να υποβαθμίσει πολύ αξιολογες προσπάθειες (Γκόβας κ.α. 2001). Είναι γεγονός ότι οι συντονιστές-καθηγητές έχουν ως βασική μέριμνα τους μαθησιακούς και γνωστικούς στόχους και δευτερευόντως τους καλλιτεχνικούς. Η θεματολογία εξάλλου των Π.Π. χαρακτηρίζεται από μεγάλη ευρύτητα και η πραγματοποίηση μιας θεατρικής παράστασης έχει σαφώς το προβάδισμα με επόμενες προτιμήσεις τα λογοτεχνικά θέματα, έντυπα, έρευνες και μελέτες. Η αξιολόγηση μάλιστα δεν θεωρείται απαραίτητη, γιατί δημιουργεί κλίμα ανταγωνισμού και οξύνει τις αντιπαραθέσεις ανάμεσα σε συναδέλφους, ομάδες και σχολεία που έχουν αναλάβει παρόμοια προγράμματα (ο.π.) αλλά και στους ίδιους τους μαθητές που επιζητούν την απελευθέρωση από τον συνεχή έλεγχο και τη βαθμολόγηση.

Οι εκπαιδευτικοί που υποστηρίζουν πολιτιστικά προγράμματα στα σχολεία συνήθως δεν διαθέτουν σχετική επιμόρφωση και εξειδικευμένες γνώσεις αλλά ωστόσο χαρακτηρίζονται από ευαισθησία, αγάπη για τα παιδιά και έντονη δημιουργική διάθεση. Αρκετοί ακόμα αναλαμβάνουν μεμονωμένες πολιτιστικές δράσεις χωρίς τη μέριμνα να τις εντάξουν σε κάποιο ολοκληρωμένο πολιτιστικό πρόγραμμα. Η ανάγκη όμως για επιμόρφωση και η συνεργασία του εκπαιδευτικού με ειδικούς επαγγελματίες διαφόρων τεχνών παίζει καταλυτικό ρόλο. Η προώθηση της συνεργασίας εξάλλου ανάμεσα σε γειτονικά σχολεία, αν και πιο επίμοχθη, μπορεί να αναδείξει μια άλλη δυναμική. Αλλά ενώ η τοπική κοινωνία δείχνει προθυμία να εγκολπώνεται τα πολιτιστικά προγράμματα των σχολείων, όμως τα ίδια αναγκάζονται να υλοποιήσουν προγράμματα και να οργανώσουν παραστάσεις και εκδηλώσεις χωρίς καμία επίσημη χρηματοδότηση παρά μόνο βασισμένα στη φιλοτιμία ορισμένων εκπαιδευτικών ή συλλόγων γονέων. Συχνά επίσης η συμμετοχή σ' ένα τέτοιο πρόγραμμα αντιμετωπίζεται και ως κώλυμα και αναστάτωση στη λειτουργία του σχολείου και αρκετοί θεωρούν ότι υπάρχει κίνδυνος να λειτουργήσει σε βάρος της σχολικής επίδοσης των μαθητών. Αν και έχει διαπιστωθεί αντίθετα ότι η ένταξη των μαθητών στα προαιρετικά προγράμματα έχει ευεργετικές επιδράσεις στην αντιμετώπιση της μαθησιακής αποτυχίας (Γκόβας κ.α. 2001). Αρκετοί τέλος είναι οι προβληματισμοί σχετικά με τη δυνατότητα ωφέλειας όλης της σχολικής κοινότητας από τις θετικές επιρροές ενός προαιρετικού προγράμματος, εφόσον συμμετέχει μικρός αναλογικά αριθμός μαθητών.

1. 6. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

1.6.1. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΜΗ ΤΥΠΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τον Μάρτιο του 2000, με τη στρατηγική της Λισσαβόνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεκριμενοποιεί την ευρωπαϊκή αντίληψη της κοινωνίας της γνώσης, θέτει ως στόχο τη βασισμένη στη γνώση ανάπτυξη της οικονομίας της και στρέφει ολοκληρωτικά την εκπαιδευτική της πολιτική στη διά βίου μάθηση (European Union Law, 2000). Για πρώτη φορά σε κοινοτικό κείμενο προσδιορίζονται τρεις βασικές κατηγορίες στοχοθετημένης μαθησιακής δραστηριότητας, η τυπική, η μη τυπική και η άτυπη εκπαίδευση, με έμφαση στη συμπληρωματικότητά τους (Γκόβαρης & Ρουσσάκης, 2008). Έτσι η ανασυγκρότηση των εκπαιδευτικών συστημάτων για τον 21ο αιώνα διαρθρώνεται γύρω από τρεις κεντρικούς άξονες: τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, τη διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στη διά βίου εκπαίδευση και κατάρτιση και το άνοιγμα των εκπαιδευτικών συστημάτων στον κόσμο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009) .

Ως τυπική εκπαίδευση ορίζεται το εκπαιδευτικό σύστημα που είναι δομημένο ιεραρχημένο και οργανωμένο χρονικά σε βαθμίδες και περιλαμβάνει τόσο τις γενικές, ακαδημαϊκές σπουδές όσο και τα εξειδικευμένα προγράμματα και τους θεσμούς ολοκληρωμένης επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσης (Jeffs & Smith, 1990). Δραστηριότητες μη τυπικής εκπαίδευσης θεωρούνται αυτές που, ενώ γίνονται σε ένα πλαίσιο βραχύβιας διάρκειας, μη συστηματικότητας και ανυπαρξίας αξιολόγησης και πιστοποίησης του αποτελέσματος, συντελούνται σε ένα παιδαγωγικό πλαίσιο πιο χαλαρό από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα. Παράλληλα όμως συνδέονται με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, αφού σχεδιάζονται και οργανώνονται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, για να υλοποιήσουν τους μαθησιακούς στόχους που έχουν θέσει κατά τη διδασκαλία των διάφορων γνωστικών αντικειμένων (Κολιόπουλος, 2005 στο Παπαδοπούλου, 2017).

Η άτυπη εκπαίδευση αντίθετα, άμεσα ενταγμένη στην καθημερινή ζωή, ενσωματώνει σιωπηρές παιδαγωγικές σχέσεις και άτυπα προγράμματα σπουδών (Vadeboncoeur, 2006). Τα περιβάλλοντα άτυπης μάθησης είναι ευέλικτα,

ενεργοποιούν περίπλοκες σχέσεις ανάμεσα σε μαθησιακούς στόχους και εκπαιδευτικά μέσα και συνεπάγονται μαθησιακά αποτελέσματα διάχυτα, πλούσια, απρόβλεπτα και συχνά μη μετρήσιμα (Paris & Ash, 2000). Ο Falk (2005) πιστεύει ότι η προσέγγιση της μάθησης μπορεί να συντελείται και εκτός της σχολικής μονάδας και ότι δίνεται στο άτομο η δυνατότητα επιλογής στη μάθηση, καθοδηγούμενης από τα εσωτερικά κίνητρα, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του ίδιου του ατόμου. Επίσης, προσθέτει ότι τέτοιου είδους μαθησιακές εμπειρίες που διακατέχονται από ελευθερία επιλογής μπορούν να λαμβάνουν χώρα σε τυπικά, μη-τυπικά και άτυπα περιβάλλοντα μάθησης (Ζδράβου, 2017).

Ο θεσμός των Πολιτιστικών Προγραμμάτων αποτελεί μία μορφή μη τυπικής εκπαίδευσης, που μπορεί να διαλέγεται εποικοδομητικά με την τυπική εκπαίδευση που παρέχεται από το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και την άτυπη εναλλακτική εκπαίδευση, που προσφέρεται από πολιτιστικούς οργανισμούς και φορείς. (Παλαιοχωρινού, 2018). Το Πρόγραμμα Πολιτιστικών Θεμάτων συνιστά μία δημιουργική συνθετική προσέγγιση του πολιτισμού μέσα από τις εκπαιδευτικές πρακτικές της τυπικής, της άτυπης και της μη τυπικής εκπαίδευσης, όπου *«τα παιδιά ενθαρρύνονται να εφαρμόσουν τις αναδυόμενες δεξιότητες τους σε μη τυπικές ανοιχτές δραστηριότητες, οι οποίες έχουν σκοπό να βελτιώσουν την αντίληψη και κατανόηση για τον κόσμο που τα περιβάλλει»* (Katz and Chard, 2011:11)

Εικόνα 3. Προστιθέμενη αξία πολιτιστικών προγραμμάτων

Καθώς μάλιστα η απόκτηση στείρας ακαδημαϊκής γνώσης θεωρείται ανεπαρκής για την δραστηριοποίηση των μαθητών και τη διαβίωσή τους σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο, ιδιαίτερα οι μαθησιακές κοινότητες της άτυπης εκπαίδευσης με την ανάπτυξη ικανοτήτων αλληλεπίδρασης και συνεργασίας προωθούν τόσο τη δημιουργική διαχείριση της αποκτηθείσας γνώσης, όσο και τη διαδικασία αναζήτησης λύσεων και επίλυσης προβλημάτων (Autor et al., 2003, Bamberg & Möser, 2007). Ταυτόχρονα επενδύουν στην ευχαρίστηση, στη διεύρυνση των ζωνών άνεσης και ενδιαφέροντος των μαθητευόμενων, στις διαδραστικές και απτές εμπειρίες και αποσκοπούν στην αύξηση του κινήτρου, της ενεργού εμπλοκής και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργατικής και αυτοκατευθυνόμενης μάθησης (Paris & Ash, 2000).

1.6.2. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Η εκπαιδευτική καινοτομία θεωρείται βασική προτεραιότητα για τα εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως (European Commission, 2010; Fullan, 2010), προκειμένου να αποδεσμευτούν από τις παραδοσιακές δομές τους, να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις και να γίνουν φορείς αλλαγών, επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο τους (Fullan, 2007 στο Κρητικού 2019). Ο όρος καινοτομία, όσον αφορά την εκπαίδευση, στοιχειοθετεί ένα σύνολο ενεργειών που εμπεριέχουν και προωθούν καινούργιες αντιλήψεις, αναφέρονται σε νέες αρχές και οπτικές, αξιοποιούν νέα διδακτικά μέσα και εφαρμόζουν ανανεωμένες διδακτικές προσεγγίσεις (Δακοπούλου, 2008 στο Ρεπούλη 2018). Η εκπαιδευτική καινοτομία περιλαμβάνει αλλαγές στην εκπαίδευση, που δεν είναι οπωσδήποτε θεσμοθετημένες και πιθανόν προέρχονται από πρωτοβουλίες στελεχών της εκπαίδευσης, πολιτικών προσώπων, αλλά και εκπαιδευτικών είτε μεμονωμένων είτε ενταγμένων σε ομάδες. Συνιστά μια σύγχρονη εκδήλωση της εκπαιδευτικής αλλαγής που συνδέεται με τη σχολική μονάδα, τον εκπαιδευτικό της πράξης και δεν εφαρμόζεται ως επιβολή και υποχρέωση. Ωστόσο πιο συγκεκριμένα, η αντίχνευση, η ανάδειξη, η διάδοση και η ενσωμάτωση υπαρχόντων καινοτομιών στο πλαίσιο μιας εθνικής πολιτικής για την καινοτομία αποτελεί μια από πάνω προς τα κάτω (top down) διαδικασία. Ενώ η λειτουργία ενός δικτύου, μιας πρωτοβουλίας ενός εκπαιδευτικού ή ομάδας εκπαιδευτικών, η πρωτοβουλία ενός σχολείου αποτελούν από κάτω προς τα πάνω (bottom up) καινοτομίες. Οι καινοτομίες

που παράγονται και από τις δύο αυτές κατευθύνσεις είναι εξαιρετικά χρήσιμες και δύνανται να είναι αλληλοτροφοδοτούμενες (Μπαγάκης, 2000 στο Μπάτος, 2017).

Ο εκπαιδευτικός που ενδιαφέρεται να βελτιώσει τη μαθησιακή και διδακτική διαδικασία προβαίνει σε δράσεις εκτός των βασικών προγραμμάτων του Υπουργείου Παιδείας, που περιλαμβάνουν διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα και ιδέες, που ενθαρρύνουν τη δημιουργικότητα. Επιπλέον, εφαρμόζει συνήθως τις δικές του ιδέες και μεθόδους, ώστε να προσπελάσει την ύλη που καλείται να διδάξει, μέσα από τη χρήση νέων μέσων ή τεχνικών. Με αυτό τον τρόπο εμπλουτίζει με καινοτόμες δράσεις και εναλλακτικές ιδέες το υλικό που του υποδεικνύει το αναλυτικό πρόγραμμα. Τα προγράμματα μάλιστα σχολικών δραστηριοτήτων και συγκεκριμένα πολιτιστικών θεμάτων, όταν εφαρμόζονται από τον εκπαιδευτικό και με τη χρήση ΤΠΕ, αποβαίνουν διπλά καινοτόμα εφόσον, ενώ από τη φύση τους επαγγέλλονται την ανανέωση, την ελευθερία στη διδακτική προσέγγιση και τη δημιουργικότητα, προσαυξάνουν την αξία τους με την εκμάθηση της ψηφιακής κουλτούρας στους συμμετέχοντες.

Σε πρακτικό επίπεδο, τα καινοτόμα προγράμματα σχετίζονται εκτός από το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών με την οργάνωση του σχολείου, τη μαθησιακή διαδικασία, τις διδακτικές και εκπαιδευτικές μεθοδολογίες που εφαρμόζονται, τις διαδικασίες αξιολόγησης των μαθητών, τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ όλων των εμπλεκομένων στο σχολικό περιβάλλον, τις δεξιότητες τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών και είναι αλληλένδετα με το σύστημα αξιών που ευδοκιμεί σε κάθε σχολική μονάδα (Κυριακώδη & Τζιμογιάννης, 2015). Μέσα από αυτό το πρίσμα, η καινοτομία στην εκπαίδευση επιφέρει και συνιστά μια σειρά από δυναμικές αλλαγές, που μπορεί να αναβαθμίσει την ποιότητα όλης της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Ρεπούλη, 2018).

Καθώς οι προαιρετικές δραστηριότητες υλοποιούνται στις παρυφές του επίσημου προγράμματος, δίνονται στους εκπαιδευτικούς μεγάλα περιθώρια για αυτόνομη και δημιουργική δράση, που έχει στόχο να εμπλουτίσει τις εμπειρίες και γνώσεις των μαθητών σε αντικείμενα, που προσανατολίζονται στις τοπικές ιδιαιτερότητες της περιοχής και τις ανάγκες των μαθητών και μέσα από ποικίλες εκπαιδευτικές μεθόδους επιτρέπουν τον πειραματισμό (Κουκούλη, 2000). Με την ελεύθερη θεματολογία και τη δυναμική μεθοδολογία της γενικότερα η Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων επιδιώκει να εξισορροπήσει τις μονομέρειες, τη

μονολιθικότητα, και τον πολυκερματισμό του παραδοσιακού σχολείου και να ενσταλάξει με την πάροδο του χρόνου τις αρχές και τις πρακτικές της στην καθημερινή διδακτική πράξη. Επικρατεί λοιπόν ευελιξία στην επιλογή θεμάτων με βάση την αρχή της ελεύθερης ομαδικής επιλογής και την αρχή της ποικιλίας και είναι έντονο το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη όλων των ειδών νοημοσύνης, ενώ παράλληλα εφαρμόζονται δραστηριότητες ενεργητικής φύσης και διερευνητικού προσανατολισμού, που αποβλέπουν στην ανάπτυξη στρατηγικών μεταγνώσης και στάσεων αυτορρυθμιζόμενης μάθησης (Αλαχιώτης, 2001).

Τα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων και Αγωγής Σταδιοδρομίας αποτελούν τις κυριότερες θεσμικά υποστηριζόμενες καινοτομίες στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς είναι μαθητοκεντρικά, διέπονται από αρχές βιωματικής, συνεργατικής και ανακαλυπτικής μάθησης, χαρακτηρίζονται από διαθεματικότητα και διεπιστημονικότητα και βασίζονται στην ελεύθερη, δημιουργική και προσωπική έκφραση. (ΥΠ.Π.Ε.Θ., 2016). Άλλωστε τα ΠΣΔ είναι μια ευκαιρία να ασχοληθούν οι μαθητές με θέματα που τους απασχολούν, οπότε αλλάζουν τη σχολική ατμόσφαιρα και τη στάση των μαθητών προς το σχολείο. Μάλιστα σύμφωνα με έρευνα της Γιαννίρη (2012), μέσα από τη συμμετοχή σε προγράμματα, παρατηρείται μείωση της παραβατικής συμπεριφοράς και εκδήλωση μεγαλύτερης προθυμίας στο σχολικό μάθημα.

Οι κύριοι παράγοντες επιτυχημένης εισαγωγής και εφαρμογής μιας εκπαιδευτικής καινοτομίας μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες σχετικές με: (α) τους εξωτερικούς παράγοντες, (β) τα χαρακτηριστικά της καινοτομίας - αλλαγής που επιχειρείται, και (γ) το τοπικό σχολικό πλαίσιο που θα εισαχθεί η καινοτομία (Fullan, 2016). Ιδιαίτερη σημασία όμως για την επιτυχή εφαρμογή των προαιρετικών προγραμμάτων έχει η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα καινοτόμων δράσεων, με στόχο την εξοικείωσή τους με τα αντικείμενα και τις πρακτικές αλλά και την απόκτηση απαραίτητων δεξιοτήτων για την υλοποίησή τους. Οι Σπυροπούλου κ.α., (2008) συμπεραίνουν στη μελέτη τους, ότι η επιμόρφωση όλων των εμπλεκόμενων γύρω από θέματα που αφορούν τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία των Καινοτόμων Προγραμμάτων, μαζί με την πιστοποίηση της επιμόρφωσης, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση της βιωσιμότητάς και της λειτουργικής διεισδυτικότητας των Καινοτόμων Προγραμμάτων. Απεναντίας, η απαίτηση από τους εκπαιδευτικούς να αναπτύξουν ποικίλες δεξιότητες, που μπορεί να περιλαμβάνουν

ικανότητες διάγνωσης των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών, εντοπισμού των δυσκολιών τους, δεξιότητες χρήσης εκπαιδευτικής τεχνολογίας, ικανότητες σχεδιασμού διαθεματικών αντικειμένων, επικοινωνιακές ικανότητες αναγκαίες για την επαφή με εξωτερικούς παράγοντες, μπορεί να επηρεάσει ανασταλτικά τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικές δράσεις και σε καινοτόμα προγράμματα (Κυριακώδη & Τζιμογιάννης, 2015).

Οι εκπαιδευτικοί αναμφισβήτητα αποτελούν τον κύριο παράγοντα της επιτυχημένης εφαρμογής μιας εκπαιδευτικής καινοτομίας. Αρχικά, έχει πολλά οφέλη ο εκπαιδευτικός, όπως να συνδιαμορφώνει την εκπαιδευτική διαδικασία και να μην παραμένει απλά ένα εκτελεστικό της όργανο, να μαθαίνει περισσότερα σχετικά με το γνωστικό του αντικείμενο, να βελτιώνει τη διδακτική του πρακτική και μάλιστα να αναλύει βαθύτερα την πρακτική του *μαθαίνει πώς να μαθαίνει*, να επιμορφώνεται μέσω της συνεργασίας του με συναδέλφους και με άλλους φορείς, καθώς γίνεται αποδέκτης νέας αυθεντικής πληροφόρησης, να χειραφετείται από τη συνήθεια και την παράδοση και έτσι να αποκτά κριτικό πνεύμα προς τις διάφορες καταστάσεις (Υφαντή, 2000). Όταν οι εκπαιδευτικοί υιοθετούν στη διδασκαλία τους καινοτόμες δράσεις, ενισχύουν ακόμη την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα, προωθούν την ανακαλυπτική μάθηση, την ομαδοσυνεργατικότητα και παράλληλα συνδέουν το σχολείο με την τοπική κοινωνία (Bocconi, Kampylis & Punie, 2012, Sharples et al., 2015; Serdyukov, 2017 στο Νταφογιάννη, 2018). Ταυτόχρονα η συνεργασία καθηγητών με διαφορετικές ειδικότητες και η διεπιστημονική προσέγγιση, ιδιαίτερα των πολιτιστικών θεμάτων, διευρύνει τους ορίζοντες, πολλαπλασιάζει τις οπτικές και εμπνέει με αξίες στην πράξη τους διδάσκοντες όπως τη συναδελφικότητα, την άμιλλα, τη συλλογικότητα και την επαγγελματική ανάπτυξη.

Η αυτονομία ωστόσο και η αποκέντρωση και των σχολικών μονάδων μπορεί να απελευθερώσει τις δυνάμεις που δημιουργούν ιδέες για καινοτομίες. (Ρεπούλη, 2018). Αλλά για να αποδώσει μια καινοτομία πρέπει να υπάρξουν αλλαγές όχι μόνο στα μέσα αλλά και στις αντιλήψεις και τις διδακτικές προσεγγίσεις των εκπαιδευτικών (Fullan 1999), θα πρέπει αυτοί που έχουν κληθεί να την εφαρμόσουν να έχουν ασπαστεί την αναγκαιότητά της (Αγγέλαινα, 2009) και να αγωνίζονται για τη εδραίωση και τη βιωσιμότητά της. Πολύ συχνά μια εκπαιδευτική καινοτομία έχει μικρή διάρκεια λίγο περισσότερο από την διάρκεια ενός καινοτόμου εκπαιδευτικού προγράμματος ή μιας πρωτοβουλίας ενός εκπαιδευτικού ή μιας μικρότερης ή μεγαλύτερης ομάδας

εκπαιδευτικών, ενός ή περισσότερων σχολείων ή ακόμα και σε συνεργασία με άλλους φορείς (π.χ. πανεπιστήμια, δήμους, επιστημονικούς και πολιτιστικούς φορείς). Η ενσωμάτωση όμως και παγίωση της καινοτομίας στην κουλτούρα του σχολείου πραγματοποιείται μόνο μέσα από την προοπτική της δημιουργίας του ευφυούς/έξυπνου (intelligent) σχολείου, του σχολείου δηλαδή που μαθαίνει να μαθαίνει. Η δυναμική της δημιουργίας καινοτόμων νησίδων με διαφορετική κουλτούρα αποτελεί ενδεχομένως το «άλας» της σημερινής εκπαίδευσης με τεράστια δυναμική. Επιτυγχάνεται με προγράμματα ή πρωτοβουλίες που ενσωματώνουν στοιχεία της καινοτομίας στην κουλτούρα των εκπαιδευτικών, των μαθητών και του σχολείου, σε αντίθεση με επιφανειακές προσπάθειες που μετά την ολοκλήρωσή τους δεν παραμένουν ενσωματωμένα καινοτόμα στοιχεία. (Μπαγάκης, 2020).

Κατά συνέπεια βασικός συντελεστής μιας επιτυχημένης καινοτομίας αποτελεί και η άσκηση ηγετικού ρόλου, που συνδέεται με το διευθυντή της σχολικής μονάδας (Harris & Charman, 2002). Η μετασχηματιστική μορφή ηγεσίας θεωρείται η πιο κατάλληλη για το σχολείο και την εισαγωγή καινοτομιών. Ένα εμπνευσμένος διευθυντής παροτρύνει τους εκπαιδευτικούς να αναλαμβάνουν καινοτόμες δράσεις, συνεργάζεται μαζί τους για την επίτευξη υψηλών συλλογικών στόχων, ανεξάρτητων από τις επιδιώξεις και τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα. Επίσης ο ίδιος ηγέτης εγκρίνει και επιβραβεύει τις πρωτοβουλίες για καινοτομίες, θέτει εφικτούς στόχους σε ένα κοινό όραμα με τους εκπαιδευτικούς, υπολογίζει την προσωπικότητα τους, επιλύει προβλήματα και διαμορφώνει το σχολικό κλίμα (Leithwood & Jantzi, 1997). Η υιοθέτηση ενός πιο μετασχηματιστικού στιλ ηγεσίας από το διευθυντή του επιτρέπει να μεταμορφώσει το σχολείο σε «εργοτάξιο» εκπαιδευτικής αλλαγής (Williams, 2006).

1.6.3. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΩΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Το κίνημα της βιωματικής μάθησης που αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα με κύριους εκφραστές τον Lewin, Dewey και Piaget, αντιπροσώπευε ένα εγχείρημα μετάβασης από την τυπική εκπαίδευση και τις συμπεριφορικές πρακτικές των καθηγητών ως προμηθευτών γνώσης και των μαθητών ως καταναλωτών, σε μια προσέγγιση βασισμένη στην εμπειρία (Kolb, 1984 ; Lewis & Williams, 1994). Η αρχή των απτών βιωματικών εμπειριών είναι κυρίαρχη στο έργο των Lewin, Piaget και Novak ενώ

μεταγενέστερα ο Kolb, ενσωματώνοντας στη θεωρία του στοιχεία των προηγούμενων θεωριών, ανέπτυξε το μοντέλο για τη βιωματική μάθηση, που έγινε αντιληπτή ως μια κυκλική διαδικασία τεσσάρων σταδίων που περιλάμβαναν άμεση εμπειρία, αναστοχαστική παρατήρηση, αφηρημένη νοηματοδότηση και ενεργό πειραματισμό, προτάσσοντας εκ νέου τη σημασία της στην τυπική εκπαίδευση (Παπαδοπούλου, 2017). Τις τελευταίες δεκαετίες η βιωματική μάθηση έχει μεταφερθεί από την περιφέρεια της εκπαίδευσης στο κέντρο και αποβάλλοντας τον συμπληρωματικό της ρόλο, έχει αναχθεί σε θεμελιώδες συστατικό της σημαντικής μάθησης (Lewis & Williams, 1994).

Ο Κόκκοτας (2004) υπογραμμίζει πως οι βιωματικές μέθοδοι σε αντίθεση με τις μεθόδους παθητικής μάθησης, οδηγούν σε διατήρηση της γνώσης για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, σε καλλιέργεια δεξιοτήτων, σε επίλυση προβλημάτων, σε ευνοϊκότερες στάσεις και σε επιθυμία για μελλοντική μάθηση. Για την επίτευξη αυτών των αλλαγών και τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του μαθητή, θεωρείται απαραίτητος ο συσχετισμός των ενδιαφερόντων, των πρότερων βιωμάτων και των στόχων του ίδιου του μαθητή με τη βιωματική εμπειρία (Μπακιρτζής, 2008), αφού έρευνες καταδεικνύουν ως βασική παράμετρο επιρροής της συμπεριφοράς του ατόμου τη μάθηση που ανακαλύπτει και οικειοποιείται το άτομο από μόνο του (Rogers, 2006). Ο Νόαμ Τσόμσκι, ως μαθητής του Dewey, υποστηρίζει επίσης ότι στην πραγματική μάθηση και στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης οδηγεί κυρίως η ανακάλυψη της γνώσης από τους ίδιους τους μαθητές και όχι η επιβολή μιας «επίσημης αλήθειας» (Τσόμσκι 2002 στο Πάσχου, 2019).

Το 2011, τα νέα προγράμματα σπουδών εφαρμόζονται πιλοτικά και περιλαμβάνουν την καθιέρωση «Βιωματικών Δράσεων» ως διακριτής μονάδας σε ωρολόγια προγράμματα Δημοτικών και Γυμνασίων, ενώ με μεταγενέστερη υπουργική απόφαση οι «Βιωματικές Δράσεις» σε ποικίλα επιστημονικά πεδία ενσωματώνονται στο υποχρεωτικό ωρολόγιο πρόγραμμα όλων των σχολείων της χώρας (ΦΕΚ Β 2240/06.10.2011 ; ΦΕΚ Β 2121/28-08-2013). Αντίστοιχα, οι «Ερευνητικές Εργασίες» καθιερώνονται ως ξεχωριστή ενότητα των νέων σχολικών προγραμμάτων και του υποχρεωτικού ωρολογίου προγράμματος στη βαθμίδα του Λυκείου (ΦΕΚ Β 2121/28-08-2013). Η νέα αυτή προσέγγιση ενσωματώνει αρχές βιωματικής παιδαγωγικής, εμπλέκει τους μαθητές σε δραστηριότητες απόκτησης άμεσων προσωπικών εμπειριών τόσο εντός, όσο και εκτός του σχολείου, αγγίζει πτυχές της προσωπικής και κοινωνικής

τους ζωής και επιδιώκει την ενεργοποίηση διερευνητικών πρακτικών και τη συλλογή δεδομένων από πολλαπλές πηγές, στις οποίες συγκαταλέγονται και οι επισκέψεις στο πεδίο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011).

Τα Πολιτιστικά Προγράμματα ωστόσο, που είχαν θεσμοθετηθεί νωρίτερα, χαρακτηρίζονται ήδη για τη σημαντική προσφορά τους στη δημιουργικότητα, στη βιωματικότητα και την κοινωνικοποίηση των μαθητών. Καλλιεργούν ένα μαθησιακό περιβάλλον που στοχεύει στη συνάντηση των μαθητών με διάφορες μορφές τέχνης και επομένως ενθαρρύνει τη βιωματική μάθηση. *«Παρατηρούμε μια αισθητή παρέμβαση και ανανέωση της καθημερινότητας του σχολείου, με προσέγγιση των σχολικών γιορτών ως ευκαιρία για μαθητοκεντρική διδασκαλία, ελεύθερη έκφραση και δημιουργία»* (Παπακώστα, 2016:131). Οι μαθητές, αν συμμετέχουν ενεργά στα Π.Π.Θ., θα συνειδητοποιήσουν ότι η τέχνη και ο πολιτισμός σε όλες τις μορφές τους (μουσική, θέατρο, χορός, ζωγραφική) ενσαρκώνεται μέσα από τους ίδιους και για τον εαυτό τους, για να εκφράσουν τα κρυφά ταλέντα τους ή τις ανέκφραστες καλλιτεχνικές τάσεις τους, για να έρθουν σε κοινωνία με τους άλλους, για να αισθανθούν τη χαρά της δημιουργίας και της συνεργασίας (Γραμματάς – Μουδατσάκις, 2008 στο Πάσχου 2019). Προάγουν ακόμη σημαντικά την εμπειρική μάθηση (learning by doing) με προσομοιώσεις, κατασκευές, παιχνίδια ρόλων, αφηγηματικές ανασυνθέσεις, χρήση εποπτικών μέσων κ.ά. Η τάξη μετατρέπεται σε βιωματικό εργαστήριο όπου οι μαθητές, απελευθερώνοντας τη δημιουργικότητά τους, εμπλέκονται άμεσα στο θέμα που μελετούν, γιατί σύμφωνα με τον Dewey, *«μόνο ό,τι δέχεσαι με τη ψυχή σου, αυτό μόνο μαθαίνεις και αυτό ενσωματώνεις στη ζωή σου και το χαρακτήρα σου»* (Παρούτσα, 2006).

Η μέθοδος, ειδικότερα, της ερευνητικής εργασίας αποτελεί την πιο διαδεδομένη και προσφιλή βιωματική μέθοδο που εφαρμόζεται στα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων. Τη μέθοδο εισηγήθηκε πρώτος το 1918 ο παιδαγωγός William H. Kilpatrick, ο οποίος υπήρξε μαθητής και συνεργάτης του J. Dewey και κατά τον Frey (1998) μπορούμε να την θεωρήσουμε ως τρόπο ομαδικής διδασκαλίας με την αποφασιστική συμμετοχή όλων και έτσι η ίδια η διδασκαλία διαμορφώνεται και πραγματοποιείται από όλους τους συμμετέχοντες. Η Λευκή Βίβλος συνιστά τη μέθοδο project καθώς και άλλες μεθόδους ενεργητικής και δημιουργικής μάθησης στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής καινοτομίας. Στην Ελλάδα, αν και υπήρξαν προσπάθειες εφαρμογής της, θεσμοθετημένα εμφανίζεται σε προαιρετική βάση σταδιακά στα προαιρετικά

εκπαιδευτικά προγράμματα από το 1993, σε περισσότερο υποχρεωτική βάση στο νηπιαγωγείο, δημοτικό και γυμνάσιο στις αρχές της δεκαετίας του 2000 με την ευέλικτη ζώνη και τέλος στις αρχές της δεκαετίας του 2010 ως υποχρεωτικό μάθημα στις πρώτες τάξεις του Λυκείου (Μπαγάκης, 2020).

1.6.4. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό της τυπικής αλλά και μη τυπικής εκπαίδευσης, ως την κατάλληλη προετοιμασία των μελλοντικών γενιών για μια δημοκρατική κοινωνία, γίνεται αντιληπτό ότι ο εκπαιδευτικός είναι σημαντικό να προβαίνει σε αναζήτηση λύσεων, λήψη αποφάσεων και αναστοχασμό των συνεπειών από κοινού με τους μαθητές του. Έτσι προάγεται η οικοδόμηση της γνώσης και η ενεργός συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία, η συνεργατική μάθηση και εν γένει η μαθητοκεντρική εκπαίδευση (Δημητρίου, 2009). Πρόκειται για διαδικασίες που καθιστούν υπεύθυνους τους μαθητές σε πρώτη φάση για το πρόγραμμα που υλοποιούν και σε δεύτερη φάση τους εφοδιάζουν με προσόντα για την κοινωνική ζωή (Φλογαΐτη & Λιαράκου, 2007). Η αξιοποίηση συγκεκριμένα των κοινοτήτων μάθησης στο σχολείο δεν περιορίζεται μόνο στη δημιουργία διαύλου επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών αλλά είναι σημαντική η συμβολή της κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων παρέχοντας ένα πλαίσιο ανάπτυξης επικοινωνίας και συνεργασίας των μαθητών με τους συμμαθητές και με τους εκπαιδευτικούς τους (Ζδράβου, 2017).

Οι μελετητές της εκπαίδευσης τις τελευταίες δεκαετίες επικεντρώνονται σταδιακά στο μοντέλο της συνεργατικής μάθησης, το οποίο εξελίσσεται σε μία από τις ευρύτερα αποδεκτές διδακτικές πρακτικές. Με βάση αυτό το μοντέλο, ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει, καθώς αναπροσαρμόζει τις νοητικές του δομές, αλληλεπιδρώντας με το περιβάλλον του (Dooly, 2008; Johnson & Johnson, 2009). Ο όρος «συνεργατική μάθηση» (collaborative learning) αποτελεί σύνθεση παιδαγωγικής μεθόδου και ψυχολογικής διαδικασίας (Dillenbourg, 1999) και επιτυγχάνεται, καθώς τα μέλη μιας κοινότητας συνεργάζονται αρμονικά μεταξύ τους και θέτουν το διάλογο ως βάση της διαδικασίας επίλυσης προβλημάτων. Η ενεργός συμμετοχή των μαθητών σε μια συνεργατική διαδικασία μάθησης, σε αντίθεση με την ατομική μάθηση, έχει ως σκοπό

να αξιοποιήσει τα εφόδια και τις ικανότητες του συνόλου των μελών της κοινότητας και να επιτύχει τη συνύπαρξή τους σε καθεστώς αλληλεξάρτησης και αμοιβαίας υπευθυνότητας (Tramonti et al., 2015).

Ενδεικτικά η συμμετοχή στις ομάδες εργασίας για την προετοιμασία μιας σχολικής πολιτιστικής εκδήλωσης είναι μια ιδιαίτερα συμμετοχική, επικοινωνιακή, συνεργατική, δημιουργική εμπειρία, η οποία συνδέει ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα και επιστρατεύει την εφευρετικότητα και τη φαντασία τους. Οι μαθητές που συμμετέχουν σε μια θεατρική ή μουσικοχορευτική ομάδα μαθαίνουν να ευαισθητοποιούνται στις ανάγκες της ομάδας, να προβλέπουν τις αντιδράσεις των άλλων και να κατανοούν την επίπτωση που έχουν οι ενέργειές τους στο σύνολο της ομάδας. Κατανοούν πως, σε περίπτωση που παραμελήσουν τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις τους, θα πρέπει να απολογηθούν στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας. Οι μαθητές, μέσα από την κοινοποίηση των ομαδικών επιτευγμάτων, εκτιμούν την αξία της συλλογικής προσπάθειας, της συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων και της αρμονικής και ειρηνικής συμβίωσης με τους άλλους. Οι ομάδες εργασίας, αποτελώντας ένα μικροσκοπικό προστάδιο της κοινωνίας, προετοιμάζουν τους μαθητές, ώστε να καλλιεργήσουν δεξιότητες διαπραγμάτευσης και διαλλακτικότητας, να ασκήσουν και να δεχτούν καλοπροαίρετη κριτική, να αναπτύξουν αισθήματα αλληλοσεβασμού και αλληλεγγύης (Θώμου, 2017).

1.6.5. Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Καθώς ο κόσμος βιώνει πλέον την «4η Βιομηχανική Επανάσταση», το εργασιακό τοπίο αλλάζει ραγδαία. Ακριβώς, όπως οι άλλες βιομηχανικές επαναστάσεις έχουν μεταμορφώσει τις δεξιότητες και την εμπειρία που απαιτείται από το εργατικό δυναμικό, μπορούμε να περιμένουμε το ίδιο και από αυτήν την εξελισσόμενη επανάσταση. Ένα μεγάλο μέρος των δεξιοτήτων που θεωρούνταν απαραίτητες μέχρι σήμερα αλλάζουν, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ. Η αγορά εργασίας γίνεται όλο και πιο ανταγωνιστική και οι εργοδότες έχουν περισσότερες προσδοκίες από τους υποψηφίους κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Εάν θέλουμε μια επιτυχημένη ζωή στη σύγχρονη Κοινωνία της Πληροφορίας, πρέπει να αναπτύξουμε ένα νέο σύνολο δεξιοτήτων, που περιλαμβάνουν ενδεικτικά τη δημιουργικότητα, την προσαρμοστικότητα και ευελιξία, τη διαχείριση χρόνου, τη συναισθηματική

νοημοσύνη, τις ηγετικές ικανότητες, την ομαδική εργασία, τη μη συμβατική νοοτροπία, τη γνώση νέων κοινωνικών και ηλεκτρονικών μέσων.

Οι δεξιότητες αναφέρονται στο βαθμό ακρίβειας, ευχέρειας και ταχύτητας με τον οποίο εκτελούμε διαδοχικές ενέργειες, για να δράσουμε, να αντιμετωπίσουμε μια κατάσταση ή να λύσουμε ένα πρόβλημα σε διάφορους τομείς της ζωής μας. Οι δεξιότητες διαφοροποιούνται από τις ικανότητες, οι οποίες είναι οι προσωπικές δυνατότητες κάθε ατόμου, οι κλίσεις, τα ταλέντα, ή προδιαθέσεις που αναπτύχθηκαν από την αλληλεπίδραση κληρονομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Οι δεξιότητες θα λέγαμε ότι είναι ένα υποσύνολο του ευρύτερου συνόλου των ικανοτήτων, που περιλαμβάνουν δυνατότητες, στάσεις, αξίες, συναισθήματα, συνήθειες, ακόμη και ιδιοσυγκρασιακά στοιχεία και μεταγνωστικό πλούτο με την έννοια της ενσυνείδητης χρήσης και της επεξεργασμένης κριτικής σκέψης.

Οι Δεξιότητες ωστόσο κατανέμονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τις κάθετες και τις οριζόντιες δεξιότητες. Οι κάθετες (ή σκληρές) δεξιότητες (hard skills) αφορούν όλες τις συγκεκριμένες εκείνες ικανότητες που μπορούν να καθοριστούν με σαφήνεια και να μετρηθούν, όπως οι γνώσεις των θετικών επιστημών και του προγραμματισμού, που αποκτώνται σήμερα μέσα από τις διάφορες δομές εκπαίδευσης (σχολεία, πανεπιστήμια, σχολές εξειδίκευσης) και μπορούν να πιστοποιηθούν με αντίστοιχα διπλώματα. Οι οριζόντιες (ή μαλακές) δεξιότητες (soft skills), που είναι γνωστές και ως διαπροσωπικές ικανότητες, είναι οι υποκειμενικές δεξιότητες, με τις οποίες μας τροφοδοτεί η εμπειρία της ζωής, που δύσκολα ποσοτικοποιούνται και συνδέονται με τον τρόπο με τον οποίο σχετίζεται και αλληλοεπιδρά κάποιος με άλλους ανθρώπους. Σε αντίθεση με τις «κάθετες» δεξιότητες, που συνδέονται με τον Δείκτη Νοημοσύνης (IQ), όσοι έχουν αναπτυγμένες τις «οριζόντιες» δεξιότητες, έχουν αναπτυγμένη Συναισθηματική Νοημοσύνη (EQ).

Οι οριζόντιες δεξιότητες λοιπόν, ως επί το πλείστον, περιλαμβάνουν: ηγετικές ικανότητες, επικοινωνιακές δεξιότητες (γραπτή και προφορική), ομαδικότητα, κριτική σκέψη, ικανότητα διαχείρισης και επίλυσης προβλημάτων, διαχείριση άγχους και κρίσεων, διαχείριση χρόνου, εργασιακή ηθική και δεοντολογία, ευελιξία και προσαρμοστικότητα. Οι κοινωνικές αυτές δεξιότητες οφείλουν να μην απευθύνονται μονοδιάστατα στο χώρο της απασχόλησης αλλά να επεκτείνονται στη συλλογική συνείδηση της κοινωνίας δημιουργώντας πολίτες με κριτικό και δημοκρατικό

συνειδησιακό υπόβαθρο, που θα συμβάλλουν στη σφυρηλάτηση της κοινωνικής συναίνεσης και συνοχής. (ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2021)

Η έμφαση που δίνεται από τα προηγμένα κράτη στην εκπαίδευση τις τελευταίες δεκαετίες αποτυπώνεται στα κείμενα της ΕΕ αλλά και άλλων διεθνών οργανισμών (ΟΟΣΑ, UNESCO) και συνδυάζεται με την έμφαση που δίνεται π.χ. στη δημιουργική σύνδεση των βασικών ικανοτήτων με την καθημερινή ζωή (π.χ. πρόγραμμα PISA) σε αντίθεση με την απλή αναπαραγωγή τυπικών γνώσεων. Στις δεξιότητες ειδικότερα του 21ου αιώνα (UNESCO), οι οποίες βρίσκονται στο προσκήνιο τελευταία, περιλαμβάνονται η ανθεκτικότητα, η ανάπτυξη υγιούς κριτικής σκέψης, η δημιουργικότητα, η επιχειρηματολογία, η αποτελεσματική επικοινωνία και αλληλεπίδραση με διαφορετικούς πολιτισμούς και διαφορετικές γλώσσες, οι δεξιότητες επιχειρηματικότητας και εντοπισμού νέων ευκαιριών εν μέσω κρίσιμων και σύνθετων καταστάσεων και η ασφαλής και δημοκρατική χρήση της ψηφιακής επικοινωνίας. Εξάλλου στην ελληνική εκπαίδευση το Δ.Ε.Π.Π.Σ και τα Α.Π.Σ εδώ και δυο δεκαετίες στοχεύουν στην καλλιέργεια δεξιοτήτων αναγκαίων για την αυτορρυθμιζόμενη μάθηση και ενισχύουν τη σύνδεση της σχολικής γνώσης με τις εμπειρίες των μαθητών και τα προβλήματα της σύγχρονης ζωής (Αλαχιώτης, 2002 ; Ματσαγγούρας, 2002).

Μπορούμε λοιπόν να φανταστούμε πόσο πιο εύκολα μπορούν να καλλιεργηθούν οι παραπάνω δεξιότητες στο πλαίσιο των προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων, που λειτουργούν εκτός του τυποποιημένου, αγχωτικού, εξετασιοκεντρικού, αναλυτικού προγράμματος της τυπικής εκπαίδευσης. Στη σφαίρα της μη τυπικής εκπαίδευσης και συγκεκριμένα μέσα από την στήριξη των πολιτιστικών προγραμμάτων στο πλαίσιο του σχολείου και της τοπικής κοινωνίας ενδυναμώνεται επιπρόσθετα ο πολιτισμικός γραμματισμός (Cultural literacy) και δημιουργούνται οι κατάλληλες προϋποθέσεις για διαπραγμάτευση και συνεργασία σε διαπολιτισμικό επίπεδο, ώστε να προκύψει η ανάπτυξη διαπολιτισμικών δεξιοτήτων (Unesco, 2007). Τουτοιοτρόπως οι μαθητές καλλιεργούν θετική στάση απέναντι στο διαφορετικό, ευαισθητοποιούνται σε θέματα πολιτισμικής ετερότητας και αναπτύσσουν την ενσυναίσθηση.

Ακόμη στις ομάδες θεατρικού εργαστηρίου ή στις μαθητικές ομάδες διοργάνωσης σχολικών εκδηλώσεων οι μαθητές, ανάλογα με τις κλίσεις, τα

ενδιαφέροντα και τα ταλέντα τους αναπτύσσουν απαραίτητες κοινωνικές δεξιότητες, όπως είναι η διαχείριση συγκρούσεων, η πρισματική οπτική, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η ομαδική επίλυση προβλημάτων και η επανεξέτασή τους, για την εύρεση αποτελεσματικότερων λύσεων. Ο τρόπος μάλιστα, με τον οποίο οι μαθητές εργάζονται ομαδικά, συγκροτεί την ατομική και κοινωνική τους ταυτότητα, ενισχύει την κοινωνική τους συνείδηση και τους διδάσκει την υπευθυνότητα (Θώμου, 2017). Επιπρόσθετα τα πολιτιστικά προγράμματα είναι περισσότερο προσιτά και στους αδύνατους μαθητές, οι οποίοι εύκολα συμμετέχουν σ' αυτά ως φορείς της ατομικής τους εμπειρίας, των ιδιαιτεροτήτων, της κλίσης, των δεξιοτήτων και του ταλέντου τους, ενώ ευρύτερα όλοι οι μαθητές αποκτούν δεξιότητες συνεργασίας, επικοινωνίας, κριτικής σκέψης, αυτενέργειας.

Η συζήτηση για τις δεξιότητες αναθερμάνθηκε με την εισαγωγή στην υποχρεωτική ελληνική εκπαίδευση του θεσμού των «Εργαστηρίων Δεξιοτήτων του 21ου αιώνα» κατά το σχολικό έτος 2020-21. Είναι μια πρόταση στο πλαίσιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης για την συστηματική και καθιερωμένη μεθοδολογικά εργαστηριακή επεξεργασία των μεγάλων θεμάτων της περιβαλλοντικής κρίσης, της υγείας- ευεξίας, της διατροφής και της σεξουαλικής υγείας, της ενσυναίσθησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της πολιτεϊότητας, του εθελοντισμού, του ψηφιακού περιβάλλοντος επικοινωνίας και κοινωνικότητας, της ρομποτικής και της δημιουργικότητας μέσω τεχνών και τεχνολογίας. Οι δραστηριότητες συγκεκριμένα στο πλαίσιο των εργαστηρίων αποσκοπούν, εκτός από τη γνωστική στόχευση, στην μεταγνωστική ανασκευή της γνώσης, στην καλλιέργεια στάσεων και δεξιοτήτων που προάγουν τον πολιτισμό και την προσωπική αξία σε αυτόν, στον κριτικό αναστοχασμό της πραγματικότητας και τη μεταμόρφωσή της σε ικανότητα για πρόοδο και αυθεντική δημιουργία. (Επιμορφωτικό – υποστηρικτικό υλικό Πράξη: MIS 5092064).

Στα Εργαστήρια Δεξιοτήτων καλλιεργούνται δεξιότητες με τρόπο, που τα παιδιά να αναστοχάζονται πάνω στις γνώσεις και στάσεις τους, να καλλιεργούν το σεβασμό, την προαγωγή των θεμελιωδών αξιών και ελευθεριών και το συναισθηματικό τους κόσμο και να επιτυγχάνουν την αυτοέκφραση και τη δημιουργία μέσα από τις υλοποιούμενες δραστηριότητες (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2020). Παρατηρούμε λοιπόν πως ένα μεγάλο μέρος της στοχοθεσίας των ΠΠΘ έχει μεταφερθεί στη φιλοσοφία της εφαρμογής των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων και μάλιστα τα ίδια προγράμματα έχουν αποτελέσει πηγή έμπνευσης για το σχεδιασμό των τελευταίων. Αλλά και ολόκληρη η

στόχευση των Ε.Δ. σε μια συνολικότερη θεώρηση συμπίπτει με εκείνη των εφαρμοζόμενων από χρόνια Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων. Ωστόσο όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του εκπαιδευτικού υλικού των Ε.Δ. η θέσπισή τους είναι αναγκαία διότι: *«Παρατηρείται ότι τα εγχειρήματα ολιστικής και βιωματικής προσέγγισης της μάθησης (project, action - research, ευέλικτη ζώνη, διαθεματικά σενάρια) έχουν γρήγορα εκτραπεί σε διδακτισμό ή αποσπασματική εφαρμογή του τύπου (επίσκεψη τρίτων στην τάξη)... Επίσης μετά από 20 χρόνια εφαρμογής της «Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων» τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων εμπλουτίζουν τη θεματολογία της με συγκεκριμένες Θεματικές Ενότητες, απαραίτητες για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την απόκτηση ικανοτήτων και τη διαμόρφωση στάσεων ενισχύοντας την ιδιότητα του ενεργού πολίτη... ενώ ο μαθητής θα αξιολογείται παράλληλα με ποιοτική-περιγραφική αξιολόγηση, με focus groups και με φόρμες αυτό-αξιολόγησης των μαθητών ως προς την επίτευξη των δεξιοτήτων, βάσει της «πεταλούδας» του Συμβουλίου της Ευρώπης».*

Η σύγχρονη αναγκαιότητα λοιπόν για την καινοτομία, που εισάγουν τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων με τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία τους, βασίζονται στην υποχρέωση των μαθητών να καλλιεργούν σύγχρονες δεξιότητες παράλληλα με τις παραδοσιακές σχολικές δεξιότητες και να επεξεργάζονται τις απόψεις, τις στάσεις και τις ικανότητές τους από την προσχολική ηλικία, προκειμένου τα παιδιά να ανταποκριθούν σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον. Στηρίζονται μεταξύ άλλων στο παγκοσμίως αποδεκτό σχήμα παιδαγωγικού προγραμματισμού, που περιλαμβάνει την ολόπλευρη καλλιέργεια (γνώσεις-στάσεις-δεξιότητες) της προσωπικότητας των παιδιών και την επιβεβαιωμένη ανάγκη για επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε μεθοδολογίες ανακαλυπτικής μάθησης, εργαστηριακής μάθησης, εμπειριών μη τυπικής, ολιστικής μάθησης και τέλος στην ανάγκη να αναθεωρηθούν άμεσα τα προγράμματα σπουδών σε συνάφεια με τα εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή προτάγματα της εκπαιδευτικής πολιτικής και σε συμφωνία με τους παγκόσμιους στόχους αειφόρου ανάπτυξης ([SDGs](#)).

Ωστόσο υπάρχουν αρκετοί σύλλογοι εκπαιδευτικών που αιτιώνται την εφαρμογή αυτής της «καινοτομίας». Θεωρούν ότι *«η όλη επιχείρηση του ΥΠΑΙΘ αφορά στον εξοβελισμό της στέρεης και ολοκληρωμένης γνώσης και στην αντικατάστασή της με εφήμερες δεξιότητες και στο άνοιγμα του δρόμου για άμεση πρόσβαση των επιχειρήσεων στο σχολείο»* και ότι *«Οι «ήπιες δεξιότητες», οι «χρήσιμες δεξιότητες», οι «νέες*

εκπαιδευτικές θεματικές» και τα «εργαστήρια δεξιοτήτων» αποτελούν κοινή πολιτική από το 2010 όλων των ηγεσιών του υπουργείου Παιδείας, καθώς απλά αναπαράγουν την εργαλειοθήκη του ΟΟΣΑ και το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα στην προοπτική ανάπτυξης μιας ευέλικτης εργατικής δύναμης σε συνθήκες καθολικής εργασιακής ανασφάλειας» (Κάτσικας, 2021). Έτσι πιστεύουν ότι επιχειρούν να προωθήσουν ένα φτηνό, τεχνοκρατικό, απογυμνωμένο από κάθε ευρύτερο μορφωτικό ρόλο, προσανατολισμένο στην αγορά και τις δεξιότητες σχολείο και με κυρίαρχη την ελαστική απασχόληση. Κρίνουν επίσης ότι η προβολή της τακτικής «μαθαίνω πώς να μαθαίνω», όντας αποσυνδεδεμένη από το «τι και για ποιο σκοπό μαθαίνω», αποτελεί υποβάθμιση της της μόρφωσης. Και όπως σημειώνει ο πανεπιστημιακός Γιώργος Γρόλλιος, «το ζητούμενο για τη μορφωτική αντίληψη της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης είναι η ανάπτυξη της «εκμάθησης της μάθησης», με στόχο την επιλεκτική αξιοποίηση τεμαχισμένων γνώσεων σε συνθήκες εργασίας που αλλάζουν» (ο.π.).

Ο εκπαιδευτικός διάλογος συγχρόνως, τις τελευταίες δεκαετίες στο επίπεδο της εκπαιδευτικής πολιτικής όσο και στο επίπεδο εκπαιδευτικών σχεδιασμών, εστιάζει στην καλλιέργεια ψηφιακής παιδείας, κουλτούρας και πολιτειότητας. Τα περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα αναβαθμίζουν τα προγράμματα σπουδών με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων ψηφιακού γραμματισμού και παράλληλα με τις θεμελιώδεις γνώσεις στοχεύουν σε μεταγνωστικές δεξιότητες και ανθρωπιστική γνώση. Έτσι οι Ψηφιακές Τεχνολογίες εισέρχονται και στο χώρο των Προγραμμάτων Σχολικών δραστηριοτήτων να υπηρετήσουν και να μετασχηματίσουν την εκπαίδευση του 21^{ου} αι. και να εμπλουτίσουν την προσέγγιση της θεματολογίας τους με τον πλέον δημιουργικό, βιωματικό και συνεργατικό τρόπο. Η μάθηση που αναπτύσσεται σε ανοικτά ψηφιακά περιβάλλοντα, υιοθετεί ανοικτές και ευέλικτες παιδαγωγικές προσεγγίσεις και αξιοποιεί ποικίλα ψηφιακά εργαλεία, ενδυναμώνει τα οφέλη από την αξιοποίηση των ΤΠΕ στα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων και ανανεώνει τα Πολιτιστικά Προγράμματα. Πρέπει, τέλος, να τονιστεί πως η απρόσκοπτη εφαρμογή τους συντελείται με την της εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ενώ η μικτή-υβριδική μάθηση συνεισφέρει δυναμικά στον εναλλακτικό μαθησιακό σχεδιασμό, εδραιώνει τα μαθησιακά αποτελέσματα, προάγει ποικίλες δεξιότητες και επαυξάνει την καινοτομία των πολιτιστικών προγραμμάτων.

1. 7. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

1.7.1. ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Στο πλαίσιο υλοποίησης Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων, η αξιοποίηση των ΤΠΕ και κυρίως των web 2.0 εργαλείων κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος στο χώρο της εκπαίδευσης και ειδικότερα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα χαρακτηριστικά που απορρέουν από τη φύση των νέων τεχνολογιών και των web 2.0 εργαλείων όπως η ανοιχτή τους φύση, η ευχρηστία, η δυνατότητα αλληλεπίδρασης και συνεργασίας, η ευελιξία του τρόπου μάθησης, παράλληλα με την παιδαγωγική αξιοποίησή τους, μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη και ενίσχυση συνεργατικών περιβαλλόντων οικοδόμησης της γνώσης από απόσταση, καθώς και στη διαμόρφωση νέων πρακτικών μάθησης κατά τη διάρκεια υλοποίησης ενός Π.Σ.Δ. Ο συγκεκριμένος συνδυασμός συνεισφέρει στην ενθάρρυνση της διερευνητικής και κριτικής σκέψης, την ενίσχυση του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων και τη δημιουργία νέων κινήτρων, που προωθούν την πιο ενεργή εμπλοκή τους στην αναζήτηση λύσεων και στην επίλυση προβλημάτων. Όμως οι στάσεις, οι αντιλήψεις και η εμπειρία των εκπαιδευτικών, ως προς τις ΤΠΕ και ιδιαιτέρως των web 2.0 εργαλείων αποτελούν βασική προϋπόθεση για την επιτυχημένη ή μη διεξαγωγή ενός Π.Σ.Δ., καθώς καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την ενσωμάτωση αυτών των εργαλείων στην υλοποίηση ενός Π.Σ.Δ., ενισχύοντας και αναδεικνύοντας την έννοια της συνεργασίας (Ζδράβου, 2017).

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διεξαγωγή των ΠΣΔ αποτελεί διπλή, αν όχι πολλαπλή καινοτόμο προσέγγιση της γνώσης. Οι αναθεωρημένες μελέτες έδειξαν ότι η καθοδήγηση, η ομαδική εργασία και τα εκπαιδευτικά προγράμματα με επίκεντρο τον μαθητή έχουν ως αποτέλεσμα καλύτερες δεξιότητες και ικανότητες και ότι οι διαδραστικές μορφές ηλεκτρονικής μάθησης μπορούν να οδηγήσουν σε μια πιο αντανakλαστική, πιο βαθιά και συμμετοχική μάθηση, μάθηση-απόκτηση, δημιουργικότητα κ.λπ. (Wiseman & Anderson, 2012 ; Beetham & Sharpe, 2013). Η χρήση της ηλεκτρονικής μάθησης επιπλέον υπηρετεί με τον προσφορότερο τρόπο την

καλλιέργεια των νέων δεξιοτήτων για την ενσωμάτωση των εκπαιδευομένων ως μελλοντικών πολιτών σε μια παγκοσμιοποιημένη και πλουραλιστική κοινωνία, εφόσον δημιουργούν μια ολόκληρη ψηφιακή κουλτούρα, την οποία σταδιακά αποκτούν οι μαθητές. Τέτοιες είναι η αναζήτηση, η εύρεση και αξιολόγηση της πληροφορίας, η αλληλεπίδραση, η ανάλυση-σύνθεση, η συνεργατική επίλυση προβλημάτων και η μοντελοποίηση λύσεων. Ιδιαίτερος όμως οι ΤΠΕ μεταβάλλουν όλο το μαθησιακό οικοσύστημα, δηλαδή, το τι μαθαίνουν τα παιδιά, το πώς μαθαίνουν, σε ποια περιβάλλοντα και μαζί με ποιους μαθαίνουν (Τζιμογιάννης, 2005).

Τα αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας (Πασχάλη, 2017) αποκάλυψαν πως η υλοποίηση ενός Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με τη χρήση των ΤΠΕ υποστηρίζει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την προσέγγιση της γνώσης λόγω της δημιουργικότητας που καλλιεργεί και της ελκυστικότητας του περιβάλλοντος που προσφέρει. Οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, και αντί ο εκπαιδευτικός να αναλώνεται στη διατήρηση της πειθαρχίας, βρίσκεται στο πλευρό των μαθητών έχοντας ένα ρόλο πρωτόγνωρο, διευκολυντικό και εμπνευστικό, που διαφέρει από την παραδοσιακή αυθεντία του δασκάλου (Ράπτης & Ράπτη, 2013). Επίσης η υποστήριξη σε δραστηριότητες παραγωγής γραπτού λόγου πολιτιστικών προγραμμάτων μέσω τεχνολογικών περιβαλλόντων (π.χ. Google Docs) με τον κατάλληλο σχεδιασμό, μπορεί να διευκολύνει συνεργατικές δραστηριότητες. Οι εμπλεκόμενοι σε αυτές δεν απομονώνονται, αλλά αφενός προάγεται η κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ των μαθητών και μεταξύ εκπαιδευτικού και εκπαιδευομένων και αφετέρου παράγονται κείμενα υψηλότερης απόδοσης (Δράκου, 2014).

Οι ΤΠΕ παρέχουν πρόσβαση σε πόρους και εργαλεία που διευκολύνουν την κατασκευή ατομικών νοητικών προφίλ, καθώς συσχετίζουν νέες γνώσεις με υπάρχουσες αντιλήψεις και ιδέες (Ertmer, 2005 στο Ατσόγλου, 2011) με τρόπο παραστατικό, αλληλεπιδραστικό και εν μέρει βιωματικό, μέσα από ανοικτά μαθησιακά περιβάλλοντα πλούσια σε ερεθίσματα και αναπαραστάσεις. Η χρήση τους έχει καθιερωθεί εδώ και αρκετά χρόνια πρώτα-πρώτα από τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που εκπονούν τόσο περιβαλλοντικά όσο και πολιτιστικά προγράμματα, αφενός με την ηλεκτρονική παρουσίαση των προγραμμάτων στους επισκέπτες-μαθητές και αφετέρου με την κατασκευή των ιστοσελίδων τους, όπου παρέχεται πλούσιο υλικό, οδηγίες, φωτογραφίες, βίντεο κα. Όλα τα είδη των μουσείων επίσης

διαθέτουν ιστότοπο με ενδεδειγμένη παρουσίαση των εκθέσεων του κάθε μουσείου, πίνακες και έργα τέχνης, σημαντικά εκθέματα και πληροφορίες, σχετικά βίντεο, εκπαιδευτικά παιχνίδια, εικονικές περιηγήσεις, που βοηθούν εκπαιδευτικούς και μαθητές στην προετοιμασία και οργάνωση μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης. Εξάλλου και στον ίδιο το χώρο του μουσείου, που αποτελεί πρόσφορο πεδίο μη τυπικής εκπαίδευσης, υπάρχουν διαδραστικές οθόνες για τη διάδραση των μαθητών με τα εκθέματα αλλά και προβολές με την ιστορία του μουσείου και διαφόρων σημαντικών περιόδων ή προσωπικοτήτων.

Επιπρόσθετα, οι δυνατότητες των Νέων Τεχνολογιών επεκτείνονται και σε ιστοχώρους, όπως του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού με ιστορικές πληροφορίες, διαδραστικούς χάρτες, βιβλιοθήκες, αφιερώματα, ηχητικές μαρτυρίες που καθιστούν εύκολα προσβάσιμο τεράστιο υλικό πολιτισμού όπως και ο ιστότοπος του Υπουργείου Πολιτισμού «Οδυσσεύς», ο οποίος παρουσιάζει όλο τον αρχαιολογικό «χάρτη» της Ελλάδας. Υπάρχει ακόμη η δυνατότητα πρόσβασης σε μουσειακές συλλογές όλου του κόσμου, καθώς και φωτογραφίες ή εικονικές περιηγήσεις σε χώρους και κτήρια ιστορικοπολιτισμικής σημασίας παγκοσμίως και βέβαια ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες. Πλούσιο αποθετήριο επίσης μυθολογικού, ιστορικού, λογοτεχνικού και πολιτισμικού υλικού αποτελεί και η εκπαιδευτική πύλη «Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα» αλλά και το «Φωτόδεντρο» στο πλαίσιο του «Ψηφιακού Σχολείου» με έντονο επιπλέον το διαδραστικό χαρακτήρα. Ειδικότερα η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Πέργαμος» και η Ψηφιακή Συλλογή Λαογραφικού Αρχείου και Μουσειακής Συλλογής του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας περιλαμβάνει πρωτογενές λαογραφικό υλικό για τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού από διάφορες περιοχές. Επιπλέον οι κινηματογραφικές ταινίες, οι θεατρικές παραστάσεις, τα ντοκιμαντέρ, τα εκπαιδευτικά βίντεο που φιλοξενεί το αρχείο της ΕΡΤ, συναυλίες, μελωδίες και τραγούδια από όλο το χωροχρόνο και γενικά ολόκληρη η ψηφιοποιημένη Κοινωνία της Γνώσης αποτελούν πηγές συμπληρωματικής μάθησης για φιλολογικά μαθήματα και πολιτιστικά προγράμματα, που αναπτύσσουν τη διερευνητική μάθηση και την κριτική ικανότητα και επιπλέον συνιστούν αφορμές έμπνευσης για θεατρικά και μουσικοχορευτικά δρώμενα ή ψηφιακές δημιουργίες.

Τέλος, πληθώρα ψηφιακών εργαλείων, όπως προγράμματα παρουσίασης, δημιουργίας βίντεο, διαδικτυακοί πίνακες ανακοινώσεων (padlet), συνεργατικά έγγραφα, ψηφιακές πλατφόρμες, ιστολόγια, συννεφολέξα, προγράμματα επεξεργασίας

ήχου και εικόνων, προγράμματα δημιουργίας χρονογραμμών, εννοιολογικών και διαδραστικών χαρτών, εκπαιδευτικά λογισμικά, αν αξιοποιηθούν μέσα στο κατάλληλο παιδαγωγικό και επιστημονικό πλαίσιο, προωθούν την ενεργό εμπλοκή των μαθητών, τη βιωματική και συνεργατική μάθηση, γίνονται όχημα δημιουργικότητας και συγχρόνως εμπλουτίζουν τις ψηφιακές δεξιότητες μέσα σε ένα αυθεντικό πλαίσιο μάθησης. Είναι λοιπόν αναμφισβήτητο ότι οι πολυμεσικοί διαδικτυακοί πόροι παρέχουν στους μαθητές αμέτρητες δυνατότητες έκφρασης, δημιουργικότητας κι επικοινωνίας για τον εκσυγχρονισμό, τη νοηματοδότηση και την εμπλαίσωση πολιτιστικών προγραμμάτων και δράσεων.

1.7.2. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση θεωρείται ως μια «ανοιχτή», συνεχής και προσβάσιμη διαδικασία, που ανταποκρίνεται στις μαθησιακές ανάγκες κάθε μορφής για όλους τους πολίτες (Λιοναράκης, 2001). Η UNESCO (2002) περιγράφει την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (distance learning) ως κάθε εκπαιδευτική προσέγγιση, η οποία, προσπερνώντας τη φυσική παρουσία στην τάξη, στοχεύει να προσεγγίσει τους εκπαιδευόμενους στον τόπο όπου βρίσκονται, να τους εκπαιδεύσει και γενικά να τους παρέχει μαθησιακούς πόρους. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη Βασάλα (2005), η έννοια «εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση» ορίζεται ως η μορφή εκπαίδευσης που παρέχεται από απόσταση για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καλύπτοντας τις σύγχρονες ανάγκες των μαθητών, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Νέας Εποχής και της Κοινωνίας της Γνώσης. Διακρίνεται σε αυτοδύναμη εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση, που αναπτύσσεται ανεξάρτητα από τη συμβατική σχολική εκπαίδευση και σε συμπληρωματική, που λειτουργεί παράλληλα με το σχολείο (Βασάλα, 2005). Η ευελιξία στο χρόνο, το χώρο και το ρυθμό της μάθησης, όπως αναφέρει ο Αναστασιάδης (2008), αποτελούν τα κύρια πλεονεκτήματα της ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Ωστόσο, η ανάπτυξη προηγμένων τεχνολογιών διαδικτύου σύγχρονης μετάδοσης έδωσε άλλη δυναμική στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, μετασχηματίζοντάς τη από ασύγχρονη σε σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Κύριο χαρακτηριστικό της δεύτερης αποτελεί η δυνατότητα αλληλεπίδρασης σε πραγματικό χρόνο, επίσης ανεξαρτήτως γεωγραφικού χώρου, των

εμπλεκομένων στη διαδικασία μάθησης (Αναστασιάδης, 2008) προσδίδοντας αμεσότητα στην επικοινωνία αλλά και την αίσθηση της κοινότητας (Anastasiades et al., 2010; Κόλλιας, 2006).

Η ασύγχρονη όμως εξ αποστάσεως εκπαίδευση, που μπορεί να αξιοποιηθεί και παράλληλα με τη δια ζώσης διδασκαλία και χωρίς ορισμένο ωρολόγιο πρόγραμμα με τη χρήση κυρίως των ψηφιακών πλατφορμών e-class και e-me, προσδίδει προστιθέμενη αξία στη μάθηση, ως μια νέας μορφής απρόσκοπτη και βολική επικοινωνία. Ειδικότερα η Ψηφιακή Εκπαιδευτική Πλατφόρμα e-me αποτελεί για μαθητές και εκπαιδευτικούς ένα οργανωμένο, ασφαλές, ψηφιακό περιβάλλον, για ολοκληρωμένη μάθηση, επικοινωνία, συνεργασία και δικτύωση όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας. Αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο «Διόφαντος», για να αποτελέσει το προσωπικό περιβάλλον εργασίας του εκπαιδευτικού αλλά και χώρο για κοινωνική δικτύωση όλων των εκπαιδευτικών, έναν ασφαλή χώρο συνεργασίας, επικοινωνίας, ανταλλαγής αρχείων και περιεχομένου, ένα πλαίσιο για υποδοχή εξωτερικών εργαλείων και εφαρμογών (apps), για δημοσιοποίηση και ανάδειξη της δουλειάς των μαθητών, των εκπαιδευτικών και των σχολείων (Εγχειρίδιο χρήσης e-me). Έχει μάλιστα τη δυνατότητα να φιλοξενήσει σε διακριτές κυψέλες από τα άλλα μαθήματα υλικό εκπαιδευτικών προγραμμάτων με τις πλούσιες και πρωτότυπες διαδραστικές εφαρμογές της και το καλαίσθητο συνεργατικό περιβάλλον της, οργανωμένο ή από καθηγητές ή από τους ίδιους τους μαθητές. Οι συνεργατικές δραστηριότητες της ασύγχρονης μάθησης δίνουν στους μαθητές μεγαλύτερες ευκαιρίες, για να αυξήσουν την κοινωνική τους παρουσία και μεγαλύτερη αίσθηση της κοινότητας, η οποία τείνει να βελτιώσει το κοινωνικοσυναισθηματικό κλίμα στα ασύγχρονα δίκτυα (Richardson & Swan 2001 ; Rovai et al., 2007) και να είναι επιτυχημένη με τη διακριτική παρουσία του διδάσκοντα.

Για την ακώλυτη όμως συνέχιση της διδασκαλίας και μάθησης και επομένως εφαρμογής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην περίοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης μπορούν να αξιοποιηθούν και νέες υπηρεσίες του Παγκόσμιου Ιστού (Web 2.0), που τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται δυναμικά και είναι γνωστές με τον όρο υπηρεσίες δεύτερης γενιάς, όπως ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης και επικοινωνίας, ιστολόγια (blogs), εργαλεία διαμοίρασης και ανταλλαγής πληροφοριών πολλαπλών μορφών (π.χ. Facebook, YouTube), wikis, podcasting κ.λπ., τα οποία δίνουν έμφαση στην ηλεκτρονική συνεργασία και επικοινωνία. Οι νέες αυτές

υπηρεσίες έχουν κοινό στοιχείο τα συμμετοχικά χαρακτηριστικά τους, όπως η ουσιαστική συμμετοχή των ατόμων, η αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ των χρηστών και ο ενεργός τους ρόλος, η ανάπτυξη της δημιουργικότητάς καθώς και η συγκρότηση κοινοτήτων μάθησης και κοινωνικών δικτύων. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή των τελευταίων κατά την υλοποίηση των σχολικών προγραμμάτων Π.Ε. παρέχοντας ένα πλαίσιο ανάπτυξης επικοινωνίας και συνεργασίας των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς και με τους συμμαθητές τους (Ζδράβου, 2017).

Τα εργαλεία του Web 2.0 είναι εύχρηστα, εύκολα προσβάσιμα από τις σχολικές μονάδες και συνήθως προσφέρονται δωρεάν. Τα συγκεκριμένα εργαλεία, εντός κατάλληλου εκπαιδευτικού πλαισίου, μεταβάλλονται σε αποτελεσματικούς χώρους ατομικής μάθησης, όπου προωθείται η αυτονομία του μαθητή και η συμμετοχή του σε κοινωνικά δίκτυα, ανεξαρτήτως τόπου και χρόνου, επεκτείνοντας την τυπική σε άτυπη μάθηση (Angelaina & Jimoyiannis, 2012). Ιδιαίτερα η πλατφόρμα μάθησης υποστηρίζει ένα νέο μοντέλο μάθησης, που βασίζεται στη συμμετοχή, τη συνεργασία, την κοινωνικότητα, τη δημιουργικότητα, την ανοιχτή μάθηση και την ανάπτυξη βιώσιμων συστημάτων μάθησης.

Η Μικτή ή Υβριδική μάθηση που τείνει να αποτελεί την πιο σύγχρονη επιλογή της ηλεκτρονικής μάθησης στα συστήματα εκπαίδευσης πολλών χωρών την τελευταία δεκαετία ως διαδικασία, συνδυάζει αποτελεσματικά δραστηριότητες παραδοσιακής μάθησης μαζί με στρατηγικές, μεθόδους και εργαλεία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Αποτελεί δηλαδή μοντέλο διδασκαλίας που είναι μια μικτή προσέγγιση, η οποία συνδυάζει την αυτορρυθμιζόμενη μάθηση, τη ζωντανή ηλεκτρονική μάθηση και τη μάθηση στην τάξη πρόσωπο με πρόσωπο. Οι διαστάσεις της μικτής μάθησης μπορούν να μεταφραστούν στη χρήση online και offline μορφών εκπαίδευσης, στη χρήση σύγχρονων και ασύγχρονων μορφών επικοινωνίας, στο συνδυασμό συνεργατικής και αυτο-καθοδηγούμενης μάθησης, στην ανάμιξη οργανωμένης και μη προγραμματισμένης μάθησης και σε προγράμματα τόσο γενικού όσο και ειδικού περιεχομένου.

Από την έρευνα που εδώ και χρόνια πραγματοποιείται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η μικτή μάθηση προσφέρει: ευελιξία στο χρόνο, το ρυθμό και τον τόπο, βελτιωμένα μαθησιακά αποτελέσματα, πιο δραστήριες και ουσιαστικές δραστηριότητες στο φυσικό χώρο διδασκαλίας, αλληλεπίδραση ομότιμων και

διδασκόντων μέσω διαδικτυακής συζήτησης αλλά και βελτίωση αλληλεπίδρασης στη φυσική τάξη, βελτίωση της μαθητικής εμπλοκής, αύξηση συνειδητότητας και απόκτηση ευθύνης για τη μάθηση, έλεγχο των ατομικών δεξιοτήτων μάθησης και ρύθμισης, αύξηση των κίνητρων των μαθητών και της επίτευξης του μαθήματος, επέκταση παρακολούθησης στο χρόνο, δυνατότητα εξισορρόπησης και βελτιστοποίησης του κόστους και του χρόνου ανάπτυξης του προγράμματος εκμάθησης και ανάπτυξης, εξοικονόμηση χρόνου διδασκαλίας, χρησιμοποίηση ενός πλούσιου μείγματος ζωντανής ηλεκτρονικής μάθησης, αυτορρυθμιζόμενης διδασκαλίας και φυσικής παράδοσης στην τάξη (Lorenzo, 2017). Επίσης παρέχει προσβάσιμα μαθήματα οποτεδήποτε και οπουδήποτε, ποικιλία ψηφιακών δραστηριοτήτων για εργασίες, εξοικονόμηση χώρου και άλλων πόρων του σχολείου, παροχή συμπληρωματικού μαθησιακού υλικού, ανάπτυξη και καλλιέργεια του ψηφιακού γραμματισμού των μαθητών, εύκολη και ακριβή παρακολούθηση της προόδου των μαθητών, μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα με τα μεγέθη των ομάδων, υποστήριξη της επαγγελματικής/εργασιακής ανάπτυξης δεξιοτήτων, ευέλικτη μελέτη, με εξατομικευμένη ή κατά παραγγελία μάθηση, οποτεδήποτε ή οπουδήποτε για την κάλυψη των αναγκών των μαθητών και ευρεία πρόσβαση σε ψηφιακούς πόρους, κοινόχρηστα εργαλεία και συστήματα πληροφοριών. Τέλος η άμεση ανατροφοδότηση, η ενθάρρυνση της συμμετοχής των μαθητών, η φυσική κοινωνικοποίηση και η παροχή κίνητρων θεωρούνται μερικά ακόμη πλεονεκτήματα που την καθιστούν προτιμότερη από την αμιγώς διαδικτυακή μάθηση (Avazmatova, 2020).

Είναι λοιπόν φανερό ότι ο συνδυασμός της διδασκαλίας προαιρετικών προγραμμάτων με τη διαδικασία της μικτής μάθησης αποτελεί το βέλτιστο συνδυασμό, καθώς οι δυο διδακτικές προσεγγίσεις διαθέτουν κοινά χαρακτηριστικά όπως η ευελιξία, η αυτονομία, η αυτορρύθμιση, η ελαστικότητα του προγράμματος, η προσαρμοστικότητα ακόμη και η εξατομίκευση. Η εκπαιδευτική διαδικασία γίνεται ακόμη πιο ενδιαφέρουσα και δημιουργική συνδυάζοντας εναλλακτικούς τρόπους μάθησης, που ενισχύουν τη δέσμευσή των μαθητών και τους κινητροδοτούν να παρακολουθήσουν, να πειραματιστούν και να αλληλεπιδράσουν τόσο ζωντανά όσο και διαδικτυακά με το μαθησιακό υλικό, όσο και μεταξύ τους. Ενθαρρυντικό παράγοντα αποτελεί και η εξοικονόμηση χρόνου και χώρου, καθώς οι μαθητές, αφού λάβουν καθοδήγηση από το διδάσκοντα, μπορούν να εργαστούν ασύγχρονα είτε ατομικά είτε ομαδικά σε ηλεκτρονικά συνεργατικά περιβάλλοντα μάθησης. Η έννοια της μικτής

μάθησης επίσης αποτελεί συνιστώσα της διερευνητικής μάθησης, της σύνθετης μάθησης και της απρόσκοπτης-πανταχού παρούσας μάθησης. Καθώς μάλιστα συνδυάζει διάφορες δραστηριότητες που βασίζονται σε εκδηλώσεις, όπως αίθουσες διδασκαλίας πρόσωπο με πρόσωπο και ζωντανή ή ασύγχρονη ηλεκτρονική μάθηση σχετίζεται στενά με την αυτορρυθμιζόμενη μάθηση (Τζιμογιάννης, 2019).

Το οπτικοακουστικό υλικό τέλος και ο σχεδιασμός της προσφερόμενης γνώσης και των δραστηριοτήτων, που μπορούν να παρέχονται από τις πλατφόρμες ασύγχρονης εκπαίδευσης - τόσο στην εξ αποστάσεως όσο και στην υβριδική μάθηση - δύνανται να λύσουν το πρόβλημα της έλλειψης τεχνολογικού εξοπλισμού στο σχολείο ή ακόμη και της αδυναμίας επισκέψεων χώρων πολιτισμού με τις εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους ή τις εικονικές προσομοιώσεις-αναπαραστάσεις. Η μάθηση τότε, αν υπάρχει και η ανάλογη αυτοπειθαρχία από τους μαθητές και ο χρονικός προγραμματισμός από τον εκπαιδευτικό, γίνεται ενεργητική και βιωματική και συμπληρώνει με τον πιο εποικοδομητικό τρόπο την περιορισμένη παρουσία στην φυσική τάξη.

Συμπερασματικά, η σύνδεση των Προαιρετικών Πολιτιστικών Προγραμμάτων με τις Νέες Τεχνολογίες μπορεί να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής τους στο χώρο και στο χρόνο και να δώσει νέα πνοή σε ένα θεσμό που μετρά πολλά χρόνια ζωής στην εκπαίδευση. Οι ΤΠΕ με τις άπειρες και αναδυόμενες ακόμη δυνατότητες τους μπορούν να ενισχύσουν την ελκυστικότητα, την ελαστικότητα, τη διεισδυτικότητα και την αποτελεσματικότητα των Π.Π.Θ. στην ψηφιοποιημένη πλέον κοινωνία μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επειδή το αντικείμενο της μελέτης μας αναφέρεται στην ανάπτυξη Πολιτιστικών Προγραμμάτων στο πλαίσιο των Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων, έναν θεσμό που αφορά το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας, η ανασκόπηση της ερευνητικής βιβλιογραφίας περιορίζεται στις σχετικές έρευνες που έχουν γίνει στην Ελλάδα. Η βιβλιογραφία ωστόσο, σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών και μάλιστα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όσον αφορά τα συγκεκριμένα προγράμματα, είναι περιορισμένη, διότι αφενός οι περισσότερες έρευνες αφορούν γενικά τα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων με ένα σαφώς μεγαλύτερο ενδιαφέρον να εντοπίζεται στα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και αφετέρου εστιάζουν κατά κύριο λόγο στους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι λίγες ερευνητικές προσπάθειες που στοχεύουν στην πολιτιστική εκπαίδευση αφορούν κυρίως, λόγω της ευρείας θεματολογίας της, εφαρμογές συγκεκριμένων πολιτιστικών προγραμμάτων (φιλιαναγνωσίας, θεατρικού, κινηματογραφικού, μουσικοχορευτικού εργαστηρίου, μουσειακής αγωγής, μαθητικού τύπου κ.α.) που αξιολογούνται με εμπειρικό τρόπο από εκπαιδευτικούς και μαθητές και καταθέτουν τα μαθησιακά και παιδαγωγικά οφέλη από την διεξαγωγή τους. Έτσι η βιβλιογραφική επισκόπηση, που παρουσιάζεται, χωρίζεται σε δύο ενότητες. Στην πρώτη παρατίθενται έρευνες που αναφέρονται γενικά σε καινοτόμα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων με ιδιαίτερη αναφορά ορισμένων στην Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται έρευνες, που είτε αναφέρονται γενικά στα προγράμματα πολιτιστικών θεμάτων, είτε διερευνούν τις απόψεις εκπαιδευτικών ή μαθητών για την εφαρμογή συγκεκριμένου πολιτιστικού προγράμματος. Η ανασκόπηση ακολουθεί κατά χρονολογική σειρά τις έρευνες που έχουν γίνει από τη θεσμοθέτηση των ΠΣΔ ή των ΠΠΘ και παρουσιάζει το σκοπό, τα ερευνητικά τους ερωτήματα, τη μεθοδολογία τους και τα βασικά τους συμπεράσματα.

2. 2. ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Από την έρευνα αξιολόγησης του καινοτόμου πιλοτικού προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση, στην οποία προχώρησε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002) με τη συμμετοχή 266 εκπαιδευτικών Γυμνασίου (συνολικά 1000 εκπαιδευτικών και στελεχών εκπαίδευσης) που έλαβαν μέρος στο πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης και συμπλήρωσαν σχετικό ερωτηματολόγιο, διαπιστώθηκε σε μεγάλο ποσοστό ότι η Ε.Ζ. συμβάλλει στη διεύρυνση των ενδιαφερόντων των μαθητών, στην ελεύθερη έκφραση και δημιουργία τους, στην προώθηση της αυτενέργειάς τους, στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και στην αναμόρφωση της διδακτικής πράξης. Η επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών βελτιώθηκε και εντάθηκε με σκοπό τη διαχείριση ενός νέου προγράμματος και δημιουργήθηκε μια εποικοδομητική προβληματική μεταξύ τους σχετικά με τις νέες μεθοδολογίες. Οι εκπαιδευτικοί απέκτησαν ευελιξία και βελτιώθηκε η διαχείριση του σχολικού χρόνου προς όφελος των μαθητών, με αποτέλεσμα την ενεργητικότερη συμμετοχή μαθητών, γονέων και τοπικής κοινωνίας. Η ομαδικότητα της εργασίας και οι συμμετοχικές διαδικασίες στο πλαίσιο της μικρο-ομάδας και της τάξης αποδείχθηκε ότι βελτίωσαν την αλληλεγγύη των μαθητών και την αποδοχή των αλλοδαπών αλλά και των μαθητών με ειδικές ικανότητες σε Δημοτικά και Γυμνάσια. Αν και δεν υπήρξε αισθητή βελτίωση στη γενικότερη επίδοση των μαθητών, το 56% των συμμετεχόντων εκτιμά ότι η Ε.Ζ. βοήθησε τους μαθητές να αναπτύξουν θετικότερη στάση έναντι του σχολείου.

Οι περισσότερες δυσκολίες εφαρμογής εντοπίστηκαν στην υλικοτεχνική και οικονομική ενίσχυση και τις υποδομές (36,1%), στην οργάνωση του χρόνου, στην έλλειψη προγραμματισμού και οργάνωσης της εφαρμογής, στη δυσκολία προσαρμογής των μαθητών στις νέες απαιτήσεις, στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών (31,9%), στο συνεχές δίωρο και στη δραστηριοποίησή των εκπαιδευομένων (34,7%). Σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος, σχεδόν το 70% πιστεύει ότι αυτή δεν έπρεπε ακόμη να γενικευτεί αλλά να εφαρμοστεί και σε άλλα σχολεία της χώρας σταδιακά. Ως λόγοι αναφέρονται η έλλειψη κατάλληλων προϋποθέσεων, η ελλιπής επιμόρφωση/ενημέρωση των εκπαιδευτικών και η ανάγκη αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Ωστόσο το 72% των συμμετεχόντων πιστεύει ότι δεν θα πρέπει να

αυξηθεί ο χρόνος που διατίθεται για την εφαρμογή της Ζώνης Καινοτόμων Δράσεων (ΥΠΕΠΘ/Π.Ι, 2002)

Σε έρευνα της Σπυροπούλου (2004) με τίτλο «Η Ευέλικτη Ζώνη ως εκπαιδευτική καινοτομία: Μια μελέτη περίπτωσης της εφαρμογής της σε τρία Γυμνάσια» έγινε μια προσπάθεια καταγραφής των απόψεων των μαθητών Γυμνασίων που εφάρμοσαν εθελοντικά το πρόγραμμα το σχολικό έτος 2001-2002 καθώς και των εκπαιδευτικών τους. Ως ερευνητικά εργαλεία χρησιμοποιήθηκαν αρχικά ημιδομημένες συνεντεύξεις, που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος και ένα ερωτηματολόγιο που αποτελείτο από ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου. Το πρώτο ερώτημα που απασχόλησε την έρευνα ήταν το θέμα του σχεδίου εργασίας με το οποίο ασχολήθηκαν οι μαθητές. Και στα τρία Γυμνάσια, αστικό, ημιαστικό και αγροτικό, η θεματολογία ποικίλλει και έχει σχέση με την Τοπική Ιστορία, την Περιβαλλοντική εκπαίδευση και την Αγωγή Υγείας. Το δεύτερο ερώτημα αφορούσε στις διαδικασίες που ακολουθήθηκαν κατά την υλοποίηση των σχεδίων εργασίας, οπότε παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές δούλεψαν ομαδοσυνεργατικά, εργάστηκαν κυρίως μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας αλλά επίσης εκτός σχολείου, στο προαύλιο και σε χώρους περιβαλλοντικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος, που επισκέφθηκαν για τη συγκέντρωση υλικού. Ένα μικρό ποσοστό όσον αφορά στο είδος των εργασιών πραγματοποίησε μικρή έρευνα με συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια. Στο τρίτο σκέλος του ερωτηματολογίου, που εξέταζε τις στάσεις των μαθητών απέναντι στην ευέλικτη Ζώνη, προέκυψε ότι στους περισσότερους μαθητές άρεσε η απασχόλησή τους με το πρόγραμμα, επειδή έμαθαν να συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους στο σχολείο, να εργάζονται μέσα και έξω από τη σχολική αίθουσα, να ασχολούνται με διάφορες δραστηριότητες και από αρκετούς τονίστηκε ότι με αυτό τον τρόπο της διδασκαλίας αυξήθηκε η υπευθυνότητα στην εργασία τους. Γι' αυτό εξέφρασαν την επιθυμία τους να επεκταθεί αυτή η μέθοδος και στα άλλα μαθήματα.

Η έρευνα των Σπυροπούλου, Αναστασάκη, Δεληγιαννάκη, Κούτρα, Λουκά & Μπούρα (2008) πραγματοποιήθηκε σε Διευθυντές εκπαίδευσης και Προϊσταμένους γραφείων (90), Σχολικούς Συμβούλους (99), Υπεύθυνους Σχολικών Δραστηριοτήτων (155), Διευθυντές σχολικών μονάδων (97), εκπαιδευτικούς (971), μαθητές τελευταίων τάξεων Δημοτικού (811), Γυμνασίου (412), Γενικού και Επαγγελματικού Λυκείου (357) και τους γονείς τους (1172). Σκοπός της έρευνας ήταν να διαπιστωθεί ο βαθμός επίτευξης των στόχων των Καινοτόμων Προγραμμάτων, καθώς και ο βαθμός διάχυσης

των καινοτόμων προσεγγίσεων στο αναλυτικό πρόγραμμα. Ο πρώτος θεματικός άξονας ερευνούσε τη λειτουργική διεισδυτικότητα των Καινοτόμων Προγραμμάτων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ο δεύτερος την επίδραση τους στη στάση των μαθητών και στη διδακτική πρακτική των εκπαιδευτικών, ενώ ο τρίτος διερευνούσε τη βιωσιμότητα και την αποτελεσματικότητα των καινοτόμων προγραμμάτων στην εκπαιδευτική διαδικασία και κοινωνική ζωή των μαθητών. Σε αυτές τις ερευνητικές υποθέσεις βασίστηκε η ποσοτική και ποιοτική έρευνα με βασικά εργαλεία της ερωτηματολόγιο και την ατομική ημιδομημένη συνέντευξη.

Από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας προκύπτει ότι η υλοποίηση των Καινοτόμων Προγραμμάτων λειτουργεί θετικά και επικουρικά στην εκπαιδευτική διαδικασία και από ένα μεγάλο μέρος των ερωτηθέντων θεωρείται άρρηκτα συνδεδεμένη πρακτική με το σύγχρονο ελληνικό σχολείο. Τα καινοτόμα προγράμματα συνιστούν ένα θεσμό προόδου και αναβάθμισης της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης με οφέλη στην απόκτηση δεξιοτήτων, στη βελτίωση της στάσης των μαθητών για διάφορα ζητήματα και σε επίπεδο ικανοποίησης των προσδοκιών τους από το σχολείο και κυρίως στην κοινωνικοποίησή τους. Το γνωστικό επίπεδο των μαθητών διευρύνεται και μάλιστα μέσα από νέους τρόπους προσέγγισης της γνώσης, με τους οποίους εξοικειώνονται οι εκπαιδευτικοί. Ωστόσο διαπιστώνεται από την πλευρά των μαθητών η έλλειψη χρόνου για συμμετοχή στο πρόγραμμα πέραν του Ω.Π., το άγχος των Πανελληνίων εξετάσεων, η τάση των γονέων να υποτιμούν τα Καινοτόμα Προγράμματα, ο πλεονάζων αριθμός των μαθητών και η απουσία ενδιαφέροντος από τους εκπαιδευτικούς, που οδηγούσε τελικά στην επιλογή των συμμετεχόντων με κλήρωση. Για τη διασφάλιση λοιπόν της βιωσιμότητας των Κ.Π. προτάθηκε από τους συμμετέχοντες η επιμόρφωση για τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία τους, καθώς και η πιστοποίησή της, ο καθορισμός χρονικού πλαισίου για τη Δευτεροβάθμια, η επαρκής χρηματοδότηση για τις ανάγκες υλοποίησης των προγραμμάτων και η ισότιμη αντιμετώπιση τους με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα.

Η πιο πρόσφατη εργασία της Ζδράβου (2017) διερεύνησε το ειδικότερο θέμα των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όλων των ειδικοτήτων που υπηρετούν σε γυμνάσια, γενικά και επαγγελματικά λύκεια, μουσικά σχολεία αστικών και ημιαστικών περιοχών του Νομού Κοζάνης αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ και ειδικότερα των web 2.0 εργαλείων στην υλοποίηση Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (ΠΠΑ, ΠΠΘ, Προγρ. Αγωγής Υγείας),

επικεντρώνοντας στη δυνατότητα ανάπτυξης συνεργασίας και επικοινωνίας μαθητών - εκπαιδευτικών - συνεργατών. Πιο συγκεκριμένα διερεύνησε τις πηγές ενημέρωσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών για το σχεδιασμό/υλοποίηση ενός Π.Σ.Δ, τα μέσα (συμβατικά και ηλεκτρονικά) που χρησιμοποιούν οι συμμετέχοντες, τα χαρακτηριστικά των ΤΠΕ, που αντιλαμβάνονται ως πιο ωφέλιμα για εκείνους και τους μαθητές τους αντίστοιχα, τα web 2.0 εργαλεία που χρησιμοποιούν σε ένα Π.Σ.Δ. και ειδικότερα το βαθμό που τα αξιοποιούν στα διάφορα στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός Π.Σ.Δ. Επιπλέον, επιχειρήθηκε να καταγραφούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τους παράγοντες που είναι καθοριστικοί στην επιτυχή αξιοποίηση των web 2.0 εργαλείων σε ένα Π.Σ.Δ. και την εκδήλωση ενδιαφέροντος για μελλοντική αξιοποίηση αυτών των εργαλείων.

Τα αποτελέσματα δείχνουν πως κατά την εφαρμογή ενός Π.Σ.Δ. ως πρώτες επιλογές δηλώνονται το ιστολόγιο και ο ιστοχώρος κοινωνικής δικτύωσης. Η αξιοποίησή τους εντοπίστηκε στα περισσότερα στάδια υλοποίησης ενός Π.Σ.Δ. Εντούτοις η χρησιμοποίηση των web 2.0 εργαλείων φαίνεται να πραγματοποιείται μεμονωμένα και αποσπασματικά, χωρίς πιθανότατα να εντάσσονται σε ένα ξεκάθαρο πλαίσιο μαθησιακών στόχων και δραστηριοτήτων και χωρίς την ύπαρξη συνέχειας. Οι εκπαιδευτικοί ωστόσο κρατούν θετική στάση σχετικά με την αξιοποίηση και ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των web 2.0 εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία και ειδικότερα στην υλοποίηση ενός Π.Σ.Δ. και αναγνωρίζουν τα παιδαγωγικά οφέλη που ανακύπτουν για τους μαθητές τους και τους ίδιους, αναδεικνύοντας κυρίως την έννοια της συνεργασίας. Κατά τη γνώμη τους, ειδικότερα, συμβάλλουν στην ενίσχυση της δημιουργικότητας των μαθητών, στην παροχή κινήτρου για ενεργή συμμετοχή, στον εμπλουτισμό των γνώσεών τους, στην προαγωγή ιδιαίτερων δεξιοτήτων και την ανάδειξη των ενδιαφερόντων τους, στην ενδυνάμωση του ομαδικού πνεύματος και της κριτικής σκέψης των μαθητών, καθώς επίσης, στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησής τους και στην κοινωνική τους ανάπτυξη. Τέλος, φαίνεται πως οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών διαφοροποιούνται ανάλογα με τις σπουδές τους και συγκεκριμένα η απόκτηση μεταπτυχιακού ή/και διδακτορικού τίτλου δείχνει ότι βελτιώνει το επίπεδο γνώσης και αξιοποίησης των ΤΠΕ και των web 2.0 εργαλείων των εκπαιδευτικών.

Η έρευνα των Καραγεωργίου και Κωσταρά (2018) επιχειρεί να εξετάσει το συμβουλευτικό ρόλο των Υπευθύνων Σχολικών Δραστηριοτήτων μέσα από τη διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του

Νομού Αχαΐας, που έχουν υλοποιήσει Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων κατά τα τελευταία έξι πριν την έρευνα χρόνια, 2012-2018. Ειδικότερα, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί κατά πόσο ο Υπεύθυνος Π.Σ.Δ. παρέχει στήριξη, συνδρομή και εμπύχωση στους εκπαιδευτικούς πριν, κατά και μετά το τέλος της υλοποίησης των Προγραμμάτων, να διαφανεί ο βαθμός που ο Υπεύθυνος παρέχει ενημέρωση στους εκπαιδευτικούς της αρμοδιότητάς του σχετικά με όλες τις απαραίτητες διαδικασίες πριν, κατά και μετά το τέλος της υλοποίησης των Π.Σ.Δ., να καταγραφεί η άποψη των εκπαιδευτικών σχετικά με την υλοποίηση επιμορφωτικών σεμιναρίων από τους Υπεύθυνους Π.Σ.Δ. και η χρησιμότητα των γνώσεων, στάσεων και δεξιοτήτων που αποκτούν από αυτά και τέλος να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και τα προσόντα που πρέπει να διαθέτει ο Υπεύθυνος Π.Σ.Δ. Η έρευνα για το συμβουλευτικό ρόλο των Υπεύθυνων Π.Σ.Δ. διεξήχθη με μορφή ποσοτικής έρευνας. Μέσο συλλογής των δεδομένων ήταν το ερωτηματολόγιο, στο οποίο απάντησαν συνολικά 90 εκπαιδευτικοί.

Οι εκπαιδευτικοί λοιπόν εκφράζουν υψηλό βαθμό ικανοποίησης για την ενημέρωση που παρέχουν οι Υπεύθυνοι Π.Σ.Δ. Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της υλοποίησης Π.Σ.Δ. χρειάζεται βοήθεια και απευθύνεται στον Υπεύθυνο, για να μπορέσει να βρει λύση σε προβλήματα που μπορεί να ανακύψουν και μάλιστα αυτή η συνδρομή προς τους εκπαιδευτικούς τους δημιουργεί αίσθηση συναισθηματικής και ψυχολογικής στήριξης. Οι Υπεύθυνοι Π.Σ.Δ. διοργάνωσαν σεμινάρια που σχετίζονται με τις θεματικές των προγραμμάτων και γενικότερα επιμορφωτικά σεμινάρια με ποικίλη θεματολογία και ενημέρωσαν τους εκπαιδευτικούς για δράσεις και εκδηλώσεις κοινωνικών φορέων σχετικές με τον τομέα των προγραμμάτων τους. Οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται ότι η έννοια του ρόλου του Υπεύθυνου είναι πολυδιάστατη και περιλαμβάνει την ενημέρωση, τη συμβουλή, τη συνδρομή και βοήθεια, την καθοδήγηση, την εμπύχωση, τη στήριξη, την εξεύρεση λύσεων αλλά και τη δημιουργία προϋποθέσεων για την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Ως προς τον τομέα των «σκληρών» δεξιοτήτων, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς ο Υπεύθυνος θα πρέπει να έχει σχετικές με το αντικείμενο σπουδές αλλά και επιμόρφωση στο αντικείμενο του τομέα ευθύνης του, απαραίτητη για την ολοκληρωμένη άσκηση των καθηκόντων του. Επίσης θεωρούν σημαντικό ο Υπεύθυνος να είναι επικοινωνιακός και οργανωτικός, να διαθέτει εμπειρία στην υλοποίηση

προγραμμάτων, στη διοργάνωση εκδηλώσεων και σεμιναρίων και να γνωρίζει πολύ καλά τη σχετική νομοθεσία και όλο το πλαίσιο υλοποίησης των προγραμμάτων.

Τέλος η πλέον πρόσφατη έρευνα της Δημητριάδου (2021) πραγματοποιήθηκε μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου (google form) το τελευταίο δεκαήμερο του Οκτωβρίου του σχ. έτους 2020-21, δηλαδή πριν τη λήξη της προθεσμίας υποβολής των Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων και πριν το κλείσιμο των σχολείων, μετά από πρόσκληση που εστάλη στα σχολεία της ΔΔΕ Ημαθίας. Η πρωτοτυπία της έρευνας βρίσκεται στο ότι πραγματοποιήθηκε εν μέσω της πρόσφατης πανδημίας. Στόχος της ήταν η διερεύνηση των απόψεων και των αναγκών των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τον καλύτερο προγραμματισμό της υποστήριξής τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 55 εκπαιδευτικοί, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων είχε υλοποιήσει πρόγραμμα στο παρελθόν. Η πλειονότητα (43.2%) ενδιαφέρθηκε περισσότερο για τα προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων, το 22.7% για Περιβαλλοντικά, το 15.9% για προγράμματα Αγωγής Υγείας, ενώ σημαντικό ποσοστό (22.7%) ενδιαφέρθηκε για όλους τους τύπους προγραμμάτων.

Στο ερώτημα που αφορούσε στις προθέσεις των εκπαιδευτικών της ΔΔΕ Ημαθίας σχετικά με την υλοποίηση προγράμματος το σχολικό έτος 2020-21 διαπιστώθηκε μείωση του αριθμού των προγραμμάτων σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Αιτίες της αλλαγής ήταν η έλλειψη σταθερότητας και η αβεβαιότητα για το πώς θα εξελιχθεί η υγειονομική κρίση, που θα επηρεάσει και τις συνθήκες λειτουργίας των σχολείων, η κόπωση που αισθάνονται οι εκπαιδευτικοί λόγω των δύσκολων συνθηκών που βιώνουν στην εργασιακή, αλλά και στην προσωπική/οικογενειακή καθημερινότητα, ο περιορισμός των δράσεων στο πεδίο και των εκπαιδευτικών επισκέψεων λόγω των συνθηκών, η μείωση του ενδιαφέροντος των παιδιών να συμμετέχουν σε προγράμματα υπό συνθήκες κοινωνικής αποστασιοποίησης και η έλλειψη δυνατότητας συγκρότησης μικτής ομάδας παιδιών. Στο επόμενο ερώτημα που αναφερόταν στην έλλειψη δυνατότητας συγκρότησης μικτής ομάδας (από παιδιά διαφορετικών τμημάτων του σχολείου) και κατά πόσον αυτή θα επηρεάσει την απόφαση των εκπαιδευτικών σχετικά με την υλοποίηση προγράμματος, μεγάλο ποσοστό των εκπαιδευτικών (45.5%) θεωρεί αρνητικό αυτό το σημείο αλλά υπάρχουν και πολλοί (54.5%) που δεν επηρεάζονται από την έλλειψη αυτής της δυνατότητας. Στο ερώτημα τέλος, αν υπάρχει πρόθεση αξιοποίησης διαδικτυακών επισκέψεων και ψηφιακών εφαρμογών, όπου αυτό είναι δυνατόν, το μεγαλύτερο μέρος (60%)

απάντησε θετικά, ενώ δεν ήταν λίγοι οι εκπαιδευτικοί (47.3%) που δήλωσαν ότι προτίθενται να αξιοποιήσουν τη δυνατότητα εξ αποστάσεως συναντήσεων για την υλοποίηση των προγραμμάτων. Μετά την έγκριση λοιπόν των ΠΣΔ από τη ΔΔΕ παρατηρήθηκε σοβαρή μείωση, περίπου 50% σε κάθε κατηγορία θεματικής εκπαίδευσης και 53.65% στο σύνολο των προγραμμάτων σε σχέση με το 2019-20. Αξίζει να επισημανθεί ότι, δεδομένης της έλλειψης δυνατότητας συγκρότησης μικτών ομάδων, παρατηρήθηκε το φαινόμενο πολλές ομάδες να είναι ολιγομελείς, με αποτέλεσμα ο αριθμός των παιδιών που συμμετείχαν σε προγράμματα το έτος αυτό να είναι κατά πολύ μικρότερος σε σύγκριση με άλλες χρονιές.

2. 3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ & ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Η μελέτη της Μπερτσέκα (2017) αποσκοπεί να διερευνήσει τις απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών πάνω στα καινοτόμα πολιτιστικά προγράμματα, τα οποία υλοποιούνται σε σχολεία της ΔΔΕ της Β' Αθήνας. Συγκεκριμένα διερευνά τα οφέλη που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές ότι αποκομίζουν από αυτά τα προγράμματα, το ρόλο του διευθυντή στη διεξαγωγή καινοτόμων προγραμμάτων σε μια σχολική μονάδα, τις δυσκολίες που προκύπτουν ενδεχομένως κατά την υλοποίηση των εν λόγω προγραμμάτων και τέλος τη διαμόρφωση των σχέσεων των συμμετεχόντων σε τέτοιου είδους δράσεις. Η συγκέντρωση των δεδομένων από εκπαιδευτικούς και μαθητές πραγματοποιήθηκε με ατομική ημιδομημένη συνέντευξη για τους πρώτους και γραπτές απαντήσεις σε ερωτήσεις ανοικτού τύπου, που δόθηκαν στους δεύτερους.

Τα συμπεράσματα που συνάγονται από την συγκεκριμένη έρευνα είναι πως οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως μέσω καινοτόμων προγραμμάτων η διδακτική διαδικασία γίνεται ελκυστικότερη, τόσο για το μαθητή όσο και για τον καθηγητή, αναδεικνύονται οι δεξιότητες των μαθητών, δημιουργείται δημιουργική διάθεση και προσωπική ευχαρίστηση, ενώ βοηθούν τους μαθητές στην απόκτηση νέων γνώσεων, που δεν περιορίζονται στα πλαίσια της διδακτέας ύλης. Ακόμη τα ΚΠΠ συντελούν στη διεύρυνση των πολιτιστικών και πνευματικών οριζόντων τους και στην αρμονική συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων, αφού τους δίνεται η ευκαιρία να γνωριστούν καλύτερα μεταξύ τους. Όπως επίσης προέκυψε, σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση

καινοτόμων πολιτιστικών προγραμμάτων διαδραματίζει ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, του οποίου η υποστήριξη θεωρείται απαραίτητη και σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς ο ρόλος του πρέπει να είναι ενθαρρυντικός. Ως βασικότερα προβλήματα καταγράφηκαν η γραφειοκρατία, που πρέπει να τηρηθεί καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος, η υπέρβαση του ωραρίου για τους εκπαιδευτικούς, η έλλειψη χρόνου και γι' αυτούς αλλά και για τους μαθητές και η έλλειψη της απαραίτητης υποδομής, ώστε να υλοποιηθεί με ευχέρεια. Τέλος, το κλίμα που δημιουργείται ανάμεσα στις ομάδες των μαθητών αλλά και ανάμεσα σε μαθητές και υπεύθυνους εκπαιδευτικούς είναι κλίμα αρμονικής συνεργασίας. Δίνεται η ευκαιρία καλύτερης γνωριμίας και επικοινωνίας ανάμεσα σε αυτούς και οι μαθητές ιδιαίτερα συνηθίζουν να συνεργάζονται προκειμένου να επιτύχουν στόχους που οι ίδιοι θέτουν στο πλαίσιο ενός προγράμματος.

Η έρευνα της Παλαιχωρινού (2018) διερευνά τη δυναμική του θεσμού των Πολιτιστικών Προγραμμάτων ως χώρου παραγωγής και επικοινωνιακής προβολής του πολιτισμού. Η ποσοτική έρευνα μέσω ερωτηματολογίου εστίασε στην καταγραφή των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών, που υπηρετούν στη Δ.Δ.Ε. Ανατολικής Θεσσαλονίκης και υλοποίησαν πολιτιστικό πρόγραμμα κατά τα σχολικά έτη 2012-2017 για τα θέματα της παραγωγής και προβολής του πολιτιστικού έργου, καθώς και των προβλημάτων και του αντίκτυπου αυτών στους συμμετέχοντες. Η ποιοτική έρευνα περιλάμβανε την καταγραφή των πολιτιστικών προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν στη Δ.Δ.Ε. Αν. Θεσσαλονίκης και παράλληλα τη διερεύνηση των απόψεων της Υπεύθυνης Πολιτιστικών Θεμάτων μέσω ημιδομημένης συνέντευξης. Από την έρευνα προέκυψε ότι η υλοποίηση Πολιτιστικών Προγραμμάτων έχει αυξηθεί και ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν θετική άποψη για τη συμβολή των προγραμμάτων αυτών στην καινοτομία, στην πολιτιστική προαγωγή και την διδακτική και παιδαγωγική τους επίδραση στους μαθητές. Τα προβλήματα, που αναχαιτίζουν τη λειτουργική διεξοδικότητα των Π.Π. στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι: η έλλειψη υποδομών και η έλλειψη χρηματοδότησης, το δυσμενές θεσμικό πλαίσιο του ωραρίου των εκπαιδευτικών και του χρόνου υλοποίησης των προγραμμάτων, το ανελαστικό πρόγραμμα σπουδών γενικά στη Δευτεροβάθμια και ειδικά στο Γενικό Λύκειο με τις πανελλήνιες εξετάσεις και σε μικρότερο βέβαια βαθμό η αδιαφορία των γονέων. Αναφορικά με την προβολή των Πολιτιστικών Προγραμμάτων, τα βασικά προβλήματα εντοπίζονται στον χρόνο υλοποίησης των παρουσιάσεων στο τέλος της σχολικής χρονιάς, προ των

ενδοσχολικών και πανελληνίων εξετάσεων, στους περιορισμούς χρόνου και χώρου για την συγκεντρωτική παρουσίαση όλων των Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων της εκάστοτε Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, στην απουσία συνεργασίας με ΜΜΕ και φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στην έλλειψη χρηματοδότησης των εκδηλώσεων και στην παραμέληση της παρουσίασης ΠΠ από αρκετούς συντονιστές εκπαιδευτικούς.

Εστιάζοντας στο θέατρο στο πλαίσιο των Πολιτικών Προγραμμάτων, η έρευνα της Τσέλιου (2019) διερευνά τις απόψεις εκπαιδευτικών, μαθητών/-τριών και υπευθύνων Πολιτιστικών Θεμάτων σε σχέση με τα πολιτιστικά προγράμματα της Δ/σης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Τα ερευνητικά εργαλεία της έρευνας ήταν η συμμετοχική παρατήρηση τεσσάρων θεατρικών ομάδων μαθητών/-τριών και εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που συμμετείχαν στο Μαθητικό Φεστιβάλ Αγρινίου και οι συνεντεύξεις με υπεύθυνους Πολιτιστικών Θεμάτων, θεατρολόγους, υπεύθυνους θεατρικού εργαστηρίου. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα ήταν: αν το θέατρο λειτουργεί ως εκπαιδευτικό εργαλείο, αν ενδυναμώνει την τυπική εκπαίδευση, ποιες τέχνες εμπλέκονται στην παρουσίαση μιας θεατρικής παράστασης, αν το θέατρο συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της αυτενέργειας και της εκφραστικότητας των μαθητών και αν επαναπροσδιορίζει τις σχέσεις μαθητών-καθηγητών και μεταξύ τους, πώς επιδρά στη συμπεριφορά των μαθητών και αν μπορεί να συμβάλλει στην αλλαγή στάσεων στο πλαίσιο της σχολικής και τοπικής κοινότητας. Σύμφωνα με την ερευνήτρια λοιπόν το θέατρο, ως εκπαιδευτικό εργαλείο, συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, έκφρασης, δημιουργικότητας, προφορικού λόγου, αυτενέργειας, συνεργατικότητας και γλωσσικής ανάπτυξης. Επίσης φαίνεται να συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη, στον τρόπο σκέψης, διαχείρισης καταστάσεων καθώς και τον τρόπο αυτοαντίληψης και αλληλοκατανόησης των μαθητών. Τέλος η συμμετοχή των μαθητών/-τριών έδειξε να συνέβαλε στον αναστοχασμό και στον επαναπροσδιορισμό των αντιλήψεών τους για τη ζωή.

Στην πρόσφατη εργασία της Κωσταρά (2020) διερευνάται η πολιτιστική ψηφιακή εμπειρία εκπαιδευτικών και μαθητών που είχαν αναλάβει Πολιτιστικά Προγράμματα το σχολικό έτος 2019-20, κατά το διάστημα που οι σχολικές μονάδες παρέμειναν κλειστές λόγω του Covid 19. Ειδικότερα, εξετάζεται η διαδικτυακή επαφή των εκπαιδευτικών και μαθητών με πολιτιστικά προϊόντα, με σημεία εστίασης την

παρακολούθηση ψηφιακών θεατρικών παραστάσεων και την υλοποίηση εικονικών περιηγήσεων σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, προκειμένου να αποτυπωθεί και να αξιολογηθεί η σχετική εμπειρία. Διερευνάται, επίσης, η έκταση και η αποτελεσματικότητα της «εξ αποστάσεως» επικοινωνίας των πολιτιστικών ομάδων την περίοδο αυτή, ενώ, τέλος, επιχειρείται συγκριτική παρουσίαση της εικόνας των Πολιτιστικών Προγραμμάτων της τρέχουσας σχολικής χρονιάς και των προηγούμενων τριών ετών. Τα στοιχεία συλλογής του υλικού προέρχονται από τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου από τους εκπαιδευτικούς, την αποδελτίωση των τελικών εκθέσεων αποτίμησης των Προγραμμάτων τους και τη διερεύνηση των στατιστικών στοιχείων του αρχείου του Τμήματος Πολιτιστικών Θεμάτων ΔΔΕ Αχαΐας κατά τα τέσσερα τελευταία έτη. Η μελέτη των ανωτέρω διεξήχθη με τη μεθοδολογία της ποσοτικής έρευνας και ειδικότερα με επισκόπηση πεδίου, ενώ συγχρόνως έγινε και αξιοποίηση ποιοτικών δεδομένων.

Τα συμπεράσματα αποκαλύπτουν ότι, όσον αφορά την ολοκλήρωσή των ΠΠ, ήταν η μοναδική χρονιά που σε τόσο μεγάλο ποσοστό τα Προγράμματα δεν ολοκληρώθηκαν και δεν έφτασαν σε κάποιο παραγόμενο υλικό ή αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό δόθηκε επέκταση του χρόνου ολοκλήρωσής τους από το ΥΠΑΙΘ μέχρι τέλος Οκτωβρίου 2020 και σε συντριπτικά μεγάλο ποσοστό, 70,5%, δεν υλοποιήθηκαν εκδηλώσεις παρουσίασης των Προγραμμάτων στα σχολεία. Ορισμένες ομάδες οδηγήθηκαν σε διαδικτυακή ανάρτηση υλικού στην ιστοσελίδα ή σε blog του σχολείου. Όσον αφορά την επίτευξη των στόχων των Προγραμμάτων, το 16,1% δεν εκπλήρωσε σχεδόν καθόλου τους στόχους που είχαν τεθεί και μόνο το 1,8% το κατάφερε, όταν τα αντίστοιχα ποσοστά πλήρους επίτευξης των στόχων τα τρία προηγούμενα έτη ξεπερνούσαν το 50%. Σχετικά με την εξ αποστάσεως (σύγχρονη ή ασύγχρονη) επικοινωνία στο πλαίσιο των Πολιτιστικών Προγραμμάτων, το 51,8% των εκπαιδευτικών, όπως επισημάνθηκε, δεν είχε κάποια επαφή με τους μαθητές των πολιτιστικών ομάδων. Από το υπόλοιπο ποσοστό όσων εκπαιδευτικών επιχείρησαν εξ αποστάσεως επικοινωνία σε ποσοστό 41% χαρακτηρίστηκε ως πολύ θετική, πρωτόγνωρη ή και άριστη εμπειρία, που συνέβαλε στην υλοποίηση του Προγράμματος με τρόπο διασκεδαστικό και απολαυστικό, ποσοστό 20% ανέφερε ότι είχε μεγάλες δυσκολίες στο συντονισμό, ειδικά στην αρχή, ότι ήταν χρονοβόρα διαδικασία, αλλά εν τέλει βοήθησε στην ολοκλήρωσή τους, ενώ ποσοστό 39% τη χαρακτήρισε ιδιαίτερα αρνητικά, ως ανέφικτη και αναποτελεσματική εμπειρία με

μηδαμινά αποτελέσματα. Σε προγράμματα με αντικείμενο, για παράδειγμα, τον μαθητικό τύπο, σχολικό ραδιόφωνο, κινηματογράφο, οπτικοακουστικές μορφές έκφρασης, φιλιαναγνωσία, δημιουργική γραφή, τοπική ιστορία ή την εξειδικευμένη μελέτη κάποιου θέματος μπόρεσαν να γίνουν αρκετές δραστηριότητες εξ αποστάσεως, και μάλιστα με μεγάλη επιτυχία, όπως διαδικτυακές έρευνες των μαθητών, συγγραφή σε συνεργατικά έγγραφα, παρακολούθηση και σχολιασμός ταινιών, δημιουργία ραδιοφωνικών εκπομπών, εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία κ.λπ αλλά οι εκπαιδευτικοί με προγράμματα παραστασιακών τεχνών (θέατρο) δυσκολεύτηκαν να κινητοποιήσουν το ενδιαφέρον των παιδιών. Ένας επιπλέον παράγοντας ήταν ότι, επειδή οι μαθητές γνώριζαν πως δε θα πραγματοποιούσαν την εκδήλωση που προετοιμάζαν, δεν ένιωθαν να έχουν πλέον κίνητρο. Σχετικά με τη διερεύνηση της ψηφιακής πολιτιστικής εμπειρίας των ομάδων οι εκπαιδευτικοί που δήλωσαν ότι περιηγήθηκαν ψηφιακά σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους ήταν περισσότεροι από όσους παρακολούθησαν ψηφιακά κάποια θεατρική παράσταση. Ενώ, μάλιστα, στην πρώτη περίπτωση αξιολόγησαν την εμπειρία ως θετική, καθώς παρείχε την ευκαιρία να έρθουν οι ίδιοι και οι μαθητές σε επαφή με πολιτιστικούς χώρους, ορισμένους από τους οποίους δεν θα είχαν δυνατότητα να επισκεφθούν διαφορετικά, στην περίπτωση της ψηφιακής παρακολούθησης θεάτρου οι περισσότεροι ανέφεραν ότι δεν μπορεί να συγκριθεί με την ομορφιά της διά ζώσης εμπειρίας. Σε μεγάλο ποσοστό (78,7%) οι εκπαιδευτικοί πρότειναν, πάντως, στους μαθητές τους την παρακολούθηση διαδικτυακών πολιτιστικών προϊόντων σε προσεκτικά επιλεγμένους ιστοχώρους, επισημαίνοντας ότι μια τέτοιου είδους εμπειρία μπορεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά στο έργο τους και να έχει εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά οφέλη, με την προϋπόθεση να συνδυαστεί κριτικά με στοχευμένες δραστηριότητες, είτε προτεινόμενες από τους ίδιους τους διαδικτυακούς χώρους, είτε μέσα από φύλλα εργασίας, προετοιμασμένα από τους μαθητές με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, ώστε η επαφή τους με τα ψηφιακά πολιτιστικά έργα να είναι ουσιαστική και να μην εξαντληθεί στο πλαίσιο μιας απλής διαδικτυακής περιήγησης.

Αν και η ανταπόκριση των μαθητών στην ψηφιακή προσέγγιση πολιτιστικών προϊόντων ήταν μέτρια, με ελάχιστους να δηλώνουν ενθουσιασμένοι ή εντυπωσιασμένοι, η συνολική αποτίμηση της εμπειρίας ήταν θετική. Παρόλο δε που η δια ζώσης επαφή χαρακτηρίστηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό εκπαιδευτικών ως καλύτερη από την ψηφιακή, ωστόσο η δεύτερη θεωρήθηκε σε μεγάλο ποσοστό ως ένας

τρόπος διαφυγής από την επιβαρυνόμενη και περιορισμένη καθημερινότητα που επέβαλε η επιβεβλημένη παραμονή όλων εντός των οικιών λόγω του Covid 19. Εν ολίγοις, η ψηφιακή πολιτιστική εμπειρία υπό όρους και προϋποθέσεις, με ανάλογη εκπαίδευση και μύηση των μαθητών, παρέχει πολλές εκπαιδευτικές δυνατότητες και μπορεί να αποτελέσει ευχάριστο, δημιουργικό, γόνιμο και εποικοδομητικό τρόπο προσέγγισης πολιτιστικών χώρων και έργων.

Η έρευνα της Ανδρεάδη (2018) έχει ως βασικό σκοπό να εξετάσει τη συσχέτιση του σχολείου με τον πολιτισμό και να αναδείξει την καθοριστική σημασία του στην επιτυχημένη διδασκαλία και στην ολοκλήρωση της στοχοθεσίας της σύγχρονης εκπαίδευσης. Καταγράφονται λοιπόν οι καλλιτεχνικές δράσεις που διοργανώνονται στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Β' Αθήνας, οι πρακτικές που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί για να διεισδύσουν στο μαθητικό και ευρύτερο κοινό, τα εμπόδια που προκύπτουν στην πορεία της υλοποίησης των πολιτιστικών δράσεων, ο βαθμός αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογιών για την παραγωγή και την προβολή των καλλιτεχνικών δράσεων και η απήχησή τους στη σχολική κοινότητα και στην ευρύτερη κοινωνία. Το δείγμα αποτέλεσαν δέκα εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, από ένα πρότυπο, πέντε δημόσια και τρία ιδιωτικά σχολεία της Β' Περιφέρειας Αττικής. Το ερευνητικό εργαλείο, που χρησιμοποιήθηκε, ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη. Εξετάστηκαν επίσης οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που διοργάνωσαν τα σχολεία τα τρία σχολικά έτη από το 2015 έως το 2018.

Μέσα λοιπόν από τη μελέτη διαφαίνεται ότι οι εκπαιδευτικοί είναι ελεύθεροι να επιλέξουν αν θα οργανώσουν ή όχι πολιτιστικά δρώμενα, στην επιλογή της θεματικής τους αλλά και αναφορικά με τους τρόπους, τις διαδικασίες, τις μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης και τις τεχνικές δημιουργίας και προβολής τους. Σεβόμενοι επίσης την παιδαγωγική διάσταση των δράσεων μέσα από τον προσωπικό πειραματισμό, μηχανισμούς υποκειμενικής ανάγνωσης και τη βιωματική προσέγγιση επιτυγχάνουν οι μαθητές τους να διαμορφώσουν στάση αγάπης απέναντι στην καλλιτεχνική έκφραση και στις Τέχνες, να ανακαλύπτουν τρόπους έκφρασης των σκέψεων και των συναισθημάτων τους, να μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν και να υιοθετούν σύγχρονες πρακτικές επικοινωνίας με τους συνανθρώπους τους διαμορφώνοντας έτσι ατομική και κοινωνική συνείδηση. Επισημάνθηκε ακόμη ότι τα ιδιωτικά σχολεία παράγααν μεγαλύτερο αριθμό και πιο ποιοτικά πολιτιστικά προγράμματα από τα δημόσια σχολεία εξαιτίας της επάρκειας των οικονομικών και

υλικοτεχνικών πόρων. Αλλά παρά την εμπέδωση της βαθιάς παιδαγωγικής αξίας των πολιτιστικών προγραμμάτων και στα ιδιωτικά και στα δημόσια ελληνικά σχολεία, δεν έχει κατανοηθεί πλήρως η σημασία της συνεργασίας με άλλους φορείς και η ανάγκη της συστηματικής προώθησης, προβολής και επικοινωνίας αυτών των δράσεων στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία.

Περισσότερο επικεντρωμένη στην καλλιτεχνική διάσταση των πολιτιστικών παρεμβάσεων στην εκπαίδευση, η έρευνα της Κασσιμάτη (2017) διερευνά τη σχέση της αισθητικής αγωγής με τα υπόλοιπα μαθήματα στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο πλαίσιο του μαθήματος των Εικαστικών. Μέσα από 18 διδακτικές και παράλληλα δημιουργικές παρεμβάσεις επιδιώχθηκε η σύνδεση της τέχνης και του πολιτισμού με τα υπόλοιπα μαθήματα του σχολικού προγράμματος των μαθητών της Α΄ γυμνασίου, σε δύο δημόσια γυμνάσια της Θεσσαλονίκης το σχολικό έτος 2017. Για την παιδαγωγική διαδικασία η εκπαιδευτικός των καλλιτεχνικών συνεργάστηκε και με τους υπόλοιπους συναδέλφους, για να δημιουργήσει κατάλληλες δραστηριότητες, που θα ενισχύσουν την γνώση μέσω της τέχνης. Μέσα από διαθεματικές ανιχνεύσεις που οδήγησαν σε ομοιότητες, διαφορές και κοινά συμπεράσματα από το πάντρεμα των τεχνικών και των εννοιών ακούστηκαν, συζητήθηκαν και διερευνήθηκαν όλες οι ιδέες και οι σκέψεις των παιδιών. Τα ερευνητικά εργαλεία ήταν ερωτηματολόγια, πριν και μετά τις παρεμβάσεις, τόσο για τους μαθητές για την έκφραση των απόψεων τους και την αξιολόγηση του προγράμματος μετά την λήξη των παρεμβάσεων, όσο και για τους συμμετέχοντες καθηγητές των δύο σχολείων που κατέθεσαν τις απόψεις τους. Τα συμπεράσματα αναλύθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά επιβεβαιώνοντας την αρχική υπόθεση της έρευνας, πως το μάθημα των εικαστικών θα αυξήσει τη γνωστική κατανόηση και θα συμβάλλει στην πιο ευχάριστη αντιμετώπιση των σχολικών μαθημάτων και πως οι μαθητές θα συνδέσουν την εξέλιξη του πολιτισμού, τόσο στην σημερινή τους ζωή όσο και στην επιστήμη, με δημιουργικό τρόπο. Έτσι διαπιστώθηκε ότι η αξιοποίηση της τέχνης ενδυνάμωσε τη πολιτιστική και γνωστική ανάπτυξη των μαθητών, οδήγησε τους μαθητές στην βαθύτερη γνώση των υπολοίπων μαθημάτων και καλλιέργησε τη μεταγνωστική τους ικανότητα. Οι μαθητές συνειδητοποίησαν πως όλα τα μαθήματα του σχολείου αλληλεξαρτώνται, κατάφεραν να εκφραστούν με ποικίλα μέσα και να εμπεδώσουν την σύνδεση του πολιτισμού, της τέχνης και της εκπαίδευσης. Επίσης καλλιεργήθηκε η κριτική σκέψη, συνδυάζοντας την γνώση με την δημιουργικότητα και τη φαντασία τους και επιπλέον προσεγγίστηκε θετικά το

φαινόμενο της τέχνης ερμηνεύοντας, κατανοώντας και αναλύοντας τη συνεισφορά της στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά και στην επιστήμη. Τέλος καλλιεργήθηκε η θετική αντιμετώπιση του μαθήματος των καλλιτεχνικών και της μάθησης με βιωματικό, ψυχαγωγικό κι ευχάριστο τρόπο.

Η εργασία της Καραγιάννη (2018) προσεγγίζει θεωρητικά τη θεατρική διερεύνηση στη μουσειακή μάθηση και παρουσιάζει τα αποτελέσματα ποιοτικής και ποσοτικής ανάλυσης δεδομένων, όπως αυτά συλλέχθηκαν από ερωτηματολόγια αξιολόγησης της μουσειακής εμπειρίας μαθητών/τριών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι/ες συμμετείχαν σε μουσειακά διερευνητικά προγράμματα. Ο σκοπός της έρευνας είναι αφενός η διερεύνηση της στάσης των μαθητών απέναντι στην εμπλουτισμένη μουσειακή εμπειρία, αφετέρου η αποτελεσματικότητα (ή μη) θεατρικών τεχνικών στο μουσείο. Τα αποτελέσματα, στο σύνολο 102 ερωτηματολογίων, κατέδειξαν τη θετική στάση των μαθητών προς τη μουσειακή μάθηση και εμπειρία, όταν αυτή εμπεριέχει βιωματικότητα και θεατρική διερεύνηση. Στην αξιολόγηση συμμετείχαν έφηβοι μαθητές (14-15 ετών) Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, που παρακολούθησαν μουσειακό διερευνητικό πρόγραμμα στο Ιστορικό Μουσείο του Δήμου Αλεξανδρούπολης, κατά το σχολικό έτος 2017-2018. Ως μεθοδολογικά εργαλεία αξιοποιήθηκαν η ανοικτή παρατήρηση, το ερευνητικό/προσωπικό ημερολόγιο της εμπυχώτριας, η προφορική περιγραφική αξιολόγηση των μαθητών, τα γραπτά ερωτηματολόγια αξιολόγησης των μαθητών μετά την αποπεράτωση του προγράμματος, το γραπτό ερωτηματολόγιο αξιολόγησης από τους συνοδούς εκπαιδευτικούς και η κριτική ματιά ενός μη συμμετοχικού παρατηρητή.

Κατά την ανάλυση των δεδομένων διαφάνηκε ότι ένα διερευνητικό μουσειακό πρόγραμμα κρίνεται κατά κύριο λόγο ως εμπειρία και όχι απλά ως διαδικασία απόκτησης γνώσεων, ότι οι κώδικες του θεάτρου ξεκλειδώνουν την επιθυμία για ανίχνευση και αυτοέκφραση μέσα από τη δυναμική της ομάδας και διευκολύνουν την κατανόηση καταστάσεων, την ποικίλη πρόσληψη ιστορικών και πολιτισμικών αλλαγών, την ερμηνεία του παρελθόντος μέσα από το παρόν. Επίσης σε ένα βιωματικό και διαδραστικό μουσειακό πρόγραμμα επέρχεται η συναισθηματική εμπλοκή των συμμετεχόντων και η καλλιέργεια δεξιοτήτων, όπως η ενσυναίσθηση και η κριτικοστοχαστική σκέψη. Σε μεγάλο ποσοστό οι συμμετέχοντες επιθυμούν να αναλαμβάνουν ρόλους (θεατρικούς ή μη) και φέρουν την ευθύνη της αυτόβουλης μουσειακής μάθησης. Ήταν εμφανής τέλος η επιθυμία των μαθητών να συμμετάσχουν

σε ανάλογο βιωματικό μουσειακό πρόγραμμα με στοιχεία θεατρικής διερεύνησης, γεγονός που καταγράφηκε από την εμπυχώτρια και στο προσωπικό/ερευνητικό ημερολόγιο κατά την προφορική αξιολόγηση της μουσειακής εμπειρίας από τους μαθητές.

Η έρευνα της Διατσίδου (2018) στοχεύει κυρίως να διερευνήσει μέσα από τις εμπειρίες εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας και Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης τα παιδαγωγικά αποτελέσματα της χρήσης των θεατρικών τεχνικών και μάλιστα της Διερευνητικής Δραματοποίησης στη διδασκαλία των μαθημάτων και να αναδείξει τη συμβολή της στην κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών. Επιμέρους στόχος ήταν να διαπιστώσει αν οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν θεατρικές πρακτικές στην εκπαιδευτική διαδικασία και ποιες θεατρικές τεχνικές προτιμούν. Ως εργαλείο συλλογής δεδομένων επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη με ανοικτές ερωτήσεις που συνηθίζεται σε ποιοτικά σχέδια. Η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο εκπαιδευτικού σεμιναρίου από το Δημοτικό Θέατρο Ιωαννίνων το Μάρτιο του 2015, με θέμα «*Αξιοποίηση της δραματικής τέχνης στην Εκπαίδευση*», με αποδέκτες 25 εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας και 25 εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την κοινωνικοποιητική επίδραση των θεατρικών παιδαγωγικών τεχνικών στους μαθητές καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι με το βιωματικό και αναστοχαστικό τους χαρακτήρα οι συγκεκριμένες τεχνικές επιτυγχάνουν αβίαστα και ασυνείδητα οι μαθητές όλων των ηλικιών να αποκτήσουν κοινωνικότητα, αυτοεκτίμηση, ενσυναίσθηση και αποδοχή στη διαφορετικότητα. Και οι οχτώ εκπαιδευτικοί του τελικού δείγματος θεωρούν ότι τα καλύτερα παιδαγωγικά αποτελέσματα μπορούν να επέλθουν με την τεχνική της διερευνητικής δραματοποίησης, παρόλο που οι τρεις από τους τέσσερις της πρωτοβάθμιας χρησιμοποιούν συχνότερα το θεατρικό παιχνίδι, εκτιμώντας ότι προσεγγίζει την ψυχολογία των μικρών παιδιών. Σημαντική είναι η επισήμανση της αναγκαιότητας της επιμόρφωσης σχετικά με τις παιδαγωγικές θεατρικές τεχνικές, καθώς επιφέρουν αμηχανία και ανασφάλεια στους εκπαιδευτικούς, όταν τις χρησιμοποιούν στη σχολική τάξη και όλοι αναγνωρίζουν ότι η προετοιμασία και η υλοποίηση οποιασδήποτε δραματοποίησης είναι επίπονη και δύσκολη διαδικασία.

Η έρευνα των Δικταμπανίδου και Τσιάρα (2020) έχει ως θέμα τον συνδυασμό τεχνικών μουσικής αγωγής και δραματικής τέχνης, ως τρόπο ενδυνάμωσης της αυτοεκτίμησης των εφήβων. Στην προκειμένη πειραματική έρευνα υλοποιήθηκε πρόγραμμα 16 παρεμβάσεων με χρήση τεχνικών Μουσικής Αγωγής και Δραματικής Τέχνης στην Εκπαίδευση, σε μαθητές της 3ης Γυμνασίου του 1^{ου} Γυμνασίου Άργους. Τόσο η ομάδα ελέγχου όσο και η πειραματική ομάδα αποτελούνταν από 22 μαθητές εκάστη. Για την έρευνα διατυπώθηκε το ερευνητικό ερώτημα: «Μπορεί η υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος με χρήση συγκερασμού τεχνικών ΜΑ και ΔΤΕ να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση των εφήβων;». Οι τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν με άξονα την αυτοεκτίμηση, σε συνέχεια κι επέκταση προηγούμενων ερευνών, που μελέτησαν το ίδιο θέμα, με χρήση ΔΤΕ. Για την παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε η μεθοδολογική τριγωνοποίηση. Χρησιμοποιήθηκε το σταθμισμένο ερωτηματολόγιο αυτοεκτίμησης του Coopersmith (1981) που συμπεριέλαβε στις ερωτήσεις του 5 τομείς αυτοεκτίμησης: α) συμμαθητές, β) σχολείο, γ) οικογένεια, δ) γενικές κοινωνικές δραστηριότητες, ε) εαυτός. Η οπτικοακουστική καταγραφή, η συμμετοχική παρατήρηση, τα φύλλα παρατήρησης, καθώς και ημιδομημένες συνεντεύξεις προς τους μαθητές αποτέλεσαν τα μέσα συλλογής δεδομένων. Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι ο συγκερασμός τεχνικών της μουσικής αγωγής και της δραματικής τέχνης και η αξιοποίησή τους σε παιδιά της βαθμίδας του γυμνασίου επηρεάζουν θετικά την αυτοεκτίμησή τους. Επηρεάστηκαν, εξάλλου, θετικά κι άλλοι παράγοντες, όπως η κοινωνική προσαρμοστικότητα των παιδιών και η τόνωση του ομαδικού πνεύματος της τάξης. Η αίσθηση μάλιστα των μαθητών ότι έχουν σημαντικό ρόλο μέσα στην ομάδα, δυνάμωσε την αυτοεκτίμησή τους.

Η εργασία τέλος του Σακελλαρίου (2020) αφορά την αξιοποίηση σύγχρονων συνεργατικών εργαλείων που εντάσσονται στην κατηγορία των ΤΠΕ, όπως αυτό του eTwinning, για τη διδασκαλία του κλασικού πολιτισμού. Επιλέχθηκαν 3 πτυχές του αρχαιοελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού: η διατροφή, η μυθολογία και οι Ολυμπιακοί Αγώνες και η προσέγγιση έγινε σε συνεργασία με το σχολείο Melchor de Macanaz της ισπανικής πόλης Hellín. Από την υλοποίηση των προγραμμάτων σε βάθος τριετίας, διαπιστώθηκε η σημασία του προγράμματος eTwinning ως ενός ιδιαίτερα αξιόλογου και ενδιαφέροντος διδακτικού και παιδαγωγικού εργαλείου και μάλιστα για την προσέγγιση ενός θέματος που σε πρώτη ανάγνωση μοιάζει μάλλον συντηρητικό και εκπαιδευτικά εξαντλημένο, όπως είναι ο κλασικός πολιτισμός. Για την αποτύπωση

των αποτελεσμάτων των τριών προγραμμάτων χρησιμοποιήθηκαν έντυπα ερωτηματολόγια, έρευνες με χρήση φόρμας Google και συζητήσεις με τους μαθητές. Με τα 3 προγράμματα, που εγγράφονται στη λογική, τις πρακτικές και τα εργαλεία του eTwinning με καινοτόμο τρόπο, καλλιεργήθηκαν γνωστικές αλλά και κοινωνικές δεξιότητες στους μαθητές. Προσεγγίστηκαν εκφάνσεις του κλασικού πολιτισμού, που συχνά εκφεύγουν της ακαδημαϊκής προσέγγισης. Οι μαθητές και οι μαθήτριες των δύο σχολείων ήρθαν σε επαφή με πτυχές του κλασικού πολιτισμού, όπως η διατροφή και η μυθολογία και κινητοποιήθηκαν να αναπτύξουν πρωτοβουλία στην αναζήτηση και τη δόμηση της γνώσης, εμπέδωσαν γνώσεις και ανέπτυξαν πνεύμα συνεργασίας. Καλλιέργησαν τη γλωσσομάθεια στα Αγγλικά, αλλά και κοινωνικές και φιλικές σχέσεις με συνομήλικους εκπροσώπους ενός διαφορετικού γλωσσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, συνειδητοποιώντας τις κοινές ρίζες της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Τέλος, η ποιότητα υλοποίησης των προγραμμάτων αναγνωρίστηκε από τις Εθνικές Επιτροπές Υποστήριξης, καθώς τα προγράμματα βραβεύτηκαν όχι μόνο με την Εθνική αλλά και με την Ευρωπαϊκή Ετικέτα Ποιότητας. Έτσι οι μαθητές που συμμετείχαν στο πρόγραμμα μαζί με τους καθηγητές της παιδαγωγικής ομάδας υλοποίησης κέρδισαν εισιτήρια και επισκέφτηκαν τη χώρα των εταίρων τους, ερχόμενοι σε εκ του σύνεγγυς επαφή με τους συμμαθητές-συνεργάτες, γεγονός που αποτέλεσε την κορύφωση μιας άκρως επιτυχημένης διεθνικής σύμπραξης σχολείων.

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κεφάλαιο αυτό έχει στόχο την περιγραφή της μεθοδολογικής προσέγγισης της έρευνας και των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων της. Αρχικά τεκμηριώνεται η αναγκαιότητα και η σημασία της συγκεκριμένης έρευνας για την επίρρωση του θεσμού των πολιτιστικών προγραμμάτων στο ελληνικό σχολείο. Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα και επιπλέον η επιλογή της μεθόδου καθώς και οι λόγοι της επιλογής της. Σε επόμενη ενότητα περιγράφεται το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε και ακολούθως το δείγμα που συμμετείχε στην έρευνα και ο τρόπος δειγματοληψίας. Το κεφάλαιο συνεχίζει με την αποτύπωση της δομής του πρωτοκόλλου της συνέντευξης, με την παρουσίαση του τρόπου διεξαγωγής της έρευνας καθώς και της μεθόδου επεξεργασίας του απότοκου εμπειρικού υλικού. Ολοκληρώνεται τέλος με ζητήματα που αφορούν τον τρόπο διασφάλισης της δεοντολογίας, δηλαδή κυρίως την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της έρευνας.

3.2. ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συγκεκριμένη έρευνα πρόκειται να ανιχνεύσει τις απόψεις των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε καινοτόμα πολιτιστικά προγράμματα, να διερευνήσει τη σημασία των προγραμμάτων αυτών και το βαθμό στον οποίο επιδρούν θετικά στην ανάπτυξη μαθητών και εκπαιδευτικών λαμβάνοντας υπόψη την αξιοποίηση των ΤΠΕ, που αποτέλεσε αναγκαία συνθήκη για τη συνέχιση όλης της εκπαιδευτικής διαδικασίας την περίοδο της πανδημίας του σχολικού έτους 2020-2021. Η αναγκαιότητά της λοιπόν προκύπτει αφενός από το γεγονός ότι η έρευνα στο συγκεκριμένο πεδίο όσον αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι περιορισμένη, εφόσον οι περισσότερες έρευνες, όπως καταδείχθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης, αφορούν ή γενικά τα καινοτόμα προαιρετικά προγράμματα ή την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Αφετέρου, η πρόσφατη εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τη χρήση ψηφιακών μέσων και εργαλείων

δεν έχει διερευνηθεί ακόμη, σε έναν τόσο ειδικό τομέα, όπως η διεξαγωγή των πολιτιστικών προγραμμάτων. Επιπλέον, η έρευνα αναμένεται να αναδείξει τη χρησιμότητα ενός δοκιμασμένου για χρόνια θεσμού στην εκπαίδευση ακόμα και στην απαιτητική εποχή του 21ου αι. που αναζητούνται προωθημένες δεξιότητες για την προετοιμασία ενεργών πολιτών και καλλιεργημένων ανθρώπων αλλά και σε μια ηλικία που η παγκοσμιοποιημένη βιομηχανία της ψυχαγωγίας επιδρά ανασταλτικά στην επαφή των εφήβων με τον αυθεντικό πολιτισμό, την τέχνη και την ιστορία μέσα από ένα πνεύμα ανανέωσης, συνεργασίας και δημιουργικότητας. Παράλληλα, θα αναδείξει την αναγκαιότητα διάχυσης καινοτόμων τρόπων προσέγγισης της γνώσης στα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος αλλά και πώς επιδρά συμπληρωματικά με αυτά. Ταυτόχρονα, θα εξεταστεί αν η εφαρμογή από τους εκπαιδευτικούς ενός πολιτιστικού προγράμματος τους καλλιεργεί νέες δεξιότητες και αν χρήζουν επιμόρφωσης ή η προηγούμενη εμπειρία υπήρξε βοηθητική και τέλος θα διερευνηθεί ο ρόλος των Νέων Τεχνολογιών και η διάχυσή τους στα πολιτιστικά προγράμματα, ώστε να διεξαχθούν με σχετική πληρότητα και αποτελεσματικότητα ακόμα και σε περιόδους κρίσης και απομακρυσμένης εκπαίδευσης.

Αξιοσημείωτη θα μπορούσε να είναι εν τέλει η συμβολή της παρούσας έρευνας στην κατεύθυνση της οργάνωσης επιμορφωτικών προγραμμάτων, εφόσον είναι γνωστό ότι η ελληνική εκπαιδευτική διοίκηση υστερεί σημαντικά στην επιμόρφωση των στελεχών της σε θέματα καινοτόμων προγραμμάτων. Επίσης, θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για προβληματισμό στην ανώτερη εκπαιδευτική ηγεσία, ώστε να προβεί σε θεσμικές διευκολυντικές ενέργειες, όχι μόνο σχετικές με τον τρόπο οργάνωσης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, αλλά και με την πιο ενεργητική προώθησή τους παράλληλα με τα αναλυτικά προγράμματα του ελληνικού σχολείου και συμπληρωματικά προς αυτά.

3. 3. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των αντιλήψεων και των πρακτικών των εκπαιδευτικών που ανέλαβαν Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (συμπεριλαμβανόμενης της Υπευθύνου Πολιτιστικών Θεμάτων) κατά τη διάρκεια της υλοποίησης των εν λόγω προγραμμάτων με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης λόγω της πανδημίας του Covid-19 σχετικά με τη

βιωσιμότητα, την αναγκαιότητα καθώς και την προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στην υλοποίησή τους.

Με βάση την στοχοθεσία της έρευνας, καθώς και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

1. Ποια πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί ότι είναι η σύγχρονη αναγκαιότητα αλλά και η βιωσιμότητα της ήδη πολυχρόνιας εφαρμογής των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση;
2. Ποια θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι είναι τα μαθησιακά οφέλη και οι δεξιότητες που αναπτύσσουν οι μαθητές που συμμετέχουν σε πολιτιστικά προγράμματα και καινοτόμους πολιτιστικές δράσεις;
3. Με ποιον τρόπο θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι συμβάλλουν τα ΠΠΘ στην επαγγελματική ανάπτυξη των καθηγητών που τα αναλαμβάνουν και ποιος ο ρόλος της επιμόρφωσης τους για το σχεδιασμό και την επιτυχή έκβαση των ΠΠΘ;
4. Ποιος είναι ο ρόλος σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς των ΤΠΕ στην ενίσχυση και επέκταση των ΠΠΘ;
5. Σε ποιο βαθμό και με ποιον τρόπο αξιοποιήθηκαν σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς οι Νέες Τεχνολογίες για την απρόσκοπτη εφαρμογή των ΠΠΘ κατά την περίοδο της πανδημικής κρίσης;

3. 4. ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

Για τις ανάγκες της προκείμενης έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση, αφού κρίθηκε η πιο αρμόδια με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που αναφέρονται παραπάνω. Η ποιοτική προσέγγιση είναι η πλέον κατάλληλη, όταν το ενδιαφέρον της έρευνας στρέφεται στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το άτομο δημιουργεί, παρεμβαίνει αλλά και ερμηνεύει τον κόσμο μέσα στον οποίο βρίσκεται (Cohen et Manion, 1994). Στην περίπτωση της ποιοτικής έρευνας σύμφωνα με την Bell (1997), οι ερευνητές που την εφαρμόζουν κινούνται από την πρόθεση να κατανοήσουν το περιεχόμενο των αντιλήψεων των ατόμων για την πραγματικότητα. Αποτελεί απώτερη επιδίωξη τους η ανάλυση σε βάθος της πραγματικότητας, που ερευνάται και όχι ο

έλεγχος όσων εικάζει ο ερευνητής σχετικά με αυτή. Συνεπώς, η ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση επιχειρεί να καταγράψει και να περιγράψει τον κόσμο της ατομικής και κοινωνικής εμπειρίας, όπως ισχύει για τα μελετώμενα υποκείμενα (εν προκειμένω τους εκπαιδευτικούς που υλοποιούν ΠΠΘ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση), με τις διάφορες μεθόδους και τα μέσα συλλογής δεδομένων, και όχι όπως τον σκιαγραφεί ο ίδιος ο ερευνητής. Αν και ο ερευνητής με τα δεδομένα της ποιοτικής έρευνας έχει τη δυνατότητα να αποκομίσει πληθωρική και εξειδικευμένη πληροφόρηση, συνήθως αυτά αναφέρονται σε περιορισμένο αριθμό ατόμων ή περιπτώσεων. Έτσι, λοιπόν, ενώ ενισχύεται η δυνατότητα κατανόησης των ερευνητικών περιπτώσεων εις βάθος, η δυνατότητα γενίκευσης των συμπερασμάτων της έρευνας μειώνεται σημαντικά.

Οι προσωπικές συνεντεύξεις είναι ιδανικές για συμμετέχοντες που δεν διστάζουν να μιλήσουν και να εκφραστούν με σαφήνεια (Creswell, 2011), χαρακτηριστικό των φιλολόγων που αποτέλεσαν την πλειονότητα του δείγματος. Με τον τρόπο αυτό δόθηκε η ευκαιρία στην ερευνήτρια να παρέχει και διευκρινιστικά σχόλια και να εξασφαλίσει υψηλή εγκυρότητα των πληροφοριών (Babbie, 2011) αλλά και να ψηλαφήσει το μελετώμενο θέμα μέσα από τα μάτια των εκπαιδευτικών δέκα σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και έτσι να προβάλλει το λόγο και την αυθεντική φωνή των συμμετεχόντων στην έρευνα.

3. 5. ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ

Η συνέντευξη θεωρείται μία από τις κυριότερες μεθόδους ή τεχνικές συλλογής ποιοτικών δεδομένων (Cohen, Manion, & Morrison, 2008). Σκοπός της μεθόδου αυτής είναι να αντληθούν στοιχεία από τα λόγια των ίδιων των υποκειμένων της έρευνας και δι' αυτών ο ερευνητής να προσεγγίσει τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αυτά προσλαμβάνουν και ερμηνεύουν τον κόσμο. Στα πλεονεκτήματα της συνέντευξης ως μεθόδου συλλογής ποιοτικών δεδομένων συγκαταλέγονται η χρησιμότητα και η ταχύτητα για τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού δεδομένων, η διευκόλυνση της πρόσληψης στοιχείων που δεν είναι δυνατόν να παρατηρηθούν και η δυνατότητα της πρόσβασης στον προσωπικό τρόπο αντίληψης και βίωσης της πραγματικότητας των ατόμων (Μάνη, 2021). Το σημαντικότερο όμως χαρακτηριστικό της συνέντευξης είναι

η ευελιξία της και η δυνατότητα αντίχρυσης των ιδεών, των αντιδράσεων αλλά και των συναισθημάτων των ερωτώμενων από έναν ικανό συνεντευκτή (Bell, 2007).

Από την άλλη πλευρά, στα μειονεκτήματα της έχει καταλογιστεί το γεγονός ότι πολύ συχνά συγκεντρώνει ένα εξαιρετικά μεγάλο αριθμό δεδομένων, που δεν προσφέρονται εύκολα για κατηγοριοποίηση (Ίσαρη & Πουρκός, 2015) και η ανάλυσή τους, πέρα από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, αποτελεί χρονοβόρα διαδικασία. Επίσης, σοβαρό θέμα είναι και ο κίνδυνος αλλοίωσης των συλλεγόμενων πληροφοριών από τις αντιλήψεις και τις προκαταλήψεις του ερευνητή, από τη φυσική και τη συναισθηματική κατάσταση του συνεντευξιαζόμενου, από διάφορες παραμέτρους της αλληλεπίδρασης συνεντευξιαζόμενου-συνεντευξιαστή αλλά και από την επιδεξιότητα διεξαγωγής της συνέντευξης. Οι διαφορετικοί τύποι συνέντευξης προσδιορίζονται ανάλογα με το βαθμό δόμησης των ερωτήσεων, που υποβάλλει ο ερευνητής και των απαντήσεων, που καλείται να δώσει ο πληροφορητής. Όσο πιο αυστηρά δομημένη είναι μία συνέντευξη τόσο περισσότερες δυνατότητες παρέχει για εύκολη ποσοτικοποίηση και σύγκριση των απαντήσεων.

Σύμφωνα με τους Cohen, Manion, & Morrison (2008), υπάρχουν τέσσερις βασικοί τύποι συνέντευξης: α) η δομημένη συνέντευξη, β) η ημι - δομημένη συνέντευξη, γ) η μη κατευθυνόμενη συνέντευξη και δ) η εστιασμένη συνέντευξη. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη, η οποία αποτελεί ένα είδος συνέντευξης, που το περιεχόμενο και οι διαδικασίες της είναι οργανωμένες εκ των προτέρων, γιατί όλα τα υποκείμενα απαντούν στις ίδιες ερωτήσεις με την ίδια σειρά και έτσι αυξάνεται η συγκρισιμότητα των απαντήσεων αλλά και τα δεδομένα για κάθε άτομο είναι ολοκληρωμένα ως προς τα θέματα της συνέντευξης (Μάνη 2021). Αλλά χαρακτηρίζεται και από προσαρμοστικότητα, εφόσον επιδέχεται τροποποιήσεις ανάλογα με τον ερωτώμενο. Οι ερωτήσεις είναι ανοικτού τύπου και προκαθορισμένες και καθεμιά ερώτηση μπορεί να έχει και υπο-ερωτήσεις ή ερωτήσεις επαναφοράς, για να διασφαλιστεί ότι ο συνεντευκτής διερευνά με επάρκεια το κύριο ερώτημα κι ότι θα γίνει πλήρως αντιληπτό από τον ερωτώμενο (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2005).

Ωστόσο, οι περισσότερες από τις ερωτήσεις ήταν ανοικτού τύπου, γιατί τα υποκείμενα στα οποία απευθύνονταν διέθεταν ανώτερο επίπεδο μόρφωσης και ήταν θετικά διακείμενα σε συνεργασία. Οι ανοικτές ερωτήσεις άφηναν αρκετή ελευθερία

στον κάθε εκπαιδευτικό να εκφράσει τις σκέψεις, τις προτιμήσεις, τις εμπειρίες και τα συναισθήματά του και να οργανώσει κατά βούληση την απάντησή του. Τουτοιούτως προσεγγίστηκαν ακόμα και τα πιο λεπτά θέματα και κατανοήθηκαν πληρέστερα τα κίνητρα των εκπαιδευτικών (Ανδρεάδη, 2018).

3. 6. ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη σε μόνιμους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Ν. Κορινθίας ανεξαρτήτως χρόνων προϋπηρεσίας. Το συγκεκριμένο δείγμα χαρακτηρίζεται ως δείγμα σκοπιμότητας (*purposive sampling*), καθώς η ερευνήτρια σκοπίμως επέλεξε την ομάδα που έχει τη γνώση, τα χαρακτηριστικά και τα βιώματα να της δώσει πιο ολοκληρωμένες, εύστοχες και σε βάθος απαντήσεις στα ερευνητικά της ερωτήματα. Την ομάδα στόχο λοιπόν αποτέλεσαν 10 εκπαιδευτικοί (9 φιλόλογοι και 1 κοινωνιολόγος) που υπηρετούν σε διαφορετικά Γυμνάσια και Λύκεια του Ν. Κορινθίας, στους οποίους η ερευνήτρια είχε εύκολη πρόσβαση, καθώς η ίδια υπηρετεί σε Γυμνάσιο της πόλης της Κορίνθου. Πρόκειται για δέκα εκπαιδευτικούς, εκ των οποίων οι εννέα έχουν δημοσιεύσει τις ψηφιακές δημιουργίες του πολιτιστικού προγράμματος ή δράσης που οργάνωσαν κατά την περίοδο της πανδημίας.

Επίσης κρίθηκε απαραίτητο να ληφθεί και μία τελευταία συνέντευξη, ως επιστέγασμα των προηγούμενων, από την Υπεύθυνο Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (μουσικός), εφόσον το συγκεκριμένο στέλεχος έχει μια πιο γενική και ολοκληρωμένη εικόνα από όλα τα πολιτιστικά προγράμματα του νομού, καθώς παρακολουθεί την πορεία τους καθ' όλο το έτος και λαμβάνει τις εκθέσεις αξιολόγησης των προγραμμάτων αυτών στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Τη χρονιά μάλιστα 2020-21 καταρτίστηκε ιστολόγιο με ευθύνη της μέσω της ιστοσελίδας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Κορινθίας, στο οποίο αναρτήθηκαν τα προϊόντα όλων οι πολιτιστικών δράσεων των γυμνασίων και λυκείων του νομού, που αφορούσαν την επέτειο των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση.

3. 7. ΔΟΜΗ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Οι άξονες στους οποίους στηρίχθηκαν οι 24 ερωτήσεις του πρωτοκόλλου της συνέντευξης κατ' αντιστοιχία με τα πέντε ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας είναι οι ακόλουθοι:

- 1) Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την αναγκαιότητα και τη βιωσιμότητα των ΠΠΘ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ιδιαίτερα μετά από τη μακρόχρονη διεξαγωγή τους.
- 2) Τα μαθησιακά οφέλη που προκύπτουν σύμφωνα με τη γνώμη των εκπαιδευτικών και οι δεξιότητες που καλλιεργούν οι μαθητές μέσα από τη συμμετοχή τους σε ΠΠΘ.
- 3) Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την επαγγελματική τους ανάπτυξη μέσω των προγραμμάτων και η διερεύνηση των επιμορφωτικών αναγκών τους.
- 4) Η διερεύνηση του ενισχυτικού ρόλου των ΤΠΕ στην εφαρμογή των ΠΠΘ.
- 5) Ο βαθμός και ο τρόπος αξιοποίησης των Ψηφιακών Τεχνολογιών στη διεξαγωγή των προγραμμάτων κατά την περίοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Στην αρχή του πρωτοκόλλου διατυπώθηκαν 9 εισαγωγικές ερωτήσεις σχετικές με βασικά ατομικά στοιχεία των συμμετεχόντων όπως η ηλικία, το επίπεδο των σπουδών, η εκπαιδευτική προϋπηρεσία, η εμπειρία τους στην οργάνωση ΠΠΘ, κλπ. Στο κύριο μέρος του πρωτοκόλλου σε κάθε ερευνητικό άξονα έγινε προσπάθεια να διατυπωθούν ισάριθμες κατά το δυνατόν κύριες ερωτήσεις για την εξαγωγή αναλυτικών και ισόρροπων δεδομένων. Έτσι στον πρώτο άξονα ως υποάξονες εξετάστηκαν οι λόγοι που καθιστούν κατά τους συμμετέχοντες αναγκαία την υλοποίηση ΠΠΘ στο σχολείο στη σύγχρονη εποχή, τα κίνητρα των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν προγράμματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν για τη συνέχιση της ενασχόλησης τους με ΠΠΘ. Στο δεύτερο άξονα διερευνήθηκαν τα γνωστικά, κοινωνικά και συναισθηματικά οφέλη των συμμετεχόντων μαθητών και οι συγκεκριμένες δεξιότητες που αναπτύσσουν μέσα από τη βιωματική, συνεργατική, διερευνητική μάθηση, που προωθείται μέσα από τα ΠΠΘ. Με τον τρίτο άξονα διερευνήθηκαν οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την επαγγελματική τους ανάπτυξη μέσα από την οργάνωση τέτοιων προγραμμάτων και συγκεκριμένα μέσα από την απόκτηση ποιων δεξιοτήτων συντελείται η επαγγελματική τους εξέλιξη και ποιο ρόλο

παίζει στην υλοποίησή τους η ύπαρξη ή η απουσία προηγούμενης σχετικής επιμόρφωσης. Τέλος, για τους δυο τελευταίους άξονες που αφορούν τις Νέες Τεχνολογίες σε σχέση με τα ΠΠΘ, διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τον τρόπο που οι ΤΠΕ διευκολύνουν την εφαρμογή, επαυξάνουν τις δυνατότητες, μετασχηματίζουν τις στάσεις των μαθητών και διαχέουν τα παραγόμενα αποτελέσματα. Παράλληλα σε ποιο βαθμό, με ποια ψηφιακά μέσα και αν και με ποιο τρόπο η εφαρμογή της σύγχρονης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ή η εφαρμογή της μικτής μάθησης (δια ζώσης και ασύγχρονη) συντέλεσε στην αποτελεσματικότερη διεκπεραίωση και ενδυνάμωση των προγραμμάτων. Ανάλογα βέβαια με την παρηρησία των ερωτωμένων και τη διεξοδικότητα και ευστοχία των απαντήσεων κυμάνθηκε και η υποβολή βοηθητικών ερωτήσεων σε κάθε κύρια ερώτηση των ερευνητικών αξόνων.

Τέλος στην Υπεύθυνη του Γραφείου Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων ζητήθηκε επιπλέον να κάνει έναν απολογισμό της αξιολόγησης των προγραμμάτων της προηγούμενης σχολικής χρονιάς, να περιγράψει τον υποστηρικτικό της ρόλο προς τους εκπαιδευτικούς των πολιτιστικών προγραμμάτων, να εκφράσει τους λόγους δημιουργίας του επετειακού ιστολογίου και τέλος να καταθέσει τις εντυπώσεις της από την αντιμετώπιση-αποδοχή της ανάρτησης από την τοπική κοινωνία.

3. 8. Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας αρχικά συλλέχθηκαν τα στοιχεία των εκπαιδευτικών που ανέλαβαν πολιτιστικό πρόγραμμα την προηγούμενη σχολική χρονιά από το αρχείο του Γραφείου Σχολικών Δραστηριοτήτων. Έπειτα στάλθηκε ο οδηγός της συνέντευξης στις προσωπικές ηλεκτρονικές διευθύνσεις των ερωτώμενων, ώστε να προετοιμαστούν και να ανακαλέσουν στη μνήμη τους χρήσιμες και πιο αναλυτικές πληροφορίες για τον τρόπο διεξαγωγής των προγραμμάτων και την επίδρασή τους στους μαθητές και τους ίδιους, αφού προηγουμένως παρουσιάστηκε ο σκοπός της έρευνας και εκφράστηκε η αναγκαιότητα της συνδρομής τους. Στη συνέχεια προηγήθηκε μία πιλοτική εφαρμογή της συνέντευξης σε έναν εκπαιδευτικό με στόχο να εντοπιστούν τυχόν ατέλειες και δυσκολίες δομής και περιεχομένου, να είναι κατανοητές οι ερωτήσεις, να μην υπάρχει κίνδυνος αλληλοκάλυψης και να

προκαλούν το ενδιαφέρον των ερωτώμενων, ώστε να εκφράζονται με σχετική ευχαρίστηση και άνεση σε ό,τι τους ζητείται.

Σε συμφωνημένο χρόνο έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία πραγματοποιήθηκε η ατομική συνέντευξη μέσω επίσης τηλεφωνικής επικοινωνίας, λόγω των μέτρων προστασίας για την πανδημική κρίση αλλά και για τη διευκόλυνση των ερωτώμενων. Η ανωνυμία των πληροφορητών διασφαλίστηκε μέσα από τη ρητή δήλωση της ερευνήτριας. Οι συμμετέχοντες απάντησαν σε 24 κύριες ερωτήσεις εκτός των εισαγωγικών και των βοηθητικών, αν θεωρήθηκαν αναγκαίες, και παράλληλα καταγράφονταν με την εξασφαλισμένη εκ των προτέρων συναίνεση τους οι απαντήσεις τους. Η ερευνήτρια προσπάθησε να δημιουργήσει κλίμα οικειότητας, ώστε οι συνεντευξιαζόμενοι να εκφραστούν ελεύθερα και ειλικρινά και επιδίωξε να αισθανθούν ότι ενδιαφέρουν οι αυθόρμητες απόψεις τους και οι πραγματικές εμπειρίες τους και ότι σε καμία περίπτωση δεν αξιολογούνται. Οι ερωτήσεις εκφέρονταν με βάση τον οδηγό, που είχε καταρτίσει η ερευνήτρια, με τις ανάλογες προσαρμογές στις περιπτώσεις που αντιλαμβανόταν ότι χρειαζόνταν επιπλέον διευκρινίσεις ή αν είχε ήδη καλυφθεί το περιεχόμενο της ερώτησης με προηγούμενη απάντηση του συνομιλητή. Η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε από 15 μέχρι 35 λεπτά. Τέλος οι προφορικές συνεντεύξεις μεταγράφηκαν σε αρχείο κειμενογράφου word. Η διεκπεραίωση των συνεντεύξεων διενεργήθηκε κατά το χρονικό διάστημα από 24 Νοεμβρίου έως 14 Δεκεμβρίου του 2021.

3.9. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Μετά την ολοκλήρωση όλων των συνεντεύξεων ακολούθησε η απομαγνητοφώνηση των αρχείων ήχου που καταγράφηκαν μέσω προγράμματος ηχογράφησης και επεξεργασίας ήχου (audacity) και αποθηκευτήκαν στον υπολογιστή της ερευνήτριας. Με την ηχητική καταγραφή διασφαλίζεται η λεπτομερής, αξιόπιστη και ακριβής αποτύπωση των λεγομένων των πληροφορητών και δίνεται η δυνατότητα επανεξέτασής τους, αν παραστεί ανάγκη. Η μεταγραφή σε κείμενο γίνεται σύμφωνα με τους κανόνες διαφόρων συστημάτων σημειογραφίας, που αποτελούν μια σειρά από συμβάσεις που παρέχουν την ευχέρεια να αποτυπωθεί το ύφος και η ένταση της φωνής, η γλώσσα του σώματος, οι συναισθηματικές αποχρώσεις, οι παύσεις κ.α. Η μεταγραφή έχει καθοριστική σημασία, γιατί περιορίζει την πιθανότητα μαζικής απώλειας,

απλούστευσης ή παραχάραξης των στοιχείων (Cohen, Manion & Morrison, 2008). Εφαρμόζοντας λοιπόν το απλούστερο σύστημα πραγματοποιήθηκε η μετεγγραφή των απομαγνητοφωνήσεων και μάλιστα αμέσως μετά το πέρας κάθε συνέντευξης, το οποίο, λειτουργώντας ως πηγή ανατροφοδότησης, ήταν μια αρκετά εποικοδομητική διαδικασία.

Στη συνέχεια εφαρμόστηκε θεματική ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων σε τρία στάδια. Αρχικά μετά την προσεκτική ανάγνωση των κειμένων εντοπίστηκαν και συγκεντρώθηκαν τα αντίστοιχα αποσπάσματα των συνεντεύξεων για κάθε ερευνητικό ερώτημα και υποερώτημα. Στη συνέχεια έγινε η κωδικοποίησή τους, δηλαδή η ερμηνεία τους και η απόδοση εννοιολογικού προσδιορισμού (κωδικού). Ακολούθως πραγματοποιήθηκε η μετάβαση από τους κωδικούς στα θέματα, ο ορισμός των θεμάτων και ο προσδιορισμός του περιεχομένου τους με την ανάδειξη ιδιοτήτων, καθώς και η σύνδεση των θεμάτων ή των ιδιοτήτων μεταξύ τους. Οι παραπάνω ενέργειες αποτελούν μια δημιουργική διαδικασία, καθώς ο ερευνητής αναπτύσσει με τα δεδομένα του μια διαλεκτική σχέση, αναγνωρίζει σε αυτά μοτίβα νοήματος, τα εννοιολογεί και τα οργανώνει μέσα από τις θεωρητικές προκατανοήσεις του και την προηγούμενη γνώση, που προκύπτει από τη βιβλιογραφική επισκόπηση. Έτσι καταδεικνύονται νέες πτυχές του μελετώμενου φαινομένου μέσα από συσχετίσεις, αναθεωρήσεις και δοκιμές. (Τσιώλης, 2017)

Στο τελευταίο στάδιο παρουσιάστηκαν τα ευρήματα, εκ των οποίων άλλα επιβεβαιώνουν στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση με επιπλέον διασαφήνιση και εξειδίκευση και άλλα αποτελούν νέα γνωστική παρακαταθήκη έστω και μικρότερη σε έκταση. Σε αυτό το βήμα επίσης παρουσιάστηκαν πρώτα τα θέματα – ιδιότητες, στα οποία εστιάζουν τα ερευνητικά ερωτήματα και έπειτα παρατέθηκαν αποσπάσματα για την τεκμηρίωση των ευρημάτων της ερευνητικής επεξεργασίας.

3.10. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ – ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ & ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ

Τα κυριότερα ζητήματα δεοντολογίας μιας έρευνας αποτελούν η εγκυρότητα, η αξιοπιστία και η γενικευτική ισχύς των ευρημάτων της. Η εγκυρότητα αναφέρεται στο αν η ερώτηση καταγράφει αυτό το οποίο επιθυμεί ο/η ερευνητής/τρια και στο πώς

ο μεθοδολογικός σχεδιασμός και τα συγκεκριμένα δεδομένα οδηγούν σε αληθινά και αξιόπιστα ευρήματα. Η αξιοπιστία εξετάζει το αν η επανάληψη της μέτρησης κάτω από τις ίδιες ερευνητικές συνθήκες δίνει το ίδιο αποτέλεσμα. Ο έλεγχος της αξιοπιστίας της παρούσας έρευνας έγινε στο στάδιο της πιλοτικής συνέντευξης με έναν εκπαιδευτικό, με στόχο τη διασφάλιση της σαφήνειας των ζητούμενων πληροφοριών, των οδηγιών που δίνονται στον εκάστοτε ερωτώμενο, καθώς και την εξασφάλιση των προσφορότερων συνθηκών για τη συλλογή των δεδομένων. Και τα δύο παραπάνω χαρακτηριστικά αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία καθορισμού μια σωστής ερευνητικής διαδικασίας. Κάθε ερευνητής θα πρέπει να φροντίζει για την τεκμηρίωση τους, ώστε η ερευνητική του εργασία να μπορεί να είναι αποδεκτή σε ένα ευρύτερο επιστημονικό κοινό. (Κατσής, 2020)

Επίσης, η μεταβιβασιμότητα ή γενικευσιμότητα των ευρημάτων μιας ποιοτικής μελέτης αναφέρεται στον βαθμό που τα συμπεράσματα της μελέτης μπορούν να γενικευτούν σε ευρύτερα σύνολα ομοειδών περιπτώσεων από τον πληθυσμό από τον οποίο προέρχεται το συγκεκριμένο δείγμα. Η κυριότερη τεχνική, για να εξυπηρετηθεί το κριτήριο της γενικευσιμότητας, θεωρείται η πυκνή και ζωηρή περιγραφή των δεδομένων και ευρημάτων της έρευνας. Έτσι η συγκεκριμένη έρευνα έγινε προσπάθεια να παράσχει μια αληθινή και συνεπή πυκνή περιγραφή των ευρημάτων μέσα από τις γνώμες μιας ομάδας ατόμων με στενή σχέση με τα Π.Π.Θ. προκειμένου οι αναγνώστες της έρευνας να μπορούν να αναγνωρίσουν την εμπειρία των συμμετεχόντων και του ερευνητή και να τη συγκρίνουν με τη δική τους εμπειρία, καθώς και με αυτή που είχαν αποκομίσει από τη μελέτη άλλων ερευνών (Αραμπατζή, 2013).

Βέβαια ζητήματα αξιοπιστίας δεν ανακύπτουν μόνο στη διάρκεια της προετοιμασίας και της διεξαγωγής της συνέντευξης αλλά επεκτείνονται και στους τρόπους με τους οποίους αναλύονται οι συνεντεύξεις (Cohen, Manion & Morrison, 2008). Σε συνεντεύξεις με ανοικτού τύπου ερωτήσεις ο ερευνητής καλείται να συνοψίσει τις απαντήσεις που συγκεντρώνει, καθώς εξελίσσεται η συνέντευξη. Για να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος της ετεροβαρούς και μεροληπτικής ερμηνείας των απαντήσεων, η ανάλυση των δεδομένων στην παρούσα μελέτη έγινε σε συνεργασία με τον επιβλέποντα καθηγητή.

Τέλος προβλήματα που δύνανται να διεισδύσουν στο σύνολο της μελέτης ενδέχεται να αφορούν την προστασία των συμμετεχόντων όχι μόνο από άμεσες επιδράσεις της παρέμβασης αλλά κι από τον ίδιο τον ερευνητή. Η διαβεβαίωσή της ερευνήτριας, λοιπόν, ότι η δημοσιοποίηση της έρευνας εγγυάται την εχεμύθεια και την ανάληψη της ευθύνης σχετικά με τη γνώση που έχει αποκτήσει, ήταν απαραίτητη για την ομαλή διεξαγωγή της συνέντευξης (Βοϊδήλα, 2016). Συμπερασματικά, η αμοιβαιότητα, η εμπιστευτικότητα, η συναίνεση κατόπιν ενημέρωσης, η αδειοδότηση της πρόσβασης και η ιδιοκτησία των δεδομένων αποτελούν βασικά ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας μιας ποιοτικής εμπειρικής έρευνας, για τα οποία λήφθηκε η ανάλογη μέριμνα και στην παρούσα εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

4. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των συνεντεύξεων των εκπαιδευτικών. Αρχικά, καταγράφονται δημογραφικά στοιχεία των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα, βασικά στοιχεία των Προγραμμάτων Πολιτιστικών Θεμάτων που συνήθως διοργανώνουν και το τελευταίο πρόγραμμα που ολοκλήρωσαν την προηγούμενη σχολική χρονιά με σχετικές παρατηρήσεις. Στη συνέχεια παρουσιάζονται και αναλύονται με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου τα αποτελέσματα από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις, που υποβλήθηκαν στους εκπαιδευτικούς ανά ερευνητικό άξονα. Έτσι, διερευνήθηκαν οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την αναγκαιότητα των ΠΠΘ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αλλά και τα εμπόδια υλοποίησής τους, τα οφέλη που αποκομίζουν και οι δεξιότητες που καλλιεργούν μαθητές και εκπαιδευτικοί καθώς και οι πρακτικές και οι μέθοδοι που εφαρμόζονται. Τέλος παρουσιάζονται οι αντιλήψεις των καθηγητών για την προσφορά των ΤΠΕ και τον τρόπο αξιοποίησής τους καθώς και οι συγκεκριμένες επιλογές και πρακτικές που ακολούθησαν για τη διεξαγωγή των προγραμμάτων αυτών κατά την περίοδο της πανδημίας μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

4. 2. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΠΠΘ

Στην παρούσα έρευνα όσον αφορά το φύλο των εκπαιδευτικών συμμετείχαν 10 γυναίκες και 1 άνδρας. Οι ειδικότητές τους κατανέμονται ως εξής: 9 φιλόλογοι, 1 κοινωνιολόγος και 1 μουσικός, που είναι και η Υπεύθυνη του Γραφείου ΠΣΔ του νομού. Επίσης σχετικά με την υπηρεσιακή κατάσταση οι 10 εκπαιδευτικοί είναι μόνιμοι και μόνο μία εκπαιδευτικός είναι αναπληρώτρια, ενώ οι 8 στους 10 εκπαιδευτικούς υπηρετούν σε Γυμνάσια. Όσον αφορά την περιοχή υπηρεσίας τους είναι κυρίως αστική και δευτερευόντως ημιαστική, εφόσον η μεγάλη πλειοψηφία τους υπηρετεί στην πρωτεύουσα του νομού. Σχετικά με το επίπεδο σπουδών οι 6 στους 11 εκπαιδευτικούς έχουν μεταπτυχιακό και οι 2 από αυτούς και δεύτερο πτυχίο αλλά η επιμορφωτική τους εμπειρία σε ΠΠΘ δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη σύμφωνα με την

έρευνα. Ο αριθμός επίσης των ΠΠΘ που έχουν υλοποιήσει ποικίλλει, γεγονός που οφείλεται αφενός στα χρόνια υπηρεσίας τους και αφετέρου σύμφωνα με τα λεγόμενά τους στο ότι ενώ ασχολούνταν και στο παρελθόν με πολιτιστικές δράσεις δεν τις δήλωναν επίσημα ως πολιτιστικά προγράμματα είτε από άγνοια είτε από αμέλεια. Επιπλέον η σχέση ετών υπηρεσίας και πολιτιστικών προγραμμάτων στους περισσότερους εκπαιδευτικούς δεν είναι ανάλογη, διότι άρχισαν να αναλαμβάνουν πολιτιστικά προγράμματα τα τελευταία χρόνια της καριέρας τους, που είχαν μεγαλύτερη εκπαιδευτική εμπειρία. Η θεματολογία ακόμη των ΠΠΘ, που υλοποιούν οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί, είναι διαφορετική και καλύπτει πολλές από τις υπάρχουσες κατηγορίες με την Ιστορία, τον Πολιτισμό και τη Φιλαναγνωσία να πρωτοστατούν. Επίσης είναι ευδιάκριτο ότι η θεματική της προηγούμενης χρονιάς που είναι η Ελληνική Επανάσταση προσέλκυσε το ενδιαφέρον των περισσότερων εκπαιδευτικών. Τέλος ο αριθμός των μαθητών που συμμετείχαν στα ΠΠΘ που διεξήγαγαν είναι κατά μέσο όρο 20 μαθητές, όσοι περίπου οι μαθητές ενός σχολικού τμήματος. Η ομάδα αυτή συνήθως είναι πιο ευέλικτη στη διαχείριση και συνεργασία και μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις ήταν μεικτή ομάδα μαθητών, εφόσον σύμφωνα με τα υγειονομικά πρωτόκολλα μπορούσε να επιτραπεί μόνο σε εξ αποστάσεως υλοποίηση.

	Επίπεδο σπουδών	Έτη υπηρ.	Ειδικότητα Βαθμίδα	Επιμόρφωση ΠΠΘ	Αριθμός ΠΠΘ	Θεματολογία	Τίτλος πρόσφατου ΠΠΘ	Αριθμός μαθητών
E1	Υπ. Γρ. ΠΣΔ	31	ΠΕ79 Δ/βάθμια	Επιμορφώσεις από ΥΠΑΙΘ κ.α. στο θέατρο, χορωδία, παραδοσιακή μουσική	25	Φύση του χρόνου, Χορωδία, Ζωοφιλία, Σχέσεις ανθρώπων, Ανθρώπινα δικαιώματα	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΥ ΙΣΤΟΛΟΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ 200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε. ΜΕ ΑΝΑΡΤΗΣΕΙΣ ΠΠΘ & ΠΔ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	Συνήθως 15-25
E2	Μεταπτυχιακό	12	ΠΕ02 Γυμνάσιο	ΟΧΙ	2	Ιστορικά	Ταινία μικρού μήκους «ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΝΑΡΗ»	8
E3	Μεταπτυχιακό	15	ΠΕ02 Γυμνάσιο Λύκειο	Περιβαλλοντικά Προγράμματα	11ΠΕ 1ΠΠΘ	Περιβαλλοντικά Εθνικές σχολικές γιορτές	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ 1821	4
E4	1 ^ο πτυχίο	21	ΠΕ02 Γυμνάσιο	Συνέδρια, ημερίδες για ΠΠΘ κ.α.	7	Θεατρική ομάδα: Αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, Παραμύθι, Η αγάπη για τα ζώα	Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΖΩΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	21
E5	1 ^ο πτυχίο	16	ΠΕ02 ΕΠΑΛ	ΟΧΙ	2	Ιστορία / Τέχνη	ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821 ΣΕ ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΟΡΦΗ. / ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821.	18
E6	Μεταπτυχιακό 2 ^ο πτυχίο	10	ΠΕ01/ΠΕ02 Γυμνάσιο	ΟΧΙ	2	Λαογραφία	ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΡΗΤΙΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ	12
E7	1 ^ο πτυχίο	18	ΠΕ02 Γυμνάσιο	ΟΧΙ	8	Λογοτεχνία/ Φιλαναγνωσία	Η ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ.	20*3
E8	1 ^ο πτυχίο	28	ΠΕ02 Γυμνάσιο	ΟΧΙ	Ετησίως ανεπίσημες δράσεις Συμμετοχή σε διαγωνισμούς	Θέματα καθημερινότητας /περιβάλλον/ Ιστορικά	200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821	30
E9	Μεταπτυχιακό	22	ΠΕ02 Γυμνάσιο	Σεμινάριο μουσειακής αγωγής & ρητορικής	~ 8 επίσημα	Ιστορία, Πολιτισμός, Θεατρικό εργαστήρι, Μαθητικός τύπος	1821-2021: ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΑ ΙΧΝΗ ΜΙΑΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ	21
E10	Μεταπτυχιακό Διδακτορικό	15	ΠΕ02 Λύκειο	Όχι αλλά συγγραφή και διοργάνωση πολιτιστικών προγραμμάτων σε τοπικούς πολιτιστικούς φορείς	15<	Λογοτεχνικό εργαστήρι, Φιλαναγνωσία, Δημιουργική γραφή	200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821: ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΕΜΠΝΕΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ.	20
E11	Μεταπτυχιακό	33	ΠΕ78 Γυμνάσιο	Γενικά για ΠΣΔ	~ 15	Ιστορία, Ανθρώπινα δικαιώματα, Εκπαίδευση στη δημοκρατία, Σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα, Μαθητικός Τύπος, Περιβάλλον-Υγεία / Πολιτισμός	ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ.	22

Πίνακας 1. Στοιχεία για το δείγμα εκπαιδευτικών της έρευνας

4. 3. 1ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΛΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

4.3.1. ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑΣ ΠΠΘ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ερ. 1. *Θεωρείτε αναγκαία τη διεξαγωγή ΠΠΘ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και για ποιους λόγους;*

Όλοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν αναγκαία την υλοποίηση ΠΠΘ στην εκπαίδευση, γιατί δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να ασχοληθούν με κάτι διαφορετικό από το τυποποιημένο σχολικό μάθημα και τη στεία γνώση (E2, E6) με βιωματικό και συνεργατικό τρόπο (E3, E4, E8).

E2. *Τα παιδιά ξεφεύγουν από την τυποποιημένη διαδικασία της παράδοσης και της εξέτασης. Βλέπουν και κάτι καινούριο.*

E8. *Τα παιδιά κάνουν και κάτι άλλο πέρα από το σχολικό μάθημα, που το θεωρούν αγγαρεία, δείχνουν ενδιαφέρον, συμμετέχουν και όταν γίνονται και ομαδικά, π.χ. με συμμετοχή σε διαγωνισμούς, συνεργάζονται σε παρεούλες, 2-3 παιδιών και με τους γονείς τους βλέπω ότι κάνουν πράγματα.*

Επιπλέον αποκτούν δεξιότητες και αυτοπεποίθηση, (E10) ανακαλύπτουν τα ταλέντα τους και τη γνώση μέσα από πρωτότυπα θέματα και πρακτικές (E4) και βελτιώνουν την εκφραστική τους ικανότητα (E7, E10).

E4. *Εξυπηρετούνται η ανακάλυψη της γνώσης από τους μαθητές, η συνεργασία και η ομαδικότητα, η αξία της εθελοντικής εργασίας, εφόσον η συμμετοχή των μαθητών είναι εθελοντική. Και η πρωτοτυπία των θεμάτων εκτός του αναλυτικού προγράμματος, έχει περισσότερη ελευθερία να κινηθεί ο εκπαιδευτικός οπότε πρωτοτυπεί και ως προς τις πρακτικές.*

E10. *Τα θεωρώ τόσο αναγκαία που θα έπρεπε να ήταν μάθημα. Οι λόγοι είναι ότι ανακαλύπτονται κλίσεις, δεξιότητες των παιδιών, υπάρχει μεγαλύτερη εναισθητοποίηση, μεγαλύτερη ελευθεριότητα έκφρασης. Βλέπω ότι πολλές φορές νιώθουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, κοινωνικοποιούνται, εκφράζονται διαφορετικά στον τρόπο που*

συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους και έχουν άλλη αυτοαντίληψη και αυτοεικόνα μέσα στην τάξη.

Αναμφισβήτητα οι μαθητές έρχονται σε στενότερη επαφή με τον πολιτισμό, την τέχνη και την ιστορία (E5, E9) και το σχολείο ανοίγεται στην τοπική κοινωνία με πολλαπλά οφέλη για τους μαθητές (E11).

E5.Οι μαθητές συνειδητοποιούν την αξία των τεχνών και του πολιτισμού..... και αναδεικνύει τα ταλέντα τους.

E11. Συμβάλλουν στο άνοιγμα του σχολείου προς την κοινωνία και τον κοινωνικό περίγυρο, το σχολείο συνδέεται με την τοπική κοινωνία και κυρίως με τον κόσμο της εργασίας,.... και βοηθάει τα παιδιά να αποκτήσουν συνείδηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Ερ. 1.1. Πιστεύετε ότι τα ΠΠΘ είναι περισσότερο αναγκαία τη σύγχρονη εποχή;

Κάποιοι καθηγητές θεωρούν διαχρονική την αναγκαιότητα των ΠΠΘ (E1, E3, E10) και οι υπόλοιποι τα θεωρούν πιο απαραίτητα σήμερα λόγω της προβολής του πολιτισμού, της ιστορίας, της εθνικής παράδοσης και του ανθρώπινου σεβασμού σε μια τεχνοκρατική και ορθολογιστική εποχή, που καλλιεργεί την εξειδίκευση, τον ανταγωνισμό, τον εγωκεντρισμό, τον καταναλωτισμό και προωθεί τη παγκοσμιοποίηση (E2, E4, E5, E6, E9).

E1. Κατ' αρχήν σε όλες τις εποχές είναι αναγκαίος. Παλιά ο κόσμος ήταν και πιο αγνός.. Σε μια καταναλωτική κοινωνία της τρεχάλας όπως είναι η δική μας πρέπει να γυρίσουμε στα βασικά, να διδάξουμε πάλι την αρετή στους ανθρώπους και αυτό συμβαίνει μέσα από τον πολιτισμό και το σεβασμό στους συνανθρώπους.

E4. Είναι αναγκαία περισσότερο στη σύγχρονη εποχή, καθώς αναδεικνύουν θέματα του πολιτισμού και της εθνικής μας παράδοσης, συμβάλλουν στον περιορισμό του ατομικισμού κι εγωκεντρισμού της εποχής μας με τη συμμετοχή σε ομάδα που έχει κοινό στόχο. Είναι αναγκαία ακόμη, γιατί μέσα στο κλίμα του ανταγωνισμού που επικρατεί πρέπει τα παιδιά να αναπτύξουν δεξιότητες απαραίτητες για το μελλοντικό τους επάγγελμα, όπως τις ψηφιακές δεξιότητες.

Και βέβαια υπάρχει και η άποψη ότι συνδυάζουν αρμονικά και εποικοδομητικά παρελθόν, παρόν και μέλλον (E11).

E11. *Ιδιαίτερα στις μέρες μας που ο πολιτισμός είναι ένα ιδιαίτερο εργαλείο πιστεύω όχι μόνο για να γνωρίσουν το παρελθόν αλλά και για να διαχειριστούν το μέλλον και να ζήσουν και το παρόν.*

Ερ.1.2. Έχουν κατά τη γνώμη σας κάποια ιδιαίτερη αξία για την εφηβική ηλικία;

Η ιδιαίτερη αξία των ΠΠΘ για τους εφήβους εντοπίζεται στο νεαρό της ηλικίας τους (E1), την αναπτυγμένη αντιληπτική τους ικανότητα (E2), τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ τους και με τους καθηγητές τους (E3).

E1. *Τα πράγματα που γράφονται στο σκληρό δίσκο του ανθρώπου σε αυτή την ηλικία είναι πράγματα που δεν ξεχνιούνται ποτέ. Γιατί σ' αυτή την ηλικία τα παιδιά δεν είναι ακόμη βεβαρημένα από το κνήγι της επιβίωσης, οπότε ένα μέρος του νου τους είναι να δέχονται τέτοια πράγματα.*

E2. *Ειδικά για τους εφήβους έχουν ιδιαίτερη αξία γιατί είναι σε θέση και πηγές να μελετήσουν, να κατανοήσουν, και να συσχετίσουν με το σήμερα...*

E3. *Έχουν αξία σίγουρα για τα παιδιά κυρίως γιατί γίνονται πιο στενές οι σχέσεις και μεταξύ των μαθητών και μεταξύ καθηγητών και μαθητών...*

Επίσης τα ΠΠΘ αναπτύσσουν την υπευθυνότητα, πρωτοβουλίες, τη συνεργασία, την κρίση των μαθητών, τη αισθητική, την έκφραση, τα ταλέντα τους (E4, E8, E10).

E4. *Έχουν ιδιαίτερη αξία για τους εφήβους, διότι αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, γίνονται υπεύθυνοι, αντιλαμβάνονται την αξία του εθελοντισμού και της συλλογικής προσπάθειας, αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους.*

E10. *Για την εφηβική ηλικία καλλιεργούν τη συνθετική τους σκέψη, καλλιεργεί περισσότερο την κρίση τους, την αισθητική τους και την ελευθερία της έκφρασης. Γιατί είναι πολύ γνωσιοκεντρικό το σύστημα στο Λύκειο.*

Τέλος βοηθούν τους εφήβους στη διαμόρφωση εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας (E11) και παράλληλα στη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τους (E6, E7, E8).

E11. *Είναι γεγονός ότι υπάρχει μια τάση πολιτισμικής ομογενοποίησης στις μέρες και αυτό έρχεται σε αντίθεση προς τις τοπικές πολιτισμικές παραδόσεις και οι νέοι...υπάρχει*

κίνδυνος να υποστούν και ταυτοτική σύγχυση.... Επομένως έχουμε την ευθύνη εμείς που έχουμε αναλάβει την εκπαίδευση των παιδιών να τους βοηθήσουμε να τα ξεκαθαρίσουν αυτά τα δύο. Και πρώτα απ' όλα να καταλάβουν ότι το παρελθόν συνδέεται άρρηκτα με το μέλλον και δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να επιλέγουν το ένα από τα δύο.

E6. Δίνουν μια ιδιαίτερα υγιή διέξοδο και αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και είναι ένα παράθυρο από το οποίο μπορούν τα παιδιά να δείξουν το ταλέντο τους, στο χορό, στη μουσική, στην κατασκευή, στη φορεσιά.

Ερ.3. Ποια είναι τα προσωπικά σας κίνητρα για την υλοποίηση ενός πολιτιστικού προγράμματος;

Τα κίνητρα των εκπαιδευτικών ποικίλλουν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ιδιοσυγκρασία τους. Εκφράστηκαν λοιπόν η αγάπη για τη γνώση, την ιστορία, τη γλώσσα (E2, E4, E9, E3, E7) και ταυτόχρονα η διάθεση προσφοράς προς τους μαθητές (E2, E9).

E2. Εμένα προσωπικά η αγάπη μου για την ιστορία και μια διάθεση προσφοράς προς τους μαθητές.

E7. Εγώ θέλω να μάθουν τα παιδιά να μιλούν και να γράφουν σωστά. Θέλω να τα κινητοποιήσω και να ενδιαφερθούν για την ελληνική γλώσσα.

Επιπλέον αναφέρθηκαν ως κίνητρα η απόκτηση εκπαιδευτικής εμπειρίας (E3), η προσωπική ψυχαγωγία και η αίσθηση της ανακάλυψης και αυτοεξέλιξης (E4, E6, E10), η ανάπτυξη δημιουργικότητας και στενότερης συνεργασίας με μαθητές και συναδέλφους (E4).

E3. Μετά με βοηθάει πάρα πολύ στην εκπαιδευτική διαδικασία, γίνονται πιο στενές οι σχέσεις με τους μαθητές και αυτό βοηθάει μετά και στην υπόλοιπη εκπαιδευτική διαδικασία, πέρα από τα προγράμματα.

E4... Επίσης το γεγονός ότι με βοηθάει κι εμένα να αναπτύξω τη δημιουργικότητά μου, να ασχοληθώ με κάτι που με ενδιαφέρει....Είναι η ικανοποίηση φυσικά από το αποτέλεσμα και το γεγονός ότι είναι συλλογική η δουλειά, επικοινωνούμε και αναπτύσσουμε στενή σχέση με συναδέλφους.

Τέλος ως προσωπικό κίνητρο της ανάληψης ΠΠΘ επισημάνθηκε η προβολή κυρίως του σχολείου (E5, E8, E9).

E8. *Για μένα το πρώτο κίνητρο είναι το να προβάλλω το σχολείο προς τα έξω. Η προσωπική μου προβολή είναι δευτερεύουσα.*

4.3.2. Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΠΘ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ερ. 2. Πιστεύετε ότι είναι ένας παρωχημένος θεσμός, που έχει ατονήσει στην εκπαίδευση; **2.1.** Μήπως αναπαράγει παραδοσιακές πρακτικές του αναλυτικού προγράμματος;

Κανένας εκπαιδευτικός της έρευνας δεν θεωρεί παρωχημένο το συγκεκριμένο θεσμό αλλά αντιθέτως πιστεύουν ότι διεξάγεται μέσα από σύγχρονες, βιωματικές πρακτικές και ελεύθερο τρόπο.

E4. *Δεν αποτελεί παρωχημένο θεσμό, διότι υπάρχουν θέματα ποικίλα και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον που συνδέονται και με τον σύγχρονο πολιτισμό. Δεν αναπαράγει παραδοσιακές πρακτικές του Α. Π., διότι βασίζεται σε σύγχρονες μεθόδους προσέγγισης της γνώσης, διερευνητική, ανακαλυπτική, βιωματική μάθηση, ομαδοσυνεργατική μέθοδο.*

Ερ. 2.2. Μήπως εξαντλείται μόνο στη διοργάνωση σχολικών εορτών;

Η διοργάνωση σχολικών γιορτών δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά ένα ερέθισμα ή ένα συμπλήρωμα του προγράμματος (E1, E9, E10).

E9. *Κάποια προγράμματα αφιερώνουν ένα μεγάλο μέρος στη διοργάνωση σχολικών γιορτών αλλά δεν είναι αυτός ο αποκλειστικός στόχος. Άλλωστε και η συμμετοχή των μαθητών σε σχολικές εκδηλώσεις μπορεί να είναι μια πολύ βιωματική και δημιουργική διαδικασία...*

Ερ. 2.3. Υπάρχει ενδιαφέρον από τους καθηγητές και συμμετοχή από τους μαθητές;

Το ενδιαφέρον των καθηγητών στο σχολείο είναι περιορισμένο για διάφορους λόγους (E2, E5, E7, E9) και συνήθως είναι φιλόλογοι ή οι ίδιοι καθηγητές κάθε χρόνο που αναλαμβάνουν ΠΠΘ (E5, E4). Βέβαια επισημαίνεται ως ανασταλτικός παράγοντας συμμετοχής από τους καθηγητές και η περίοδος της πανδημίας (E1, E10, E11).

E4. Το ενδιαφέρον από τους καθηγητές είναι περιορισμένο. Είναι λίγοι εκείνοι που είναι πρόθυμοι και συνήθως εκείνο που έχω παρατηρήσει τα τελευταία χρόνια είναι ότι επανειλημμένως αναλαμβάνουν οι ίδιοι συνάδελφοι πάντοτε τα πολιτιστικά θέματα.

E11. Τη φετινή χρονιά ήταν λιγότερα τα προγράμματα, επειδή ήταν περίεργη χρονιά και δεν ξέραμε πώς θα εξελιχθεί η κατάσταση, ήμασταν λίγο επιφυλακτικοί.

Οι μαθητές όμως ανάλογα με τον τρόπο κινητοποίησής τους από τους υπεύθυνους καθηγητές έχουν αρκετά μεγάλη συμμετοχή και δείχνουν ενδιαφέρον (E2, E3, E4, E5, E8, E9, E10).

E2. ...είναι πολύ ενθαρρυντικό το κλίμα, πραγματικά είναι πολύ αισιόδοξα τα πράγματα. Εγώ σε όποια παιδιά και αν απευθύνθηκα δεν αρνήθηκαν. Αλλά σημασία έχει να τα κινητοποιήσεις. Και να έχεις και κάτι να προτείνεις.. Πάντως υπάρχει ενδιαφέρον από τα παιδιά πραγματικά και αφιερώνουν και ώρες και εκτός ωραρίου. Δεν είναι δηλαδή ότι το κάνουνε για το βαθμό αλλά ότι πραγματικά τους ενδιαφέρει.

Ερ. 4. Ποιες δυσκολίες θεωρείτε ότι είναι οι πιο σημαντικές από αυτές που αντιμετωπίζετε στην εφαρμογή των πολιτιστικών προγραμμάτων;

Η μεγαλύτερη δυσκολία στην υλοποίηση των προγραμμάτων είναι ο κοινός χρόνος συνάντησης εκπαιδευτικών και μαθητών, γιατί διεξάγονται θεσμικά εκτός ωρολογίου προγράμματος και είναι προαιρετικά (E5, E10, E11).

E5. Δεν μπορούν να γίνουν εύκολα εκτός ωρολογίου προγράμματος διότι σε πολλά σχολεία τα παιδιά μετακινούνται με λεωφορεία, είναι από χωριά, ή δεν έχουν το χρόνο και το βασικότερο από όλα πέρσι ήταν η πανδημία που δεν ήταν εύκολο να συναντηθούν τα παιδιά, για να οργανωθούν.

Έπειτα δεν υπάρχει χρηματοδότηση ούτε ως αμοιβή για τους εκπαιδευτικούς ούτε για τον εξοπλισμό και τα αναλώσιμα του προγράμματος (E2, E6, E8, E9).

E2. Ούτε υλικοτεχνικός εξοπλισμός υπήρχε, δηλαδή τα δύο τελευταία χρόνια δε ρώτησε το Υπουργείο ποτέ αν εμείς είχαμε την κάμερα, τον ηχολήπτη, αυτόν που θα έκανε το μοντάζ, ποιος θα μας πήγαινε στους χώρους των γυρισμάτων, πού θα βρίσκαμε τα κουστούμια... Εάν δεν είχαμε τη συνεργασία με έναν εξωσχολικό θίασο, τίποτα από όλα αυτά δε θα γινόταν. Αυτή είναι η δυσκολία και οφείλεται προφανώς στην έλλειψη κονδυλίων.

E9. Και βέβαια είναι η έλλειψη οικονομικής υποστήριξης, πρέπει να ψάχνει μόνος του ο εκπαιδευτικός για χορηγούς ή να επιβαρύνεται οικονομικά ο ίδιος, όσο μπορεί να ανταποκριθεί.

Επιπλέον δεν υπάρχει η δυνατότητα συμπλήρωσης ωραρίου αλλά γίνονται υπερωριακά και εναπόκεινται στο φιλότιμο των εκπαιδευτικών, που αφιερώνουν αρκετό χρόνο για τη διοργάνωσή τους (E1, E2, E6, E7, E9).

E1. ..τα προγράμματα αυτά είναι εκτός ωραρίου διδασκαλίας και είναι και απλήρωτα. Γιατί κάποτε παίρναμε μια υπερωρία όταν αποφασίζαμε να τα κάνουμε. Τώρα ούτε υπερωρίες μπορούμε να τα πάρουμε με αποτέλεσμα να είναι τελείως μια θυσία που κάνουμε... Αν τουλάχιστον μπορούσαμε να συμπληρώνουμε ωράριο όπως ήταν παλιά αυτό θα ήταν ένα κίνητρο.

E7. Ο χρόνος, γιατί σαν φιλόλογοι έχουμε πολύ διόρθωμα μετά και δεν προλαβαίνω να κάνω το πρόγραμμα όπως θέλω, να μαζέψω το υλικό και όλα τα σχετικά. Ωστόσο κάνω το πρόγραμμα εντός των μαθημάτων μου, γιατί έχω γλώσσα και λογοτεχνία αρκετές ώρες εκμεταλλεύομαι κάτι από τις ώρες που έχω και συγχρόνως κάνω και το πρόγραμμα.

Επίσης οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν πάντα τις απαιτούμενες εξειδικευμένες γνώσεις, για να ανταποκριθούν (E3, E9) και κάποιες φορές οι ομάδες των μαθητών είναι ή ανεπαρκείς ή δυσλειτουργικές ή μερικώς ενεργές (E4, E10, E11).

E3. Υπάρχουν δυσκολίες. Γιατί τέτοια προγράμματα χρειάζονται ειδικές γνώσεις που δεν μπορεί να τις έχει ένας καθηγητής. Κανονικά χρειάζονται και πιο πολλοί εξειδικευμένοι άνθρωποι να υπάρχουν σε ένα σχολείο αλλά δεν είναι εύκολο αυτό.

E4. Η δυσκολία είναι η δυσλειτουργία κάποιας ομάδας, όταν δηλαδή οι μαθητές αντιδρούν σε μια συγκεκριμένη ομάδα, όταν δεν τους δίνεται η δυνατότητα επιλογής της ομάδας, όταν αναγκάζονται να συμμετέχουν σε μια ομάδα που δεν έχουν τους φίλους τους. Επίσης η συμμετοχή όλων των μαθητών στη διερεύνηση του θέματος, η συνέπειά τους ως προς το χρόνο στη διερεύνηση του υλικού, των πηγών, δε δείχνουν μεγάλη συνέπεια πάντα. Αυτό βέβαια εξαρτάται από το πρόγραμμα, γιατί στο θεατρικό εργαστήριο αναγκαστικά έχουμε συνέπεια, διότι, για να υπάρξει ένα αποτέλεσμα συλλογικό, πρέπει όλοι να δουλέψουν ενώ αντίθετα στα άλλα ΠΠ που το αποτέλεσμα είναι μια γραπτή εργασία ή ένα ηλεκτρονικό προϊόν εκεί δυστυχώς μπορεί να αναφέρεται η ομάδα όμως είναι λίγοι αυτοί που έχουν δουλέψει τελικά.

Αναφέρεται ακόμα έλλειψη χώρου, ενημέρωσης και επιμόρφωσης (E2, E11). Πρόσφατα, επίσης, οι υγειονομικοί περιορισμοί δυσκόλεψαν τη σωστή επιλογή των κατάλληλων μαθητών (E10) ενώ υπήρξε και μια αλληλοεπικάλυψη με τα εργαστήρια δεξιοτήτων (E11).

E11. Πολλές φορές η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής, να μην έχει ο καθηγητής το χώρο, τον εξοπλισμό, για να παρέχει στα παιδιά τη δυνατότητα να κάνουν χρήση των ΤΠΕ. Πολύ σημαντικό ρόλο παίζει και η ελλιπής ενημέρωση. Οι συναδέλφοι δεν είναι ενημερωμένοι, όσο θα έπρεπε. Το πιο σοβαρό απ' όλα βέβαια ότι δεν έχουν επιμορφωθεί. Δεν γίνεται συστηματική επιμόρφωση. Να εστιάζει στις ανάγκες, στο πώς θα διαχειριστούν μια δύσκολη κατάσταση κατά τη διάρκεια που γίνεται το πρόγραμμα. Ίσως η μόνη επιπλέον επιμόρφωσή ήταν αυτή που έγινε με τα εργαστήρια δεξιοτήτων. Ήρθε εγκύκλιος μάλιστα ότι εκτός από την ένταξη των σχολικών δραστηριοτήτων μέσα στα εργαστήρια μπορούν να διεξαχθούν και αυτόνομα. Χωρίς το ένα να αποκλείει το άλλο. Ήρθε και διευκρινιστική, ότι μπορεί ένα πρόγραμμα να είναι και ένα σχέδιο δράσης που έχουμε ήδη αναλάβει στα εργαστήρια δεξιοτήτων.

Ερ. 5. Με ποιον τρόπο θεωρείτε ότι τα ΠΠΘ θα εξακολουθήσουν να αποτελούν μια καινοτομία στο ελληνικό σχολείο;

Κατατέθηκαν αρκετές και διαφορετικές προτάσεις για την εδραίωση της καινοτομικότητας των ΠΠΘ από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς. Συγκεκριμένα, η ένταξή τους στο Ω.Π. (E5, E7), η μονιμότητα των εκπαιδευτικών σε κάθε σχολείο (E2), η χρηματοδότηση των προγραμμάτων και η επάνδρωση των σχολείων με κατάλληλες ειδικότητες (E3) ήταν οι βασικότερες προτάσεις που κατατέθηκαν.

E2. Θεωρώ ότι για να εξακολουθήσουν να υπάρχουν τα προγράμματα θα πρέπει να εξακολουθήσει να υπάρχει μία μαγιά, δηλαδή μια ομάδα συναδέλφων με οργανική θέση, όχι μετακινούμενοι καθηγητές, οι οποίοι κάθε χρόνο να εξοικειώνονται όλο και περισσότερο και να εμπνέουν όλο και περισσότερα παιδιά, οπότε οι παλιοί μαθητές να εμπνέουν τους επόμενους και έτσι σιγά σιγά να γίνεται η ζύμη, ας πούμε, που κάθε χρόνο θα αναπαράγεται.

E3. Πρέπει να τονωθεί το ενδιαφέρον των καθηγητών, να γίνονται επιμορφώσεις, και να εστιάσει πιο πολύ το Υπουργείο Παιδείας στη χρηματοδότηση τέτοιων προγραμμάτων.

Αν υπήρχε δυνατότητα και κάποιες ειδικότητες π.χ. θεατρολόγοι να μπορούσαν να είναι περισσότεροι στα σχολεία ή περιβαλλοντολόγοι ...

E7. Αν αποτελέσουν χωριστά μαθήματα μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ή να θεωρηθούν απαλλακτικές εργασίες σε κάτι.

Προτάθηκε επίσης η εντονότερη κινητοποίηση καθηγητών και μαθητών, η ευρύτερη διάχυση των αποτελεσμάτων στην κοινωνία (E4, E10) και η πιο εκτεταμένη χρήση των ΤΠΕ (E4).

E4. Χρειάζεται από μας μεγαλύτερη κινητοποίηση, να δοθούν κάποια κίνητρα στους μαθητές ώστε να καταλάβουν την αξία της συμμετοχής σε αυτό το πρόγραμμα και ίσως κάποιοι τρόποι επιβράβευσης των μαθητών... Αυτό που έχω διαπιστώσει από το θεατρικό εργαστήριο, αυτή η διάχυση, που ανοίγεται το αποτέλεσμα, το επικοινωνούν με τον έξω κόσμο, αυτό τους δίνει μεγάλη ικανοποίηση. Ίσωςκαι η χρήση των νέων τεχνολογιών για μια καλύτερη συνεργασία, η συμμετοχή τους σε forum σε συνεργατικά εργαλεία στη μεταξύ τους επικοινωνία ίσως είναι και ένα κίνητρο να εργαστούν και να ασχοληθούν.

Επιπλέον προβάλλεται η διορατική ηγεσία (E6), η επιδίωξη της πρωτοτυπίας από τους εκπαιδευτικούς (E9), η ελευθερία, η ευελιξία και αυτονομία του προγράμματος και η εξίσωσή του με τα άλλα μαθήματα (E10).

E6. Πιστεύω ότι πρέπει να εκσυγχρονιστούν, να γίνει πιο ευέλικτο το πρόγραμμα, και είναι και θέμα ηγεσίας. Ο σχολικός ηγέτης είναι αυτός που θα ανακαλύψει τα talenta του έμπυχου δυναμικού του και θα τα αξιοποιήσει χωρίς να τους κουράσει.

E9. Αν σχεδιάζονται και διεξάγονται με πρωτότυπο, πρωτοποριακό τρόπο, αν ο εκπαιδευτικός αναζητά πάντα κάτι νέο, που συμπληρώνει δημιουργικά τα γνωστικά αντικείμενα και φυσικά αν υπάρξει μια πιο ουσιαστική αντιμετώπιση από την εκπαιδευτική πολιτική.

4. 4. 2ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΟΙ ΛΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΥΝ ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

4.4.1. ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ - ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ

Ερ. 1. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές που συμμετέχουν σε ένα πολιτιστικό πρόγραμμα σε γνωστικό επίπεδο;

Οι μαθητές διευρύνουν και εμπεδώνουν γνώσεις στην ιστορία, τον πολιτισμό, τις τέχνες, τη λαογραφία με τρόπο βιωματικό και μέσα από την ενεργό εμπλοκή τους (E1, E2, E3, E5, E6), αν και η γνώση δεν θεωρείται ο πρωταρχικός στόχος σε τέτοια προγράμματα (E1, E5).

E1. *Το επίπεδο πληροφόρησης δεν είναι το πρώτο ζητούμενο στα πολιτιστικά προγράμματα... Οτιδήποτε βιωματικό έχει αποτέλεσμα πιο ισχυρό από οτιδήποτε διαβάζουμε στα βιβλία ή ακούμε από τις περιγραφές των άλλων, τη στείρα, ξερή πληροφόρηση. Ό,τι βλέπει το μάτι μας, είναι πιο ουσιαστικό και δίνει τη δυνατότητα και τη διάθεση συνεργασίας από το υποκείμενο...*

Επίσης ασκούνται στην κριτική ανάλυση των πηγών και των πληροφοριών (E4) στην έρευνα και την ανακάλυψη (E10, E7) και γενικά καλλιεργούνται πνευματικά και αποκτούν εμπειρίες και ευχάριστες αναμνήσεις (E9, E11). Τέλος τα ΠΠΘ λειτουργούν συμπληρωματικά και διαλογικά με τα ΑΠΣ (E11).

E10. *Ερευνητική δράση, καλλιέργεια, αυτοανακάλυψη, μεγαλύτερη ελευθεριότητα στην ομαδοσυνεργατική τους.*

E11. *Τα πολύ σημαντικά είναι η ομαδικότητα, αλληλοσεβασμός, η δυνατότητα να έχουμε σύνδεση των προγραμμάτων αυτών με τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, έχουμε νέες γνώσεις, νέες δεξιότητες, αποκτούν εμπειρίες, που τα βοηθούν να αντιληφθούν πώς λειτουργεί η κοινωνία και ποια είναι η θέση μας μέσα στην κοινωνία.*

Ερ. 4. Θεωρείτε ότι επηρεάζονται οι επιδόσεις τους στα άλλα μαθήματα από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα;

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η συμμετοχή στα ΠΠΘ έχει θετική επίδραση στις επιδόσεις των μαθητών, αν και όχι πάντα ιδιαίτερα αισθητή, και δείχνουν

ενδιαφέρον για το μάθημα του εκπαιδευτικού που έχει αναλάβει το πρόγραμμα (E2, E3, E7, E9, E10).

E2. *Για το δικό μου το μάθημα, βλέπω ότι κυρίως στην Ιστορία που τους έκανα , πλέον από ντροπή, από συστολή, έρχονταν διαβασμένα. Έστω και αυτοί οι πιο αδιάφοροι θα έρχονταν την επόμενη φορά και θα μπορούσαν να απαντήσουν σε μία δύο ερωτήσεις του τρέχοντος μαθήματος της ημέρας. Τώρα αυτό δεν μπορώ να το αποδώσω σε προσωπική μου συνεισφορά, απλά θέλω να πω ότι κατάλαβαν ότι ο ρόλος που έχουν μέσα στην ταινία δεν τους αφήνει περιθώρια να είναι αδιάφοροι πλέον μαθητές...*

Επίσης σύμφωνα με την E11 οι επιδόσεις τους βελτιώνονται, επειδή ενισχύεται η υπευθυνότητα και ο προβληματισμός τους μέσα από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα.

E11. *Ναι, επηρεάζονται οι επιδόσεις τους οπωσδήποτε. Ο μαθητής αποκτά υπευθυνότητα, αποκτά καινούριες γνώσεις, ενισχύει την κριτική του ικανότητα, προβληματίζεται..*

4.4.2. ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΑ ΠΠΘ

Ερ. 2. Ποιες συγκεκριμένες δεξιότητες πιστεύετε ότι καλλιεργούν οι συμμετέχοντες μαθητές;

Οι καθηγητές κάνουν λόγο για επικοινωνιακές, ψηφιακές, συνεργατικές δεξιότητες, την ανάπτυξη της δημιουργικότητας καθώς και γλωσσικές-εκφραστικές δεξιότητες (E1, E4, E5, E7, E8, E10).

E1. *Οι δεξιότητες καλλιεργούνται και μέσα από το ειδικό μάθημα αλλά και μέσα από τα μαθήματα.... η στόχευση σε ένα θέμα και η συνεργασία γι' αυτό το ζήτημα. Από κει και πέρα μπορούν να καλλιεργηθούν κι άλλα πράγματα, όπως η αφύπνιση κάποιων ταλέντων....Και καλλιεργούνται και δεξιότητες που έχουν σχέση με την πληροφορική και με τη δημιουργία εφημερίδας η με την περιγραφή και την προώθηση των αποτελεσμάτων και των επιδιώξεων μαθητών και δασκάλων σε σχέση με κάποιους φορείς και υπηρεσίες...δηλαδή η εξοικείωση σαν πολίτης .*

E4. *Οι δεξιότητες που καλλιεργούνται είναι και ο ψηφιακός γραμματισμός και όλο το υλικό το αποστέλλουν ψηφιακά, ο κριτικός γραμματισμός, ο γλωσσικός γραμματισμός, η παρατήρηση..*

Δύο καθηγήτριες (E2, E6) ανέφεραν πιο εξειδικευμένες δεξιότητες όπως σκηνοθετικές, υποκριτικές και την επιδεξιότητα στο ράψιμο ρούχων ή το χορό.

E2. *Για τα δυο τελευταία προγράμματα π.χ. υποκριτικές ικανότητες, ακόμα και σκηνοθετικές ικανότητες..*

E6. *Οπωσδήποτε καλλιέργησαν δεξιότητες και ανακάλυψαν ότι έχουν ένα ταλέντο στο σχεδιασμό των ρούχων ή στο ράψιμο και στο χορό, που πιθανότατα να μην τα είχαν ανακαλύψει.*

Τέλος ως απορρέουσες δεξιότητες θεωρούν την καλλιέργεια της φαντασίας, την συνθετική και κριτική σκέψη και την επίλυση προβλήματος. (E7, E10, E11)

E7. *Θεωρώ ότι αναπτύσσουν πολύ τη φαντασία και την κοινωνικότητά τους σε όλα τα προγράμματα..*

E10. *Αυτοέκφραση, δημιουργικότητα, συνθετική σκέψη, κρίση...*

Ερ. 2.1. Μέσα από ποιες πρακτικές των ΠΠΘ αναπτύσσονται οι παραπάνω δεξιότητες;

Οι κυριότερες πρακτικές που εφαρμόζονται από τους εκπαιδευτικούς στα ΠΠΘ είναι η ομαδοσυνεργατική, η διερευνητική και η βιωματική (E5, E7, E9)

E5. *Μέσα από την ομαδοσυνεργατική μέθοδο περισσότερο, με τη χρήση προγραμμάτων των Η/Υ, του διαδικτύου μέσα από τις ΤΠΕ.*

E9. *Οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται συνήθως είναι βιωματικές, διερευνητικές, ομαδοσυνεργατικές, ώστε να προσφέρουν με διαφορετικό τρόπο τα οφέλη της επαφής με τη γνώση, τον πολιτισμό και την τέχνη από τα σχολικά μαθήματα που πιέζει ο χρόνος και δεν διεξάγονται με σύγχρονες μεθόδους.*

Επιπλέον ως πρακτικές αναφέρονται το παιχνίδι ρόλων, η ανάπτυξη πρωτοβουλίας, η δραματοποίηση, η μέθοδος project και η έρευνα πεδίου (E10, E11).

E10. *Έρευνα, παιχνίδι ρόλων, πρωτοβουλίες, ευαισθητοποίηση, κοινωνικός προβληματισμός, ανάπτυξη πρωτοβουλίας..*

E11. *Αυτό που έχω εφαρμόσει κατά κύριο λόγο είναι το project, η δραματοποίηση, πολύ σημαντική όπου έχω αξιοποιήσει ένα πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό, οι εικαστικές*

δημιουργίες σε συνεργασία με τον καθηγητή των Εικαστικών, το παιχνίδι ρόλων, πολύ καλό κι αυτό και βέβαια η έρευνα πεδίου.

4.4.3. ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Ερ. 3. Ποιες στάσεις απέναντι στους συμμαθητές τους, τους καθηγητές, το σχολείο αναπτύσσουν;

Αναμφίβολα, τη μερίδα του λέοντος στις ωφέλειες των προγραμμάτων για τους μαθητές κατέχουν εκείνες του συναισθηματικού και συμπεριφοριστικού τύπου. Έτσι οι μαθητές των προγραμμάτων υιοθετούν πιο θετική στάση απέναντι στο σχολείο και γίνονται φιλικότεροι προς τους καθηγητές τους (E2, E4, E5, E7, E9).

E2. Εκτιμούν περισσότερο τον ίδιο το θεσμό του σχολείου, αισθάνονται σημαντικοί, και αναπτύσσουν μια άλλη επαφή σεβασμού προς τους καθηγητές και το διευθυντή που αναλαμβάνουν όλη αυτή τη δράση. Δεν τους βλέπουν πια ως καθηγητές, τους βλέπουν ως συνεργάτες...

E4. Αναπτύσσουν θετική στάση, είναι διαπιστωμένο ότι η συμμετοχή τους σε πρόγραμμα βελτιώνει σε αρκετές περιπτώσεις και την επίδοσή τους και την αντιμετώπιση του σχολείου γενικότερα, δημιουργείται για τους μαθητές ένα φιλικό περιβάλλον, το αντιμετωπίζουν ως ένα φιλικό περιβάλλον, ενδιαφέρον και φροντίδα για το σχολείο.

Σύμφωνα ακόμη με τις E5, E6 και E7, επιπλέον, δείχνουν να εκτιμούν και να αποδέχονται τη διάθεση προσφοράς ιδιαίτερα των καθηγητών που αναλαμβάνουν το πρόγραμμα.

E5. Έχω αυτή την εντύπωση, όταν αλλάζουν την εικόνα που έχουν για το σχολείο και τους καθηγητές, όταν συνεργάζονται με έναν καθηγητή, αυτόν τον σέβονται και τον αγαπούν περισσότερο...

Επίσης αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, κινητροδοτούνται και ενεργοποιούνται περισσότερο, συμμετέχουν στο μάθημα και γίνονται πιο δημιουργικοί (E11, E4, E5, E9).

E11. Από την παθητικότητα πηγαίνουν στην ενεργητικότητα. Από το εξετασιοκεντρικό πηγαίνουμε στο συμμετέχω. Πρωτοβουλίες, αναζητούν με άλλο τρόπο τη γνώση,

ανακαλύπτουν τη γνώση πλέον. Δημιουργούν, παρατηρούν, ζωγραφίζουν δηλαδή προσεγγίζουν ένα στοιχείο του παρελθόντος με αυθεντικό τρόπο.

E9. Η στάση των συμμετεχόντων μαθητών γίνεται πολύ πιο θετική για το σχολείο, καθώς αναπτύσσουν στενότερες και πιο ποιοτικές σχέσεις με τους καθηγητές και συμμαθητές τους, που από κοινού εκπονούν ένα έργο. Αναπτύσσουν πρωτοβουλίες και προθυμία να συνεισφέρουν με τον καλύτερο τρόπο.

Ακόμη στις σχέσεις με τους συμμαθητές τους γίνονται πιο κοινωνικοί και φιλικοί, δείχνουν αλληλεγγύη, κατανόηση, συνεργατικότητα, αλληλοεκτίμηση και ευγενή συναγωνισμό (E1, E4, E6, E10).

E4. Καλλιεργείται στους μαθητές η αλληλεγγύη, η κατανόηση, δημιουργούνται στενοί δεσμοί, ανάμεσα και σε μαθητές διαφορετικών ηλικιών, ομάδων όταν συνυπάρχουν σε ένα πρόγραμμα.

Τέλος βιώνουν τη χαρά της συμμετοχής, της δημιουργίας και της επιβράβευσης (E6, E8).

E6. Ανέπτυξαν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους, έγιναν περισσότερο κοινωνικοί και είχαν και τη χαρά της δημιουργίας. Και της συμμετοχής, ότι πήραν μέρος σε κάτι.

Ερ. 3.1. Έχετε παρατηρήσει ότι αλλάζει η συμπεριφορά των μαθητών ή ορισμένων από αυτούς;

Αρκετοί καθηγητές έχουν παρατηρήσει αλλαγή στη συμπεριφορά των παιδιών και ιδιαίτερα κάποιων συνεσταλμένων, αδιάφορων ή παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες (E2, E5, E7, E11).

E2. Συνεισφέρουν με τρόπο πολύ πρωτότυπο, εκεί που δεν το περιμένεις, και παιδιά που μέσα στο μάθημα ποτέ δε θα έπαιρναν το λόγο ή δεν θα τους έλεγε κάτι το μάθημα της μέρας να κάτσουν στο σπίτι να το διαβάσουν ή θα το έκαναν μόνο και μόνο από καθαρή υποχρέωση ή βαθμοθηρία. Εκεί (ενν. στο θέατρο) ξεδιπλώνονται τα παιδιά...

E7. Έχω δει να αλλάζει η συμπεριφορά τους και αποκτάνε και αυτοπεποίθηση, ειδικά τα παιδιά που δεν τα καταφέρνουν σε άλλα μαθήματα ή στο μάθημα που κάνω, αισθάνονται ότι βελτιώνονται, τα βλέπω διαφορετικά, είναι πολύ καλύτερα.

Τέλος σύμφωνα με την E10 αλλάζει η οπτική και η αντίληψη των μαθητών για τον καθηγητή, που προσπαθεί να τους προσεγγίσει μέσα από το πρόγραμμα.

E10. *Ενθαρρύνονται, έχουν μια ψυχολογική ανάταση, σε εμπιστεύονται, γιατί το ένα επηρεάζει το άλλο, καθώς σε βλέπουν όχι μόνο σαν τον φιλόλογο που κάνει την ιστορία αλλά σαν έναν άνθρωπο με ευρύτερα ενδιαφέροντα και που προσπαθείς να ξεκλειδώσεις πράγματα τους...*

4. 5. 3ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΠΠΘ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥΣ

4.5.1. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΟΥΝ ΠΠΘ

Ερ. 1. Πιστεύετε ότι η ανάληψη τέτοιων προγραμμάτων συμβάλλει στην επαγγελματική σας ανάπτυξη και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Οι περισσότεροι καθηγητές (9 στους 11) συγκλίνουν στην άποψη ότι η διεξαγωγή ΠΠΘ από την πλευρά τους διευρύνει τις γνώσεις τους, ενισχύει την εκπαιδευτική εμπειρία τους και βελτιώνει τις παιδαγωγικές πρακτικές τους (E1, E2, E3, E4, E5, E6, E9, E10, E11).

E3. *Οποσδήποτε, ενισχύονται οι γνώσεις μου, η εκπαιδευτική πείρα, αποκτά ένας καθηγητής περισσότερη πείρα και παίρνει πρωτοβουλίες στο να διαχειρίζεται κάποιες καταστάσεις, να διαχειρίζεται τις σχέσεις του με τα παιδιά, τις σχέσεις του με τους άλλους καθηγητές, με άλλα σχολεία επίσης. Όλα αυτά βοηθούν.*

E5. *Μπορεί να συμπληρώσει τις γνώσεις του όσον αφορά στις τέχνες, την ιστορία κλπ. Αλλά κυρίως νομίζω ότι η δουλειά γίνεται περισσότερο στο θέμα των πρακτικών. Αναγκάζονται να βελτιώσουν τις παιδαγωγικές τους μεθόδους και στα άλλα τους μαθήματα χρησιμοποιώντας καινούριες μοντέρνες μεθόδους στα προγράμματα αυτά.*

Σύμφωνα με την Υπ. του Γραφείου ΠΣΔ (E1) αποτελούν και προσόν του εκπαιδευτικού για την καριέρα του και την αξιολόγησή του.

E1.... Μετά σύμφωνα με την αξιολόγηση που προβλέπεται να συμβεί θεωρείται ότι και το σχολείο αλλά και ο εκπαιδευτικός είναι ένα στοιχείο σοβαρό για το σχολείο, μετρήσιμο αλλά και για την καριέρα του εκπαιδευτικού μετράει και λογικό είναι, γιατί είναι μια εθελοντική προσφορά εκ του περισσού που δεν πληρώνεται και δείχνει την καλή διάθεση του καθηγητή για τους μαθητές του και την εκπαίδευση.

Σε επίπεδο στάσεων επίσης καλλιεργεί τις σχέσεις του εκπαιδευτικού με τους γονείς, ενδυναμώνεται η συνεργασία με τους συναδέλφους, καλλιεργεί την ενσυναίσθηση και συμβάλλει στο άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία (E2, E5, E4).

E2. ...νομίζω ότι έφερε πιο κοντά το σχολείο με συγκεκριμένες οικογένειες μαθητών, με την τοπική κοινωνία και όχι κατ' ανάγκη με οικογένειες, οι οποίες έχουν ψηλό μορφωτικό επίπεδο αλλά νομίζω ότι το εισέπραξαν θετικά, ότι το παιδί τους κάπου εντάχθηκε, κάπου ανήκει για αυτούς τους λίγους μήνες και κάτι θετικό αποκόμισε.

Τέλος τα ΠΠΘ σύμφωνα με την E9 δίνουν ανανεωτική και δημιουργική πνοή στον εκπαιδευτικό και αποτελούν στάδιο περαιτέρω πνευματικής ανάπτυξης.

E9. Θεωρώ πολύ σημαντικά όλα τα καινοτόμα προαιρετικά προγράμματα για την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Αποτελούν κατά τη γνώμη μου μια πρόκληση και μια ανανέωση για τον εκπαιδευτικό που πυροδοτεί και καλλιεργεί τα ταλέντα του, ανοίγει νέες οπτικές στη μαθησιακή διαδικασία, χαρίζει νέες γνώσεις αλλά και εμπειρίες στον εκπαιδευτικό και του δίνει ένα επιπλέον όραμα και δημιουργικό στόχο για κάθε σχολική χρονιά.

4.5.2. ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΥΝ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Ερ. 2. Ποιες ικανότητες ή δεξιότητες θεωρείτε ότι καλλιεργούνται στους εκπαιδευτικούς;

Οι 9 στους 11 εκπαιδευτικούς επίσης συμφώνησαν ότι τα ΠΠΘ αποτελούν φυτώριο προσωπικών δεξιοτήτων. Απάντησαν λοιπόν ότι αποκτούν οργανωτικές, συνεργατικές, ψηφιακές δεξιότητες, ικανότητες καλύτερου σχεδιασμού του μαθήματος (E1, E2, E3, E4, E5, E6, E9, E10, E11).

E2. Κυρίως οργανωτικές ικανότητες, γιατί το να έχεις το ρόλο του συντονιστή απαιτεί να οργανώνεσαι, να σηκώνεις τηλέφωνα, πράγματα που μέχρι τώρα στο καθαρά

εκπαιδευτικό κομμάτι δεν είχα ασχοληθεί με αυτά. Σε αυτό το κομμάτι με βοήθησε και βλέπω πως την επόμενη χρονιά ξέρω πλέον πώς να κινηθώ.

E11. Πιστεύω πως ναι.. Αφενός ότι εμπλεκόμαστε ενεργά στο να σχεδιάσουμε ένα πρόγραμμα. Αυτό μας έχει βοηθήσει να κάνουμε και έναν αναλυτικό σχεδιασμό και του μαθήματός μας, έχουμε αποκτήσει καινούργιες δεξιότητες, έστω ακόμη και να χειριζόμαστε τα εργαλεία του Η/Υ στο εκπαιδευτικό μας έργο. Έχουμε εξοικειωθεί να διαχειριζόμαστε συγκρούσεις.

Επίσης βελτιώνει τις κοινωνικο-συναισθηματικές τους δεξιότητες, τις ηγετικές τους ικανότητες, τη δημιουργικότητά τους (E10) και τις δεξιότητες της διαχείρισης του χρόνου και της τάξης (E3, E9, E10).

E9. Καλλιεργεί μαζί με τους μαθητές του συνεργατικές δεξιότητες, δεξιότητες διαχείρισης της τάξης και των ανθρωπίνων σχέσεων, μαθαίνει να οργανώνει να σχεδιάζει και βέβαια στην εποχή μας βελτιώνει κατά πολύ τις ψηφιακές του και επικοινωνιακές του δεξιότητες, που έχουν συνεχώς αναδυόμενες δυνατότητες και νέα πεδία/περιβάλλοντα προς διερεύνηση και αξιοποίηση. Θεωρώ ότι είναι ένα δεύτερο σχολείο για τον εκπαιδευτικό, που, όσο κι αν είναι χρονοβόρο και πολύμοχθο, προάγει πολλές ικανότητες και δεξιότητες απαραίτητες για τον εκπαιδευτικό του ρόλο, που είναι πλέον πολυεπίπεδος.

E10. Τους δίνεις πολύ χώρο να κάνουν πράγματα και να εκφραστούν χωρίς να σημαίνει όμως αυτό ότι δεν κάνεις mentoring και ότι δεν κάνεις time management. Ίσα-ίσα αυτό που μπορεί να είναι και πολυπρισματικό και βιωματικό θέλει ακόμη μεγαλύτερη πειθαρχία. Ο εκπαιδευτικός είναι σαν facilitator οπότε και αυτό βοηθά στη εξέλιξή του. Θέλει δεξιότητες, γιατί αν αλλάξει το αρχικό πλάνο ή τα παιδιά το οδηγήσουν κάπου αλλού εκείνη την ώρα πρέπει να είσαι ευέλικτος να κινηθείς.

4.5.3. ΟΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΠΘ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Ερ. 3. Ποιες κυρίως μεθόδους/προσεγγίσεις εφαρμόζετε για την υλοποίηση των ΠΠΘ.;

Οι καθηγητές που διοργανώνουν ΠΠΘ κατά κύριο λόγο εφαρμόζουν την ομαδοσυνεργατική μέθοδο και προσεγγίζουν το αντικείμενο τους προγράμματος βιωματικά και διαθεματικά (E2, E3, E4, E6, E7).

E3. Βιωματική, ομαδοσυνεργατική, μέθοδος *project*...

E7. Εγώ θα έλεγα και τη διαθεματικότητα γιατί εγώ το εντάσσω μέσα στη διαθεματικότητα και χρησιμοποιώ και τα μαθήματα των άλλων καθηγητών.

Επίσης χρησιμοποιείται αρκετά η διερευνητική μέθοδος, οι ερευνητικές και συνθετικές εργασίες (E3, E9, E10, E11) και ο παιγνιώδης τρόπος μάθησης (E1, E9), ακόμα και με τη χρήση των ΤΠΕ (E9, E11, E7). Γενικά πάντως υπάρχει ελεύθερη προσέγγιση (E1).

E9. Προσπαθώ να εφαρμόζω την διερευνητική και διαθεματική προσέγγιση του θέματος του προγράμματος μέσα από βιωματικές πρακτικές, και την παιγνιώδη μάθηση και βέβαια τη συνεργασία σε ομάδες, όσο και αν τα παιδιά δυσκολεύονται να συνεργαστούν στο έπακρο και λόγω των συνθηκών αλλά και επειδή δεν έχουν ιδιαίτερη εξοικείωση με συνεργατικά διαδικτυακά εργαλεία. Μέσα από ένα πρόγραμμα δίνεται η δυνατότητα να προσεγγιστεί η γνώση και οι δράσεις μέσα από καινοτόμες προσεγγίσεις που δεν επιτρέπει ο χρόνος και η πίεση της διδακτέας ύλης να εφαρμοστούν στα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος....

E11. Περισσότερο με τη χρήση των ΤΠΕ. Χρησιμοποιούμε λογισμικά, επίσης διαδικτυακά εργαλεία, αναθέτουμε σε ομάδες, κάνουμε κατανομή εργασιών, συνθετικές εργασίες.

Πρέπει να σημειωθεί ότι μία εκπαιδευτικός (E10) ανέφερε μια ιδιαίτερα αποδοτική μέθοδο για τα ΠΠΘ, τις τεχνικές της παιδαγωγικής του Freinet.

E10. Η μέθοδος Φρενέ, ... αν και δεν κάνει για λύκειο, προσφέρει πάρα πολλά παιδαγωγικά κολπάκια, ωραίες παιδαγωγικές προσεγγίσεις, που μπορείς σε ένα λογικό βαθμό, ας πούμε κάτι αντίστοιχο να κάνεις σε αυτά τα πολιτιστικά προγράμματα μες στην τάξη. Δεν θα τη χρησιμοποιούσα στο λύκειο για να διδάξω, αλλά στα πολιτιστικά προγράμματα είναι εκπληκτική.

Ερ. 3. 1. Χρησιμοποιείτε αυτές τις μεθόδους στην καθημερινή σας πρακτική στη διδασκαλία άλλων γνωστικών αντικειμένων;

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αποδέχονται ότι οι μέθοδοι που εφαρμόζονται στα ΠΠΘ επηρεάζουν σε ένα αρκετά μεγάλο βαθμό τη διδακτική των άλλων μαθημάτων, όχι όμως σε καθημερινή βάση (E3, E4, E5, E6, E9, E10, E11).

E3. *Ναι. Ισχύει δηλαδή ότι εφαρμόζοντας αυτές τις μεθόδους πρώτα σε τέτοια προγράμματα μετά μου φάνηκαν χρήσιμες και στα μαθήματα.*

E10. *Ναι, αλλά ακολουθώντας το πρόγραμμα σπουδών και με περισσότερους περιορισμούς. Δεν μπορώ με αυτή την ελευθεριότητα.*

Επιπλέον σύμφωνα με την Ε6 οι πρακτικές των ΠΠΘ επηρεάζουν τον εκπαιδευτικό στην εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου ενώ κατά την Ε9 καθιστούν και τα υπόλοιπα μαθήματα πιο ευχάριστα κι ελκυστικά για τους μαθητές.

E6. *...μου έχουν δώσει πάρα πολλές γνώσεις και πολύ μεγάλη εμπειρία στο πώς θα χωρίζω τις ομάδες, στο πώς θα δίνω αρμοδιότητες στα μέλη μιας ομάδας και πώς θα αξιοποιώ παιδιά που πιθανότατα να έχουν χαμηλή επίδοση στην τάξη και διψάνε να δείξουν ότι κάπου κι αυτά διακρίνονται.*

E9. *Σίγουρα όμως μέσα από τα προγράμματα επηρεάζεται και ο τρόπος διδασκαλίας των άλλων μαθημάτων, για να γίνουν πιο ευχάριστα και αποδοτικά για τους μαθητές άλλα και να χαροποιούν το δάσκαλό που βλέπει την ικανοποίηση των μαθητών για ένα ιδιαίτερο και ελκυστικό μάθημα που οργάνωσε...*

4.5.4. Η ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΠΘ

Ερ. 4. Θεωρείτε αναγκαία την επιμόρφωση σε θέματα ΠΠΘ;

Η επιμόρφωση θεωρείται αναγκαία ή έστω βοηθητική σχεδόν από το σύνολο των εκπαιδευτικών της έρευνας.

E4. *Είναι αναγκαία... ότι έχω παρακολουθήσει με έχει βοηθήσει πάρα πολύ. Ιδιαίτερα πέρσι που παρακολούθησα πολλά διαδικτυακά σεμινάρια από Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για σχολικές δραστηριότητες νομίζω ότι με βοήθησαν πάρα πολύ.*

Ερ. 4.1. Μήπως σας αρκεί η προηγούμενη εμπειρία σας στα ΠΠΘ;

4.2. Η ειδικότητά σας παρέχει το κατάλληλο γνωστικό υπόβαθρο για τον πολιτισμό;

Πολλοί από τους φιλολόγους θεωρούν βοηθητική τόσο την εμπειρία στα ΠΠΘ όσο και την ειδικότητά τους, που είναι συναφής με τη θεματολογία αυτών των προγραμμάτων (E4, E3, E5, E9).

E4. *Με έχει βοηθήσει η ειδικότητά μου γιατί μπορώ να παρέμβω στο γραπτό κείμενο ή στη θεατρική ομάδα, όταν χρειάζεται να κάνουμε διασκευή ενός κειμένου, να προσθέσουμε, να αφαιρέσουμε, να κάνουμε κάποια παρέμβαση γενικότερα στο κείμενο, αλλά και στο αποτέλεσμα μιας γραφής εργασίας στα άλλα ΠΠ νομίζω ότι με βοηθάει στο τελικό αποτέλεσμα να είναι κάπως αξιοπρεπές. ...*

E9. *Η προηγούμενη εμπειρία μου και η ειδικότητά μου ήταν πολύ βοηθητικά εφόδια για τη διεξαγωγή επόμενων πολιτιστικών προγραμμάτων και ιδιαίτερα όσα βασίζονταν στην καλλιέργεια της ιστορικής γνώσης παράλληλα με τη σωστή γλωσσική έκφραση, καθώς είμαι φιλόλογος.*

Οι τοποθετήσεις των E6, E10 και E11 αποκαλύπτουν αφενός ότι στα προγράμματα αυτά επικουρική είναι και η κλίση, τα ενδιαφέροντα κάθε εκπαιδευτικού, οι εξειδικευμένες γνώσεις του, ώστε να καθοδηγήσει σωστά τους μαθητές και αφετέρου ότι είναι πολύτιμη όχι μόνο η προσωπική εμπειρία αλλά και ο συμβουλευτικός ρόλος των παλαιότερων και επομένως εμπειρότερων εκπαιδευτικών.

E6. *Στα συγκεκριμένα προγράμματα με βοήθησε η ειδικότητα μου μόνο στο βαθμό της γνώσης κάποιων ιστορικών στοιχείων για τις περιοχές αυτές. Με ενδιαφέρουν όμως πάρα πολύ τα λαογραφικά.*

E11. *Οι παλαιότεροι λειτουργούμε ως μέντορες στους νεότερους, οι οποίοι τα αντιμετωπίζουν με επιφυλακτικότητα, με φόβο, με σκεπτικισμό και ως διευθύντρια είναι αυτονόητος αυτός ο ρόλος μου.*

Ερ. 5. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι κατάλληλα επιμορφωμένοι για την υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων;

Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρεί σχεδόν ανύπαρκτη την επιμόρφωση στα ΠΠΘ εδώ και αρκετά χρόνια (E2, E3, E5, E9, E6, E10, E11).

E6. *Όσον αφορά τις ικανότητες και δεξιότητες εκεί θεωρώ ότι υπάρχει ένα κενό και ότι η πολιτεία δεν μας επιμορφώνει αρκετά. Θα μπορούσε να είχε αναπτύξει τα talέντα που τυχόν έχει κάθε συνάδελφος. Θα μπορούσε να προσφέρει κι άλλα.*

E10. *Δεν υπάρχει κάποια επίσημη, θεσμοθετημένη επιμόρφωση σε αυτό τον τομέα, όσα χρόνια υπηρετώ....*

Ερ. 6. Αν έχετε λάβει επιμόρφωση, σε ποιο βαθμό νοιώθετε ικανοποιημένος/-η από αυτή σχετικά με τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των πολιτιστικών προγραμμάτων;

Γενικά οι εκπαιδευτικοί, όπως διαγνώστηκε από την προηγούμενη ερώτηση, δεν έχουν άποψη σε αυτό το ερώτημα, αφού δεν έχουν λάβει συγκεκριμένη επιμόρφωση για τα ΠΠΘ. Οι καθηγήτριες που διαφοροποιήθηκαν όσον αφορά τη στάση τους στην επιμόρφωση που έλαβαν είναι η Ε1, η Ε4 και η Ε10. Η πρώτη που είναι η Υπεύθυνη του Γραφείου Σχ. Δραστηριοτήτων και έχει πολλά χρόνια υπηρεσίας είναι ενθουσιασμένη από την παλαιότερη βιωματική επιμόρφωση που συμμετείχε.

Ε1. Τα δύο σπουδαιότερα και πιο ευχάριστα πράγματα που έχω επιμορφωθεί είναι τα πολιτιστικά προγράμματα για το θέατρο, το χορό και τη μουσική, που κάναμε με το Υ.Π. με κάποιους εξαιρετικούς δασκάλους. Θεωρώ ότι είναι από τις πιο ευχάριστες στιγμές στη ζωή μου, γιατί με τους συναδέλφους είχαμε το ίδιο μεράκι αλλά και όλη η διαδικασία. Ένας δάσκαλος, για να είναι ζωντανός, πρέπει να ξέρει ότι και ο ίδιος είναι μαθητής.

Η δεύτερη (Ε4), καθότι φιλομαθής, θεωρεί επαρκείς τις επιμορφώσεις που έγιναν ακόμη και σε γενικότερα θέματα και προκρίνει τις πρόσφατες διαδικτυακές ως πιο πρακτικές και βιωματικές.

Ε4. Είμαι ικανοποιημένη από την επιμόρφωση, βέβαια, μου αρέσει να μαθαίνω και καινούρια πράγματα.. Επειδή μέχρι πέρσι οι επιμορφώσεις ήταν πολύ θεωρητικές νομίζω ότι η διαφορά φάνηκε στις φετινές επιμορφώσεις τις διαδικτυακές που ήταν εξαιρετικές, υπήρξαν και βιωματικές με συμμετοχή σε ομάδες, Επίσης τα τελευταία χρόνια είναι πιο συγκεκριμένες, σε πρακτικά θέματα, όχι μόνο στο θεωρητικό κομμάτι, τεχνικά θέματα... Παρακολούθησα πάρα πολλές επειδή ήταν και τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση, για τον τρόπο διοργάνωσης ενός πολιτιστικού προγράμματος, από ΚΠΕ ή από ΠΕΚΕΣ.

Η τρίτη τέλος (Ε10) θεωρεί την καλύτερη επιμόρφωσή της τα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρακολούθησε στο πλαίσιο διδακτικών επισκέψεων.

Ε10. ..τα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι επισκέψεις στα μεγαλύτερα και στα καλύτερα ή στα μουσεία, όταν κάνεις εκπαιδευτικά προγράμματα, από κει μπορείς να πάρεις εξαιρετικές παιδαγωγικές πρακτικές για τα πολιτιστικά προγράμματα. Αυτά τα θεωρώ τη μεγαλύτερη επιμόρφωσή μου.

Ερ. 6.1. Ποια μορφή θα θέλατε να είχε η συγκεκριμένη επιμόρφωση;

Σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί επιζητούν επιμόρφωση όχι θεωρητικής φύσεως αλλά βιωματική, στοχευμένη στις ανάγκες των εκπαιδευτικών, τέτοια που να εστιάζει σε πρακτικά ζητήματα, είτε δια ζώσης είτε με τηλεδιασκέψεις.

E5. *Σύγχρονη και ασύγχρονη, με τηλεδιασκέψεις.. βιωματικά εργαστήρια..*

E6. *Η επιμόρφωση να εστιάζει περισσότερο στην πρακτική εφαρμογή των προγραμμάτων. Γιατί η επιμόρφωση χωρίζεται στη θεωρία και στο πεδίο. Να ήταν ακόμη πιο εστιασμένη στο δεύτερο μέρος, στην πράξη.... Πιο χρήσιμες βέβαια οι δια ζώσης...*

4. 6. 4ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ

4.6.1. ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ

Ερ. 1. Θεωρείτε ότι η χρήση των ΤΠΕ ενισχύει και αναβαθμίζει τη διεξαγωγή ενός ΠΠΘ και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Στο συγκεκριμένο θέμα άλλοι εκπαιδευτικοί είναι πιο επιφυλακτικοί και άλλοι πολύ θετικοί. Οι Νέες Τεχνολογίες λοιπόν σύμφωνα με αρκετούς από τους εκπαιδευτικούς είναι πολύ εξυπηρετικές αλλά όχι καθοριστικές για την αποτελεσματική υλοποίηση ενός ΠΠΘ (E1, E3, E7, E10). Μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να υποκαταστήσουν ένα δια ζώσης πρόγραμμα.

E3. *Το αναβαθμίζουν αλλά ως ένα βαθμό. Είναι βοηθητικά αλλά όχι ότι αυτά θα καθορίσουν την αποτελεσματικότητα. Από τη δική μου πείρα τουλάχιστον. Έτσι το βλέπω.*

E10. *Δεν νομίζω ότι αναβαθμίζει κάτι σε σύγκριση με το βιωματικό αλλά είναι μία λύση σε περίπτωση ανάγκης και μπορεί να το συμπληρώνει. Ούτε να το υποκαταστήσει, να το συμπληρώσει ναι.*

Οι υποστηρικτές εκπαιδευτικοί των Νέων Τεχνολογιών θεωρούν ότι αυτές αναβαθμίζουν ένα ΠΠΘ (E4, E8, E9) και αποτελούν αναγκαία συνθήκη για τη διεξαγωγή του σε δύσκολες περιστάσεις (E4), ότι διευκολύνουν την έρευνα (E5, E6) και την αλληλεπίδραση (E11), ότι είναι απαραίτητες για τα ψηφιακά πλέον παραδοτέα

(E2, E5) και τέλος προσιδιάζουν στην τεχνογνωσία των σύγχρονων μαθητών (E6, E11).

E4. *Πράγματι ενισχύει και αναβαθμίζει τη διεξαγωγή ενός ΠΠ και μπορώ να πω την εμπειρία μου σε αυτό, διότι πρόπερσι, όταν είχαμε ξεκινήσει τη διασκευή ενός παραμυθιού σε συνεργασία με το Εθνικό Θέατρο, αναγκαστικά λόγω καραντίνας έπρεπε ή να σταματήσουμε το πρόγραμμα ή να συνεχίσουμε. Αποφασίσαμε με τη διευθύντρια να το συνεχίσουμε και όλη η διαδικασία έγινε διαδικτυακά. Ήταν κάτι πρωτόγνωρο, ότι το αποτέλεσμα ήταν πράγματι πάρα πολύ ωραίο, ήταν κάτι καινούριο.*

Ερ. 2. Ποιες δυνατότητες προσφέρονται κατά τη γνώμη σας για την οργάνωση και εφαρμογή ενός πολιτιστικού προγράμματος/δράσης μέσα από την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών;

Οι κυρίαρχες δυνατότητες που αναφέρθηκαν ήταν η εύκολη πρόσβαση στην πληροφορία (E3, E8, E11) και η ιδιαίτερη και εντυπωσιακή προσέγγιση (E7, E8, E10) μέσα από την οποία αποκτούν και αυτοπεποίθηση (E11).

E10. *Προσφέρει κάποιες δυνατότητες, εξοικονομείς χρόνο, με την τεχνολογία μπορείς να κάνεις πολύ πιο εντυπωσιακή προσέγγιση...*

E11. *Πρώτα απ' όλα δυναμώνουν την αυτοπεποίθηση των παιδιών. Οι μαθητές παίζουν ενεργό ρόλο σε όλο αυτό που γίνεται και αυτό ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους. Πρόπερσι ασχοληθήκαμε με τη δημιουργία σχολικής εφημερίδας, ήταν κάτι που τους γοήτευσε. Επίσης μαθαίνουν να έχουν πρόσβαση στην πληροφορία με πιο εύκολο τρόπο.*

Ως πιο συγκεκριμένες δυνατότητες αναφέρθηκαν οι εικονικές επισκέψεις χώρων πολιτισμού και η παρακολούθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων (E1, E2, E9) και επιπλέον η δημιουργία πολυτροπικών κειμένων (E4).

E2. *Σίγουρα θα μπορούσαμε και διαδικτυακές επισκέψεις αλλά αυτό είναι πολύ περισσότερος χρόνος και απαιτεί από τους μαθητές να έχουν όλοι σύνδεση... Αποκλείονται όμως σε τέτοιες περιπτώσεις διαδικτυακής επίσκεψης πολύ σημαντικά μνημεία...*

E4. *Με τις ΤΠΕ υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων, χρησιμοποιούνται νέα ψηφιακά εργαλεία, οπότε θεωρώ ότι αναβαθμίζεται γενικότερα το αποτέλεσμα και ως προς τη συνεργασία κατά τη διάρκεια της υλοποίησής..*

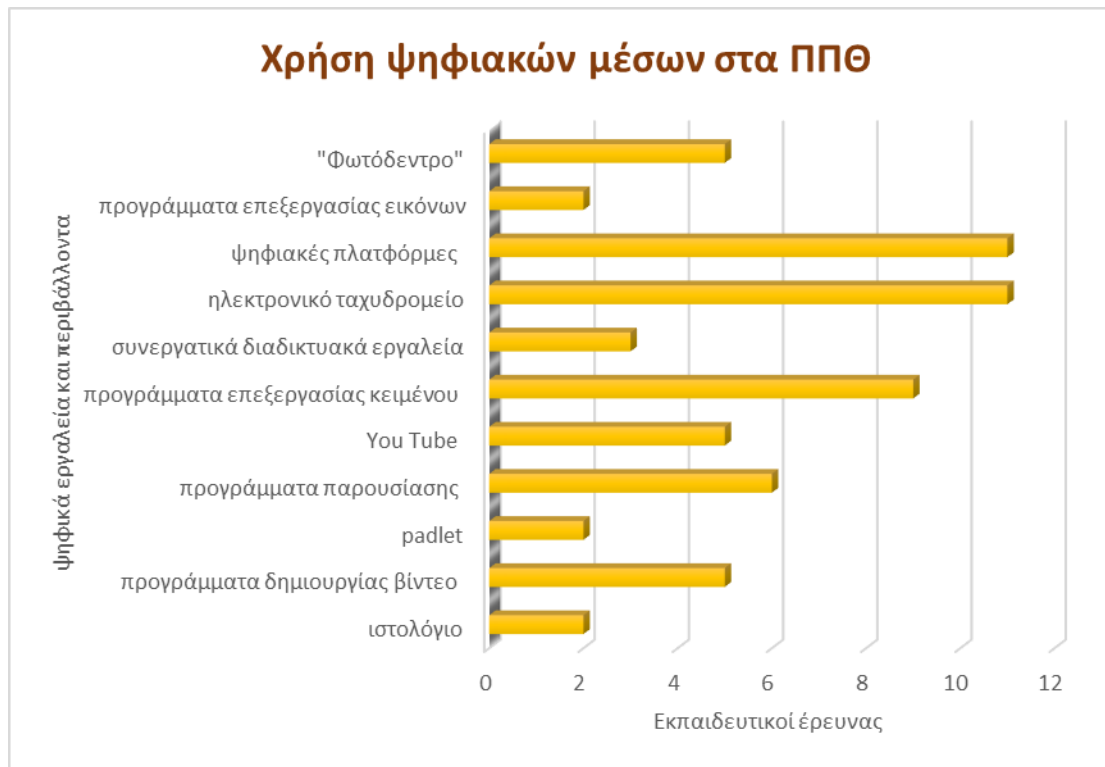
Η Ε9 και μερικώς ο Ε3 τόνισαν επιπρόσθετα τις δυνατότητες πρόσβασης σε αρχεία, βιβλιοθήκες, αποθετήρια υλικού καθώς και τις επικοινωνιακές, συνεργατικές και δημιουργικές δυνατότητες των ΤΠΕ μέσα από την κατάλληλη εκπαιδευτική αξιοποίηση.

Ε9. Προσφέρουν δυνατότητες θέασης και ακρόασης πολιτιστικών προϊόντων, εικονικές επισκέψεις όταν οι συνθήκες δεν το επιτρέπουν, πρόσβαση σε τεράστιο όγκο πολυτροπικών πληροφοριών, δυνατότητες συνεργασίας, επικοινωνίας, παραγωγής κειμένων, βίντεο, επεξεργασμένων εικόνων, ψηφιακά βιβλία και λογοτεχνικά ή ιστορικά αρχεία και αποθετήρια υλικού. Μπορούν πιστεύω εξ ολοκλήρου να υποστηρίξουν ένα οποιοδήποτε πρόγραμμα μέσα από τον κατάλληλο και εμπνευσμένο μαθησιακό σχεδιασμό.

4.6.2. ΤΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ

Ερ. 3. Ποια ψηφιακά και διαδικτυακά εργαλεία χρησιμοποιείτε σε ένα ΠΠΘ και ειδικότερα σε ποιο βαθμό τα αξιοποιείτε στα διάφορα στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός προγράμματος;

Τα ψηφιακά και διαδικτυακά εργαλεία που αναφέρθηκαν ως πιο εύχρηστα και ανάλογα με την εξοικείωση καθηγητών και μαθητών ήταν συγκεντρωτικά το ιστολόγιο (Ε3, Ε9), προγράμματα δημιουργίας βίντεο (Ε2, Ε3, Ε5, Ε8, Ε9), ο διαδικτυακός πίνακας ανακοινώσεων (padlet) (Ε4, Ε11), προγράμματα παρουσίασης (Ε3, Ε5, Ε6, Ε9), το You Tube (Ε2, Ε6, Ε8), προγράμματα επεξεργασίας κειμένου (σχεδόν όλοι) και εικόνας (Ε7, Ε9) συνεργατικά εργαλεία και τα εργαλεία του Google drive (Ε5, Ε9, Ε11). Αξιοποιείται τέλος από όλους τους συναδέλφους και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο για την ανταλλαγή υλικού.

Εικόνα 4. Συχνότητα χρήσης ψηφιακών μέσων στο δείγμα

Ερ. 4. Χρησιμοποιείτε και σε ποιο βαθμό τις ΤΠΕ για την επικοινωνιακή προβολή και διάχυση πολιτιστικού προϊόντος, για συνεργασία με φορείς, για το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία;

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών η επικοινωνιακή προβολή και διάχυση των πολιτιστικών και ψηφιακών προϊόντων των ΠΠΘ πραγματοποιείται κυρίως και κατά πρώτον μέσα από την ιστοσελίδα του σχολείου. Επίσης χρησιμοποιείται, αν υπάρχει, το ιστολόγιο ή το ηλεκτρονικό περιοδικό του σχολείου (E4, E9) αλλά και η ιστοσελίδα της Δ/βάθμιας Δ/σης (E4, E6).

E3. Το επετειακό ημερολόγιο κυκλοφόρησε κυρίως ως έντυπο αλλά το ανεβάσαμε και στην ιστοσελίδα του σχολείου αλλά και της Δευτεροβάθμιας.

E11... και βέβαια μας δόθηκε και η δυνατότητα μέσα από το γραφείο Σχ. Δραστηριοτήτων της Διεύθυνσης να προβάλουμε τη δουλειά μας στο blog που δημιουργήθηκε και σκεφτόμαστε να το στείλουμε σε ένα κάλεσμα που έχει κάνει η περιφέρεια τώρα για κατάθεση εκπαιδευτικού υλικού σχετικά με τα 200 χρόνια από την ΕΕ.

Ακόμη αναφέρθηκαν οι τοπικές εφημερίδες ως χώρος προβολής σχολικών πολιτιστικών δράσεων (E5) αλλά και οι μαθητικοί διαγωνισμοί, που σε περίπτωση βράβευσης τα έργα των μαθητών αναρτώνται σε ιστολόγια ή ιστοσελίδες των φορέων της διοργάνωσης (E2, E9, E10).

E5. *Παλιά κάναμε πολιτιστικά δρώμενα αλλά δεν ήταν ενταγμένα σε πρόγραμμα. Στο παρελθόν σε άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις τις είχαμε προωθήσει μέσα από τις τοπικές εφημερίδες.*

E10. *Κυρίως στην ιστοσελίδα του σχολείου για να υπάρχει και άμεση πρόσβαση από τους μαθητές ως προϊόν της μαθητικής κοινότητας. Η' μπορεί κάποια αποτελέσματα αυτών των ΠΠ έχουν πάει ως τελικά προϊόντα σε διαγωνισμούς και έχουν βραβευτεί.*

Τέλος χρησιμοποιούνται και οι διαδραστικοί πίνακες ώστε να γνωστοποιηθούν τα πολιτιστικά προϊόντα και στους υπόλοιπους μαθητές του σχολείου (E7) και για ακόμη μεγαλύτερη διάδοση του έργου του σχολείου τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (E11).

E11. *Η πρόσφατη παραγωγή ήταν να κάνουν ένα ψηφιακό μουσείο. Προσφέρθηκε η δυνατότητα, έγινε η διάχυση στους υπόλοιπους μαθητές και στην τοπική κοινωνία, γιατί έχουμε και τη σελίδα στο facebook. Και ευρύτερα και σε άλλα σχολεία με τα οποία συνδεόμαστε διαδικτυακά...*

4.6.3. ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ

Ερ. 5. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα πιθανά εμπόδια/ανασταλτικοί παράγοντες της αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων στην υλοποίηση ενός ΠΠΘ;

Οι περισσότεροι καθηγητές κυρίως επισημαίνουν την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής στις αίθουσες του σχολείου, στο εργαστήριο πληροφορικής, στο σπίτι των μαθητών, όπως και την προβληματική συνδεσιμότητα στο διαδίκτυο.

E4. *Υπάρχουν τα τεχνικά προβλήματα, η λειτουργία της ηλεκτρονικής τάξης, δεν υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης, η έλλειψη γνώσεων κάποιων μαθητών στο χειρισμό τους...*

E5. *Ο εκσυγχρονισμός των αιθουσών πληροφορικής, δεν υπάρχουν εξελεγμένοι Η/Υ, το δίκτυο σέρνεται και κολλάει, δεν υπάρχουν επαρκείς υπολογιστές, η υλικοτεχνική*

υποδομή γενικότερα είναι ένα θέμα. Είχαμε ένα μεγάλο πρόβλημα, να μην υπάρχουν ηχεία, να μην ακούς βίντεο, να είναι χαλασμένοι, να μην υπάρχει εκτυπωτής έγχρωμος...

Επιπλέον καταγράφεται από τρεις καθηγητές η έλλειψη τεχνογνωσίας και η ελλιπής επιμόρφωση στη χρήση των ψηφιακών μέσων και μάλιστα στην εκπαιδευτική-παιδαγωγική αξιοποίηση και ένταξη τους στη μαθησιακή διαδικασία (E3, E9, E11).

E9. Φυσικά δεν έχουμε τη γνώση και το χρόνο να αξιοποιήσουμε όλες τις δυνατότητες των ΤΠΕ σε ένα πρόγραμμα και γενικά υπάρχει μια καχυποψία για την ευρέως διαδεδομένη χρήση τους ή μια εργαλειακή και μόνο χρησιμοποίησή τους, που αδικεί και υποβαθμίζει την προσφορά των Νέων Τεχνολογιών στην εκπαίδευση. Επίσης πολλοί μαθητές χρειάζονται στενή καθοδήγηση, για να τις χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά-πράγμα επίπονο για τον εκπαιδευτικό- ή δεν δείχνουν το ενδιαφέρον και την επιμονή που πρέπει, για να τις χρησιμοποιήσουν για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

E11. Το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι ότι εμείς οι παλιότεροι δεν είμαστε και πολύ εξοικειωμένοι. Είναι γεγονός ότι πέρσι έπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο ο καθηγητής της πληροφορικής, να μας κατευθύνει, να μας διορθώνει.

4. 7. 5ος ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ: ΒΑΘΜΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΡΟΣΚΟΠΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

4.7.1. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΡΦΩΝ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ

Ερ. 1. Αξιοποιήσατε και αν ναι, πόσο εκτεταμένα τη μικτή μάθηση δηλ. το συνδυασμό σύγχρονης, ασύγχρονης και δια ζώσης διδασκαλίας στο πλαίσιο της απομακρυσμένης εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας covid 19 για τη διεξαγωγή του πολιτιστικού σας προγράμματος;

Σχεδόν όλοι οι καθηγητές που κατάφεραν να υλοποιήσουν ΠΠΘ την προηγούμενη χρονιά (9 στους 10) αξιοποίησαν κυρίως την ασύγχρονη διδασκαλία, μέσα από τη χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και την επικοινωνία τον Τοίχο και τη Συζήτηση στις εκπαιδευτικές ψηφιακές πλατφόρμες.

E3. Για το συγκεκριμένο πρόγραμμα που έγινε πέρσι με το ημερολόγιο πιο πολύ συνεργάστηκα με τα παιδιά με την ασύγχρονη. Χρησιμοποιήσαμε και το e-class και με ανταλλαγή e-mail, με τηλεπικοινωνία.

E5. Ήταν απαραίτητο να γίνει με αυτόν τον τρόπο, αλλιώς δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί. Σε όλη τη διάρκεια της καραντίνας και το webex και το e-class.

Επίσης οι μισοί περίπου από αυτούς αξιοποίησαν και τη σύγχρονη διδασκαλία με την πλατφόρμα webex για τη διεξαγωγή του προγράμματος. Η E8 που πραγματοποίησε κυρίως πολιτιστικές δράσεις, αξιοποίησε τη σύγχρονη διδασκαλία για εορταστικές-πολιτιστικές εκδηλώσεις.

E8.Έκανα διαδικτυακές εκδηλώσεις με προβολές. Έβρισκα υλικό από το διαδίκτυο, όμορφες εικόνες, slideshare αλλά φαινόταν το όνομα του δημιουργού και με τραγούδια που τα έβαζα σε μια σειρά και τα εμφάνιζα. Σε όλα συμμετείχαν και τα παιδιά, έπαιρναν ένα μέρος της εργασίας ή της εκδήλωσης, κάναμε παρουσίαση και μιλούσε ο μαθητής, βιντεάκια, ποιήματα τα παιδιά....

Τέλος σε πολύ μικρότερο βαθμό χρησιμοποιήθηκε η δια ζώσης διδασκαλία, είτε στην αρχή για την οργάνωση και στο τέλος για τη σύνθεση του παραδοτέου (E9, E11) είτε για μικρή θεατρική ομάδα που έπρεπε να βιντεοσκοπηθεί (E2).

E2. Εγώ ανέθεσα το υλικό κατά τη διάρκεια της προηγούμενης χρονιάς, τους ανέβαζα το υλικό έκανα ανάρτηση στο e-class, τα παιδιά το έβλεπαν, και στη συνέχεια μου έστελναν με το webmail ο καθένας τις παρατηρήσεις του και στη συνέχεια βλεπόμασταν όμως. Και προχωρούσε η δουλειά, κάθε φορά ένα βήμα περισσότερο.

E9. Αξιοποίησα αρχικά τη δια ζώσης διδασκαλία για την συγκρότηση των ομάδων και την κατατόπιση των μαθητών και όλο το υπόλοιπο πρόγραμμα υλοποιήθηκε εξ αποστάσεως με τη μέθοδο της ασύγχρονης εκπαίδευσης, ώστε οι μαθητές να έχουν άνεση στη διεκπεραίωση των εργασιών αλλά κι εγώ να μπορώ να διοχετεύω πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό για επεξεργασία.

Ερ. 2. Χρησιμοποιήσατε τις ψηφιακές πλατφόρμες ασύγχρονης διδασκαλίας κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος και αν ναι, τι σας οδήγησε στην αξιοποίησή τους;

2.1. Ποια πιστεύετε ότι ήταν/θα ήταν η συμβολή της ψηφιακής πλατφόρμας e-class και e-me στη διεξαγωγή ενός ΠΠ;

Γενικά, η αξιοποίηση των εκπαιδευτικών ψηφιακών πλατφορμών κυμαίνεται από την εκμετάλλευση πολλών δυνατοτήτων τους στη διδακτική πράξη (E5, E9) μέχρι την περιορισμένη χρήση τους και την προτίμηση της πιο πρακτικής και δοκιμασμένης λύσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (E8, E10).

E5. *Γινόταν η ανάθεση των εργασιών μέσα από κει, η συνομιλία μεταξύ των παιδιών, ανταλλάσσαμε μηνύματα μέσω του e-class για το πώς πάει η εργασία, ποια δυσκολία έχουν, υπήρχαν ανακοινώσεις, βάζαμε προθεσμίες, τους έγραφα τα link που μπορούν να συμβουλευτούν, για να ολοκληρώσουν την εργασία.*

E9. *Η e-me χρησιμοποιήθηκε για τη δημιουργία ψηφιακών παιχνιδιών που ενσωματώθηκαν στην ηλεκτρονική εφημερίδα αλλά και στο τέλος για δημοσκοπήσεις σχετικά με τα καλύτερα άρθρα της εφημερίδας...Θα μπορούσε βέβαια να χρησιμοποιηθεί εξ ολοκλήρου η πλατφόρμα για το πρόγραμμα, καθώς ο Τοίχος ενθαρρύνει πολύ το σχολιασμό και τη συνεργασία αλλά ήθελα να εξοικειωθούμε και με ένα άλλο διαδικτυακό εργαλείο (δηλ. google docs).*

4.7.2. ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΠΠΘ ΜΕ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ

Ερ. 3. Ποια εμπόδια συναντήστε στην υλοποίηση των ΠΠΘ με τη χρήση ψηφιακών μέσων και πώς τα αντιμετωπίσατε, ώστε να ολοκληρώσετε τη δράση που αναλάβατε;

Οι δυσκολίες που συνάντησαν οι εκπαιδευτικοί για την υλοποίηση των πολιτιστικών προγραμμάτων ήταν περίπου οι ίδιες με τη διδασκαλία εξ αποστάσεως και των υπόλοιπων μαθημάτων. Έτσι αναφέρθηκαν αρχικά τεχνικά προβλήματα, το κοινό ωράριο και η ελλιπής εξοικείωση των μαθητών (E2, E3, E5, E7, E11).

E2. *Εμπόδια ήταν κυρίως ότι έπρεπε συγκεκριμένες ώρες να ταυτιστούν όλοι τα ωράριά μας, αυτό ήταν δύσκολο..*

E5. *Ότι έπρεπε να υπάρξει ένα χρονικό διάστημα να μάθουν να κινούνται στις πλατφόρμες αυτές, να εξοικειωθούν και τα παιδιά. Και βέβαια δυσκολίες στη σύνδεση υπήρχανε, απουσία tablet, Η/Υ, υπήρχε έλλειψη σε μερικά παιδιά, δεν μπορούσαν να ολοκληρώσουν και να προωθήσουν τις εργασίες σωστά....*

Η E9 επισήμανε την περιορισμένη ανταπόκριση, εμπλοκή και αλληλεπίδραση των μαθητών στην ασύγχρονη διεξαγωγή του προγράμματος.

E9. Το πρόβλημα ήταν ότι τα παιδιά δεν ανταποκρίνονταν άμεσα με αυτόν τον τρόπο δηλ. την ασύγχρονη, και καθυστερούσε η ολοκλήρωση των άρθρων. Δεν έδειχναν όλα μεγάλη προθυμία, παρά μια μικρή ομάδα κυρίως. Κάποια έλεγαν ότι δεν λάμβαναν τα έγγραφα... Επίσης δεν υπήρχε η αναμενόμενη αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών, καθώς νομίζω πρώτη φορά οι περισσότεροι χρησιμοποιούσαν συνεργατικά έγγραφα. Και επιπλέον, επειδή δεν ήθελα να επιβαρύνω τους μαθητές, ανέλαβα όλο το φόρτο της σύνταξης, μορφοποίησης, ανάρτησης και αποστολής του τελικού παραδοτέου στο διαγωνισμό μαθητικής εφημερίδας που συμμετείχαμε. Θα έπρεπε και οι μαθητές να ενεργοποιηθούν περισσότερο και να εμπλακούν σε αυτή τη διαδικασία.

Η E11 υπογράμμισε εξάλλου την πρόσθετη δυσκολία του σχεδιασμού και της εφαρμογής ενός προγράμματος εξ αποστάσεως σε συνδυασμό με την ανάγκη εξοικείωσης με τα νέα ηλεκτρονικά μέσα, τα υπόλοιπα υποχρεωτικά μαθήματα και τη διαμόρφωση του ωρολογίου προγράμματος, κατάσταση που οδηγούσε στην επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών.

E11. Το πρόβλημα ήταν ότι θα έπρεπε από την αρχή να γίνει ένας ανασχεδιασμός. Να βρούμε, να δημιουργήσουμε ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, που να μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε, να είναι έτοιμο δηλαδή. Καταλαβαίνεις ότι προτεραιότητα ήταν η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, έπρεπε να μάθουμε τα καινούρια ηλεκτρονικά περιβάλλοντα μάθησης. Είχαμε άγνοια στο σχεδιασμό στα εξ αποστάσεως μαθήματα και γι' αυτό το λόγο αγχωθήκαμε. Μπορώ να σου πω ότι και 16 ώρες την ημέρα αφιερώναμε, ήταν πολύ δύσκολα... Εδώ ήταν δύσκολο να διαχειριστούμε το κανονικό ωρολόγιο πρόγραμμα, πόσο μάλλον για ένα πρόγραμμα που ήταν προαιρετικό. Είχαμε διαλυθεί, επειδή εγώ ήμουν και στην ομάδα υποστήριξης του σχολείου... Εντωμεταξύ είχαμε και τα προβλήματα με το e-class που έπεφτε το σύστημα και έπρεπε τρεις η ώρα τη νύχτα να ανεβάσουμε υλικό.

Τέλος κάποια προγράμματα δεν μπόρεσαν να ολοκληρωθούν λόγω των διαφόρων δυσχερειών που ανέκυψαν στην πορεία (E5, E7).

E5. Επειδή γινόταν πάντα στο πλαίσιο του μαθήματος και είχα αναλάβει δύο προγράμματα, το ένα δεν ολοκληρώθηκε πλήρως. Κάναμε μόνο μερικές δράσεις. Ολοκληρώσαμε το 1821 και μάλιστα μπήκαμε και σε έναν διαγωνισμό, που βραβευτήκαμε, αλλά το άλλο έμεινε πίσω. Δεν το ολοκληρώσαμε πλήρως. Και ήταν και η πανδημία που δυσκόλενε.

4.7.3. ΠΡΟΘΕΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ

Ερ. 4. Σκοπεύετε να αξιοποιήσετε τις παραπάνω μορφές μάθησης και ψηφιακά μαθησιακά περιβάλλοντα στη διεξαγωγή ενός μελλοντικού πολιτιστικού προγράμματος; **4.1.** Για ποιους λόγους;

Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (10 στους 11) προτίθεται να χρησιμοποιήσει εκ νέου τις ψηφιακές τεχνολογίες στην υλοποίηση ενός ΠΠΘ, εφόσον αποτελεί κεκτημένη γνώση μαθητών και καθηγητών και ήδη αξιοποιείται στη διδασκαλία και των άλλων μαθημάτων.

E2. Αν αναλάβω πάλι πολιτιστικό πρόγραμμα από τη στιγμή που οι μαθητές είναι εξοικειωμένοι είναι εγγεγραμμένοι και μπορούν άνετα να χρησιμοποιήσουν την πλατφόρμα, είναι βέβαιο ότι θα το χρησιμοποιήσω. Δεν ξέρω σε ποιο βαθμό αλλά είναι πολύ πιο εύκολο από το να φωτοτυπώ εικόνες υλικό, να κάθομαι να ψάχνω κ.τ.λ. Όχι, είναι ένα εργαλείο που πρέπει να μείνει.

Επίσης τα συγκεκριμένα ψηφιακά περιβάλλοντα προσφέρουν συχνότερη επικοινωνία (E4, E5), στενότερη παρακολούθηση της εργασίας των μαθητών, σύσφιξη των σχέσεων της ομάδας και μεγαλύτερη ανατροφοδότηση (E4).

E4. Ναι και μάλιστα το σκέφτομαι και φέτος, διότι με τον τρόπο αυτό μπορούμε να επιτύχουμε συχνότερη επικοινωνία, είναι συνεχής η παρακολούθηση των εργασιών... Νομίζω ότι με αυτές τις συχνές επαφές και ίσως σε πιο χαλαρό πλαίσιο δένεται η ομάδα περισσότερο, δηλαδή δεν το αντιμετωπίζουν όπως στο σχολικό χώρο ως κάτι το υποχρεωτικό και αναγκαστικό, που τους δημιουργεί πιέσεις μέσα στο χώρο του σχολείου. Επίσης δίνεται μεγαλύτερη δυνατότητα ανατροφοδότησης, παρακολούθησης του προγράμματος μέσα από την αποστολή των εργασιών και είναι και για μας πιο αποτελεσματική αυτή η παρακολούθηση.

Τέλος οι E9 και E10 προτίθενται να διευρύνουν την αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στην εφαρμογή των πολιτιστικών προγραμμάτων παράλληλα με τη δια ζώσης διδασκαλία τους για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά.

E9. Βέβαια, και ήδη τα χρησιμοποιώ στα μαθήματά μου και θα τα αξιοποιήσω στο φετινό πρόγραμμα και πιθανόν να επεκταθώ και σε άλλα ψηφιακά εργαλεία και μαθησιακά περιβάλλοντα, γιατί τα θεωρώ απαραίτητα στην ψηφιακή εποχή μας και οι μαθητές

πρέπει να αποκτήσουν δεξιότητες στην εφαρμογή τους. Άλλωστε είναι διευκόλυνση για τη διεξαγωγή ενός προγράμματος, εφόσον δυσκολευόμαστε με τον κοινό χρόνο και επιπλέον το συμπληρώνει και το εμπλουτίζει παράλληλα με τις βιωματικές δραστηριότητες στην τάξη...

E10. Εγώ θα επιδίωκα μετά και από αυτή την επιμόρφωση να βάλω ακόμη περισσότερο τους υπολογιστές παρόλο που είναι σε αυτό το μεταίχμιο και έχει να κάνει με δημιουργία. Αρκετό υλικό θα μπορούσα να το δουλέψω έτσι, κι όταν ήταν να κάνουμε παραγωγή λόγου θα την κάναμε από κοντά. Γιατί πρέπει να βγάλεις θετική έκφραση από μέσα τους, με το δια ζώσης. Να υπάρχει ένα δέσιμο, όλη η ατμόσφαιρα, να μη γίνεται ψυχρά. Αλλά ναι, θα τη χρησιμοποιούσα, την τεχνολογία. Το ερέθισμα και το υλικό που μπορείς να τους δώσεις, για να κάνεις αυτή την προγύμναση, ας πούμε, για να μπει στη διαδικασία της δημιουργικής έκφρασης θα την έκανα με τους Η/Υ. Αλλά την αμιγώς δημιουργική έκφραση δε θα την έκανα έτσι.

4. 8. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Σύμφωνα με τις απαντήσεις της Υπευθύνου του Γραφείου Σχολικών Δραστηριοτήτων τα πολιτιστικά προγράμματα μειώθηκαν μεν πολύ σε αριθμό, όπως και όλα τα ΠΣΔ, αλλά οι συνάδελφοι έκαναν φιλότιμες προσπάθειες, να τα διατηρήσουν ζωντανά μέσα από την τηλεκπαίδευση, η οποία αποτελεί μια λύση ανάγκης για κρίσιμες περιόδους και έναν τρόπο διευκόλυνσης τόσο της διεξαγωγής των προγραμμάτων όσο και της παροχής υποστήριξης προς τους εκπαιδευτικούς. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε και το ιστολόγιο-αφιέρωμα στα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση, που υποκατέστησε ένα ζωντανό θεατρικό φεστιβάλ σε διαφορετικές συνθήκες, συσπείρωσε τις προσπάθειες εκπαιδευτικών και μαθητών και είχε αρκετά μεγάλη απήχηση στο νομό.

Ερ. 1. Ποιος είναι ο απολογισμός σας από την συγκεντρωτική αποτίμηση των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων της περασμένης σχολικής χρονιάς;

Η γενική εντύπωση είναι ότι οι συνάδελφοι έκαναν ότι μπορούσαν στα πλαίσια του κορονοϊού, γιατί οι περισσότερες συναντήσεις ήταν τηλεσυναντήσεις με τους μαθητές. Υπήρχε η διάθεση να γίνουν πράγματα, όπως αυτό που κάναμε με το 1821, που

συμμετείχαν και μαθητές και καθηγητές. Ήταν κάτι ζωντανό, γιατί συμμετείχαν καθηγητές και μαθητές σύμφωνα με την έμπνευσή τους και με ελευθερία. Θα μπορούσε ο απολογισμός υπό άλλες συνθήκες να είναι πολύ πιο ζωντανός, όπως κάναμε πριν από δυο χρόνια, που κάναμε και το μεγάλο μαθητικό φεστιβάλ, που κάναμε ζωντανά σεμινάρια, είχαμε φέρει διάφορους φορείς και ορχήστρες και συνεργασίες με τη Μικρασιατική Στέγη. Ήταν πιο ζωντανά τα πράγματα κάποιες προηγούμενες χρονιές, βέβαια, με φυσική επαφή. Αλλά και πάλι υπήρχε η δυνατότητα. Εκεί ακριβώς ήταν η δυνατότητα που μας έδωσε η πληροφορική, ότι σε εποχές δύσκολες μπορούμε να το συντηρήσουμε και να το προχωρήσουμε αυτό το πράγμα... Για την περίοδο της πανδημίας εννοείται ήταν πολύ χρήσιμη, και για τα σεμινάρια που κάναμε το είδα και για τις επαφές και τις τηλεσυναντήσεις και στα προγράμματα που κάναμε, τα πάντα. Χρήσιμη είναι αλλά για μένα προσωπικά είναι μια κατάσταση ανάγκης σ' αυτή την εποχή και ένα εργαλείο διευκόλυνσης.

Ερ. 2. Ποια υπήρξε η υποστήριξή σας προς τους εκπαιδευτικούς για τη διεκπεραίωση των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων των σχολείων του Νομού;

Ναι, υπήρξε υποστήριξη αλλά τα προγράμματα ήτανε πολύ λιγότερα. Εκεί που μπορεί να είχαμε 110 προγράμματα, είμαστε οι πρώτοι στην περιφέρεια πριν δυο χρόνια, πέρσι είχαμε 40, 50.... Εμείς στέλναμε οτιδήποτε μας είχε ζητηθεί, κάναμε και κάποια σεμινάρια, τηλεσεμινάρια για τους εκπαιδευτικούς για θέματα ψυχολογικά που αντιμετώπιζαν με γονείς. Στις δραστηριότητες, όπου μου ζητήθηκε, δώσαμε οδηγίες και βέβαια κάναμε και αυτό το αποθετήριο που έγινε από όλους μαζί.

Ερ. 3. Για ποιους λόγους αποφασίσατε τη δημιουργία του επετειακού ιστολογίου για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση;

Γιατί δεν μπορούσαμε να κάνουμε κάτι άλλο ζωντανό. Η ιδέα ήταν να κάνουμε ένα θεατρικό φεστιβάλ, όπως κάναμε και τα προηγούμενα χρόνια, που θα είχε θέμα το 1821. Εφόσον όμως δεν μπορούσαμε να κάνουμε κάτι τέτοιο ζωντανό, κάναμε ότι μπορούσαμε. Και για να αισθανθούμε όλοι μια ομάδα και τη χαρά για τους Έλληνες...

Ερ. 4. Ποια ήταν η απήχηση κατά τη γνώμη σας της συγκεντρωτικής ψηφιακής προβολής των προϊόντων των πολιτιστικών προγραμμάτων στην τοπική κοινωνία;

Βεβαίως είχε απήχηση. Κάναμε μια συνεργασία με το δήμο Κορινθίων και το δήμο Ξυλοκάστρου, ώστε να προβάλλεται αυτή η εργασία του Τμήματος Δραστηριοτήτων σε συνεργασία με τους καθηγητές και τους μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

5. 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της έρευνας για κάθε ερευνητικό άξονα, σε συμφωνία με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από το προηγούμενο κεφάλαιο. Παράλληλα, τα ευρήματα παραβάλλονται με τα πορίσματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης, όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο, ώστε να αναδειχθούν συγκλίσεις και τυχόν αποκλίσεις με πρόσφατες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στη χώρα μας. Επιπλέον, διατυπώνονται οι περιορισμοί της έρευνας, οι ερευνητικές της προεκτάσεις και τέλος προτάσεις για τη βέλτιστη λειτουργία του θεσμού των ΠΠΘ.

5. 2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

5. 2. 1. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΠΠΘ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Όλοι οι εκπαιδευτικοί συμφωνούν στο ότι ο θεσμός των ΠΠΘ είναι απαραίτητος ανέκαθεν στην ελληνική εκπαίδευση, διαπίστωση που συμφωνεί με την έρευνα των Σπυροπούλου κ.α.(2008), από την οποία προκύπτει ότι η υλοποίηση των καινοτόμων προγραμμάτων λειτουργεί θετικά και επικουρικά στην εκπαιδευτική διαδικασία και ως αναγκαία και άρρηκτα συνδεδεμένη πρακτική με το σύγχρονο ελληνικό σχολείο. Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα η υλοποίησή τους καθίσταται αναγκαία, διότι προσφέρει την ευκαιρία σε μαθητές και εκπαιδευτικούς να ασχοληθούν πιο ελεύθερα και με καινοτόμες μεθόδους με ένα θέμα πιο πρωτότυπο εκτός του τυποποιημένου αναλυτικού προγράμματος, να καλλιεργήσουν τις κλίσεις τους και να αναπτύξουν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες με κυρίαρχη τη συνεργασία, καθώς και θετική στάση απέναντι στον πολιτισμό και την τέχνη, που αποτελεί αναγκαία συνθήκη της εποχής μας. Πρόκειται για συμπεράσματα που συμφωνούν με την έρευνα της Μπερτσέκα (2017), όπου οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως μέσω καινοτόμων

προγραμμάτων η διδακτική διαδικασία γίνεται ελκυστικότερη, τόσο για το μαθητή όσο και για τον καθηγητή, αναδεικνύονται οι δεξιότητες των μαθητών, δημιουργείται δημιουργική διάθεση και προσωπική ευχαρίστηση, ενώ βοηθούν τους μαθητές στην απόκτηση νέων γνώσεων. Επίσης έρευνα της Παλαιχωρινού (2018) αποδεικνύει ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν θετική άποψη για τη συμβολή των προγραμμάτων αυτών στην πολιτιστική προαγωγή, στην καινοτομία και την παιδαγωγική και διδακτική τους επίδραση στους/τις μαθητές/-τριες. Τέλος από την έρευνα της Ανδρεάδη (2018) διαφαίνεται ο έντονα παιδαγωγικός χαρακτήρας των πολιτιστικών δράσεων και η διαμόρφωση στάσης αγάπης απέναντι στην καλλιτεχνική έκφραση και στις τέχνες από τους μαθητές.

Σε συνέχεια των προηγούμενων συμπερασμάτων σύμφωνα με την παρούσα έρευνα τα ΠΠΘ βοηθούν τους εφήβους στο σχηματισμό ταυτότητας, οι διεργασίες υλοποίησης τους είναι κατάλληλες για την ηλικία τους, τους προσφέρουν τη δυνατότητα δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους και δημιουργικής αυτοέκφρασης και τονώνουν την αυτοπεποίθησή τους. Πράγματι, και από την έρευνα των Δικταμπανίδου και Τσιάρα (2020) διαπιστώθηκε ότι η ώσμωση τεχνικών της μουσικής αγωγής και της δραματικής τέχνης και η αξιοποίησή τους σε παιδιά της βαθμίδας του γυμνασίου επηρεάζουν θετικά την αυτοεκτίμησή τους.

Η ενασχόληση επιπλέον των εκπαιδευτικών με τα συγκεκριμένα προγράμματα εκκινεί από το ενδιαφέρον τους και την εξοικείωσή τους λόγω ειδικότητας με τα θέματα που αφορούν τον πολιτισμό, την τέχνη και την ιστορία αλλά και από τη διάθεση μεγαλύτερης προσφοράς προς τους μαθητές. Επίσης η συνεργασία με συναδέλφους, η αυτοεξέλιξη, η δημιουργικότητα και η προβολή του σχολείου ωθούν τους καθηγητές στην ανάληψη ΠΠΘ.

5. 2. 2. Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΠΘ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ο θεσμός των ΠΠΘ παρά την μακροβιότητά του στην ελληνική εκπαίδευση όχι μόνο δεν θεωρείται παρωχημένος αλλά απεναντίας χαρακτηρίζεται καινοτόμος, διότι ασχολείται με ενδιαφέροντα θέματα και βασίζεται σε σύγχρονες μεθόδους προσέγγισης της γνώσης, τη διερευνητική, ανακαλυπτική, βιωματική μάθηση και την ομαδοσυνεργατική μέθοδο. Ο ρόλος του παιδαγωγού σήμερα είναι ρόλος εμπυχωτή,

που σε πνεύμα ελευθερίας λειτουργεί μεσολαβητικά με τους μαθητές. Ωστόσο, η συμμετοχή των καθηγητών είναι περιορισμένη σε τέτοια προγράμματα, λόγω και της πρόσφατης κατάστασης, σε αντίθεση με τη συμμετοχή των μαθητών, οι οποίοι δείχνουν ενδιαφέρον, αν βέβαια κινητοποιηθούν σωστά.

Ως εμπόδια της διεξαγωγής των ΠΠΘ επισημάνθηκαν η ανάγκη εξεύρεσης κοινού χρόνου και χώρου συνάντησης, που είναι δυσεύρετοι εκτός ωρολογίου προγράμματος και σχολικού περιβάλλοντος, η κατάργηση των αμειβόμενων υπερωριών των εκπαιδευτικών και η καθολική έλλειψη χρηματοδότησης. Επίσης, η ανάγκη πληρέστερης ενημέρωσης, εξειδικευμένης καθοδήγησης αλλά και επιμόρφωσης στα συγκεκριμένα προγράμματα, και πρόσφατα η δυσκολία επιλογής και κατανομής των μαθητών σε ομάδες σύμφωνα με τα υγειονομικά πρωτόκολλα επισημάνθηκαν ως πρόσθετες δυσκολίες. Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε και η παλαιότερη έρευνα αξιολόγησης της Ευέλικτης Ζώνης από το Π.Ι. (2002), καθώς οι περισσότερες δυσκολίες εφαρμογής βρέθηκε ότι αφορούν την υλικοτεχνική και οικονομική ενίσχυση και τις υποδομές, την οργάνωση του χρόνου, την έλλειψη προγραμματισμού και οργάνωσης της εφαρμογής και τέλος την επιμόρφωση και τη δραστηριοποίηση των εκπαιδευτικών. Επίσης σύμφωνα με την έρευνα της Σπυροπούλου κ.α. (2008) ως ανασταλτικοί παράγοντες της λειτουργικής διεισδυτικότητας και της δημιουργικής αξιοποίησης των καινοτόμων προγραμμάτων αναφέρονται από τους εκπαιδευτικούς: η ελλιπής υλικοτεχνική υποδομή των σχολικών μονάδων και η ελλιπής οικονομική υποστήριξη των καινοτόμων προγραμμάτων, η υλοποίηση των καινοτόμων προγραμμάτων εκτός του Ωρολογίου Προγράμματος, το ανελαστικό Α.Π.Σ. της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και η ανεπαρκής επιμόρφωση. Στα ίδια συμπεράσματα ακόμη καταλήγει τόσο η έρευνα της Μπερτσέκα (2017) όσο και της Παλαιοχωρινού (2018). Η τελευταία διαπιστώνει επιπλέον την απουσία συνεργασίας με ΜΜΕ και τοπικούς φορείς και την παραθεώρηση της αναγκαιότητας της παρουσίασης των Πολιτιστικών Προγραμμάτων από αρκετούς εκπαιδευτικούς.

Επομένως, οι εκπαιδευτικοί προτείνουν αρχικά, σύμφωνα με την προκείμενη έρευνα, για την ενίσχυση του θεσμού, την ένταξη των ΠΠΘ στο σχολικό ωρολόγιο πρόγραμμα, τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων και τη συνεργασία σε κάθε σχολείο με τις σχετικές της θεματολογίας ειδικότητες εκπαιδευτικών. Επιπλέον συνιστώνται η εντονότερη κινητοποίηση των καθηγητών και η διάχυση των αποτελεσμάτων στην τοπική κοινωνία, η εμπύχωση από την ηγεσία του σχολείου, η αυτονομία, η ευελιξία,

η πρωτοτυπία των προγραμμάτων αλλά και η ισοτιμία τους με τα άλλα μαθήματα, καθώς και η διευρυμένη αξιοποίηση των ΤΠΕ για την εξασφάλιση της καινοτομικότητάς τους. Σε παραπλήσια λογική για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας γενικά των Κ.Π. προτάθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα της Σπυροπούλου κ.α. (2008) η επιμόρφωση για τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία τους και η πιστοποίησή της, η εξεύρεση χρονικού πλαισίου για τη Δευτεροβάθμια, η ισότιμη αντιμετώπιση των προγραμμάτων αυτών με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα και η επαρκής χρηματοδότηση για τις ανάγκες υλοποίησής τους. Τέλος, στην έρευνα της Μπερτσέκα (2017) τονίζεται ο σημαντικός ρόλος στην υλοποίηση καινοτόμων πολιτιστικών προγραμμάτων που διαδραματίζει ο διευθυντής της σχολικής μονάδας, ο οποίος πρέπει να έχει υποστηρικτικό και ενθαρρυντικό ρόλο στη διοργάνωση των προγραμμάτων.

5. 3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΟΦΕΛΗ, ΤΙΣ ΛΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΥΝ ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

5. 3. 1. ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ - ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ

Σύμφωνα με το δεύτερο ερευνητικό άξονα οι μαθητές εμβαθύνουν τις γνώσεις τους στην ιστορία, τον πολιτισμό, τις τέχνες και τη λαογραφία με τρόπο βιωματικό και μέσα από την ενεργό εμπλοκή τους, αντιμετωπίζουν κριτικά την πληροφορία, ανακαλύπτουν τη γνώση και συμπληρώνουν μαθησιακά τα γνωστικά αντικείμενα του ΑΠΣ. Επηρεάζεται επίσης αρκετά η επίδοσή τους στα υπόλοιπα μαθήματα μέσα από το πρόσθετο ενδιαφέρον, την ενίσχυση της υπευθυνότητας και του προβληματισμού. Τέλος καλλιεργούν τόσο τον γλωσσικό όσο και τον ψηφιακό γραμματισμό. Η ενασχόληση με διάφορες δραστηριότητες και η υπευθυνότητα στον τρόπο εργασίας παρατηρήθηκαν ως αποτελέσματα και στην έρευνα της Σπυροπούλου (2004) σε μαθητές Γυμνασίου. Ωστόσο, δεν υπήρξε ιδιαίτερη βελτίωση στις επιδόσεις των μαθητών σε άλλα μαθήματα σύμφωνα με την έρευνα του Π.Ι. (2002) αν και το 56% των συμμετεχόντων εκτιμά ότι η Ε.Ζ. βοήθησε τους μαθητές να αναπτύξουν θετικότερη στάση έναντι του σχολείου. Επίσης η έρευνα των Σπυροπούλου κ.α. (2008) κατέδειξε ότι το γνωστικό επίπεδο των μαθητών διευρύνεται και μάλιστα μέσα από

νέους τρόπους προσέγγισης της γνώσης, με τους οποίους εξοικειώνονται οι εκπαιδευτικοί, ενώ και η έρευνα της Μπερτσέκα (2017) συμπέρανε ότι τα ΠΠΘ βοηθούν τους μαθητές στην απόκτηση νέων γνώσεων, που δεν περιορίζονται στα πλαίσια της διδακτέας ύλης αλλά επεκτείνονται στη διεύρυνση των πολιτιστικών και πνευματικών οριζόντων τους. Τα παραπάνω ευρήματα επιβεβαίωσε και η έρευνα της Κασιμάτη (2017), όπου διαπιστώθηκε ότι η αξιοποίηση της τέχνης ενδυνάμωσε τη πολιτιστική και γνωστική ανάπτυξη των μαθητών, οδήγησε τους μαθητές στην βαθύτερη γνώση των υπολοίπων μαθημάτων και στη συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης τους και μάλιστα καλλιέργησε τη μεταγνωστική τους ικανότητα. Αλλά και στην έρευνα του Σακελλαρίου (2020) οι μαθητές και οι μαθήτριες δύο σχολείων ήρθαν σε επαφή με πτυχές του κλασικού πολιτισμού, κινητοποιήθηκαν να αναπτύξουν πρωτοβουλία στην αναζήτηση και τη δόμηση της γνώσης, εμπέδωσαν γνώσεις και καλλιέργησαν τη γλωσσομάθεια. Η άποψη τέλος, ότι στα ΠΠΘ η γνώση δεν θεωρείται ο πρωταρχικός στόχος αλλά κυρίως η βιωματικότητα, υπογραμμίστηκε και από την έρευνα της Καραγιάννη (2018), όπου διαφάνηκε ότι ένα διερευνητικό μουσειακό πρόγραμμα κρίνεται κατά κύριο λόγο ως εμπειρία, και όχι απλά ως διαδικασία απόκτησης γνώσεων.

5. 3. 2. ΟΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΑΓΟΥΝ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΑ ΠΠΘ

Η προκείμενη έρευνα διαπίστωσε μέσα από τις απόψεις των εκπαιδευτικών ότι τα ΠΠΘ καλλιεργούν στους μαθητές επικοινωνιακές, ψηφιακές, συνεργατικές δεξιότητες, την ανάπτυξη της δημιουργικότητας καθώς και γλωσσικές-εκφραστικές δεξιότητες. Επίσης αναδεικνύουν ειδικότερα σκηνοθετικές, υποκριτικές, κατασκευαστικές και καλλιτεχνικές δεξιότητες, ενώ παράλληλα καλλιεργούν τη φαντασία, την κριτική ικανότητα και κοινωνικές δεξιότητες μέσα από σύγχρονες πρακτικές. Κατά τον ίδιο τρόπο σύμφωνα με την έρευνα της Κασιμάτη (2017) καλλιεργείται η κριτική σκέψη, συνδυάζοντας την γνώση με την δημιουργικότητα και τη φαντασία των μαθητών και επιπλέον προσεγγίζεται θετικά το φαινόμενο της τέχνης ερμηνεύοντας, κατανοώντας και αναλύοντας τη συνεισφορά της στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά, αλλά και στην επιστήμη. Επίσης σύμφωνα με την Τσέλιου (2019) το θέατρο ως εκπαιδευτικό εργαλείο συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, έκφρασης, δημιουργικότητας, προφορικού λόγου, αυτενέργειας, συνεργατικότητας και γλωσσικής ανάπτυξης. Επίσης φαίνεται να συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη, στον

τρόπο σκέψης, διαχείρισης καταστάσεων καθώς και τον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι μαθητές/-τριες τον εαυτό τους και τους γύρω τους. Μέσα από την αξιοποίηση μάλιστα των web 2.0 εργαλείων σύμφωνα με έρευνα της Ζδράβου (2017) γενικότερα τα ΠΣΔ συμβάλλουν στην ενίσχυση της δημιουργικότητας των μαθητών, την παροχή κινήτρου για ενεργή συμμετοχή, τον εμπλουτισμό των γνώσεών τους, την καλλιέργεια ιδιαίτερων δεξιοτήτων και την ανάδειξη των ενδιαφερόντων τους, την ενδυνάμωση του ομαδικού πνεύματος και της κριτικής σκέψης τους. Τέλος, η έρευνα των Σπυροπούλου κ.α (2008) καταγράφει ότι τα καινοτόμα προγράμματα αποτελούν ουσιαστικό βελτιωτικό παράγοντα της ποιότητας της εκπαίδευσης με οφέλη στην απόκτηση δεξιοτήτων, στη βελτίωση της στάσης των μαθητών για διάφορα ζητήματα και σε επίπεδο ικανοποίησης των προσδοκιών τους από το σχολείο και κυρίως στην κοινωνικοποίησή τους.

5. 3. 3. ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Οι μαθητές που συμμετέχουν σε ΠΠΘ σύμφωνα με τη διεξαχθείσα έρευνα υιοθετούν πιο θετική στάση απέναντι στο σχολείο και γίνονται φιλικότεροι προς τους καθηγητές τους, δείχνουν να εκτιμούν και να αποδέχονται τη διάθεση προσφοράς ιδιαίτερα των καθηγητών που αναλαμβάνουν το πρόγραμμα, αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, κινητροδοτούνται και ενεργοποιούνται περισσότερο, συμμετέχουν στο μάθημα και γίνονται πιο δημιουργικοί και δείχνουν αλληλεγγύη, κατανόηση, συνεργατικότητα, αλληλοεκτίμηση και ευγενή συναγωνισμό στις σχέσεις με τους συμμαθητές τους. Ακόμη νιώθουν τη χαρά της συμμετοχής, της δημιουργίας και της επιβράβευσης, ενώ θετική αλλαγή παρατηρείται ιδιαίτερα στη συμπεριφορά κάποιων συνεσταλμένων, αδιάφορων ή παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Πολύ συναφή με τα παραπάνω είναι και τα συμπεράσματα της έρευνας του Π.Ι. (2002), όπου οι συμμετοχικές διαδικασίες και η ομαδικότητα της εργασίας στα πλαίσια της μικρο-ομάδας φάνηκε να καλλιεργούν την ομόνοια στους μαθητές αλλά και τη συμπερίληψη των αδύνατων και των αλλοεθνών μαθητών και σε Δημοτικά και σε Γυμνάσια. Σύμφωνα επίσης με την έρευνα της Μπερτσέκα (2017) το κλίμα που δημιουργείται ανάμεσα στις ομάδες των μαθητών αλλά και ανάμεσα σε μαθητές και υπεύθυνους εκπαιδευτικούς είναι κλίμα αρμονικής συνεργασίας. Δίνεται η ευκαιρία καλύτερης γνωριμίας και επικοινωνίας ανάμεσα σε αυτούς και οι μαθητές ιδιαίτερα συνηθίζουν να συνεργάζονται προκειμένου να επιτύχουν στόχους που οι ίδιοι θέτουν στο πλαίσιο

ενός προγράμματος. Επιπλέον η Ανδρεάδη (2018) καταθέτει ότι μέσα από τον προσωπικό πειραματισμό και τη βιωματική προσέγγιση οι μαθητές διαμορφώνουν αγαπητική στάση προς την καλλιτεχνική έκφραση και τις Τέχνες, αλληλεπιδρούν, επικοινωνούν, συσχετίζονται, εκφράζουν με πρωτοτυπία σκέψεις και συναισθήματα και συνομιλούν με σύγχρονους τρόπους με τους «άλλους» και την «κοινωνία», μορφοποιώντας την ατομική τους και κοινωνική τους συνείδηση. Τέλος η Καραγιάννη (2018) παρατηρεί ότι σε ένα βιωματικό και διαδραστικό μουσειακό πρόγραμμα επέρχεται η συναισθηματική εμπλοκή των συμμετεχόντων και η καλλιέργεια δεξιοτήτων, όπως η ενσυναίσθηση και η κριτικοστοχαστική σκέψη, συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει και η έρευνα της Διατσίδου (2018), καθώς οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την επίδραση των θεατρικών παιδαγωγικών τεχνικών στην κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών συμφωνούν στην βιωματική, ελεύθερη και ασυνείδητη κοινωνικοποίηση των μαθητών όλων των ηλικιών με τον αναστοχαστικό και βιωματικό τους χαρακτήρα, και στην απόκτηση ενσυναίσθησης, αυτοεκτίμησης και αποδοχής της διαφορετικότητας. Καταλήγοντας, την αυτοπεποίθηση και την ενθάρρυνση ορισμένων παιδιών μέσα στα προγράμματα αυτά υπογραμμίζει και η έρευνα των Δικταμπανίδου και Τσιάρα (2020), που δείχνει να επηρεάστηκαν θετικά η κοινωνικότητα των παιδιών και η σύσφιξη των σχέσεων στην ομάδα. Τα παιδιά έτσι νιώθοντας υπολογίσιμα μέσα στην ομάδα ενίσχυσαν την αυτοεκτίμησή τους.

5. 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΠΠΘ ΚΑΙ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥΣ

5. 4. 1. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΟΥΝ ΠΠΘ

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς και όπως διαφαίνεται από τα αποτελέσματα του 3^{ου} ερευνητικού άξονα, τα ΠΠΘ διευρύνουν τις γνώσεις τους, ενισχύουν την εκπαιδευτική εμπειρία τους και βελτιώνουν τις παιδαγωγικές πρακτικές τους, καλλιεργούν τη συνεργασία του εκπαιδευτικού με συναδέλφους αλλά και γονείς, αναπτύσσουν την ενσυναίσθησή τους και συμβάλλουν στο άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία. Επιπλέον αποτελούν πηγή ανανέωσης και ευρηματικότητας για τους

εκπαιδευτικούς, και τους δίνουν την ευκαιρία να αναπτύξουν περαιτέρω οργανωτικές, συνεργατικές, ψηφιακές δεξιότητες, ικανότητες καλύτερου σχεδιασμού του μαθήματος, κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες, ηγετικές ικανότητες, τη δημιουργικότητά τους και δεξιότητες διαχείρισης του χρόνου και της τάξης. Τα ανωτέρω συνδυάζονται με τα συμπεράσματα του Π.Ι. (2002) σύμφωνα με τα οποία η επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών βελτιώθηκε και αυξήθηκε με σκοπό τη διαχείριση ενός νέου προγράμματος, δημιουργήθηκε μια εποικοδομητική προβληματική μεταξύ τους σχετικά με τις νέες μεθοδολογίες, απέκτησαν ευελιξία και βελτιώθηκε η διαχείριση του σχολικού χρόνου προς όφελος των μαθητών με αποτέλεσμα την ενεργητικότερη συμμετοχή των μαθητών, των γονέων και της τοπικής κοινωνίας.

Οι εκπαιδευτικοί της παρούσας έρευνας δήλωσαν ότι, όσον αφορά τις πρακτικές και τις προσεγγίσεις που ακολουθούν στα ΠΠΘ, προσεγγίζουν διαθεματικά τα αντικείμενα και εφαρμόζουν την ομαδοσυνεργατική, διερευνητική και βιωματική μάθηση, το παιχνίδι ρόλων, την ανάπτυξη πρωτοβουλίας, τη δραματοποίηση, τη μέθοδο project και την έρευνα πεδίου. Επίσης χρησιμοποιούν τον παιγνιώδη τρόπο μάθησης και τις δυνατότητες των ΤΠΕ. Μάλιστα αποδέχονται ότι οι μέθοδοι που εφαρμόζονται στα ΠΠΘ επηρεάζουν σε ικανοποιητικό βαθμό τη διδακτική των άλλων μαθημάτων και τα καθιστούν με αυτόν τον τρόπο πιο ευχάριστα κι ελκυστικά για τους μαθητές. Επ' αυτού η έρευνα της Σπυροπούλου κ.α. (2008) κάνει λόγο για νέους τρόπους προσέγγισης της γνώσης, με τους οποίους εξοικειώνονται οι εκπαιδευτικοί στα καινοτόμα προγράμματα. Εξάλλου σύμφωνα με τη μελέτη της Μπερτσέκα (2017) οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν επίσης πως μέσω καινοτόμων προγραμμάτων η διδακτική διαδικασία γίνεται ελκυστικότερη τόσο για το μαθητή όσο και για τον καθηγητή. Επίσης και η Ανδρεάδη (2018) παρατήρησε ότι σε καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υπάρχει ελευθερία τόσο στην επιλογή της θεματικής τους, όσο και στους τρόπους, τις διαδικασίες, καθώς και τις τεχνικές δημιουργίας και προβολής της καλλιτεχνικής έκφρασης με εμφανή επιπλέον τον έντονα παιδαγωγικό χαρακτήρα των δράσεων.

5. 4. 2. Η ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΠΘ

Η επιμόρφωση στα ΠΠΘ από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών θεωρείται αναγκαία αλλά έχει πολλά χρόνια να πραγματοποιηθεί στο συγκεκριμένο τομέα στην ελληνική εκπαίδευση. Ωστόσο τους καθηγητές έχει βοηθήσει η εμπειρία στη διεξαγωγή για χρόνια τέτοιων προγραμμάτων, ο εκπαιδευτικός τους κλάδος αλλά και τα ενδιαφέροντα/κλίσεις τους, που κατευθύνουν συνήθως και τη θεματολογία που επιλέγουν, τα διαδικτυακά σεμινάρια κυρίως Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και οι διδακτικές επισκέψεις. Βέβαια θεωρούν αυτονόητο και το συμβουλευτικό ρόλο των παλαιότερων εκπαιδευτικών. Όλοι οι εκπαιδευτικοί μάλιστα αποζητούν βιωματική επιμόρφωση, στοχευμένη στις ανάγκες των εκπαιδευτικών, τέτοια που να εστιάζει σε πρακτικά ζητήματα, είτε δια ζώσης είτε με τηλεδιασκέψεις. Στη βιβλιογραφική επισκόπηση, ωστόσο, εντοπίστηκε σύμφωνα με τη Διατσίδου (2018) η επισήμανση της ανάγκης κατάρτισης σχετικά με τις παιδαγωγικές θεατρικές τεχνικές, εφόσον από κοινού αναγνωρίζεται η δυσχέρεια προετοιμασίας αλλά και υλοποίησης αυτών των τεχνικών στο σχολικό περιβάλλον. Αλλά και στην έρευνα των Σπυροπούλου κ.α.(2008) για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των Κ.Π. προτάθηκε από τους συμμετέχοντες η επιμόρφωση για τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία τους, όπως και η αντίστοιχη πιστοποίηση, στοιχείο που δεν αναφέρθηκε καθόλου από τους εκπαιδευτικούς της παρούσας έρευνας. Ελλιπής επιμόρφωση/ ενημέρωση των εκπαιδευτικών βέβαια έχει ήδη διαπιστωθεί και από το 2002 με την έρευνα του Π.Ι για την Ε.Ζ. Τέλος σύμφωνα με τα ευρήματα της Ζδράβου (2017) η κατάκτηση ανώτερου επιπέδου μόρφωσης δείχνει ότι επιδρά θετικά στην αξιοποίηση των ΤΠΕ και των web 2.0 εργαλείων από τους εκπαιδευτικούς στα ΠΣΔ., συμπέρασμα όμως που δεν φαίνεται να κατοχυρώνεται από το μικρό δείγμα της προκείμενης έρευνας.

Η έρευνα των Καραγεωργίου και Κωσταρά (2018) ωστόσο φαίνεται να αποκλίνει από τις προηγούμενες απόψεις, καθώς οι εκπαιδευτικοί εκφράζουν υψηλό βαθμό ικανοποίησης για την ενημέρωση που παρέχουν οι Υπεύθυνοι Π.Σ.Δ., οι οποίοι διοργάνωσαν σεμινάρια που σχετίζονται με τις θεματικές των προγραμμάτων, και γενικότερα επιμορφωτικά σεμινάρια με ποικίλη θεματολογία και ενημέρωσαν τους εκπαιδευτικούς για δράσεις και εκδηλώσεις κοινωνικών φορέων, σχετικές με τον τομέα των Προγραμμάτων τους.

5. 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΠΘ

5. 5. 1. ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ

Στο συγκεκριμένο θέμα οι απόψεις των εκπαιδευτικών διαφοροποιούνται και εξαρτώνται από την εξοικείωση που έχουν με τις Νέες Τεχνολογίες. Έτσι αρκετοί από αυτούς αποδέχονται τη χρησιμότητά τους στην υλοποίηση ενός ΠΠΘ αλλά θεωρούν ότι ο ρόλος τους είναι συμπληρωματικός, ιδιαίτερα στην περίπτωση της απομακρυσμένης εκπαίδευσης, και όχι καθοριστικός και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να υποκαταστήσουν ένα δια ζώσης πρόγραμμα. Αντίθετα, οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί επικροτούν την αξιοποίηση των ΤΠΕ λόγω των μεγάλων δυνατοτήτων που προσφέρουν στη διεξαγωγή ενός προγράμματος. Τέτοιες είναι η διευκόλυνση της έρευνας με την ευχερέστερη πρόσβαση στην πληροφορία, η αυξημένη αλληλεπίδραση, η δυνατότητα δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων και ψηφιακών τεχνουργημάτων, η εντυπωσιακή προσέγγιση, η εγγύτητα στην ψηφιακή τεχνογνωσία των εφήβων και άρα η τόνωση της αυτοπεποίθησής τους. Αλλά και πιο συγκεκριμένα επιτρέπουν εικονικές επισκέψεις σε χώρους πολιτισμού και παρακολούθηση παραστάσεων, συναυλιών, τραγουδιών, την πρόσβαση σε αρχεία, βιβλιοθήκες, λογοτεχνικά αποθετήρια και επιπλέον ενθαρρύνουν την επικοινωνία και συνεργασία μέσα από τον κατάλληλο μαθησιακό σχεδιασμό και την παιδαγωγική αξιοποίηση. Με τις τελευταίες διαπιστώσεις συμφωνούν και τα συμπεράσματα της έρευνας της Ζδράβου (2017) που σύμφωνα με τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς η ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των web 2.0 εργαλείων στην υλοποίηση ενός Π.Σ.Δ ενδυναμώνουν τη συνεργασία, ενισχύουν τη δημιουργικότητα των μαθητών και την ενεργή συμμετοχή, καλλιεργούν ψηφιακές δεξιότητες και την κριτική τους σκέψη και ενισχύουν την αυτοπεποίθηση και την κοινωνική τους ανάπτυξη. Επιπλέον η εργασία της Κωσταρά (2020), που διερευνά την πολιτιστική ψηφιακή εμπειρία εκπαιδευτικών και μαθητών που είχαν αναλάβει Πολιτιστικά Προγράμματα το σχολικό έτος 2019-20, επιβεβαιώνει ότι οι περισσότερες ομάδες περιηγήθηκαν ψηφιακά σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους και λιγότερες παρακολούθησαν ψηφιακά κάποια θεατρική παράσταση με την παρατήρηση βέβαια των περισσότερων εκπαιδευτικών, ότι δεν μπορεί να συγκριθεί με την ομορφιά της διά ζώσης εμπειρίας. Ωστόσο, σύμφωνα με το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών, η

ψηφιακή πολιτιστική εμπειρία υπό όρους και προϋποθέσεις, με ανάλογη εκπαίδευση και μύηση των μαθητών, παρέχει πολλές εκπαιδευτικές δυνατότητες και μπορεί να αποτελέσει ευχάριστο, δημιουργικό, γόνιμο και εποικοδομητικό τρόπο προσέγγισης πολιτιστικών χώρων και έργων.

Οι εκπαιδευτικοί της διεξαχθείσας έρευνας για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των ΠΠΘ χρησιμοποιούν αλλά και αξιοποίησαν την περασμένη σχολική χρονιά διάφορα ψηφιακά μέσα με πιο εύχρηστα το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και τις ψηφιακές εκπαιδευτικές πλατφόρμες, με τις οποίες εξοικειώθηκαν πρόσφατα. Πολύ χρήσιμα ήταν και τα προγράμματα επεξεργασίας κειμένου, παρουσίασης, εικόνας και βίντεο και σε μικρότερο βαθμό το ιστολόγιο και άλλα συνεργατικά εργαλεία. Η επικοινωνιακή προβολή και διάχυση του πολιτιστικού προϊόντος των ΠΠΘ έγινε μέσα από την ιστοσελίδα του σχολείου αλλά και από το επετειακό ιστολόγιο της ΔΔΕ του νομού Κορινθίας για την προηγούμενη σχολική χρονιά. Ακόμη ως χώρος προβολής σχολικών πολιτιστικών δράσεων θεωρούνται από τους εκπαιδευτικούς οι τοπικές (ηλεκτρονικές) εφημερίδες, οι ιστότοποι των μαθητικών διαγωνισμών και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Παρόμοια αλλά σε διαφορετική έκταση είναι η χρήση των ηλεκτρονικών περιβαλλόντων και στην έρευνα της Ζδράβου (2017), αφού εκεί κατά τη διάρκεια υλοποίησης ενός Π.Σ.Δ., το ιστολόγιο και ο ιστοχώρος κοινωνικής δικτύωσης ξεχωρίζουν ως πρώτες επιλογές. Τέλος, μια πρακτική που δεν αναδείχθηκε από την παρούσα έρευνα είναι η αξιοποίηση του σύγχρονου συνεργατικού εργαλείου eTwinning, που αφορά την εργασία του Σακελλαρίου (2020) για τη διδασκαλία του κλασικού πολιτισμού και ο λόγος είναι ότι εντάσσεται κυρίως στα ευρωπαϊκά-διεπιστημονικά προγράμματα αλλά με πολιτιστικό περιεχόμενο.

5. 5. 2. ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ

Ως ανασταλτικοί παράγοντες της αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων στην υλοποίηση ενός ΠΠΘ αναφέρθηκαν γενικά η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής στις αίθουσες του σχολείου, στο εργαστήριο πληροφορικής, στην οικία των μαθητών, όπως και η προβληματική συνδεσιμότητα στο διαδίκτυο. Επισημάνθηκαν όμως και η έλλειψη τεχνογνωσίας και η ελλιπής επιμόρφωση στη χρήση των ψηφιακών μέσων και μάλιστα στην εκπαιδευτική-παιδαγωγική αξιοποίηση και ένταξη τους στη μαθησιακή διαδικασία. Πρόκειται για διαπίστωση που συγκλίνει με εκείνη της Ζδράβου (2017)

που συμπεραίνει ότι η αξιοποίηση των διαδικτυακών μέσων φαίνεται να πραγματοποιείται εργαλειακά, χωρίς να υπάρχει συγκεκριμένος και συνεχής μαθησιακός σχεδιασμός της ένταξής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αλλά και η έρευνα της Κωσταρά (2020) διαπίστωσε πως η ανταπόκριση των μαθητών στην ψηφιακή προσέγγιση πολιτιστικών προϊόντων ήταν μέτρια, με ελάχιστους να δηλώνουν ενθουσιασμένοι ή εντυπωσιασμένοι και η δια ζώσης επαφή χαρακτηρίστηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό εκπαιδευτικών ως καλύτερη από την ψηφιακή.

5. 6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΘΜΟ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΡΟΣΚΟΠΤΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΠΘ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

5. 6. 1. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΡΦΩΝ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ

Στο ερώτημα για την αξιοποίηση της μικτής μάθησης στο πλαίσιο της απομακρυσμένης εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας covid 19 για τη διεξαγωγή του πολιτιστικού προγράμματος, οι εκπαιδευτικοί της παρούσας έρευνας χρησιμοποίησαν την ασύγχρονη διδασκαλία και οι μισοί περίπου και τη σύγχρονη με την πλατφόρμα cisco webex. Σε μικρότερο βαθμό χρησιμοποιήθηκε η δια ζώσης διδασκαλία, είτε στην αρχή για την οργάνωση και στο τέλος για τη σύνθεση του παραδοτέου είτε για τη βιντεοσκόπηση ταινίας. Η αξιοποίηση της ασύγχρονης εκπαίδευσης μέσω εκπαιδευτικών ψηφιακών πλατφορμών στα ΠΠΘ κυμάνθηκε από την εκμετάλλευση πολλών δυνατοτήτων τους στη διδακτική πράξη, μέχρι την περιορισμένη χρήση τους και την προτίμηση της πιο πρακτικής και δοκιμασμένης λύσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Αξιοποιήθηκαν λοιπόν στις πλατφόρμες κυρίως ο τοίχος, η συζήτηση, η εφαρμογή της ανάθεσης εργασιών, τα αρχεία και δευτερευόντως η δημιουργία διαδραστικών μαθησιακών αντικειμένων και οι δημοσκοπήσεις. Στην έρευνα της Κωσταρά (2020), αν και δεν γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στις ψηφιακές πλατφόρμες, ένα σημαντικό ποσοστό καθηγητών χαρακτήρισε την απομακρυσμένη επικοινωνία στο πλαίσιο των ΠΠΘ ως πολύ θετική, πρωτόγνωρη εμπειρία, που συνέβαλε στην υλοποίηση του Προγράμματος με τρόπο διασκεδαστικό και απολαυστικό. Μάλιστα σε προγράμματα με αντικείμενο τον μαθητικό τύπο, το

σχολικό ραδιόφωνο, τον κινηματογράφο, διάφορες οπτικοακουστικές μορφές έκφρασης, τη φιλιαναγνωσία, τη δημιουργική γραφή, ή την τοπική ιστορία μπόρεσαν να γίνουν αρκετές δραστηριότητες εξ αποστάσεως, και μάλιστα με μεγάλη επιτυχία, όπως διαδικτυακές έρευνες των μαθητών, συγγραφή σε συνεργατικά έγγραφα, παρακολούθηση και σχολιασμός ταινιών, δημιουργία ραδιοφωνικών εκπομπών, εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία.

Τα εμπόδια στην υλοποίηση των ΠΠΘ με ψηφιακά μέσα την ίδια περίοδο ήταν βέβαια προβλήματα τεχνικής φύσεως αλλά και η εύρεση κοινής διδακτικής ώρας για τη σύγχρονη εφαρμογή του προγράμματος, καθώς και οι περιορισμένες ψηφιακές δεξιότητες των μαθητών. Παράλληλα στην ασύγχρονη εφαρμογή των προγραμμάτων υπήρξε περιορισμένη ανταπόκριση, εμπλοκή και αλληλεπίδραση, γεγονός που απαιτούσε τη συνεχή κινητοποίηση των μαθητών από τον καθηγητή τους. Εξάλλου ο ανασχεδιασμός των ΠΠΘ με τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων, σε συνδυασμό με την απομακρυσμένη και αρχικά ανοίκεια μορφή εκπαίδευσης και των υπολοίπων μαθημάτων, προκάλεσε πρόσθετο φόρτο και εξουθένωσε τους εκπαιδευτικούς. Τέλος κάποια προγράμματα δεν κατέστη εφικτό να ολοκληρωθούν μέσα στην ίδια σχολική χρονιά, ενώ υποβάθμισε την ποιοτική παραγωγή τους η εγκύκλιος για εφαρμογή ανά τμήμα. Παρόμοια και η έρευνα της Δημητριάδου (2021) κατέγραψε ως δυσκολίες, σχετικά με την υλοποίηση προγράμματος το σχολικό έτος 2020-21, την κόπωση που αισθάνονται οι εκπαιδευτικοί λόγω των δύσκολων συνθηκών που βιώνουν στην εργασιακή, αλλά και στην προσωπική/οικογενειακή καθημερινότητα, τον περιορισμό των δράσεων στο πεδίο και των εκπαιδευτικών επισκέψεων λόγω των συνθηκών, τη μείωση του ενδιαφέροντος των παιδιών να συμμετέχουν σε προγράμματα υπό συνθήκες κοινωνικής αποστασιοποίησης και την έλλειψη δυνατότητας συγκρότησης μικτής ομάδας παιδιών λόγω υγειονομικών πρωτοκόλλων. Η έρευνα επίσης της Κωσταρά (2020) αποκαλύπτει ότι, όσον αφορά την ολοκλήρωσή των ΠΠ, ήταν η μοναδική χρονιά που σε τόσο μεγάλο ποσοστό τα προγράμματα δεν ολοκληρώθηκαν και δεν έφτασαν σε κάποιο παραγόμενο υλικό ή αποτέλεσμα. Στην ίδια έρευνα σχετικά με την εξ αποστάσεως (σύγχρονη ή ασύγχρονη) επικοινωνία στο πλαίσιο των ΠΠΘ το 51,8% των εκπαιδευτικών, δεν είχε κάποια επαφή με τους μαθητές των πολιτιστικών ομάδων και το 40% των εκπαιδευτικών που επιχείρησαν εξ αποστάσεως επικοινωνία τη χαρακτήρισαν ως ανέφικτη και αναποτελεσματική εμπειρία με μηδαμινά αποτελέσματα.

5. 6. 2. ΠΡΟΘΕΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΠΕ ΣΤΑ ΠΠΘ

Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών προτίθεται να χρησιμοποιήσει εκ νέου τις ψηφιακές τεχνολογίες στην υλοποίηση ενός ΠΠΘ, εφόσον αποτελεί πλέον κεκτημένη γνώση μαθητών και καθηγητών και ήδη αξιοποιείται στη διδασκαλία και των άλλων μαθημάτων. Κατά την αιτιολόγηση της συγκεκριμένης πρόθεσης αναφέρθηκαν επίσης η συχνότερη επικοινωνία και η στενότερη παρακολούθηση της εργασίας των μαθητών, η σύσφιξη των σχέσεων της ομάδας και η δυνατότητα μεγαλύτερης ανατροφοδότησης. Επιπλέον επαναδιατυπώθηκε ο διευκολυντικός, συμπληρωματικός και ενισχυτικός ρόλος τους στη δια ζώσης διεξαγωγή των προγραμμάτων αλλά και η λειτουργία τους ως ερέθισμα και έμπνευση δημιουργικής έκφρασης. Στο ίδιο ερώτημα στην έρευνα της Δημητριάδου (2021), αν δηλαδή υπάρχει πρόθεση αξιοποίησης διαδικτυακών επισκέψεων και ψηφιακών εφαρμογών, όπου αυτό είναι δυνατόν, το μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευτικών απάντησε θετικά, ενώ δεν ήταν λίγοι οι εκπαιδευτικοί που δήλωσαν ότι προτίθενται να αξιοποιήσουν τη δυνατότητα εξ αποστάσεως συναντήσεων για την υλοποίηση των προγραμμάτων. Επίσης στην εργασία της Ζδράβου (2017) τα συμπεράσματα αποκαλύπτουν την ευνοϊκή τοποθέτηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αξιοποίηση και ενσωμάτωση των ΤΠΕ και των web 2.0 εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία και ειδικότερα στην υλοποίηση ενός Π.Σ.Δ. και την αναγνώριση εκ μέρους τους των παιδαγωγικών οφελών, που μπορούν να αποκομίσουν μαθητές και εκπαιδευτικοί. Τέλος και στην έρευνα της Κωσταρά (2020) για την ψηφιακή προσέγγιση πολιτιστικών προϊόντων η συνολική αποτίμηση της εμπειρίας ήταν θετική και θεωρήθηκε σε μεγάλο ποσοστό ως ένας τρόπος διαφυγής από την επιβαρυνόμενη και περιορισμένη καθημερινότητα, που επέβαλε η επιβεβλημένη φυσική αποστασιοποίηση λόγω του Covid 19.

5. 7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΠΠΘ

Η Υπεύθυνη εκπαιδευτικός του Γραφείου Σχολικών Δραστηριοτήτων παρατήρησε ότι τα ΠΠΘ υποδιπλασιάστηκαν τη σχ. χρονιά 2020-2021 λόγω της εξ

αποστάσεως εκπαίδευσης και των δύσκολων εργασιακών συνθηκών αλλά έγιναν σημαντικές προσπάθειες από τους εκπαιδευτικούς για την ολοκλήρωση των προγραμμάτων. Την διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνουν και οι αναρτήσεις των προϊόντων 15 σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Κορινθίας στο ιστολόγιο της Διεύθυνσης για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση με τη συμμετοχή άνω των 25 εκπαιδευτικών (βλ. Παράρτημα 1). Το επετειακό αυτό ιστολόγιο ήταν ένας τρόπος προβολής των πολιτιστικών δράσεων γυμνασίων και λυκείων του νομού, που υποκατέστησε μια ζωντανή εκδήλωση αλλά και ένας επιβεβλημένος φόρος τιμής στον αγώνα για την ελευθερία. Οι τηλεδιασκέψεις εξάλλου σύμφωνα με τις απαντήσεις της ήταν μια λύση ανάγκης, που εξυπηρέτησε τη διδασκαλία, την επικοινωνία και την ενημέρωση-επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και ολόκληρης της μαθητικής κοινότητας αλλά η τεχνολογία δεν μπορεί να αναπαραστήσει με πληρότητα ένα ζωντανό πολιτιστικό φεστιβάλ, καθώς και τις επισκέψεις με φυσική παρουσία στα σχολεία.

Τον υποστηρικτικό και εμπνευστικό ρόλο του Υπ. ΠΣΔ, που έγινε προσπάθεια να εκπληρωθεί και την προηγούμενη κρίσιμη χρονιά, κυρίως με ηλεκτρονική επικοινωνία και τηλεσυναντήσεις, καταδεικνύει και η έρευνα των Καραγεωργίου και Κωσταρά (2018) σύμφωνα με την οποία οι Υπεύθυνοι ΠΣΔ διοργάνωσαν σεμινάρια που σχετίζονται με τις θεματικές των προγραμμάτων και γενικότερα επιμορφωτικά σεμινάρια με ποικίλη θεματολογία και ενημέρωσαν τους εκπαιδευτικούς για σχετικές πολιτιστικές δράσεις και εκδηλώσεις κοινωνικών φορέων. Τέλος η Κωσταρά (2020) επισημαίνει, επιβεβαιώνοντας τα παραπάνω συμπεράσματα, ότι σε συντριπτικά μεγάλο ποσοστό δεν υλοποιήθηκαν εκδηλώσεις παρουσίασης των Προγραμμάτων στα σχολεία τη σχ. χρονιά 2020-2021 και μάλιστα δόθηκε επέκταση του χρόνου ολοκλήρωσής των προγραμμάτων από το ΥΠΑΙΘ αλλά ορισμένες ομάδες οδηγήθηκαν σε διαδικτυακή ανάρτηση υλικού στην ιστοσελίδα ή σε blog του σχολείου.

5. 8. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εφόσον πρόκειται για ποιοτική έρευνα που τα κοινωνικά φαινόμενα εξαρτώνται από το χρόνο και το χώρο, δεν υπάρχει δυνατότητα γενίκευσης των συμπερασμάτων, αφού αυτά αφορούν ένα συγκεκριμένο, μικρό δείγμα εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε ένα και μόνο νομό, που προσπάθησε να υλοποιήσει ΠΠΘ την προηγούμενη σχολική χρονιά.

Ενδεχομένως και η διεξαγωγή των ΠΠΘ κυρίως από φιλόλογους να επηρέασε την αξιοπιστία της έρευνας. Οι συγκεκριμένοι, καθώς δίνουν έμφαση στην ανθρωπιστική διάσταση της εκπαίδευσης και στην καλλιτεχνική έκφραση, επιδεικνύουν μια επιφύλαξη προς τις νέες τεχνολογίες και αρκετοί από αυτούς δεν αξιοποιούν δυναμικά τις ψηφιακές τεχνολογίες, ώστε να τις ενσωματώσουν δημιουργικά στα μαθήματά τους.

Επίσης διαπιστώθηκε ποικιλία και αρκετά μεγάλη διαφοροποίηση απόψεων, που προφανώς οφείλεται στη διαφορά ειδικοτήτων, στη μεγάλη κλίμακα θεματολογίας των ΠΠΘ και στη διαφορετική τοποθέτηση των εκπαιδευτικών απέναντι στις ΤΠΕ. Τέλος, η δύσκολη περίοδος στην οποία διεξήχθησαν τα συγκεκριμένα προγράμματα περιορίζοντας δραματικά τον αριθμό τους, δυσκόλεψε την επιλογή του κατάλληλου δείγματος, που να πληροί όλες τις προδιαγραφές υλοποίησης των ΠΠΘ με τη χρήση των ΤΠΕ.

5. 9. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

5. 9. 1. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Στο πλαίσιο συμπλήρωσης και επέκτασης της παρούσας έρευνας καταγράφονται στη συνέχεια κάποιες προτάσεις, που μπορούν να επιβεβαιώσουν και να προσανξήσουν τα αποτελέσματά της. Έτσι θα ήταν θεμιτή αρχικά η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την υλοποίηση και άλλων προαιρετικών καινοτόμων προγραμμάτων την ίδια περίοδο παράλληλα με τη διείσδυση των ΤΠΕ στη διεξαγωγή τους, ώστε να γενικευτούν τα συμπεράσματα της προκείμενης έρευνας. Ακόμη προτείνεται η μελέτη περιπτώσεων συγκεκριμένων ΠΠΘ, στην οποία θα αξιολογείται η ποιότητα της συνεργασίας, αλλά και οι στάσεις και οι αντιλήψεις όλων των συμμετεχόντων (μαθητών, εκπαιδευτικών, συνεργατών). Επίσης θα μπορούσε να διενεργηθεί και ποσοτική έρευνα σε περισσότερους νομούς, ώστε να διαπιστωθεί η ευρύτερη εφαρμογή των προγραμμάτων αυτών αλλά και ο πιθανός περιορισμός τους λόγω του δεύτερου κύματος της πανδημίας. Οποσδήποτε θα λειτουργούσε κάλλιστα συνδυαστικά με μια ακόμη πιο πρόσφατη έρευνα για τη φετινή σχολική χρονιά, ώστε να διερευνηθεί συνολικά το αποτύπωμα της πανδημικής κρίσης στη διεξαγωγή των ΠΠΘ.

5. 9. 2. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Όσον αφορά γενικά το θεσμό των ΠΠΘ μέσα από τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, προτείνεται κατ' αρχήν η αναζωπύρωση της επιμόρφωσης στελεχών και εκπαιδευτικών σχετικά με τα πολυεπίπεδα οφέλη των Πολιτιστικών Προγραμμάτων, καθώς και τα ενδεχόμενα εμπόδια και τους τρόπους υπέρβασής τους. Επιμόρφωση που σύμφωνα με τις επιθυμίες των εκπαιδευτικών θα εστιάζει σε βιωματικές μεθόδους και θα αξιοποιεί τη νέα τεχνολογία, ώστε να λειτουργεί και εξ αποστάσεως. Με την πεποίθηση επίσης ότι τα πολιτιστικά προγράμματα και κατ' επέκταση τα προαιρετικά καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα συντείνουν στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, προτείνεται στις σχολικές μονάδες και στους εκπαιδευτικούς που αναλαμβάνουν το συντονισμό Πολιτιστικών Προγραμμάτων η προσφορά ουσιαστικών κινήτρων, όπως η συμμετοχή με μοριοδότηση αλλά και γενικά η διαρκής οικονομική ή έστω ηθική επιβράβευση.

Συντονισμός όμως θα πρέπει να υπάρξει με κάθε καινοτομία που εισάγεται στην εκπαίδευση, όπως πρόσφατα με τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων, ώστε να μην υπάρχουν αλληλοεπικαλύψεις αλλά και περιθωριοποίηση παλαιότερων θεσμών. Είναι λοιπόν αντιληπτό ότι τα ίδια τα ΠΠΘ χρήζουν θεσμικής αναπροσαρμογής και αναπλαισίωσης, ώστε να μην παραμένουν στο περιθώριο του σχολικού προγράμματος, να μην υπολειμθούν λόγω προβλημάτων ή να επαφίενται μόνο στη φιλοτιμία και το αλτρουιστικό πνεύμα μεμονωμένων καθηγητών σε κάθε σχολική μονάδα.

Επιπλέον, συνιστάται η ενίσχυση των ΤΠΕ και η συνεργασία με τον καθηγητή πληροφορικής για την ανάπτυξη δεξιοτήτων παραγωγής ψηφιακού υλικού, σε συνδυασμό με την αξιοποίησή και αναβάθμιση των εργαστηρίων πληροφορικής για τη λειτουργία των προγραμμάτων. Τέλος, η υλοποίηση των πολιτιστικών προγραμμάτων, όπως και άλλων ΠΣΔ, σε πείσμα κάθε αντιξοότητας, πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα της σχολικής ηγεσίας, όπως και η διάχυση και προβολή των αποτελεσμάτων τους κεντρική επιδίωξη της σχολικής μονάδας, ώστε να στοχεύουν στην ανάδειξη του πολιτισμού, του ανθρωπισμού, της δημιουργικής έκφρασης και της περαιτέρω ενεργοποίησης για μαθητές και εκπαιδευτικούς αλλά και στο άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία.

5. 10. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο θεσμός των Προγραμμάτων Πολιτιστικών Θεμάτων έχει τη δύναμη να αποτελέσει μοχλό αναβάθμισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, εμπλέκοντας μαθητές, εκπαιδευτικούς και φορείς σε ένα πρωτόγνωρο και δημιουργικό ταξίδι με προορισμό τον πολιτισμό, τον εξανθρωπισμό, την πνευματική καλλιέργεια των ατόμων και της κοινωνίας. Η συστηματική υλοποίηση ΠΠΘ κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς συμπληρώνει διαθεματικά και εμπεδώνει προηγούμενες γνώσεις των μαθητών, βαθαίνει την αυτοεκτίμηση, την αλληλεγγύη και την εξωστρέφεια των μαθητών, την γνήσια συνεργασία μαθητών και εκπαιδευτικών, καλλιεργεί δεξιότητες στα μέλη της σχολικής κοινότητας προσφέροντας εφόδια για το μέλλον, εμπλουτίζει τη μαθησιακή διαδικασία και βοηθά στην καινοτομική προσέγγισή της. Τέλος μέσω της πραγματοποίησής τους, όσο το δυνατόν ευρύτερα, ευδοκίμει στο σχολικό χώρο η αίσθηση της φιλίας, της αυτοέκφρασης και της δημιουργικής ελευθερίας.

Είναι βέβαια απαραίτητη παράλληλα η συνειδητοποίηση πως η ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης είναι αναγκαία συνθήκη πλέον αλλά και μια ευκαιρία και πρόκληση ανανέωσης της μαθησιακής διαδικασίας. Οι νέες συνεχώς αναπτυσσόμενες εφαρμογές του διαδικτύου, καθώς εντάσσονται δυναμικά στη σχολική εκπαίδευση, προσφέρουν δυνατότητες νέων παιδαγωγικών προσεγγίσεων και πλαισιοθετημένων πρακτικών μάθησης σε διαφορετικούς χρόνους και χώρους. Στο κέντρο του σύγχρονου προβληματισμού βρίσκεται η αξιοποίηση δυναμικών και αναδυόμενων περιβαλλόντων μάθησης, που ενθαρρύνουν την ανοικτή συμμετοχή, την αλληλεπίδραση, την ανατροφοδότηση, τον αναστοχαστικό διάλογο, τη διαμοίραση περιεχομένου, τη σύνδεση ατομικής και συνεργατικής ψηφιακής δημιουργίας, την αυτόνομη, αυτορρυθμιζόμενη αλλά και υβριδική μάθηση. Μέσα και από την αξιοποίηση λοιπόν όλων αυτών των υπηρεσιών και δυνατοτήτων ευχής έργον είναι τα Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων να αποτελούν για πολλά χρόνια ακόμη μια διπλά καινοτόμο μορφή μη τυπικής, βιωματικής και συνεργατικής μάθησης και φυτώριο ανάπτυξης δεξιοτήτων στην ελληνική εκπαίδευση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Anastasiades, P.S., Filippousis, G., Karvunis, L., Siakas, S., Tomazinakis, A., Giza, P. & Mastoraki, H. (2010). Interactive Videoconferencing for collaborative learning at a distance in the school of 21st century: A case study in elementary schools in Greece. *Computers & Education*, 54 (2), 321-339.

Angelaina, S., & Jimoyiannis, A. (2012). Educational blogging: Developing and investigating a students' community of inquiry. In *Research on e-Learning and ICT in Education* (pp. 169-182). Springer, New York, NY.

Autor, D.H., Levy, F. & Murnane, R.J. (2003). The skill content of recent technological change: An empirical exploration. *Quarterly Journal of Economics*, 118 (4), 1279-1333

Avazmatova, M. (2020). *Significance Of Blended Learning In Education System. National University Of Uzbekistan*. doi.org/10.37547/tajssei/Volume02Issue08-82

Babbie, E. R. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

Bamberg, S. & Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new metaanalysis of psycho-social determinants of pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 27 (1), 14-25.

Bamford, A. (2006) *The wow factor: global research compendium on the impact of the arts in education*, Waxmann Verlag.

Beetham, H., & Sharpe, R. (Eds.). (2013). *Rethinking pedagogy for a digital age: Designing for 21st century learning* (Vol. 711). New York, NY: routledge.

Bell, J. (2007). *Πώς να συντάξετε μια επιστημονική εργασία. Οδηγός ερευνητικής μεθοδολογίας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Brown, J., Collins, A., Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning, *Educational Researcher*, 18 (1), 32-42.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (1994). *Educational research methodology*. Athens: Metaixmio.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Creswell, J. W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Εκδόσεις Ίων, Αθήνα

Dewey, J., (1938). *Εμπειρία και εκπαίδευση*, μτφρ Λέανδρος Πολενάκης, Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1980.

Dewey, J., (1956), *Το σχολείο και η κοινωνία*, μτφρ. Μόσχα Μιχαλοπούλου, Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1982.

Dillenbourg, P. (1999). What do you mean by collaborative learning? In P. Dillenbourg (Eds) *Collaborative-learning: Cognitive and Computational Approaches*. (pp. 1-19), Oxfor: Elsevier.

Dooly, M. (2008). Constructing knowledge together. In M. Dooly (Eds.), *Telecollaborative Language Learning. A guidebook to moderating intercultural collaboration online* (pp. 21-45). Bern: Peter Lang.

Ewing, R., (2009). *The Arts and Australian Education: Realising Potential*, ACER Press (Australian Council for Educational Research).

Fullan, M. (1999). *Changes Forces*. London: The Sequel, Taylor & Francis.

Fullan, M. (2010). *All systems go: The change imperative for whole system reform*. Corwin Press.

Fullan, M. (2016). *The new meaning of educational change*, New York, NY: Teachers College Press

Frey, K. (1998). *Η «Μέθοδος Project»*. Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη

- Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences* (10 anniversary ed.). New York, NY: Basic Books.
- Hargreaves, A., & Evans, R. (Eds.). (1997). *Beyond educational reform: Bringing teachers back in*. Open University Press. (UK)
- Harris, A. & Chapman, C., (2002). Democratic Leadership for School Improvement in Challenging Contexts, *International Electronic Journal For Leadership in Learning*, 6 (9). <http://www.acs.ucalgary.ca/~iejll>.
- Hollins, E. (2007). *Ο πολιτισμός στη σχολική μάθηση* (Δ. Λάμπρου, Μτφρ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Jeffs T. & Smith M. (1990). «Educating Informal Educators». In Jeffs T. and Smith M. (επιμ.) *Using Informal Education*. Buckingham: Open University Press
- Jimoyiannis A. & Komis V. (2006). Exploring secondary education teachers' attitudes and beliefs towards ICT adoption in education, *THEMES in Education*, 7(2), 181-204.
- Johnson, D.W. & Johnson, R.T. (2009). An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning. *Educational Researcher*, 38 (5), 365-379.
- Katz, L. & Chard, S. (2004) *Η μέθοδος Project : η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας*, Αθήνα : Ατραπός.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (1997). Explaining variation in teachers' perceptions of principals' leadership: a replication., *Journal of Educational Administration*, 35 (4), 312-331.
- Lilly, E. (1989). The Determinants of Organizational Power Styles. *Educational Review*, 41(3), 281-293. (ο.π.)
- Lorenzo, A. (2017). Comparative Study on the Performance of Bachelor of Secondary Education (BSE) Students in Educational Technology Using Blended Learning Strategy and Traditional Face-to-Face Instruction. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 16(3)

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Lewis, L.H., & Williams, C.J. (1994). Experiential learning: Past and present. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 62, 5-16. doi:10.1002/ace.36719946203

Paris, S. G., & Ash, D. (2000). Reciprocal theory building inside and outside museums. *Curator: The Museum Journal*, 43(3), 199-210. doi:10.1111/j.2151-6952.2000.tb01715.x. (ο.π.)

Rogers, C. (2006). *Η Γένεση του Προσώπου. Η Ψυχοθεραπεία μέσα από τα μάτια ενός θεραπευτή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Richardson, J., & Swan, K. (2001). The role of social presence in online courses: how does it relate to students' perceived learning and satisfaction? In *EdMedia+ Innovate Learning* (pp. 1545-1546). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).

Rovai, A., Ponton, M., Wighting, M., & Baker, J. (2007). A comparative analysis of student motivation in traditional classroom and e-learning courses. *International Journal on E-learning*, 6(3), 413-432. (ο.π.)

Russell, J. L., Knutson, K., & Crowley, K. (2013). Informal learning organizations as part of an educational ecology: Lessons from collaboration across the formal-informal divide. *Journal of Educational Change*, 14, 259 -281. doi:10.1007/s10833-012-9203-4

Sarason, S. B. (1996). *Revisiting " The culture of the school and the problem of change"*. Teachers College Press.

Tramonti, M., Galassi, L.A. & Lavallo, A. (2015). Collaborative learning and 3D virtual worlds: two experiences in a new didactic perspective. *Formamente*, 1 (2), 149-157.

[Unesco Associated Schools Network](#)

Unesco (2001). [Οικουμενική διακήρυξη για την πολιτιστική πολυμορφία](#). 31^η Σύνοδος της Γενικής Διάσκεψης της Unesco.

Unesco (2002). [Open and Distance Learning. Trends, Policy and Strategy Considerations](#). Paris: UNESCO.

Unesco, (2006). [Road Map for Arts Education](#). Building Creative Capacities for the 21st Century Lisbon, 6-9 March 2006

Unesco, (2007). [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization](#)

Unesco, (2010). Καλλιτεχνική Εκπαίδευση . 2η Παγκόσμια Διάσκεψη της UNESCO ([Second World Conference on Arts Education](#)).

UNESCO (2012). 1ος Εορτασμός της Διεθνούς Εβδομάδας Εκπαίδευσης Τεχνών ([International Arts Education Week](#)).

Vadeboncoeur, A. (2006). Engaging young people: Learning in informal contexts. *Review of Research in Education*, 30, 239-278. Ανακτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/4129774>

Williams, R (2006). Leadership for School Reform: Do Principal Decision Making Styles Reflect a Collaborative Approach? *Canadian Journal of Educational and Administration Policy*, 53, 23-34.

Wiseman, A. W., & Anderson, E. (2012). ICT-integrated education and national innovation systems in the Gulf Cooperation Council (GCC) countries. *Computers & Education*, 59(2), 607-618.

B. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αγγέλαινα, Σ. (2009). *Το ιστολόγιο ως εργαλείο κοινωνικής οικοδόμησης της γνώσης: Μια μελέτη περίπτωσης*, Διπλωματική εργασία Παν/μιο Πελοποννήσου, Κόρινθος

Αλαχιώτης, Σ. (2002). Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, 7, 7-18.

Αλαχιώτης Σ. (2004). Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα: Η διαθεματικότητα και η ευέλικτη ζώνη αλλάζουν την παιδεία και αναβαθμίζουν την ποιότητα της

εκπαίδευσης. Στο βιβλίο: *Εκπαιδευτικές καινοτομίες για το σχολείο του μέλλοντος*. Τόμος Α, σελ. 5-36. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός

Αναστασιάδης, Π. (2008). Ζητήματα Παιδαγωγικού Σχεδιασμού για την Διδακτική Αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης σε Περιβάλλον Μικτής – Πολυμορφικής- Μάθησης Κοινωνικο-Εποικοδομητική Προσέγγιση. *Η Περίπτωση του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών» για την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών της Ομογένειας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (ΕΔΙΑΜΜΕ)*. Στο Αναστασιάδης, Π. (Επιμ.), *Η Τηλεδιάσκεψη στην Υπηρεσία της Δια Βίου Μάθησης και της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης: Παιδαγωγικές Εφαρμογές Συνεργατικής Μάθησης από Απόσταση στην Ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.

Ανδρεάδη Σ., (2018). *Η θέση του πολιτισμού στο σύγχρονο σχολείο. Παραγωγή καλλιτεχνικών εκδηλώσεων και επικοινωνιακές πρακτικές, στο πλαίσιο υλοποίησης πολιτιστικών προγραμμάτων*. Έρευνα και συγκρίσιμη ανάλυση σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Β' Περιφέρεια Αττικής. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, ΕΑΠ

Ανδρέου, Α. (2002). Τα αναλυτικά προγράμματα του δημοτικού σχολείου (1881-1981). 2^ο Διεθνές Συνέδριο: *Η Παιδεία στην αυγή του 21^{ου} αι., ιστορικο-συγκριτικές προσεγγίσεις*, Πάτρα. Ανακτήθηκε από :
<http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio2/praktika/andreou.htm>

Ατσόγλου, Κ. (2011). *Μελέτη των στάσεων εκπαιδευτικών Γυμνασίου σχετικά με την ένταξη των ΤΠΕ στη σχολική πρακτική*. Διπλωματική Εργασία, Παν/μιο Πελοποννήσου

Βασάλα, Π. (2005). *Εξ Αποστάσεως Σχολική Εκπαίδευση Στο Α. Λιοναράκης, (Επιμ), Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές εφαρμογές*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Βασάλα, Π., Γεωργιάδου, Π. (2006). *Εξ Αποστάσεως Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Πρακτικά Εισηγήσεων 2ου Συνεδρίου Σχολικών*

Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. σελ. 86-95. Αθήνα, 15-17 Δεκεμβρίου 2006.

Βοϊδήλα, Φ. (2016). *Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τη θέση και το νόημα της αξιολόγησης στο πλαίσιο του εξεταστικού και βαθμολογικού συστήματος της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Διπλωματική εργασία, Παν/μιο Πελοποννήσου

Γαβριλάκης, Κ., (2012), «Σχεδιασμός, ανάπτυξη και διαμορφωτική αξιολόγηση ενός εικονικού περιβάλλοντος εργασίας για το σχεδιασμό προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης». Στο Φλογαΐτη Ε. & Γεωργόπουλος Α., (επιμ.) *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ερευνητικές εργασίες στην Ελλάδα*, (σσ72-83), εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα.

Γεωργιάδη, Ε., Κορδούλης, Χ. (2003). Σύγκριση κόστους της Εξ Αποστάσεως και της Παραδοσιακής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Στο: Α Λιοναράκης (Επιμ.), *2ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*. Πρακτικά Εισηγήσεων, Εκδ. Προπομπός, Αθήνα

Γιαννίρης, Κ. (2012). Έρευνα για τα 20 χρόνια περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Εισήγηση στο *6ο Συνέδριο Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.* ΑΠΘ Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε από: http://www.kpe.gr/proceedings/2_Educational_Research/75_Gianniris.pdf

Γκόβας Ν. & Δεμερτζή Κ. (2001). Πολιτιστικά εκπαιδευτικά προγράμματα, στο: Μπαγάκης Γ. (επιμ.) *Εμπειρίες και σκέψεις εκπαιδευτικών για τα προαιρετικά εκπαιδευτικά προγράμματα*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γκόβας, Ν. & Κακλαμάνη, Φ. (επιμ.). (2000). Αναζητώντας τη θέση του θεάτρου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πρακτικά από τη *1η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το θέατρο στην εκπαίδευση 2000*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση

Γκόβαρης, Χ. & Ρουσσάκης, Ι. (2008). *Πολιτικές στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Έκδοση Υπουργείου Παιδείας/Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Γραμματάς, Θ., & Μουδατσάκης, Τ., (2008), *Θέατρο και Πολιτισμός στο σχολείο, για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*, Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών, Ρέθυμνο.

Γρόσδος, Σ. , Μακαρατζής, Γ. & Ανδρεάδου, Χ. (2010). Τέχνη και δημιουργικότητα στο σχολείο: η αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη διδακτική της Τέχνης *Ψηφιακές και Διαδικτυακές εφαρμογές στην Εκπαίδευση* 2ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας.

Δακοπούλου, Α. (2008). *Εκπαιδευτική Αλλαγή - Μεταρρύθμιση - Καινοτομία*. Στο: Α. Αθανασούλα-Ρέππα, Α. Δακοπούλου, Μ. Κουτούζης, Γ. Μαυρογιώργος & Δ. Χαλκιώτης. Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων, Τομ. Α'(2η έκδ.) *Εκπαιδευτική Διοίκηση και Πολιτική* (σελ. 165-211), Πάτρα, Ε.Α.Π.

Δεκατρή, Ι. (2018). Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων Πολιτισμού και η σημασία τους για το Σχολείο και την Κοινότητα. Ανακτήθηκε από: <https://www.esos.gr/arthra/56134/programmata-sholikon-drastiriotiton-politismoy-kai-i-simasia-toys-gia-sholeio-kai-tin>

Δημητριάδου Α. (2021). Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων στην εποχή της πανδημίας. Απόψεις των εκπαιδευτικών της ΔΔΕ Ημαθίας. *Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση* Τεύχος 20 (65).

Δημητρίου, Α. (2009). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον και Αειφορία. Θεωρητικές και Παιδαγωγικές Προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο.

Διατσίδου, Μ. (2018). Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση των θεατρικών πρακτικών ως μέσου ανάπτυξης κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών, με έμφαση στη μέθοδο της Διερευνητικής Δραματοποίησης. Πρακτικά Εργασιών 4ου Διεθνούς Συνεδρίου, για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, τομ. Γ'(σ.σ. 1138-1140) Λάρισα 12-14 Οκτωβρίου 2018, <http://synedrio.epepek.gr>

Δικταμπανίδου, Μ. & Τσιάρας, Α. (2020). Ο Συνδυασμός Τεχνικών Δραματικής Τέχνης και Μουσικής Αγωγής, ως Μέσο Ενίσχυσης της Αυτοεκτίμησης των Εφήβων. Πρακτικά Εργασιών του Διεθνούς Συνεδρίου, για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, Τομ. Β' (σ.σ. 1023-1031)

Δράκου, Κ. (2014). *Παραγωγή λόγου με χρήση συνεργατικών εργαλείων: Μία μελέτη στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας Γ' Γυμνασίου*. Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Παν/μιο Πελοποννήσου, Κόρινθος.

[European Union Law, \(2000\)](#). Επίσημη εφημερίδα Ε.Ε.

Ζδράβου Π. (2017). *Αντιλήψεις και Στάσεις Εκπαιδευτικών για την Αξιοποίηση των Εργαλείων Web 2.0 στο πλαίσιο Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων*. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων.

Θώμου, Α. (2017). Απόσπασμα από την διπλωματική εργασία «*Η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνείδησης των μαθητών μέσω των πολιτιστικών εκδηλώσεων στο Δημοτικό σχολείο*», στο πλαίσιο του ΠΜΣ “Θέατρο και Εκπαίδευση”, ΠΤΔΕ- ΕΚΠΑ Ανακτήθηκε από: https://www.openarchives.gr/aggregator-openarchives/edm/pergamos/000005-uoa_dl_object_uoad1%3A2195083?language=en

Ι.Ε.Π. (2021) «*Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις δεξιότητες μέσω εργαστηρίων*» Πράξη: MIS 5092064 <https://elearning.iep.edu.gr/study/enrol/index.php?id=510>

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ., (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826>

Καλεσοπούλου, Δ. (2011). *Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο: Θεωρητικές Αφετηρίες, Παιδαγωγικές Πρακτικές*. Εκδόσεις: Πατάκης, Αθήνα.

Καβούρη, Π. (1999). Οι αντιλήψεις των εκπ/κών και διευθυντών/ντριών στις διδακτικές και οργανωτικές καινοτομίες του σχολείου τους, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 106, 91-100.

Καραγεωργίου, Μ. & Κωσταρά, Ευ. (2018). Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων και Συμβουλευτική: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το συμβουλευτικό ρόλο των Υπευθύνων Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων. Πρακτικά Εργασιών 4ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, Λάρισα 12-14 Οκτωβρίου 2018 Τόμ. Β΄

Καραγιάννη, Α. (2018). Αξιολογώντας τη μουσειακή εμπειρία. Πρακτικά Εργασιών 4ου Διεθνούς Συνεδρίου, για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας Τομ. Β΄ (σ. 1115-1122) Λάρισα 12-14 Οκτωβρίου 2018, <http://synedrio.eepek.gr>

Κασιμάτη, Ε. (2017). *Ο πολιτισμός και η τέχνη ως εργαλεία σύνδεσης των μαθημάτων στην εκπαίδευση*. Μεταπτυχιακή εργασία, ΑΠΘ

Κατσή, Α. (2020), Πανεπιστημιακές σημειώσεις. Παν/μιο Πελοποννήσου

Κάτσικας, Χ. (2021). Τι κρύβεται τελικά πίσω από τα εργαστήρια δεξιοτήτων, *alfavita*: https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/358905_ti-krybetai-telika-piso-apo-ta-ergastiria-dexiotiton *Κάτσικας,2021*

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Γ.Σ.Ε.Ε. [Οριζόντιες & Κοινωνικές Δεξιότητες](#) 3/1/2021

Κόλλιας, Β. (2006). Ο εκπαιδευτικός συναντά την ηλεκτρονική κοινότητα μάθησης: προϋποθέσεις που δεσμεύουν. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου «*Δια Βίου Μάθηση για την Ανάπτυξη, την Απασχόληση και την Κοινωνική Συνοχή*», 31 Μαρτίου - 2 Απριλίου 2006 Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος

Κουκούλη, Μ. (2000). Συμπεράσματα από την εφαρμογή-ανάπτυξη ευρωπαϊκών προγραμμάτων και προγραμμάτων Αγωγής Υγείας κατά τη διάρκεια των σχολικών ετών 1995-1998 στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής. Στο Γ. Μπαγάκης (Επιμ.). *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχιμο.

Κρητικού, Α. (2019). *Καινοτόμα προγράμματα στη δημόσια εκπαίδευση –Ο ρόλος της σχολικής ηγεσίας*. Διπλωματική εργασία, Παν/μιο Αιγαίου, Ρόδος

Κυνηγός, Χ. (1995). Η ευκαιρία που δεν πρέπει να χαθεί: Η Υπολογιστική Τεχνολογική ως εργαλείο έκφρασης και διερεύνησης στη Γενική παιδεία. Στο: Α. Καζαμίας και Μ. Κασσωτάκης (Επιμ.), *Ελληνική Εκπαίδευση, Προοπτικές Ανασυγκρότησης και Εκσυγχρονισμού*. Αθήνα: Σείριος.

Κυριακώδη, Δ. & Τζιμογιάννης, Α. (2015). Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Μελέτη των βραβευμένων έργων της δράσης «Θεσμός Αριστείας και Ανάδειξη Καλών Πρακτικών». *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 8(3), 123-151.

Κωσταρά, Ευ. (2020). Διερεύνηση της πολιτιστικής ψηφιακής εμπειρίας εκπαιδευτικών και μαθητών Πολιτιστικών Προγραμμάτων ΔΔΕ Αχαΐας κατά την περίοδο του lockdown λόγω του Covid 19. Πρακτικά Εργασιών του Διεθνούς Συνεδρίου, για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, Τομ. Β'(σ.σ. 786-796) Λάρισα 16-18 Οκτωβρίου 2020, <http://synedrio.epepe.gr>

Λιοναράκης, Α. (2001). «Για ποια εξ αποστάσεως εκπαίδευση μιλάμε;», *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ΕΑΠ*, 25-27 Μαΐου, Πάτρα.

Μακράκης Β. (2000). *Υπερμέσα στην εκπαίδευση. Μια κοινωνικοεπικοινωνιακή προσέγγιση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μάνη, Ο. (2021). *Οι πολιτιστικές δραστηριότητες σε σχολικές μονάδες και η απήχυσή τους στους εκπαιδευτικούς: η περίπτωση των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Γ' Αθήνας*. Χαροκόπειο Παν/μιο, Αθήνα

Μαρκάτος Ν., Βεσκούσης, Β. & Ρετάλης, Σ. (2000). Νέες δικτυακές Τεχνολογίες στην Παιδεία: Προκλήσεις, Προϋποθέσεις και Αντίλογος. Στο Κόμης, Β., (επιμ.), *Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση*, Πρακτικά εισηγήσεων 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή, σελ. 38-45. Πάτρα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών

Ματσαγγούρας, Η. (2002). Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών Προσεγγίσεων: Μια εκπαιδευτική καινοτομία που αλλάζει το σχολείο, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 15-30. Π.Ι. Αθήνα

Μεγάλου, Ε., Τσιλιβίγκος, Γ., Πολίτη, Α., Παπαδημητρίου, Ι. & Χατζής, Χ. (2021). *Αναλυτικός Οδηγός Χρήσης & Παιδαγωγικής Αξιοποίησης της e-me*. ΙΤΥΕ ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ Διεύθυνση Στρατηγικής και Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού

Μουλά, Ε. & Παπαδομαρκάκης, Ι. (2017). *Οι σχολικές δραστηριότητες ως φορέας μετασχηματίζουσας μάθησης*, Ρόδος 2017. Ανακτήθηκε από: <https://app.box.com/s/d71n2nrbzujr995e0813fr2iunbxxkjs>

Μουμουλίδου, Μ. (2006). *Η παιδαγωγική του σχεδίου εργασίας στην προσχολική εκπαίδευση: Θεωρητικό πλαίσιο και πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Μπαγάκης, Γ. (2000) (Επιμ.). *Προαιρετικά εκπαιδευτικά προγράμματα στη σχολική εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μπαγάκης, Γ., Δεμερτζή Κ. & Σταμάτης Α. (επιμ.) (2007). *Ένα σχολείο μαθαίνει. Η αυτοαξιολόγηση και η ανάπτυξη ενός σχολείου στο πλαίσιο του Διεθνούς προγράμματος Carpe Vitam. Leadership for Learning*, Αθήνα: Λιβάνης

Μπαγάκης, Γ. (2007). "Αναστοχασμοί για τις Ελληνικές εκπαιδευτικές αλλαγές μετά την συμμετοχή μας στο πρόγραμμα Carpe Vitam. Leadership For Learning.", (ο.π.) σ. 263-273.

Μπαγάκης, Γ. (2020). Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Παν/μιο Πελοποννήσου Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Κόρινθος

Μπακιρτζής, Κ. (2008). Η χαρά της μάθησης. *Κοινωνία και ψυχική υγεία*, 7, 53-68.

Μπάτος, Κ. (2017). *Εισαγωγή και εφαρμογή καινοτομιών στην εκπαίδευση. Αντιλήψεις και πρακτικές διευθυντών του Νομού Κορινθίας*. Παν/μιο Πελοποννήσου, Κόρινθος.

Μπερτσέκα Γ. (2017). *Καινοτόμα πολιτιστικά προγράμματα: απόψεις μαθητών και εκπαιδευτικών σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Διεύθυνση Β' Αθήνας*. Σχολή Ανθρωπιστικών σπουδών, ΕΑΠ.

Μπιτσάνη, Ε. (2004). *Πολιτισμική Διαχείριση & Περιφερειακή Ανάπτυξη: σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής & πολιτιστικού προϊόντος*, εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2004.

Νιτσόλη, Ε. (2010). *Οι δυσκολίες των εκπαιδευτικών γυμνασίου κατά την εφαρμογή προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και προτάσεις για την επαγγελματική τους ανάπτυξη*. Διπλωματική Εργασία, Παν/μιο Θεσσαλίας, Βόλος

Νταφογιάννη, Δ. (2018). *Η εκπαιδευτική δράση Teachers4Europe: Μία μελέτη των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν στο Νομό Αχαΐας*. Παν/μιο Πελοποννήσου

Ντιρογιάννη, Δ. (2011). «Μουσεία: πεδία εφαρμογής σύγχρονων θεωριών μάθησης». Στο: Δ. Καλεσοπούλου (Επιμ.), *Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, Παιδί και εκπαίδευση στο μουσείο, Θεωρητικές αφηρημένες, παιδαγωγικές πρακτικές* (σελ. 75-92). Αθήνα: Πατάκη.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2002). *Αξιολόγηση του Καινοτόμου Πιλοτικού Προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης στα σχολεία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (2001-02)*

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών για το "Νέο Σχολείο, πεδίο: Πολιτισμός - Δραστηριότητες Τέχνης για την Υποχρεωτική Εκπαίδευση*, Υπουργείο Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2011). Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό. Τόμος Α'. Γενικό Μέρος. Ανακτήθηκε από <http://www.epimorfosi.edu.gr/>

Παλαιοχωρινού Π. (2018). *Το Σχολείο ως Χώρος Παραγωγής και Επικοινωνιακής Διάχυσης του Πολιτισμού: Πολιτιστικά Προγράμματα στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης* Μεταπτυχιακή εργασία, ΕΑΠ

Παπαδοπούλου, Α. (2017). *Η αξιοποίηση των διδακτικών επισκέψεων σε περιβάλλοντα άτυπης μάθησης στη βαθμίδα του Γυμνασίου*. Διπλωματική εργασία. Παν. Πελοποννήσου Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Κόρινθος

Παπακώστα, Α., (2016), «Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων: Σύγχρονες προτεραιότητες, νέες προοπτικές», (σσ. 125-141), Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας: *Τέχνη και Πολιτισμός στο Σχολείο του 21ου αιώνα*, Επιμέλεια Παπαδόπουλος Σ. , εκδόσεις Θαλής ΕΚΠΑ, Αθήνα.

Παπαναστασίου, Κ. & Παπαναστασίου, Ε. (2005). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Λευκωσία: Kailas Printers & Lithographers.

Παρούτσας, Δ.Κ., (2006) Προαιρετικά καινοτόμα - σχολικά προγράμματα. Ανακτήθηκε από: <https://paroutsas.jmc.gr/project/innovat/index.htm>

Πασχάλη, Σ. (2018). *Απόψεις εκπαιδευτικών για τη χρήση των ΤΠΕ κατά την υλοποίηση προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μεταπτυχιακή εργασία, Ρόδος

Πάσχου, Σ. (2019). *Η θεσμική παρέμβαση του Πολιτισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Αξιολόγηση του θεσμού των Μουσικών Σχολείων*. Σχολή Κοινωνικών Επιστημών Πρόγραμμα Σπουδών: Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων ΕΑΠ, Ιωάννινα

Ράπτης Α. & Ράπτη Α. (2003). *Μάθηση και διδασκαλία στην εποχή της πληροφορίας*. Ολική προσέγγιση, Τόμος Α΄. Αθήνα.

Ρέπουλη, Φ. (2018). *Η εκπαιδευτική καινοτομία στις σχολικές μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Μαγνησίας και ο ρόλος της σχολικής ηγεσίας στην εισαγωγή και εφαρμογή τους*. Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Σαϊτής, Χ. Α. (2008). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. 5η έκδοση, Αθήνα: Αυτοέκδοση

Σακελλαρίου Δ. (2020). Προσεγγίζοντας τον κλασικό πολιτισμό με τη χρήση ΤΠΕ: η περίπτωση του e-Twinning . Πρακτικά Εργασιών του Διεθνούς Συνεδρίου, για την

Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, Τομ. Δ'(σ.σ. 12-16) Λάρισα 16-18 Οκτωβρίου 2020, <http://synedrio.epeke.gr>

Σολομών, Ι., (2000). Το κλειστό σχολείο έχει πεθάνει; Προαιρετικά προγράμματα εκπαίδευσης και αξιολόγηση. Στο Μπαγάκης, Γ., (Επιμ.) *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*, Αθήνα: Μεταίχμιο, σ.σ. 17-27.

Σπυροπούλου, Δ. (2004). Η Ευέλικτη Ζώνη ως εκπαιδευτική καινοτομία: Μια μελέτη περίπτωσης της εφαρμογής της σε τρία Γυμνάσια. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 9, 157-171.

Σπυροπούλου, Δ., Βαβουράκη, Α., Κούτρα, Χ., Λουκά, Ε. & Μπούρας, Σ. (2007). Καινοτόμα προγράμματα στην εκπαίδευση, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 13, 69-83.

Σπυροπούλου, Δ., Αναστασάκη, Α., Δεληγιάννη, Δ., Κούτρα, Χ. & Μπούρας, Σ. (2008). *Τα καινοτόμα προγράμματα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: λειτουργική διεισδυτικότητα και βιωσιμότητα*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/10795/109>

Σπυροπούλου, Δ. Αναστασάκη, Α. Δεληγιαννάκη, Δ. Κούτρα, Χ. Λουκά, Ε. & Μπούρα, Σ. (2008) Καινοτόμα προγράμματα στην εκπαίδευση, *Η ποιότητα στην εκπαίδευση*, σ. 197-240

Συμβούλιο της Ευρώπης (2018). Πλαίσιο Αναφοράς Ικανοτήτων για Δημοκρατικό Πολιτισμό, Τόμος 1, [Περιεχόμενο, έννοιες και μοντέλο](#).

Συμβούλιο της Ευρώπης (2020). Πλαίσιο αναφοράς ικανοτήτων για δημοκρατικό πολιτισμό. Τόμος 2, [Περιγραφικοί δείκτες](#)

Ταρατόρη-Τσαλκατίδου, Ε. (1996). Η μέθοδος project και η συμβολή της στη διαπροσωπική επικοινωνία δασκάλου-μαθητή. *Σχολείο και ζωή*, 2, 49-55.

Τζιμογιάννης, Α. (2005). Προς ένα Παιδαγωγικό Πλαίσιο Διδασκαλίας του Προγραμματισμού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Πρακτικά Εργασιών 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου «*Διδακτική της Πληροφορικής*». 7-9 Οκτωβρίου 2005, Κόρινθος.

Τζιμογιάννης, Α. (2019). *Ψηφιακές Τεχνολογίες και Μάθηση του 21ου αιώνα*. Αθήνα, Κριτική.

Τσέλιου, Ε. (2019). *Το σύγχρονο σχολείο ως χώρος παραγωγής πολιτισμού μέσα από τα πολιτιστικά προγράμματα. Μαθητικό Φεστιβάλ Θεάτρου Αγρινίου και οι επιρροές του*. Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Τσιώλης, Γ. (2017). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. ΕΑΠ

Υφαντή, Α. (2000). Εκπαιδευτικές αλλαγές και βελτίωση του σχολείου, Μια πολύπλοκη σχέση, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 113, 57-63.

Φλογαΐτη, Ε. & Λιαράκου, Γ. (2007). *Από την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη. Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις*. Αθήνα: Νήσος.

Φρυδάκη, Ε. (2009). *Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και της μετανεωτερικής σκέψης*. Αθήνα: Κριτική.

Χαρπαντίδης, Θ. (2019). *Η διδασκαλία της τοπικής ιστορίας με τη χρήση της μεθόδου project*. Μεταπτυχιακή εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Αλεξανδρούπολη.

Χριστοδούλου, Π. (2020). *Εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτισμού στο μουσείο και η αξιοποίησή τους στο σύγχρονο σχολείο*. Διπλωματική εργασία. Παν. Πελοποννήσου, Κόρινθος.

Γ. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (με χρονολογική σειρά)

Υπουργική Απόφαση Γ2/4867/28-8-1992, «Σχολικές Δραστηριότητες», ΦΕΚ 629/τεύχος Β΄/23-10-1992.

Νόμος 2817/2000, «Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Αγώνες», ΦΕΚ 78Α΄/14-3-2000

Υπουργική Απόφαση 69259/Γ7/10-07-2003, «Ίδρυση θέσεων Υπευθύνων Πολιτιστικών Θεμάτων και Καλλιτεχνικών Αγώνων στις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όλης της χώρας», ΦΕΚ 1321/τεύχος Β΄/16-09-2003

ΥΠΕΠΘ Γ7/127365/17-11-2003 «Σχεδιασμός και στάδια υλοποίησης ενός πολιτιστικού προγράμματος».

Υπουργική Απόφαση 81687/Γ7/09-07-2009. «Σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (Αγωγής Σταδιοδρομίας, Αγωγής Υγείας, Περιβαλλοντικής Αγωγής, Πολιτιστικών Θεμάτων, Comenius- Leonardo da Vinci και e-twinning) για το σχολικό έτος 2009-2010».

Υπουργική Απόφαση 104868/Γ2/ 06-11-2011. «Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων των Α΄, Β΄, Γ΄ τάξεων των Γυμνασίων για την πιλοτική εφαρμογή του Νέου Προγράμματος Σπουδών» ΦΕΚ Β΄ 2240/06.11.2011.

Υπουργική Απόφαση 115478/Γ2/ 28-08-13. «Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων Α΄ τάξης του Γενικού Λυκείου» ΦΕΚ Β΄ 2121/28-08-2013

Εγκύκλιος 212004/Δ7/07-12-2018. «Σχεδιασμός και υλοποίηση των Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων». Ανακτήθηκε από: <http://dipe.mes.sch.gr/autosch/joomla15/index.php/teleytaia-nea/2016-05-26-09-09-31/673-egkyklios-drastiriotitwn-7-12-2018>

Υπουργική Απόφαση 137053/ΓΔ4/9-10-2020. «Σχεδιασμός και Υλοποίηση Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Θεμάτων) για το σχολικό έτος 2020-2021».

Υπουργική απόφαση 108906/ΓΔ4/10-09-21, «Συλλογικός προγραμματισμός, εσωτερική και εξωτερική αξιολόγηση των σχολικών μονάδων ως προς το εκπαιδευτικό τους έργο» ΦΕΚ Τ. Β΄ 4189/10.09.2021

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΣΔ ΚΑΙ ΠΠΘ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ ΤΟ ΣΧ. ΕΤΟΣ 2020-2021

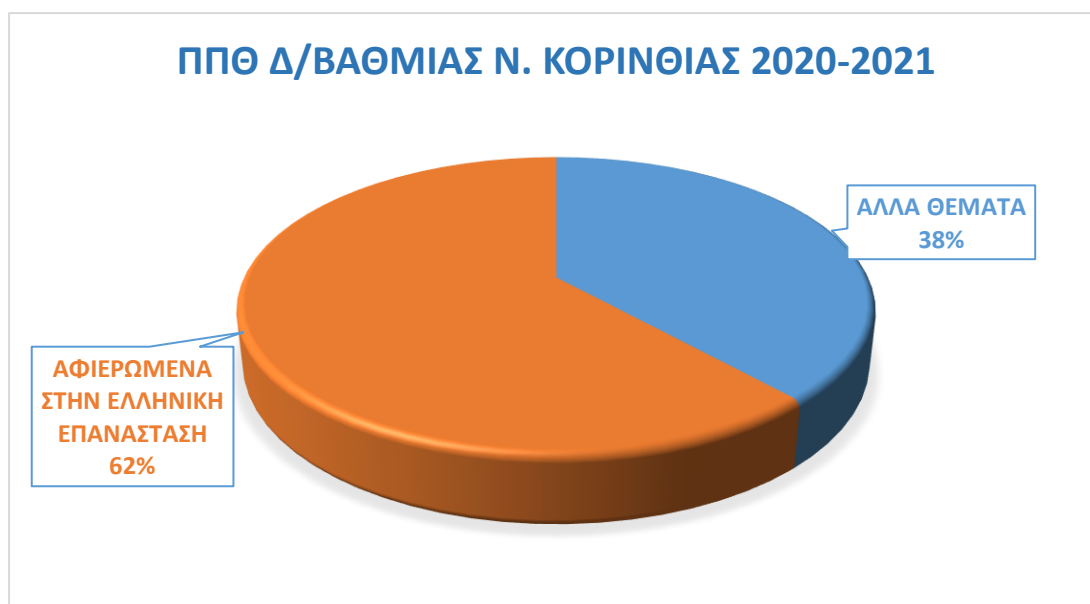

Εικόνα 5. ΠΣΔ Δ/βάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Κορινθίας σχ. έτους 2020-2021

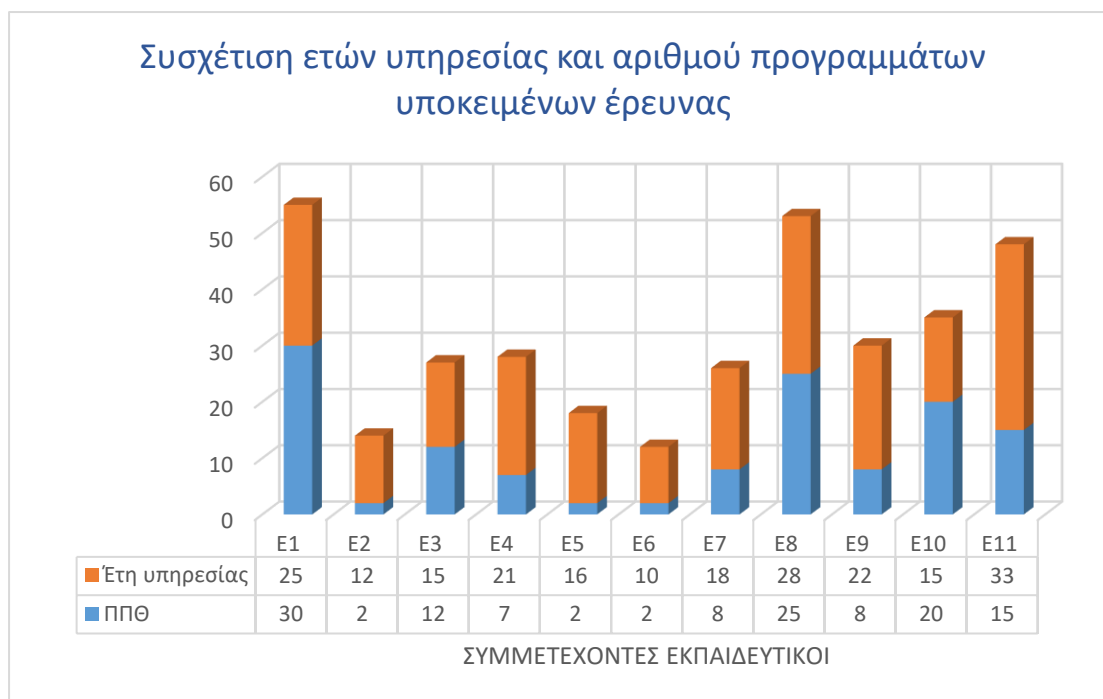
Εικόνα 6. Θεματολογία ΠΠΘ σχ. έτους 2020-2021

ΠΠΘ Δ/ΒΑΘΜΙΑΣ Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ 2020-2021

Εικόνα 7. ΠΠΘ με θέμα την Ελληνική Επανάσταση

Συσχέτιση ετών υπηρεσίας και αριθμού προγραμμάτων υποκειμένων έρευνας

Εικόνα 8. Ραβδόγραμμα συσχέτισης αριθμού ΠΠΘ και ετών υπηρεσίας του δείγματος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

1. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΗΜΙΑΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Η προκείμενη έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας ΜΠΣ του τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Παν/μιου Πελοποννήσου, αφορά τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και σχετίζεται με την διερεύνηση των αντιλήψεων και των πρακτικών των εκπαιδευτικών που ανέλαβαν Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων κατά τη διάρκεια της υλοποίησης των εν λόγω προγραμμάτων με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης λόγω της πανδημίας του Covid-19 σχετικά με τη βιωσιμότητα, την αναγκαιότητα καθώς και την προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στην υλοποίησή τους.

Εισαγωγικές ερωτήσεις:

1. Ποια περίπου είναι η ηλικία σας;
2. Ποιο το επίπεδο των σπουδών σας;
3. Πόσα είναι τα έτη της συνολικής εκπαιδευτικής υπηρεσίας σας;
4. Ποια είναι η ειδικότητα σας και σε ποια βαθμίδα Δ/βάθμιας εκπαίδευσης υπηρετείτε;
5. Έχετε λάβει επιμόρφωση σε θέματα ΠΠΘ κατά το παρελθόν;
6. Πόσα περίπου ΠΠΘ έχετε διοργανώσει μέχρι τώρα;
7. Ποια είναι η θεματολογία των πολιτιστικών προγραμμάτων/δράσεων που αναλαμβάνετε συνήθως;
8. Ποιος είναι ο τίτλος του πρόσφατου ΠΠΘ που διεκπεραιώσατε;
9. Πόσοι μαθητές συμμετείχαν στο τελευταίο πολιτιστικό σας πρόγραμμα ή πολιτιστική δράση σας;

1^{ος} Ερευνητικός άξονας: Η σύγχρονη αναγκαιότητα και η βιωσιμότητα της ήδη πολυχρόνιας εφαρμογής των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

1. Θεωρείτε αναγκαία τη διεξαγωγή ΠΠΘ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και για ποιους λόγους;
 - 1.1 Πιστεύετε ότι είναι περισσότερο αναγκαία τη σύγχρονη εποχή;
 - 1.2. Έχουν κατά τη γνώμη σας κάποια ιδιαίτερη αξία για την εφηβική ηλικία;

2. Πιστεύετε ότι είναι ένας παρωχημένος θεσμός που έχει ατονήσει στην εκπαίδευση;
 - 2.1. Μήπως αναπαράγει παραδοσιακές πρακτικές του αναλυτικού προγράμματος;
 - 2.2. Μήπως εξαντλείται μόνο στη διοργάνωση σχολικών εορτών;
 - 2.3. Υπάρχει ενδιαφέρον από τους καθηγητές και συμμετοχή από τους μαθητές;
3. Ποια είναι τα προσωπικά σας κίνητρα για την υλοποίηση ενός πολιτιστικού προγράμματος;
4. Ποιες δυσκολίες θεωρείτε ότι είναι οι πιο σημαντικές από αυτές που αντιμετωπίζετε στην εφαρμογή των πολιτιστικών προγραμμάτων;
 - 4.1. Πού τις αποδίδετε;
5. Με ποιον τρόπο θεωρείτε ότι τα ΠΠΘ θα εξακολουθήσουν να αποτελούν μια καινοτομία στο ελληνικό σχολείο;

2^{ος} Ερευνητικός άξονας: Τα μαθησιακά οφέλη και οι δεξιότητες που αναπτύσσουν οι μαθητές που συμμετέχουν στα ΠΠΘ.

1. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές που συμμετέχουν σε ένα πολιτιστικό πρόγραμμα σε γνωστικό επίπεδο;
2. Ποιες συγκεκριμένες δεξιότητες πιστεύετε ότι καλλιεργούν οι συμμετέχοντες μαθητές;
 - 2.1. Μέσα από ποιες πρακτικές των ΠΠΘ αναπτύσσονται οι παραπάνω δεξιότητες;
3. Ποιες στάσεις απέναντι στους συμμαθητές τους, τους καθηγητές, το σχολείο αναπτύσσουν;
 - 3.1. Έχετε παρατηρήσει ότι αλλάζει η συμπεριφορά των μαθητών ή ορισμένων από αυτούς;
4. Θεωρείτε ότι επηρεάζονται οι επιδόσεις τους στα άλλα μαθήματα από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα;

3^{ος} Ερευνητικός άξονας: Επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν ΠΠΘ και ο ρόλος της σχετικής επιμόρφωσης τους.

1. Πιστεύετε ότι η ανάληψη τέτοιων προγραμμάτων συμβάλλει στην επαγγελματική σας ανάπτυξη και αν ναι με ποιον τρόπο; (π.χ. επέκταση και συμπλήρωση γνώσεων, ανάπτυξη συνεργασίας, μετασχηματισμός πρακτικών, ανάπτυξη συναισθηματικής νοημοσύνης, σύνδεση σχολείου με την κοινωνία κ.α.)
2. Ποιες ικανότητες ή δεξιότητες θεωρείτε ότι καλλιεργούνται στους εκπαιδευτικούς;
3. Ποιες κυρίως μεθόδους/προσεγγίσεις εφαρμόζετε για την υλοποίηση των ΠΠΘ;
 - 3.1. Χρησιμοποιείτε αυτές τις μεθόδους στην καθημερινή σας πρακτική στη διδασκαλία άλλων γνωστικών αντικειμένων;
4. Θεωρείτε αναγκαία την επιμόρφωση σε θέματα ΠΠΘ;
 - 4.1. Μήπως σας αρκεί η προηγούμενη εμπειρία σας στη διδασκαλία τους;
 - 4.2. Η ειδικότητά σας παρέχει το κατάλληλο γνωστικό υπόβαθρο για τον πολιτισμό;
5. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι κατάλληλα επιμορφωμένοι για την υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων;
6. Αν έχετε λάβει επιμόρφωση σε ποιο βαθμό νοιώθετε ικανοποιημένος/-η από αυτή σχετικά με τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των πολιτιστικών προγραμμάτων;
 - 6.1. Ποια μορφή θα θέλατε να είχε η συγκεκριμένη επιμόρφωση;

4^{ος} Ερευνητικός άξονας: Ο ρόλος των ΤΠΕ στην ενίσχυση και επέκταση των ΠΠΘ

1. Θεωρείτε ότι η χρήση των ΤΠΕ ενισχύει και αναβαθμίζει τη διεξαγωγή ενός ΠΠΘ και αν ναι με ποιον τρόπο;
2. Ποιες δυνατότητες προσφέρονται, κατά τη γνώμη σας, για την οργάνωση και εφαρμογή ενός πολιτιστικού προγράμματος/δράσης μέσα από την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών;
3. Ποια διαδικτυακά εργαλεία χρησιμοποιείτε σε ένα ΠΠΘ και ειδικότερα σε ποιο βαθμό τα αξιοποιείτε στα διάφορα στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός προγράμματος (π.χ. αναζήτηση/συλλογή κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, αναζήτηση συνεργασιών με εκπαιδευτικούς/συνεργάτες, δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού και δραστηριοτήτων για τους μαθητές, ανάρτηση του εκπαιδευτικού υλικού, επικοινωνία-συντονισμός των μαθητών κ.ά.);

4. Χρησιμοποιείτε και σε ποιο βαθμό τις ΤΠΕ για την επικοινωνιακή προβολή και διάχυση πολιτιστικού προϊόντος, για συνεργασία με φορείς, για το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία;
5. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα πιθανά εμπόδια/ανασταλτικοί παράγοντες της αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων στην υλοποίηση ενός ΠΠΘ;

5^{ος} Ερευνητικός άξονας: Βαθμός και τρόπος αξιοποίησης των Νέων Τεχνολογιών για την απρόσκοπτη εφαρμογή των ΠΠΘ κατά την περίοδο της πανδημικής κρίσης

1. Αξιοποιήσατε και αν ναι, πόσο εκτεταμένα τη μικτή μάθηση δηλ. το συνδυασμό σύγχρονης, ασύγχρονης και δια ζώσης διδασκαλίας στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας covid 19 για τη διεξαγωγή του πολιτιστικού σας προγράμματος;
2. Χρησιμοποιήσατε τις ψηφιακές πλατφόρμες ασύγχρονης διδασκαλίας κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος και αν ναι, τι σας οδήγησε στην αξιοποίηση τους;
 - 2.1. Ποια πιστεύετε ότι ήταν/θα ήταν η συμβολή της ψηφιακής πλατφόρμας e-class και e-me στη διεξαγωγή ενός ΠΠ;
3. Ποια εμπόδια συναντήσατε στην υλοποίηση των ΠΠΘ με τη χρήση ψηφιακών μέσων και πώς τα αντιμετωπίσατε, ώστε να ολοκληρώσετε τη δραστηριότητα που αναλάβατε;
4. Σκοπεύετε να αξιοποιήσετε τις παραπάνω μορφές μάθησης και ψηφιακά μαθησιακά περιβάλλοντα στη διεξαγωγή ενός μελλοντικού πολιτιστικού προγράμματος;

2. ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

1. Ποιος είναι ο απολογισμός σας από την συγκεντρωτική αποτίμηση των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων της περασμένης σχολικής χρονιάς;
2. Ποια υπήρξε η υποστήριξή σας προς τους εκπαιδευτικούς για τη διεκπεραίωση των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων των σχολείων του Νομού;
3. Για ποιους λόγους αποφασίσατε τη δημιουργία του επετειακού ιστολογίου για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση;
4. Ποια ήταν η απήχηση κατά τη γνώμη σας της συγκεντρωτικής ψηφιακής προβολής των προϊόντων των πολιτιστικών προγραμμάτων στην τοπική κοινωνία;

3. ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Ημερομηνία: 30-11-2021

Συνομιλητές

Ωρα: 6.00 μ.μ.

Ερευνήτρια (Ερ.): Ρέλλου Βιολέττα

Τόπος: Κόρινθος

Συνεντευξιαζόμενη Εκπαιδευτικός (Ε4)

Εκφώνηση

Χαίρετε, αγαπητή συνάδελφε. Ονομάζομαι Βιολέττα Ρέλλου, είμαι φιλόλογος σε Γυμνάσιο και φοιτώ στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα « Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό: Τυπική, Άτυπη και από Απόσταση Εκπαίδευση (Συμβατικές και e-Μορφές)» του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Σας ευχαριστώ που επιθυμείτε να λάβετε μέρος στη συνέντευξη που διενεργώ στο πλαίσιο της έρευνάς μου. Η έρευνα που διεξάγω αφορά την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και σχετίζεται με την διερεύνηση των αντιλήψεων και των πρακτικών των εκπαιδευτικών που ανέλαβαν Προγράμματα Πολιτιστικών Θεμάτων κατά τη διάρκεια της υλοποίησης των εν λόγω προγραμμάτων με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης λόγω της πανδημίας του Covid-19 σχετικά με τη βιωσιμότητα, την αναγκαιότητα καθώς και την προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στην υλοποίησή τους.

Σας βεβαιώνω ότι τα προσωπικά σας στοιχεία θα παραμείνουν απολύτως ανώνυμα και εμπιστευτικά και σας παρακαλώ να εκφράσετε τις απόψεις σας ειλικρινά, ελεύθερα και άνετα συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο καθοριστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας. Η συνέντευξη θα μαγνητοφωνηθεί για την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων και η χρονική της διάρκεια κυμαίνεται από 20 ως 30 λεπτά.

Πριν αρχίσουμε το κύριο σώμα της συνέντευξης, θα ήθελα να σας υποβάλω μερικές **εισαγωγικές ερωτήσεις**:

Ερ. : Ποια περίπου είναι η ηλικία σας;

Ε4: *51 χρονών.*

Ερ. : Ποιο είναι το επίπεδο των σπουδών σας;

Ε4: *Πανεπιστημιακή, 1^ο πτυχίο.*

Ερ. : Πόσα είναι τα έτη της συνολικής εκπαιδευτικής υπηρεσίας σας;

Ε4: *21 έτη.*

Ερ. : Ποια είναι η ειδικότητα σας και σε ποια βαθμίδα Δ/βάθμιας εκπαίδευσης υπηρετείτε;

Ε4: *Είμαι φιλόλογος σε Γυμνάσιο.*

Ερ. : Έχετε λάβει επιμόρφωση σε θέματα ΠΠΘ κατά το παρελθόν;

Ε4: *Ναι. Έχω συμμετάσχει σε συνέδριο και σε ημερίδες για πολιτιστικά θέματα αλλά και περιβαλλοντική εκπαίδευση.*

Ερ. : Πόσα περίπου ΠΠΘ έχετε διοργανώσει μέχρι τώρα;

Ε4: *Περίπου επτά, επίσημα.*

Ερ. : Ποια είναι η θεματολογία των πολιτιστικών προγραμμάτων/δράσεων που αναλαμβάνετε συνήθως;

Ε4: *Θεατρική ομάδα, αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, παραμύθι, η αγάπη για τα ζώα...*

Ερ. : Ποιος είναι ο τίτλος του πρόσφατου ΠΠΘ που διεκπεραιώσατε;

Ε4: *« Η αγάπη του ανθρώπου για τα ζώα μέσα στη ζωή της Εκκλησίας »*

Ερ. : Πόσοι μαθητές συμμετείχαν στο τελευταίο πολιτιστικό σας πρόγραμμα ή πολιτιστική δράση σας;

Ε4: *21 μαθητές.*

1^{ος} Ερευνητικός άξονας: Η σύγχρονη αναγκαιότητα και η βιωσιμότητα της ήδη πολυχρόνιας εφαρμογής των προγραμμάτων πολιτιστικών θεμάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Ερ. : 1. Θεωρείτε αναγκαία τη διεξαγωγή ΠΠΘ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και για ποιους λόγους;

Ε4: *Σίγουρα είναι αναγκαία ή διεξαγωγή τους, γιατί έτσι κατ' αρχάς εξυπηρετούνται διάφοροι στόχοι, τους οποίους επιδιώκουμε και μέσα στο σχολείο, όπως είναι η ανακάλυψη της γνώσης από τους μαθητές, η συνεργασία και η ομαδικότητα, η αξία της εθελοντικής εργασίας, εφόσον η συμμετοχή των μαθητών είναι εθελοντική. Και η*

πρωτοτυπία των θεμάτων εκτός του αναλυτικού προγράμματος, έχει περισσότερη ελευθερία να κινηθεί ο εκπαιδευτικός, οπότε πρωτοτυπεί και ως προς τις πρακτικές.

Ερ. : 1. 1. Πιστεύετε ότι είναι περισσότερο αναγκαία στη σύγχρονη εποχή;

Ε4: *Είναι αναγκαία περισσότερο στη σύγχρονη εποχή, καθώς αναδεικνύουν θέματα του πολιτισμού και της εθνικής μας παράδοσης, συμβάλλουν στον περιορισμό του ατομικισμού κι εγωκεντρισμού της εποχής μας με τη συμμετοχή σε ομάδα, που έχει κοινό στόχο.*

Ερ. : 1. 2. Έχουν κατά τη γνώμη σας κάποια ιδιαίτερη αξία για την εφηβική ηλικία;

Ε4: *Έχουν ιδιαίτερη αξία για τους εφήβους, διότι αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, γίνονται υπεύθυνοι, αντιλαμβάνονται την αξία του εθελοντισμού και της συλλογικής προσπάθειας, αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους.*

Ερ. : 2. Πιστεύετε ότι είναι ένας παρωχημένος θεσμός που έχει ατονήσει στην εκπαίδευση;

Ε4: *Δεν αποτελεί παρωχημένο θεσμό, διότι υπάρχουν θέματα ποικίλα και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον που συνδέονται και με τον σύγχρονο πολιτισμό.*

Ερ. : 2.1. Μήπως αναπαράγει παραδοσιακές πρακτικές του αναλυτικού προγράμματος;

Ε4. *Δεν αναπαράγει παραδοσιακές τακτικές του Α. Π., διότι βασίζεται σε σύγχρονες μεθόδους προσέγγισης της γνώσης όπως διερευνητική, ανακαλυπτική, βιωματική μάθηση, ομαδοσυνεργατική μέθοδο....*

Ερ. : 2.2. Υπάρχει ενδιαφέρον από τους καθηγητές και συμμετοχή από τους μαθητές;

Ε4: *Το ενδιαφέρον από τους καθηγητές είναι περιορισμένο. Είναι λίγοι εκείνοι που είναι πρόθυμοι και συνήθως εκείνο που έχω παρατηρήσει τα τελευταία χρόνια είναι ότι επανειλημμένως αναλαμβάνουν οι ίδιοι συνάδελφοι πάντοτε τα πολιτιστικά θέματα.... Οι μαθητές είναι θετικοί, ενδιαφέρονται, προβληματίζονται στην αρχή. Όμως συμμετέχουν. Μπορεί να μην συμμετέχει το σύνολο των μαθητών, δηλαδή να μην λειτουργούν όλοι οι μαθητές στην ομάδα όπως πρέπει, όμως δείχνουν ενδιαφέρον και προθυμία.*

Ερ. : 3. Ποια είναι τα προσωπικά σας κίνητρα για την υλοποίηση ενός πολιτιστικού προγράμματος;

E4: Εκείνο που έχω διαπιστώσει και κυρίως από τη λειτουργία της θεατρικής ομάδας, γιατί η αλήθεια είναι ότι έχει λειτουργήσει στο σχολείο άψογα και είχαμε συνεχείς επαφές, έχουμε τηρήσει το πρόγραμμα των συναντήσεων, νομίζω ότι είναι η στενότερη επαφή με τους μαθητές και η δημιουργία πιο ισχυρού δεσμού, που πολλές φορές δε σου επιτρέπει το αυστηρό πρωτόκολλο της τάξης. Επίσης το γεγονός ότι με βοηθάει κι εμένα να αναπτύξω τη δημιουργικότητά μου, να ασχοληθώ με κάτι που με ενδιαφέρει, η απόκτηση γνώσεων, γιατί πράγματι απέκτησα με προγράμματα κάποιες γνώσεις που δεν είχα... Είναι η ικανοποίηση φυσικά από το αποτέλεσμα και το γεγονός ότι είναι συλλογική η δουλειά, επικοινωνούμε με συναδέλφους και εκτός από τους μαθητές ερχόμαστε πιο κοντά και με στενή σχέση με συναδέλφους.

Ερ. : 4. Ποιες δυσκολίες θεωρείτε ότι είναι οι πιο σημαντικές από αυτές που αντιμετωπίζετε στην εφαρμογή των πολιτιστικών προγραμμάτων; Πού τις αποδίδετε;

E4: Η δυσκολία είναι η δυσλειτουργία κάποιας ομάδας, όταν δηλαδή οι μαθητές αντιδρούν σε μια συγκεκριμένη ομάδα, όταν δεν τους δίνεται η δυνατότητα επιλογής της ομάδας, όταν αναγκάζονται να συμμετέχουν σε μια ομάδα που δεν έχουν τους φίλους τους. Επίσης η συμμετοχή όλων των μαθητών στη διερεύνηση του θέματος, η συνέπειά τους ως προς το χρόνο στη διερεύνηση του υλικού, των πηγών, δε δείχνουν μεγάλη συνέπεια πάντα. Αυτό βέβαια εξαρτάται από το πρόγραμμα, γιατί στο θεατρικό εργαστήριο αναγκαστικά έχουμε συνέπεια, διότι για να υπάρξει ένα αποτέλεσμα συλλογικό πρέπει όλοι να δουλέψουν ενώ αντίθετα στα άλλα ΠΠ που το αποτέλεσμα είναι μια γραπτή εργασία ή ένα ηλεκτρονικό προϊόν εκεί δυστυχώς μπορεί να αναφέρεται η ομάδα. Όμως είναι λίγοι αυτοί που έχουν δουλέψει τελικά. Επίσης πολύ αρνητικό θεωρώ ότι είναι ότι αντιγράφουν τις πηγές οι μαθητές και δεν αναδεικνύουν πρωτότυπο υλικό ή δεν αντιμετωπίζουν κριτικά τις πηγές. Δεν έχουν συνηθίσει σε αυτό, είναι και μικρή η ηλικία...

Ερ. : 5. Με ποιον τρόπο θεωρείτε ότι τα ΠΠΘ θα εξακολουθήσουν να αποτελούν μια καινοτομία στο ελληνικό σχολείο;

E4: Χρειάζεται από μας μεγαλύτερη κινητοποίηση, να δοθούν κάποια κίνητρα στους μαθητές, ώστε να καταλάβουν την αξία της συμμετοχής σε αυτό το πρόγραμμα και ίσως κάποιοι τρόποι επιβράβευσης των μαθητών... Αυτό που έχω διαπιστώσει από το θεατρικό εργαστήριο, αυτή η διάχυση, που ανοίγεται το αποτέλεσμα, το επικοινωνούν με τον έξω κόσμο, δηλαδή με την τοπική κοινωνία, αυτό τους δίνει μεγάλη ικανοποίηση.

Ίσως η διάχυση του αποτελέσματος αλλά και η χρήση των νέων τεχνολογιών για μια καλύτερη συνεργασία, η συμμετοχή τους σε forum, σε συνεργατικά εργαλεία στη μεταξύ τους επικοινωνία, ίσως είναι και ένα κίνητρο να εργαστούν και να ασχοληθούν.

2ος Ερευνητικός άξονας: Τα μαθησιακά οφέλη και οι δεξιότητες που αναπτύσσουν οι μαθητές που συμμετέχουν στα ΠΠΘ.

Ερ. : 6. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές που συμμετέχουν σε ένα πολιτιστικό πρόγραμμα σε γνωστικό επίπεδο;

Ε4: Προσεγγίζουν θέματα πέρα από τα διδακτικά τους αντικείμενα, ότι μαθαίνουν με καθοδήγηση την κριτική ανάλυση και επεξεργασία των πηγών, ώστε να μην αντιγράφουν. Αυτό θέλει αρετή δουλειά βέβαια, μαθαίνουν να διακρίνουν το ουσιώδες από το επουσιώδες στοιχείο μιας πληροφορίας, η βιωματική μάθηση, η συνεργασία....

Ερ. : 7. Ποιες συγκεκριμένες δεξιότητες επίσης πιστεύετε ότι καλλιεργούν οι συμμετέχοντες μαθητές;

Ε4: Οι δεξιότητες που καλλιεργούνται είναι και ο ψηφιακός γραμματισμός, γιατί όλο το υλικό το αποστέλλουν ψηφιακά, ο κριτικός γραμματισμός, ο γλωσσικός γραμματισμός, η παρατήρηση...

Ερ. : 8. Ποιες στάσεις απέναντι στους συμμαθητές τους, τους καθηγητές, το σχολείο αναπτύσσουν; **8. 1.** Έχετε παρατηρήσει ότι αλλάζει η συμπεριφορά των μαθητών ή ορισμένων από αυτούς;

Ε4: Αναπτύσσουν θετική στάση, δημιουργείται για τους μαθητές ένα φιλικό περιβάλλον, το αντιμετωπίζουν ως ένα φιλικό περιβάλλον, δείχνουν ενδιαφέρον και φροντίδα για το σχολείο. Δημιουργεί κίνητρα για μάθηση, μεγαλύτερη συμμετοχή στα μαθήματα, φιλική διάθεση απέναντι στο σχολείο, καλλιεργείται στους μαθητές η αλληλεγγύη, η κατανόηση, δημιουργούνται στενοί δεσμοί, ανάμεσα και σε μαθητές διαφορετικών ηλικιών, ομάδων όταν συνυπάρχουν σε ένα πρόγραμμα.

Ερ. : 9. Θεωρείτε ότι επηρεάζονται οι επιδόσεις τους στα άλλα μαθήματα από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα;

Ε4: ...είναι διαπιστωμένο ότι η συμμετοχή τους σε πρόγραμμα βελτιώνει σε αρκετές περιπτώσεις και την επίδοσή τους και την αντιμετώπιση του σχολείου γενικότερα.

3^{ος} Ερευνητικός άξονας: Επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών που αναλαμβάνουν ΠΠΘ και ο ρόλος της σχετικής επιμόρφωσης τους.

Ερ. : 10. Πιστεύετε ότι η ανάληψη τέτοιων προγραμμάτων συμβάλλει στην επαγγελματική σας ανάπτυξη και αν ναι με ποιον τρόπο;

E4. *Πιστεύω ότι συμβάλλει στην επέκταση των γνώσεων....*

Ερ. : 11. Ποιες ικανότητες ή δεξιότητες θεωρείτε ότι καλλιεργούνται στους εκπαιδευτικούς;

E4. *Πιο πολύ έχει να κάνει με ικανότητες, δεξιότητες αλλά και στάσεις, νομίζω αποκτούν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση, δημιουργούν στενότερη συνεργασία, δημιουργούνται στενότεροι φιλικοί δεσμοί και μεταξύ των συναδέλφων, βοηθάει να γνωρίσουν περισσότερο τους μαθητές σε άλλες στιγμές εκτός σχολικής τάξης, και να κατανοήσουν τον ψυχικό τους κόσμο, τον τρόπο σκέψης...*

Ερ. : 12. Ποιες κυρίως μεθόδους/προσεγγίσεις εφαρμόζετε για την υλοποίηση των ΠΠΘ.;

E4: *Ομαδοσυνεργατική προσέγγιση, ανακαλυπτική μάθηση, βιωματική μάθηση...*

Ερ. : 12. 1. Χρησιμοποιείτε αυτές τις μεθόδους στην καθημερινή σας πρακτική στη διδασκαλία άλλων γνωστικών αντικειμένων;

E4: *Λιγότερο βέβαια, όμως, επειδή βλέπω το θετικό αποτέλεσμα της ομάδας που συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα, προσπαθώ να τις χρησιμοποιήσω και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα.*

Ερ. : 13. Θεωρείτε αναγκαία την επιμόρφωση σε θέματα ΠΠΘ;

E4: *Είναι αναγκαία, ό,τι έχω παρακολουθήσει με έχει βοηθήσει πάρα πολύ. Ιδιαίτερα πέρσι που παρακολούθησα πολλά διαδικτυακά σεμινάρια από κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για σχολικές δραστηριότητες νομίζω ότι με βοήθησαν πάρα πολύ.*

Ερ. : 13. 1. Μήπως σας αρκεί η προηγούμενη εμπειρία σας στα ΠΠΘ;
13. 2. Η ειδικότητά σας παρέχει το κατάλληλο γνωστικό υπόβαθρο για τον πολιτισμό;

E4: *Με έχει βοηθήσει η ειδικότητά μου, γιατί μπορώ να παρέμβω στο γραπτό κείμενο ή στη θεατρική ομάδα, όταν χρειάζεται να κάνουμε διασκευή ενός κειμένου, να προσθέσουμε, να αφαιρέσουμε, να κάνουμε κάποια παρέμβαση γενικότερα στο κείμενο,*

αλλά και στο αποτέλεσμα μιας γραφής εργασίας στα άλλα ΠΠ νομίζω ότι με βοηθάει στο τελικό αποτέλεσμα να είναι κάπως αξιοπρεπές.

Ερ. : 14. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί είναι κατάλληλα επιμορφωμένοι για την υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων;

Ε4: Όχι όλοι...

Ερ. : 15. Αν έχετε λάβει επιμόρφωση, σε ποιο βαθμό νοιώθετε ικανοποιημένος/-η από αυτή σχετικά με τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των πολιτιστικών προγραμμάτων;

Ε4: Είμαι ικανοποιημένη από την επιμόρφωση, βέβαια, μου αρέσει να μαθαίνω και καινούρια πράγματα, ...

Ερ. 15. 1. Ποια μορφή θα θέλατε να είχε η συγκεκριμένη επιμόρφωση;

Ε4: Επειδή μέχρι πέρσι οι επιμορφώσεις ήταν πολύ θεωρητικές, νομίζω ότι η διαφορά φάνηκε στις φετινές επιμορφώσεις, τις διαδικτυακές που ήταν εξαιρετικές, υπήρξαν και βιωματικές με συμμετοχή σε ομάδες. Επίσης τα τελευταία χρόνια είναι πιο συγκεκριμένες, σε πρακτικά θέματα, όχι μόνο στο θεωρητικό κομμάτι, τεχνικά θέματα... Παρακολούθησα πάρα πολλές, επειδή ήταν και τα 200 χρόνια από την ΕΕ, για τον τρόπο διοργάνωσης ενός πολιτιστικού προγράμματος, από ΚΠΕ ή από ΠΕΚΕΣ.

4^{ος} Ερευνητικός άξονας: Ο ρόλος των ΤΠΕ στην ενίσχυση και επέκταση των ΠΠΘ

Ερ. : 16. Θεωρείτε ότι η χρήση των ΤΠΕ ενισχύει και αναβαθμίζει τη διεξαγωγή ενός ΠΠΘ και αν ναι, με ποιον τρόπο;

Ε4: Πράγματι, ενισχύει και αναβαθμίζει τη διεξαγωγή ενός ΠΠ και μπορώ να πω την εμπειρία μου σε αυτό, διότι πρόπερσι, όταν είχαμε ξεκινήσει τη διασκευή ενός παραμυθιού σε συνεργασία με το Εθνικό Θέατρο, αναγκαστικά λόγω καραντίνας έπρεπε ή να σταματήσουμε το πρόγραμμα ή να συνεχίσουμε. Αποφασίσαμε με τη διευθύντρια να το συνεχίσουμε και όλη η διαδικασία έγινε διαδικτυακά. Ήταν κάτι πρωτόγνωρο, το αποτέλεσμα ήταν πράγματι πάρα πολύ ωραίο, ήταν κάτι καινούριο...

Ερ. : 17. Ποιες δυνατότητες προσφέρονται κατά τη γνώμη σας για την οργάνωση και εφαρμογή ενός πολιτιστικού προγράμματος/δράσης μέσα από την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών;

E4: *Με τις ΤΠΕ υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων, χρησιμοποιούνται νέα ψηφιακά εργαλεία, οπότε θεωρώ ότι αναβαθμίζεται γενικότερα το αποτέλεσμα και ως προς τη συνεργασία κατά τη διάρκεια της υλοποίησης...*

Ερ. : 18. Ποια διαδικτυακά εργαλεία χρησιμοποιείτε σε ένα ΠΠΘ και ειδικότερα σε ποιο βαθμό τα αξιοποιείτε στα διάφορα στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης ενός προγράμματος;

E4: *Χρησιμοποιήσαμε την ηλεκτρονική τάξη, τα μηνύματα, τον τοίχο, τη συνομιλία... Πρόπερσι το αποτέλεσμα της θεατρικής ομάδας ήταν η δημιουργία ενός βίντεο, συρραφή αποσπασμάτων που είχανε στείλει οι μαθητές, είχανε παίξει το ρόλο τους στο σπίτι, απέστειλαν τα βίντεο και στο τέλος με τη βοήθεια κάποιου σκηνοθέτη έμπειρου έγινε ένα μοντάζ όλων αυτών και παρουσιάστηκε. Το τελικό έργο που θα το παρουσιάζαμε διαζώσης βγήκε με τη μορφή ενός βίντεο. Επίσης πέρσι δημιουργήσαμε ψηφιακά βιβλία, δημιουργήσαμε radlet, όπου αναρτήσαμε τις εργασίες των μαθητών. Η επικοινωνία γινόταν και με e-mail...*

Ερ. : 19. Χρησιμοποιείτε και σε ποιο βαθμό τις ΤΠΕ για την επικοινωνιακή προβολή και διάχυση πολιτιστικού προϊόντος, για συνεργασία με φορείς, για το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία;

E4: *Χρησιμοποιήσαμε την ιστοσελίδα του σχολείου, και το blog του σχολείου και επίσης αποστείλαμε το υλικό στο Γραφείο Σχολικών Δραστηριοτήτων.*

Ερ. : 20. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα πιθανά εμπόδια/ανασταλτικοί παράγοντες της αξιοποίησης των ψηφιακών εργαλείων στην υλοποίηση ενός ΠΠΘ;

E4: *Υπάρχουν τα τεχνικά προβλήματα, η λειτουργία της ηλεκτρονικής τάξης, δεν υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης, η έλλειψη γνώσεων κάποιων μαθητών στο χειρισμό τους... Όχι τόσο μεγάλα εμπόδια στην υλοποίηση. Βέβαια τα παιδιά μαθαίνουν και εύκολα, γνωρίζουν και πολλά στοιχεία από την τεχνολογία και το είδα και πρόπερσι στη θεατρική ομάδα, που έφτιαζαν με μεγάλη ευκολία και τα βίντεο και υλικό που είχαν αναρτήσει και στην ηλεκτρονική τάξη ή τα έστελναν με e-mail.*

5^{ος} Ερευνητικός άξονας: Βαθμός και τρόπος αξιοποίησης των Νέων Τεχνολογιών για την απρόσκοπτη εφαρμογή των ΠΠΘ κατά την περίοδο της πανδημικής κρίσης

Ερ. : 21. Αξιοποιήσατε και αν ναι, πόσο εκτεταμένα τη μικτή μάθηση δηλ. το συνδυασμό σύγχρονης, ασύγχρονης και δια ζώσης διδασκαλίας στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας covid 19 για τη διεξαγωγή του πολιτιστικού σας προγράμματος;

E4: *Χρησιμοποιήσαμε και σύγχρονη και ασύγχρονη και πέρσι και πρόπερσι. Δηλαδή, όπου χρειαζόταν, κάναμε παρέμβαση στο πλαίσιο της τάξης κατά τη σύγχρονη διδασκαλία. Επίσης με τη θεατρική ομάδα είχαμε, όπως ακριβώς είχαμε τη συνάντηση εκτός ωραρίου διδασκαλίας, εκτός σχολικού προγράμματος επίσης το διατηρήσαμε. Μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου είχαμε συνάντηση της ομάδας και το τηρήσαμε και στη σύγχρονη και μετά στην ασύγχρονη για την αποστολή του υλικού, των εργασιών... Την ασύγχρονη επικοινωνία για την ανατροφοδότηση.*

Ερ. : 22. Χρησιμοποιήσατε τις ψηφιακές πλατφόρμες ασύγχρονης διδασκαλίας κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος και αν ναι, τι σας οδήγησε στην αξιοποίησή τους;
22.1. Ποια πιστεύετε ότι ήταν/θα ήταν η συμβολή της ψηφιακής πλατφόρμας e-class και e-me στη διεξαγωγή ενός ΠΠ;

E4: *Όπως ανέφερα, χρησιμοποιήσαμε την ηλεκτρονική τάξη, τα μηνύματα, τον τοίχο, τη συνομιλία για συνεργασία, για ανάρτηση και για αποστολή υλικού...*

Ερ. : 23. Ποια εμπόδια συναντήστε στην υλοποίηση των ΠΠΘ με τη χρήση ψηφιακών μέσων και πώς τα αντιμετωπίσατε, ώστε να ολοκληρώσετε τη δραστηριότητα που αναλάβατε;

E4: *Τα τεχνικά προβλήματα ήταν περιορισμένα στο πλαίσιο των προγραμμάτων. Δεν μπορώ να πω ότι ήταν εκτεταμένα.*

Ερ. : 24. Σκοπεύετε να αξιοποιήσετε τις παραπάνω μορφές μάθησης και ψηφιακά μαθησιακά περιβάλλοντα στη διεξαγωγή ενός μελλοντικού πολιτιστικού προγράμματος;

E4: *Ναι, και μάλιστα το σκέφτομαι και φέτος, διότι με τον τρόπο αυτό μπορούμε να επιτύχουμε συχνότερη επικοινωνία, είναι συνεχής η παρακολούθηση των εργασιών...*

Νομίζω ότι με αυτές τις συχνές επαφές και ίσως σε πιο χαλαρό πλαίσιο δένεται η ομάδα περισσότερο, δηλαδή δεν το αντιμετωπίζουν όπως στο σχολικό χώρο ως κάτι το υποχρεωτικό και αναγκαστικό που τους δημιουργεί πιέσεις μέσα στο χώρο του σχολείου. Επίσης δίνεται μεγαλύτερη δυνατότητα ανατροφοδότησης, παρακολούθησης του προγράμματος μέσα από την αποστολή των εργασιών και είναι και για μας πιο αποτελεσματική αυτή η παρακολούθηση.

